

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

**Strategia rozwoju
województwa wielkopolskiego do 2030 roku**

Poznań, 27 stycznia 2020 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku powstała pod nadzorem Marszałka Województwa Wielkopolskiego **Marka Woźniaka**. W przygotowaniu Strategii brali udział:

Radni Województwa Wielkopolskiego:

Przemysław Ajchler	Zofia Itman	Krzysztof Sobczak
Romuald Ajchler	Wojciech Jankowiak	Tatiana Sokołowska
Leszek Bieła	Joanna Jaškowiak	Marek Sowa
Krzysztof Błaszczuk	Filip Kaczmarek	Paulina Stochniałek
Adam Bogrycewicz	Joanna Król-Trąbka	Małgorzata Stryjska
Czesław Cieślak	Krystyna Kubicka-Sztul	Zofia Szalczuk
Adam Cukier	Jerzy Lechnerowski	Wiesław Szczepański
Zbigniew Czerwiński	Jarosław Maciejewski	Henryk Szopiński
Krzysztof Dembiński	Marlena Małag	Henryk Szymański
Marta Dzikowska	Ewa Panowicz	Tadeusz Tomaszewski
Witostaw Gibasiewicz	Andrzej Pichet	Małgorzata Waszak
Marek Gola	Andrzej Plichta	Marzena Wodzińska
Krzysztof Grabowski	Robert Popkowski	Marek Woźniak
Agnieszka Grzechowiak	Patrycja Przybylska	Łucja Zielińska
Jan Grzesiek	Mirosława Rutkowska-Krupka	

Zarząd Województwa Wielkopolskiego:

Marek Woźniak – Marszałek Województwa Wielkopolskiego
Wojciech Jankowiak – Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego
Krzysztof Grabowski – Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego
Marzena Wodzińska – Członek Zarządu Województwa Wielkopolskiego
Jacek Bogusławski – Członek Zarządu Województwa Wielkopolskiego

SKRÓTY UŻYWANE W DOKUMENCIE

Skrót	Rozwinięcie
AKO	Aglomeracja Kalisko-Ostrowska
B+R	Badania i Rozwój
CEF	Instrument Finansowy KE <i>Łącząc Europę</i>
COSME	Program ramowy KE wspierający MŚP
ESPAS	Europejski System Analiz Strategicznych i Politycznych
GOF	Gnieźnieński Obszar Funkcjonalny
IOB	Instytucje Otoczenia Biznesu
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KET	Kluczowe Technologie Wspomagające
KOF	Koniński Obszar Funkcjonalny
KPZK	<i>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030</i>
KSRR	<i>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030</i>
LIFE	Instrument Finansowy KE na Rzecz Działań w Zakresie Środowiska i Klimatu
LOF	Leszczyński Obszar Funkcjonalny
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
MOF	Miejski Obszar Funkcjonalny
NGO	Organizacja Pozarządowa
OSI	Obszar Strategicznej Interwencji
OZE	Odnawialne Źródła Energii
PdZOF	Południowo-zachodni Obszar Funkcjonalny
PnZOF	Północno-zachodni Obszar Funkcjonalny
POF	Pilski Obszar Funkcjonalny
POM	Poznański Obszar Metropolitalny
PZPWW	<i>Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+</i>
SOR	<i>Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)</i>
STEAM	Nauka, Technologia, Inżynieria, Sztuka i Matematyka
TIK	Technologie Informacyjno-Komunikacyjne
WOF	Wschodni Obszar Funkcjonalny
WRPO	<i>Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny</i>
ZSRW	Zintegrowana Strategia Rozwoju Województwa

Spis treści

Wstęp	8
1. Założenia opracowania dokumentu.....	11
1.1. Uwarunkowania prawne i programowe.....	11
1.2. Zakres podmiotowy i przedmiotowy.....	12
2. Stan i wyzwania rozwoju Wielkopolski.....	13
2.1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i wyzwania rozwojowe	13
2.2. Silne i słabe strony województwa, szanse i zagrożenia w jego otoczeniu	40
2.3. Trendy i scenariusze rozwoju.....	43
3. Paradygmat rozwoju Wielkopolski.....	47
3.1. Wizja	47
3.2. Misja.....	49
3.3. Model rozwoju	50
4. Cele rozwojowe Wielkopolski	53
ZASADY HORYZONTALNE	56
CEL STRATEGICZNY 1. WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW	58
CEL OPERACYJNY 1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu	58
CEL OPERACYJNY 1.2. Wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia	59
CEL OPERACYJNY 1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy.....	60
CEL STRATEGICZNY 2. ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU	64
CEL OPERACYJNY 2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie	64
CEL OPERACYJNY 2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom	65
CEL OPERACYJNY 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.....	66
CEL STRATEGICZNY 3. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI	70
CEL OPERACYJNY 3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa	70
CEL OPERACYJNY 3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski.....	71
CEL OPERACYJNY 3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej	73
CEL STRATEGICZNY 4. WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM	78
CEL OPERACYJNY 4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług	78
CEL OPERACYJNY 4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju.....	79
5. Terytorialny wymiar Strategii.....	83
5.1. Podstawowa struktura funkcjonalna.....	83
5.1.1. Obszary miejskie.....	83

5.1.2. Obszary wiejskie	84
5.2. Obszary strategicznej interwencji	85
6. Oczekiwania względem polityk zewnętrznych	107
7. System realizacji Strategii	110
7.1. Instrumenty programowe.....	110
7.2. Instrumenty instytucjonalne.....	112
7.3. Instrumenty finansowe.....	112
Ramy finansowe	113
7.4. System monitorowania i ewaluacji.....	116
8. Ocena ex-ante projektu Strategii	119
9. Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii	121
10. Uspołecznienie procesu przygotowania projektu Strategii.....	123
Konsultacje społeczne (synteza).....	124

Wstęp

Od przyjęcia pierwszej Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego mijają dwie dekady. Strategia z 2000 roku wyznaczyła główne kierunki rozwoju regionu w nowych granicach administracyjnych, stanowiąc swego rodzaju manifest utworzonego Samorządu Województwa. W 2005 roku powstała strategia o charakterze bardziej realizacyjnym, w związku ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej i pojawieniem się możliwości sfinansowania działań rozwojowych na szeroką skalę. Strategia z 2012 roku rozwijała mechanizmy wykorzystania zasobów własnych Samorządu Województwa oraz przekazanych do jego dyspozycji środków zewnętrznych do finansowania celów rozwojowych. *Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku* (dalej: *Strategia Wielkopolska 2030*) to dokument w większym stopniu niż dotychczas planistyczny, w którym kładzie się nacisk na współzarządzanie i lepszą koordynację polityk publicznych.

Kończący się okres obowiązywania obecnej Strategii rozwoju województwa jest jedną z podstawowych przesłanek do podjęcia prac nad nowym dokumentem. Strategia z 2012 roku odpowiadała na zidentyfikowane wówczas uwarunkowania i wyzwania rozwojowe. Od tego czasu nastąpiły istotne zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, wykształciły się nowe uwarunkowania rozwojowe, które wraz z pojawiającymi się nowymi wyzwaniami, powodują konieczność ich uwzględnienia w planowaniu regionalnej polityki rozwoju po 2020 roku. Opracowanie Strategii Wielkopolska 2030 jest także konsekwencją aktualizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju (tj. *Strategii Rozwoju Kraju 2020*), która od 14 lutego 2017 roku obowiązuje pod nazwą *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Istotne znaczenie dla opracowania Strategii Wielkopolska 2030 ma również *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*. Oba te dokumenty zawierają rekomendacje dla polityk publicznych.

Strategia jest odpowiedzią na stojące przed Wielkopolską wyzwania. Globalizacja i rewolucja gospodarczo-technologiczna – rozwój technologii przemysłowych i cyfrowych – zmieniają sposób funkcjonowania gospodarek i społeczeństw. Dzięki nowoczesnym technologiom wzrasta wydajność i produktywność gospodarek, ale pojawiają się nowe formy wykluczenia lub marginalizacji jak wykluczenie cyfrowe, „bezrobocie technologiczne”. Wyzwaniem jest podnoszenie jakości i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego. Kluczowe staje się także przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych i dezintegracji społecznej, konieczność wzmacniania tożsamości regionalnej i dążenie do większej spójności społecznej. Starzenie się społeczeństwa wpływa na stabilność systemów zabezpieczenia społecznego, poziom popytu i wydatków na świadczenia zdrowotne, których niezaspokojenie nasila napięcia i osłabia spójność społeczną. Niedobór ludności aktywnej zawodowo skłania do podjęcia przemyślanej polityki migracyjnej. Wyzwaniem jest także poprawa warunków życia

i warunków dla rozwoju gospodarki, w szczególności zagwarantowanie bezpieczeństwa energetycznego. Działania te muszą przebiegać z poszanowaniem środowiska przyrodniczego. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu ma uchronić przed niedoborami wody i żywności.

Wielkopolska w 2020 roku jest regionem o silnej gospodarce i rozwiniętym społeczeństwie. Ma do dyspozycji niemałe atuty, chociażby wysoką kulturę przedsiębiorczości i tradycje pracy organicznej, rozwiniętą infrastrukturę społeczną i techniczną, zapewnia dobre warunki życia, rozwoju i pracy. Wielkopolska wyróżnia się na tle kraju, ale jej potencjały rozłożone są nierównomiernie. Sytuacja ta determinuje działania Samorządu Województwa w kierunku zapewnienia spójności. Wyzwaniem jest przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych. Należy wyraźnie zaznaczyć, że zapewnienie spójności rozumiane jest jako wsparcie słabszych obszarów bez rezygnacji ze wsparcia i wykorzystania potencjałów obszarów lepiej rozwiniętych. Poszczególne obszary powinny być wspierane w zakresie ich specyficznych potencjałów oraz przeciwdziałania barierom rozwojowym. Dotyczy to nie tylko identyfikowanych obszarów strategicznej interwencji, ale również pozostałych terytoriów województwa (w tym miast i obszarów wiejskich). Zachowanie *status quo* lub skupienie się na wyrównywaniu szans bez konkretnej polityki dla obszarów będących bądź pretendujących do miana biegunów wzrostu nie wystarczą, by Wielkopolska mogła obronić swoją pozycję w szybko zmieniającym się i coraz bardziej wymagającym świecie. Trzeba aktywnie rozwijać wszystkie atuty regionu, podejmować działania gwarantujące równowagę przestrzenną i funkcjonalną w skali całego województwa, jeśli Wielkopolska chce dołączyć i pozostać w awangardzie regionów rozwiniętych gospodarczo i społecznie, nie wspominając o staniu się w 2030 roku regionem liczącym się w Europie. Planuje się przygotowanie odpowiedniego dokumentu precyzującego mechanizmy współpracy terytorialnej w regionie.

Wielkopolska będzie zmieniać się przez najbliższą dekadę dzięki innowacjom, ale nie tylko cyfrowym czy technologicznym, lecz również społecznym. Kluczowe znaczenie będzie miało wsparcie podmiotów gospodarczych w prowadzeniu badań na najwyższym poziomie i łatwiejszym wchodzeniu na rynek z innowacyjnym produktem, zintensyfikowanie powiązań i przepływów między edukacją a gospodarką oraz stawianie na śmiałe inicjatywy. Dzięki wykorzystaniu atutów płynących z osiągnięć naukowych i technicznych, rozwój gospodarki Wielkopolski i poprawa warunków życia będą odbywać się w warunkach bardziej zrównoważonego, przyjaznego dla środowiska i niskoemisyjnego wzrostu. Wszyscy Wielkopolanie powinni mieć możliwość skorzystania z innowacji i pozytywnych efektów postępu gospodarczego. Ale mieszkańcy muszą też przekonać się do stosowania nowych stylów życia, pracy i komunikacji. Jednocześnie istotne jest zapewnienie ułatwień w dostosowaniu się do życia w społeczeństwie i włączenie społeczne tych mieszkańców, którzy radzą sobie gorzej w zmieniającej się rzeczywistości.

Struktura Strategii jest zgodna ze standardami opracowania tego typu dokumentu. Zawiera wszystkie elementy wymagane prawem, ale też obejmuje nowe zagadnienia. Współcześnie należy dotrzymać kroku zmianom, a niejednokrotnie zwiększać ich tempo, co wymaga poszukiwania i wdrażania nowych mechanizmów zarządzania. Wyzwaniem jest zwiększenie efektywności zarządzania regionem. Zdefiniowanie problemu zaczyna się od przekrojowych i wielopoziomowych analiz, uwzględniających dane z różnych systemów rejestrów i baz lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych. Zawarta w Strategii charakterystyka stanu, wyzwań i trendów rozwojowych jest syntezą przeprowadzonych szerokich badań diagnostycznych udokumentowanych w *Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019* oraz ekspertyzach zleconych na potrzeby jak najlepszego przygotowania założeń Strategii. W tak intensywnie zmieniającej się rzeczywistości należy skupiać się w głównej mierze na krótszej perspektywie i wykorzystać w planowaniu strategicznym bardziej operacyjne podejście. Stąd działania w nowej Strategii zaplanowane są na najbliższą dekadę, a w samym dokumencie znajdują się pakiety działań. Stanowią one zbiór przedsięwzięć warunkujących osiągnięcie celów rozwojowych, ale nie wyczerpują zakresu efektywnego zarządzania operacyjnego. W tym celu opracowane będą osobne dokumenty planistyczne, konkretyzujące zasady realizacji strategii rozwoju, jak również sposoby rozwiązywania szczegółowych problemów, które nie zostały ujęte w planie ogólnym na poziomie strategicznym. Doprecyzowany

w nich zostanie system koordynacji, wyznaczający role poszczególnym podmiotom, formy współpracy i finansowania, z poszanowaniem zasady subsydiarności.

Jednym z głównych źródeł finansowania celów rozwojowych pozostają środki europejskie. Możliwe zakwalifikowanie Wielkopolski do grona regionów przejściowych w perspektywie finansowej 2021+ wpłynie na wielkość alokacji i poziom dofinansowania ze środków polityki spójności. Mniejsza wysokość alokacji i wyższy poziom wkładu własnego wnoszonego przez beneficjentów do projektów byłyby ogromnym wyzwaniem dla Wielkopolski i Samorządu, który pragnie zapewnić mieszkańcom wysoką jakość życia oraz utrzymać silną pozycję konkurencyjną regionu. W konsekwencji przeniesienia po 2020 roku ciężaru finansowania inwestycji publicznych w większym stopniu na środki krajowe, niezbędne będzie wypracowanie systemu efektywnej współpracy pomiędzy szczeblami rządowym i samorządowym. Konieczne jest prowadzenie zrównoważonej polityki redystrybucji środków przekazywanych jednostkom samorządu terytorialnego oraz zastosowanie na szerszą skalę mechanizmów finansowych, które przyniosą efekty mnożnikowe. Współpraca różnych podmiotów (rządu, samorządu, podmiotów gospodarczych i partnerów społecznych) pozwoli na koncentrację działań dla osiągnięcia wspólnie wyznaczonych celów oraz uzyskania efektu synergii.

W wyniku prac Samorządu, rozpoczętych od spotkań i debaty publicznej na etapie diagnostycznym, eksperckich i konsultacyjnych, w szerokim gronie partnerów społeczno-gospodarczych, ponad podziałami politycznymi powstała Strategia Wielkopolska 2030 zawierająca ambitną wizję rozwojową. Wizja ta łączy z pozoru sprzeczne ze sobą cele gospodarcze ze społecznymi, jednocześnie akcentując spójność i zrównoważony rozwój regionu. Śmiałość wizji wynika także z podjęcia próby sprostania współczesnym wyzwaniom i osiągnięcia celów rozwojowych, w sytuacji możliwego ograniczenia alokacji środków unijnych w Wielkopolsce na ich realizację.

Marek Woźniak

Marszałek Województwa Wielkopolskiego

1. Założenia opracowania dokumentu

1.1. Uwarunkowania prawne i programowe

Podstawę prawną opracowania *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku* stanowią:

- *Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa;*
- *Ustawa z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju;*
- *Uchwała nr III/31/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 28 stycznia 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030.*

Przy opracowywaniu Strategii Wielkopolska 2030 brano pod uwagę także propozycje zmian ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, wprowadzające obowiązek przygotowania zintegrowanego dokumentu strategicznego, zawierającego zarówno problematykę społeczno-gospodarczą, jak i przestrzenną. Strategia zintegrowana ma być, w myśl ww. projektów ustaw, aktem polityki rozwoju i stanowić podstawę dla przygotowania dokumentów wykonawczych – programów rozwoju społeczno-gospodarczego oraz aktów planowania przestrzennego.

Strategia Wielkopolska 2030 jest elementem systemu programowania przygotowywanego na różnych poziomach. Jej treść uwzględnia ustalenia dokumentów wyższego rzędu, w szczególności zapisy projektów dokumentów wspólnotowych dotyczących polityki spójności po 2020 roku, strategii krajowych jak *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* (SOR), *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030* (KSRR) oraz *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (KPZK).

Polityka spójności Unii Europejskiej jest najważniejszą płaszczyzną, obok polityk krajowych, do której odnoszą się zapisy Strategii Wielkopolska 2030. Wynika to z faktu, iż jest to najskuteczniejszy instrument zwiększania globalnej konkurencyjności UE, a jednocześnie podstawowy instrument wyrównywania różnic rozwojowych i uruchamiania potencjałów wewnętrznych na obszarach wymagających wsparcia. W dyskusji nad kształtem polityki spójności po 2020 roku wskazuje się, że powinna ona koncentrować się na innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej (cel polityki spójności UE: „Europa bardziej inteligentna”), promocji czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmian klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem (cel: „niskoemisyjna Europa bardziej przyjazna dla środowiska”), zwiększeniu mobilności i doskonaleniu regionalnych połączeń teleinformatycznych (cel: „Europa lepiej połączona”), wdrażaniu europejskiego filaru praw socjalnych (cel: „Europa o silniejszym wymiarze społecznym”) oraz wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych (cel: „Europa bliżej obywateli”).

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju uwypukla cele społecznie wrażliwe, zaznacza efektywny i konkurencyjny rozwój gospodarczy niemożliwy do osiągnięcia bez równoważenia go polityką solidarnościową, podkreśla rozwój zrównoważony i zapewniający spójność terytorialną. Zapisy te rozszerza *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego* wskazując cele polityki regionalnej, które powinny zostać podjęte zarówno przez rząd, jak i samorząd terytorialny, takie jak: podnoszenie jakości kapitału ludzkiego i społecznego, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, a także kompetencji niezbędnych do prowadzenia efektywnej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym. KSRR koncentruje działania na wyrównywaniu poziomu życia i szans rozwojowych mieszkańców miast średnich, z uwzględnieniem ośrodków borykających się z konsekwencjami utraty funkcji przemysłowych i administracyjnych. Więcej uwagi poświęca również mniejszym miastom

i gminom położonym na obszarach wiejskich zagrożonych trwałą marginalizacją. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* z kolei podkreśla kwestie efektywnego wykorzystania przestrzeni, konkurencyjności ośrodków miejskich, wewnętrznej spójności i dostępności terytorialnej oraz ochrony środowiska przyrodniczego.

Należy wskazać także *Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030* (Agenda 2030) z uwagi na znaczenie tego dokumentu w globalnej polityce rozwojowej. W Agendzie 2030 podejmuje się zarówno kwestie nowoczesnej, innowacyjnej gospodarki, jak i jakości życia (m.in. zagwarantowanie równego dostępu do zasobów gospodarczych, podstawowych usług i szeroko rozumianej infrastruktury, zwiększenie równości praw kobiet i mężczyzn, walka z ubóstwem). Agenda 2030 formuje szereg działań ukierunkowanych na obszary związane ze zrównoważonym rolnictwem i produkcją żywności, technologiami środowiskowymi. Istotne z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie dostaw czystej i dostępnej dla wszystkich energii, wody i warunków sanitarnych oraz promocja wzorców zrównoważonej produkcji i konsumpcji. Szczególny nacisk położony jest na walkę ze zmianami klimatu i zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych i wodnych. Wizja, model i cele rozwojowe Wielkopolski wychodzą naprzeciw oczekiwaniom sformułowanym w Agendzie 2030.

Strategia Wielkopolska 2030 uwzględnia wszystkie wskazane cele polityk wspólnotowych i krajowych. Spójność polityki regionalnej z celami polityk wspólnotowych i krajowych nie tylko zwiększa szanse na finansowanie celów rozwojowych Wielkopolski, ale także przynosi dodatkowy efekt synergii wynikający z koordynacji tych polityk, niezależnie od nakładów.

1.2. Zakres podmiotowy i przedmiotowy

W Strategii określa się jej realizatora oraz przedmiot jej realizacji:

- Podmiotem Strategii Wielkopolska 2030, czyli podmiotem ją realizującym, jest Samorząd Województwa oraz te podmioty, na które Samorząd Województwa ma wpływ lub te, które świadomie w realizację Strategii się zaangażują. Uczestnictwo tych podmiotów w realizacji Strategii polega na czynnym udziale w jej wdrażaniu, a przez to w podejmowaniu współodpowiedzialności za rozwój województwa.
- Zakres przedmiotowy Strategii Wielkopolska 2030, czyli kogo i czego ona dotyczy, stanowią mieszkańcy województwa i te sfery/dziedziny oraz zachowania innych podmiotów, na które zgodnie z kompetencjami Samorząd Województwa ma wpływ bezpośredni lub pośredni.

Realizacja Strategii nie ogranicza się tylko do zadań i kompetencji Samorządu Województwa. Ten element opisano szerzej w części wdrożeniowej Strategii.

2. Stan i wyzwania rozwoju Wielkopolski

2.1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i wyzwania rozwojowe

Zmieniające się uwarunkowania rozwojowe powodują, że wyzwania, z którymi mierzy się polityka regionalna ulegają ewolucji. Globalizacja, cyfryzacja, zmiany demograficzne i klimatyczne, niedobór zasobów, urbanizacja to globalne megatrendy, które będą w najbliższych latach kształtować społeczeństwa i gospodarki. Procesy te wpływają na zmiany w regionie i tym samym na kierunki interwencji publicznej, natomiast wczesne ich dostrzeżenie oraz dostosowanie do zmieniających się bądź nowych warunków pozwoli uzyskać trwałą i zrównoważony rozwój regionu. Na sytuację społeczno-gospodarczą województwa będą wpływały również czynniki koniunkturalne związane np. z cyklami rozwoju gospodarki światowej, europejskiej i krajowej.

Kluczowe wyzwania dla Wielkopolski stanowią:

- Wyzwanie 1.** Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki
- Wyzwanie 2.** Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego
- Wyzwanie 3.** Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych
- Wyzwanie 4.** Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego
- Wyzwanie 5.** Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego
- Wyzwanie 6.** Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu
- Wyzwanie 7.** Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych
- Wyzwanie 8.** Zwiększenie efektywności zarządzania regionem.

Przedstawiony powyżej zestaw wyzwań został przygotowany na podstawie analiz, badań i ewaluacji sytuacji społeczno-gospodarczej, szerzej wyjaśnionych i opisanych w *Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019* (dalej: Diagnoza). Przy określaniu wyzwań uwzględniono także wyzwania rozwojowe kraju sformułowane w KSRR oraz SOR. W przypadku każdego wyzwania przedstawiono syntetyczny opis sytuacji gospodarczej, społecznej, infrastrukturalnej, środowiskowej i przestrzennej Wielkopolski.

Wyzwania związane są zarówno ze sferą polityczną (proces integracji europejskiej, wielobiegunowość systemu stosunków międzynarodowych, konkurencja o zasoby), jak i gospodarczą (zmiana podejścia do innowacji, rozwój chmur obliczeniowych i wielkich zbiorów danych, Internet rzeczy i sztuczna inteligencja, robotyzacja). Wyzwaniem mającym fundamentalne znaczenie staje się włączenie Wielkopolski w nurt czwartej rewolucji przemysłowej (tzw. Przemysł 4.0). Dotychczasowe czynniki rozwoju gospodarczego oparte na niskich kosztach pracy, wzroście konsumpcji, wykorzystaniu atutów rynku wspólnego, napływie inwestycji zagranicznych i środków polityki spójności muszą być uzupełnione czynnikami wzrostu innowacyjności, badań i technologii, ekspansji zagranicznej podmiotów gospodarczych, większym wykorzystaniem narzędzi informatycznych w edukacji, kształceniu, rynku pracy i gospodarce. W zakresie wyzwań społecznych uwagę zwracają trendy demograficzne. Wzmagają one presję na utrzymanie i wzrost poziomu życia mieszkańców, rozwój nowych typów usług (np. „srebrny sektor+”). O rosnącej potrzebie wysokiej jakości życia, możliwości zaspokajania potrzeb wyższego rzędu świadczą nowe style życia, wzory konsumpcji czy rosnące potrzeby ekspresji indywidualnej i zbiorowej. Wyzwania związane są również ze zmianami klimatycznymi, zarówno w kontekście anomalii pogodowych, jak i dostępności do wody czy energii. Pod wpływem rozwoju nowych technologii wyzwaniem staje się transformacja technologiczna oraz zmiana funkcjonowania przedsiębiorstw energetycznych zajmujących się wytwarzaniem i dystrybucją energii. Wyzwaniem jest spójność społeczna i terytorialna województwa – nie wszyscy mieszkańcy korzystają bowiem w równym stopniu z efektów rozwoju gospodarczego regionu.

Wyzwanie 1. Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki

Sytuacja w Wielkopolsce

- Konkurencyjność i atrakcyjność inwestycyjna Wielkopolski na tle regionów europejskich ulega stopniowej poprawie. W porównaniu z polskimi regionami, województwo wielkopolskie znajduje się w grupie regionów o względnie dużej atrakcyjności inwestycyjnej (5. miejsce w kraju). Wysoka lokata wynika z ponadprzeciętnej dostępności transportowej, posiadanych zasobów i kosztów pracy, względnie dobrze rozwiniętej infrastruktury gospodarczej, korzystnych warunków dla lokalizacji działalności usługowej, poziomu bezpieczeństwa powszechnego. Najwyższą atrakcyjnością inwestycyjną w regionie (we wszystkich typach działalności) odznacza się podregion poznański (z Poznaniem), natomiast najmniej korzystną sytuację w tym zakresie notują podregiony pilski i koniński.
- Wielkopolskie samorządy podejmują działania związane z rozwojem terenów inwestycyjnych i ich promocją, ale rozwój oferty inwestycyjnej utrudniają problemy związane najczęściej z brakiem środków finansowych niezbędnych m.in. do uzbrojenia terenów w infrastrukturę.
- Wielkopolska wyróżnia się na tle kraju wysokim poziomem przedsiębiorczości, o czym świadczy duża (i systematycznie wzrastająca) liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących na jej obszarze (Ryc. 1). Na relatywnie wysokim poziomie (5. miejsce w kraju) utrzymuje się liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Rozmieszczenie przedsiębiorstw na obszarze województwa jest nierównomierne – większość z nich koncentruje się w centralnej części regionu, uznawanej za lokomotywę rozwoju Wielkopolski (Ryc. 2).

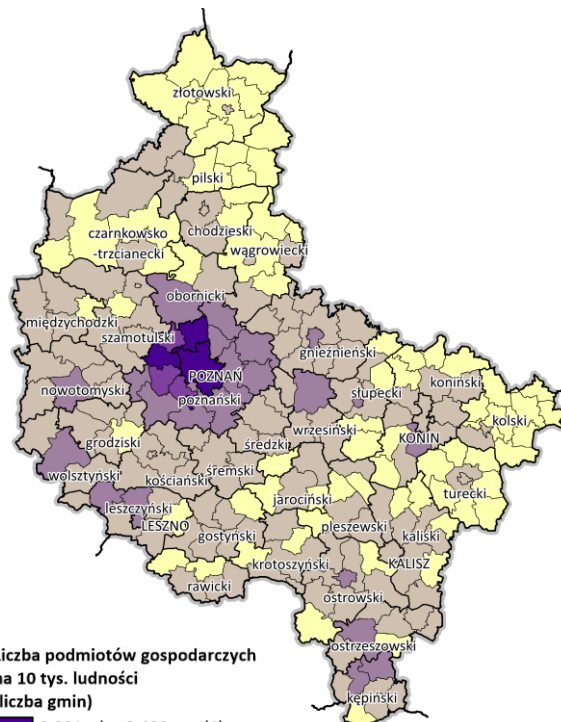
Ryc. 1. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Polsce w 2018 r.

Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności (liczba województw)

1 401 do 1 600	(1)
1 201 do 1 400	(4)
1 001 do 1 200	(5)
800 do 1 000	(6)

Ryc. 2. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Wielkopolsce w 2018 r.

Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności (liczba gmin)

2 001 do 2 400	(4)
1 601 do 2 000	(3)
1 201 do 1 600	(25)
801 do 1 200	(121)
500 do 800	(73)

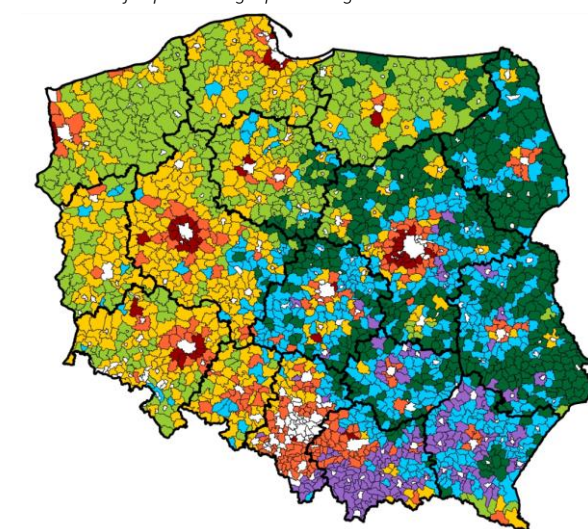
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Rozwija się jakość przedsiębiorczości – wzrasta wielkość osiągniętych przez przedsiębiorstwa przychodów, realizowanych inwestycji czy eksportu produktów i usług. Nakłady inwestycyjne

w przedsiębiorstwach *per capita* osiągają jedną z wyższych wartości wśród województw (5. miejsce w 2017 roku) i generalnie – podobnie jak w kraju – charakteryzują się tendencją wzrostową.

- Województwo wielkopolskie wyróżnia się dużą liczbą funkcjonujących na jego obszarze organizacji klastrowych oraz działających w ich ramach podmiotów gospodarczych.
- Wielkopolska stanowi jeden z ważniejszych regionów przemysłowych Polski, co potwierdzają m.in. znaczne udziały regionu w krajowej produkcji wielu produktów przemysłowych (zwłaszcza mebli, napojów, wyrobów tekstylnych, urządzeń elektrycznych), a także osiągane wartości produkcji sprzedanej przemysłu i budownictwa, kształtujące się na jednym z najwyższych poziomów w Polsce. W strukturze produkcji sprzedanej przemysłu widoczna jest silna pozycja przemysłu spożywczego (w 2017 roku – 20,2% jej wartości), a także produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (15,3%), mebli (8,2%) oraz produkcja urządzeń elektrycznych (7,1%).
- Wielkopolska zajmuje 5. pozycję w kraju pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność w sektorze technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) – stanowią one 8,5% ogółu przedsiębiorstw tego sektora w Polsce. Ich kondycja finansowa jest bardzo dobra, jednak większość przedsiębiorstw działa lokalnie (głównie na obszarze Poznania i podregionu poznańskiego). Za niekorzystne uznać należy natomiast niedostatecznie rozwiniętą współpracę w ramach tego sektora oraz rosnące trudności w zaspokojeniu popytu na pracowników w jego obrębie.
- W ostatnich latach w województwie wielkopolskim zaobserwować można wzrost wielofunkcyjności gospodarczej obszarów wiejskich, a dynamika rozwoju funkcji pozarolniczych wyróżnia region na tle kraju. W tym zakresie najlepsza sytuacja występuje w jego zachodniej i południowej części, gdzie relatywnie silna dezagraryzacja struktury gospodarczej łączy się z ponadprzeciętnym rozwojem funkcji rolniczych, jak i pozarolniczych. Na pozostałym obszarze województwa występują przede wszystkim tereny wiejskie o przewadze funkcji rolniczej (wyjątek stanowią zurbanizowane obszary położone w sąsiedztwie Poznania), przy czym są to zarówno jednostki charakteryzujące się wysokowydajnym rolnictwem, jak i te, w których rolnictwo zmagają się z problemami strukturalnymi i które zagrożone są trwałą marginalizacją (Ryc. 3).

Ryc. 3. Typologia obszarów wiejskich pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce w 2018 r.

Typologia strukturalna obszarów wiejskich (liczba gmin)

■	Dominacja rolnictwa tradycyjnego (474)
■	Dominacja rolnictwa wielkoobszarowego (381)
■	Przewaga funkcji rolniczej, pośrednie (449)
■	Wielodochodowe, rozdrobnione rolnictwo (161)
■	Wielofunkcyjne, równowaga sektorów (433)
■	Zurbanizowane, redukcja funkcji rolniczej (227)
■	Silnie zurbanizowane (48)

Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich, MROW 2018 r.

Ryc. 4. Produkcja rolnicza (globalna) na 1 ha użytków rolnych w Polsce w 2017 r.

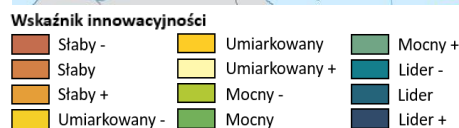
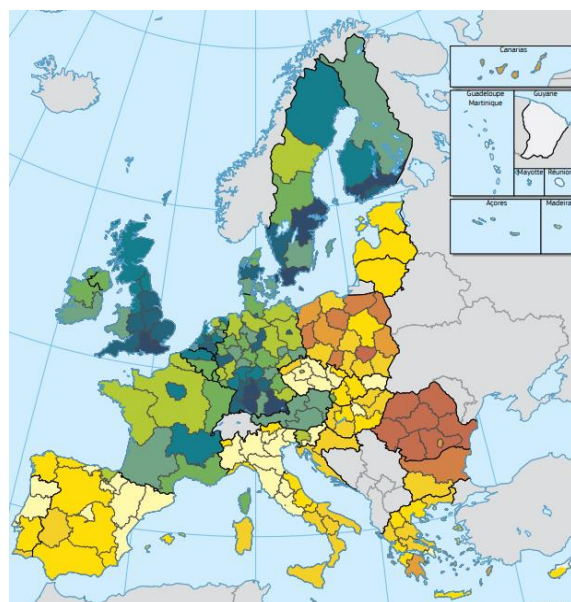
Produkcja rolnicza (globalna) na 1 ha użytków rolnych w zł (liczba województw)

■	9 001 do 11 000 (2)
■	7 001 do 9 000 (4)
■	5 001 do 7 000 (7)
■	4 000 do 5 000 (3)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

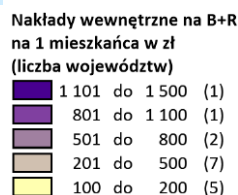
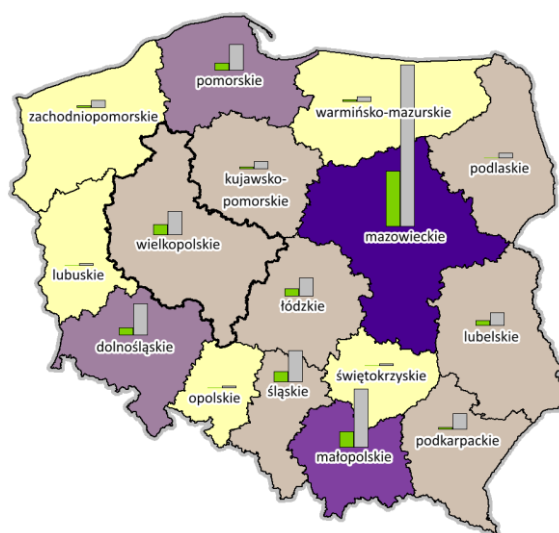
- Rolnictwo Wielkopolski stanowi jeden z najważniejszych jej potencjałów gospodarczych, z dużą zdolnością do absorpcji innowacji. Podstawą wielkopolskiego rolnictwa są gospodarstwa rodzinne. W 2017 roku w Wielkopolsce w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych przypadało 10 414 zł globalnej produkcji rolniczej (Ryc. 4), co było, podobnie jak w latach poprzednich, najwyższą wartością wśród województw, znacznie przekraczającą średnią krajową (7 231 zł).
- W sektorze rolnictwa problemem są zbyt słabe powiązania producentów z przedsiębiorstwami przetwórczymi i handlowymi. Niekorzystne dla rolnictwa są także warunki klimatyczne, glebowe i wodne, spadek liczebności i różnorodności wszystkich rodzajów dzikich owadów zapylających. Problemem jest jakość infrastruktury transportowej, wpływającej na prowadzenie działalności rolniczej.
- Województwo wielkopolskie cechuje się dużą liczbą podmiotów produkujących żywność. W 2018 roku w regionie funkcjonowało 3 731 przedsiębiorstw z branży spożywczej. Wielkopolska zajmowała 3. miejsce w kraju pod względem ogólnej liczby podmiotów produkujących żywność i napoje.
- Wielkopolska nie wyróżnia się na tle województw w zakresie produktywności pracy. Przeciętna wartość dodana brutto (WDB) wypracowana w ciągu roku przez jednego zatrudnionego kształtuje się na poziomie nieznacznie niższym niż średnio w kraju. W tym względzie odnotowuje się jednak korzystne zmiany, przejawiające się jednym z najwyższych w Polsce (3. miejsce wśród województw) wzrostem wartości wskaźnika WDB (w latach 2007-2016). Obszarami szczególnego wzrostu produktywności w ostatnich latach (korzystna zmiana w latach 2007-2016) były południowa i zachodnia część województwa.
- Regionalna gospodarka nie wyróżnia się pod względem innowacyjności, o czym świadczą m.in. stosunkowo niskie pozycje w krajowych (7. pozycja w 2018 roku) oraz europejskich rankingach innowacyjności (Ryc. 5). Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych oraz współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, nakłady poniesione przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną najczęściej kształtują się na poziomie niższym niż średnio w kraju.

Ryc. 5. Wskaźnik innowacyjności regionów w krajach członkowskich Unii Europejskiej w 2017 r.

Źródło: Eurostat, DG REGIO

Ryc. 6. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R na 1 mieszkańca w Polsce w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- W Wielkopolsce odnotowuje się stopniowy wzrost wartości wskaźników dotyczących liczby podmiotów prowadzących działalność w sektorze badań i rozwoju (B+R), pracujących w nim osób, nakładów wewnętrznych na działalność B+R (Ryc. 6.), a także wskaźników odnoszących się do efektów tej działalności – liczby udzielonych przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej patentów na wynalazki i praw ochronnych na wzory użytkowe. Mimo to nadal kształtują się one na niesatysfakcjonującym poziomie, nieprzekraczającym średniej krajowej, co świadczy o niepełnym wykorzystaniu dostępnego w regionie potencjału badawczo-rozwojowego.
- Światłowodowa sieć szkieletowa w Wielkopolsce składa się z 31 węzłów sieci szkieletowej w stolicach powiatów oraz 576 węzłów dystrybucyjnych w gminach. Wskaźnik gęstości węzłów dostępowych wynosi 0,90/1 km² – wartość ta kształtuje się poniżej średniej krajowej (1,16/1 km²). Wielkopolska Sieć Szerokopasmowa ma ponad 4,6 tys. km długości.
- Region charakteryzuje umiarkowane w skali kraju wykorzystanie nowoczesnych technologii, w tym usług internetowych. Dostęp do Internetu przez łącze szerokopasmowe posiada 94,7% firm (9. miejsce w kraju) – jest to wartość nieznacznie poniżej średniej unijnej, wynoszącej 96%. Wielkopolska lokuje się także poniżej średniej krajowej pod względem liczby przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia przez sieci komputerowe (13,8%).
- W 2018 roku w Wielkopolsce 85,5% gospodarstw domowych posiadało przynajmniej jeden komputer w domu (2. miejsce w kraju). Biorąc pod uwagę odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu, województwo przodowało wśród innych regionów – Internet posiadało 88,1% gospodarstw domowych. Wartość wskaźnika w regionie była porównywalna do poziomu dostępności Internetu w Unii Europejskiej (w 2017 roku blisko 87%).

W związku z rewolucją przemysłową 4.0, którą generują postęp naukowy, robotyzacja, sztuczna inteligencja, gospodarka cyfrowa, Wielkopolska wymaga budowy nowych trwałych przewag konkurencyjnych. W tym celu konieczne jest selektywne i skoncentrowane wspieranie potencjalnych sektorów wzrostu z wykorzystaniem narzędzi innowacji. Ponadto koncentracja w ramach poszczególnych branż/sektorów powinna dotyczyć współpracy w zakresie B+R+I oraz inteligentnej reindustrializacji (np. wdrażanie nowych rozwiązań, w tym technologii cyfrowych do tradycyjnych sektorów, gałęzi przemysłu). Kurczące się zasoby naturalne mogą stanowić impuls do poszukiwania nowych rozwiązań technologicznych.

Podmioty sektora rolno-spożywczego powinny uczestniczyć w rewolucji przemysłowej 4.0, co jest warunkiem utrzymania i wzmacniania konkurencyjności międzynarodowej tego sektora. Wzrost liczby aktywnych MŚP oraz gospodarstw rolnych wdrażających innowacje i nowe technologie umożliwi godzenie potrzeby wzrostu produktywności z potrzebą zaspokajania oczekiwań społecznych i środowiskowych.

Rewolucja przemysłowa 4.0 skutkuje przemianami na rynku pracy i edukacji. Wydatki badawczo-rozwojowe są determinowane przez dostęp do zasobów wiedzy i kapitału ludzkiego. Ważnym obszarem rynku staje się rozwój sektora usług opartych na wiedzy, informatycznych, badawczo-rozwojowych, a także mediów społecznościowych, bezpieczeństwa cyberprzestrzeni, robotyki. Równie istotne jest wzmacnianie kapitału intelektualnego przez kształtowanie postaw proinnowacyjnych, przeciwdziałanie barierom systemowym i tworzenie bodźców fiskalnych oraz otwartość na współpracę – tworzenie efektywnej i intensywnej współpracy między sektorem naukowo-badawczym, przedsiębiorcami, rzemiosłem, partnerami społeczno-gospodarczymi i administracją.

Kluczowe jest zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla wielkopolskich przedsiębiorców, w szczególności z sektora MŚP i rzemiosła – konieczne jest wsparcie i wykorzystanie otoczenia rozwoju innowacji oraz tworzenie warunków do wzrostu aktywności i ekspansji zagranicznej MŚP i sektora rzemiosła. Istotna jest również poprawa wykorzystania w firmach technologii informacyjno-komunikacyjnych. Należy efektywnie wykorzystywać istniejącą infrastrukturę światłowodową w Wielkopolsce dla rozwoju teleusług, w tym telemedycyny, teleedukacji (e-learning), telerobotyki, Internetu rzeczy oraz na rzecz centrów świadczenia usług powiązanych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów telepracy (np. modelowanie rzeczy i zaawansowanych projektów, tworzenie cyfrowych zasobów edukacyjnych).

Wyzwanie 2. Rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego

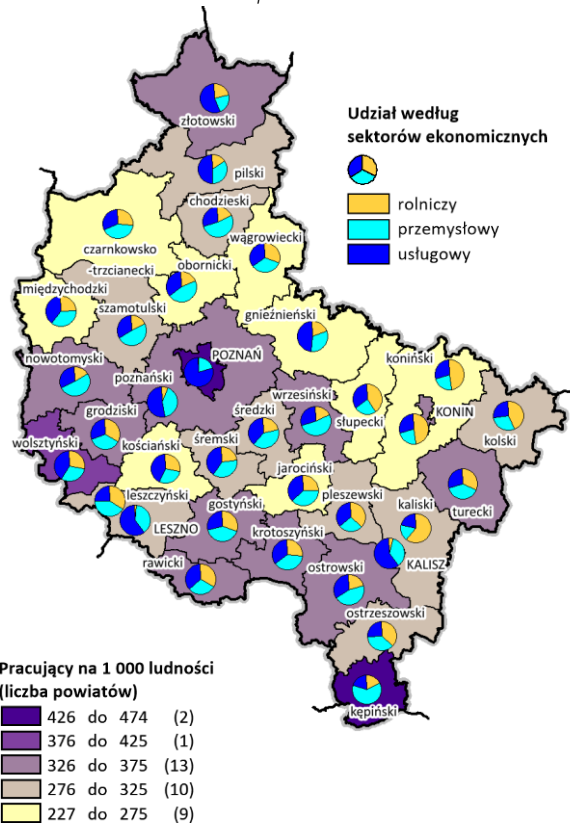
Sytuacja w Wielkopolsce

- Sytuacja na wielkopolskim rynku pracy jest niezmiennie od wielu lat korzystna, co wiąże się z dobrą koniunkturą gospodarczą w regionie. Dowodzą tego m.in. rosnąca liczba pracujących (2. lokata w kraju pod względem liczby pracujących na 1 tys. ludności – Ryc. 7), zwiększające się przeciętne zatrudnienie oraz rosnące wynagrodzenia brutto.
- Pod względem liczby pracujących w gospodarce narodowej Wielkopolska znajduje się w ścisłej czołówce województw, koncentrując 10% ogółu pracujących w kraju. W porównaniu do sytuacji w Europie, Wielkopolska zalicza się do tej grupy regionów, w której zatrudnienie od niemal dekady stale rośnie. Ponad połowa pracujących w województwie w 2018 roku zatrudniona była w sektorze usług (54,7%), natomiast z sektorem przemysłu i budownictwa związanych było 31,7% pracujących. Rolnictwem trudniło się 13,6% ogółu pracujących Wielkopolan – najwięcej w południowej, południowo-zachodniej i wschodniej części regionu (Ryc. 8).

Ryc. 7. Liczba pracujących na 1 tys. ludności w Polsce wg województw w 2018 r.

Ryc. 8. Pracujący wg sektorów ekonomicznych w Wielkopolsce w 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Współczynnik aktywności zawodowej jest w Wielkopolsce wyższy niż średnio w kraju, ale niższy niż w Unii Europejskiej.
- Systematycznie rośnie poziom wynagrodzeń w Wielkopolsce, choć wciąż jest niższy od średniej krajowej. W 2017 roku średnie wynagrodzenie w województwie wielkopolskim stanowiło 91,1% przeciętnej kwoty wynagrodzenia krajowego. Relacja wysokości wynagrodzeń kobiet i mężczyzn nie zmienia się – przeciętne wynagrodzenie kobiet jest niższe. Różnica w płacach kobiet i mężczyzn (tzw. luka płacowa) w 2016 roku wynosiła 7,2%.
- Wskaźnik stopy bezrobocia wciąż utrzymuje się na najniższym poziomie w kraju (Ryc. 9). Obserwuje się wysoki popyt na pracę i niższą jej podaż (wyraźne dysproporcje w liczbie ofert pracy do liczby bezrobotnych). Braki kadrowe uzupełniane są głównie pracownikami zza wschodniej granicy kraju, zwłaszcza z Ukrainy. Region zajmuje 3. pozycję na tle innych województw pod względem liczby zarejestrowanych przez powiatowe urzędy pracy oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcom.
- Nadal utrzymuje się duże zróżnicowanie terytorialne bezrobocia rejestrowanego (Ryc. 10). Najwyższe wartości wskaźnika notuje się niezmiennie na północy i wschodzie regionu (w 2018 roku w powiecie konińskim 9,0%), a najniższe w jego centralnej części (w 2018 roku – 1,2% w Poznaniu). Powiaty centralne są rozwinięte gospodarczo, skupiają dużą liczbę przedsiębiorstw oferujących największą i najbardziej zróżnicowaną pulę miejsc pracy.

Ryc. 9. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w Polsce w 2018 r.

Ryc. 10. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w Wielkopolsce w 2018 r.

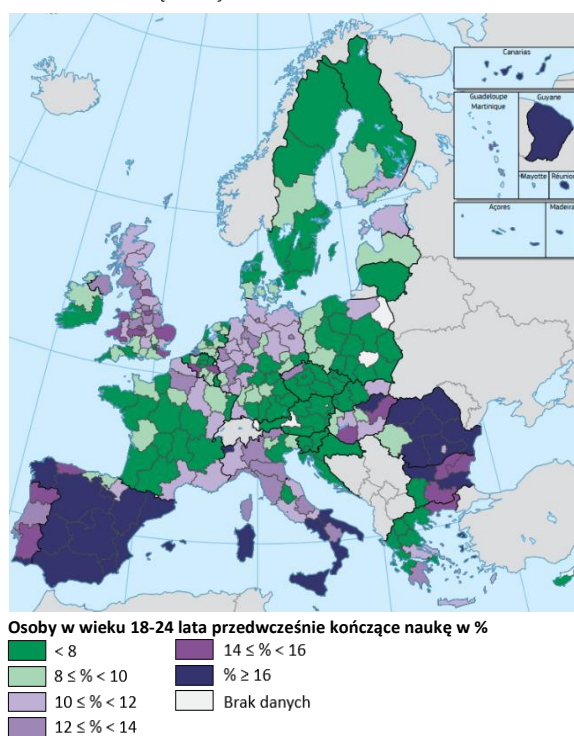

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

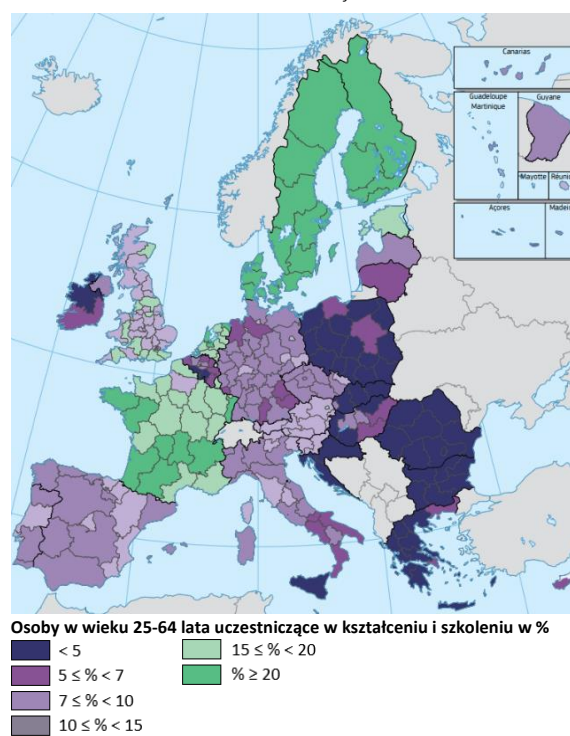
- W strukturze bezrobotnych od kilku lat około $\frac{1}{3}$ stanowią osoby długotrwale bezrobotne (w 2018 roku 30,9%). Odsetek bezrobotnych kobiet systematycznie zwiększa się od 2013 roku (w 2018 roku wynosił on 62,0% w ogóle osób bezrobotnych).
- Aktywność zawodowa najstarszych uczestników rynku pracy w Wielkopolsce (tj. osób powyżej 50 lat) jest zbliżona do przeciętnej w kraju (od niemal dekady oscyluje wokół 35%). Region wyróżnia na tle kraju wysokie zatrudnienie wśród osób młodych, ale stopa aktywności zawodowej osób w wieku 15-24 lata nie zmienia się od lat (średnio 38,8% w ciągu dekady).

- Sytuacja osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy jest trudna. W populacji osób z niepełnosprawnościami odsetek biernych zawodowo jest bardzo wysoki (84,5% w 2018 roku). Generalnie liczba bezrobotnych osób z niepełnosprawnościami maleje (spadek z 8,5 tys. w 2012 roku do 4,1 tys. w 2018 roku), ale rośnie ich udział w ogóle bezrobotnych (wzrost z 4,5% w 2008 roku do 8,0% w 2018 roku).
- Aktywizacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa może stanowić wyzwanie w świetle przekształcania się sektora rolniczego w bardziej produktywny i wydajny, a jednocześnie mniej pracochłonny.
- Bierność zawodowa spowodowana jest głównie trudnościami w zapewnieniu opieki nad dziećmi i osobami niesamodzielnymi, brakiem posiadania umiejętności poszukiwanych na rynku pracy, deficytem przystępnych cenowo mieszkań na wynajem, niewystarczającym rozwojem elastycznych form zatrudnienia. Czynnikiem warunkującym różnicę w zarobkach kobiet i mężczyzn jest praca w zawodach wysokodochodowych. W najlepiej opłacanych branżach kobiety często stanowią mniejszość, np. w specjalizacjach związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi (TIK) na dziesięciu pracowników zatrudniona jest tylko jedna kobieta.
- Umiejętności pracowników coraz częściej nie odpowiadają potrzebom zgłaszanym przez pracodawców. Skutkuje to bezrobociem w pewnych grupach zawodowych i jednoczesnym niedoborem pracowników w innych. W kontekście zapewnienia kadr dla nowoczesnej gospodarki kluczowe jest także zwiększenie odsetka osób posiadających podstawowe i ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe.
- W Wielkopolsce istnieje potencjał bazy edukacyjnej umożliwiający kształcenie na wszystkich poziomach. Zbyt małe w stosunku do potrzeb rynku pracy jest zainteresowanie kształceniem zawodowym i technicznym. Jednocześnie utrzymuje się wysoki udział bezrobotnych z wykształceniem średnim zawodowym i zasadniczym zawodowym (odpowiednio: 21,8% i 29,0% w 2018 roku w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych). Nadal wysoki jest odsetek absolwentów, którzy nie kończą edukacji z uprawnieniami do wykonywania zawodu. Zdawalność egzaminów w Wielkopolsce jest niższa od średniej krajowej.
- W obszarze szkolnictwa zawodowego zasadniczym problemem jest niedostateczna współpraca między szkołami a środowiskiem pracodawców. Szczególnie ważne jest zapewnienie udziału lokalnych firm w procesie kształcenia umiejętności zawodowych. Kolejnym problemem na styku edukacji i rynku pracy jest niedostatecznie rozwinięte doradztwo zawodowe w szkołach, skutkujące często przypadkowym, opartym na pozamerytorycznych przesłankach, wyborem kierunku dalszego kształcenia. Duża część wielkopolskich szkół nie realizuje doradztwa zawodowego lub czyni to w minimalnym zakresie.
- Korzystnie kształtuje się wskaźnik odsetka Wielkopolan w wieku od 18 do 24 lat przedwcześnie kończących naukę. Należy on do najniższych w Europie (Ryc. 11). W Wielkopolsce wykształceniem wyższym legitymuje się ponad $\frac{1}{5}$ mieszkańców (21,4% w 2018 roku). Rośnie liczba absolwentów szkół wyższych kierunków przyrodniczych, technicznych i informatycznych. Kierunek technologii teleinformatycznych w Wielkopolsce ukończyło w 2017 roku blisko tysiąc absolwentów. Choć Wielkopolska pod tym względem znajduje się w czołówce (5. miejsce w kraju), to jednak stopniowo pogarsza się jej pozycja.
- Wielkopolska na tle krajów UE zajmuje niską pozycję pod względem udziału w kształceniu osób w wieku od 25 do 64 lat (Ryc. 12). Odsetek osób dorosłych uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu z roku na rok maleje. W ostatnich latach jest on niższy niż prawie dwie dekady temu, pomimo rozwoju i poprawy jakości kształcenia w tym czasie.

Ryc. 11. Osoby w wieku 18-24 lata przedwcześnie kończące naukę w krajach UE w latach 2014-2016

Ryc. 12. Uczestnictwo osób dorosłych w wieku 25-64 lata w kształceniu i szkoleniu w krajach UE w 2016 r.

Źródło: Eurostat, DG REGIO

Wyzwania dla Wielkopolski

Wyzwaniem jest zwiększanie szans na zatrudnienie przez dostosowanie procesu kształcenia do oczekiwań pracodawców, a jednocześnie do potrzeb innowacyjnej gospodarki. Już obecnie odczuwany jest niedostatek wykwalifikowanej kadry. Odpowiednie kompetencje są również podstawą funkcjonowania atrakcyjnych miejsc pracy, sprzyjają uzyskaniu wyższych wynagrodzeń (te z kolei ograniczają skalę i poziom ubóstwa).

Szybkie tempo zmian na rynku pracy, spowodowane m.in. postępującym rozwojem technologicznym sprawia, że niezbędne jest elastyczne reagowanie na pojawiające się zapotrzebowanie na nowe kompetencje i kwalifikacje. Postęp technologiczny może prowadzić do polaryzacji rynku pracy, szczególnie w aspekcie wypierania pracy ludzkiej przez nowoczesne technologie, a jednocześnie prowadzić do wzrostu zapotrzebowania na pracowników o nowych kwalifikacjach. Kluczowe jest więc tworzenie warunków dla rozwoju edukacji ustawicznej. Zwiększanie umiejętności mieszkańców związanych z obsługą nowych technologii stwarza szansę na uczestnictwo w globalnym przepływie informacji i wiedzy, również w zakresie inwestycji i przedsiębiorczości.

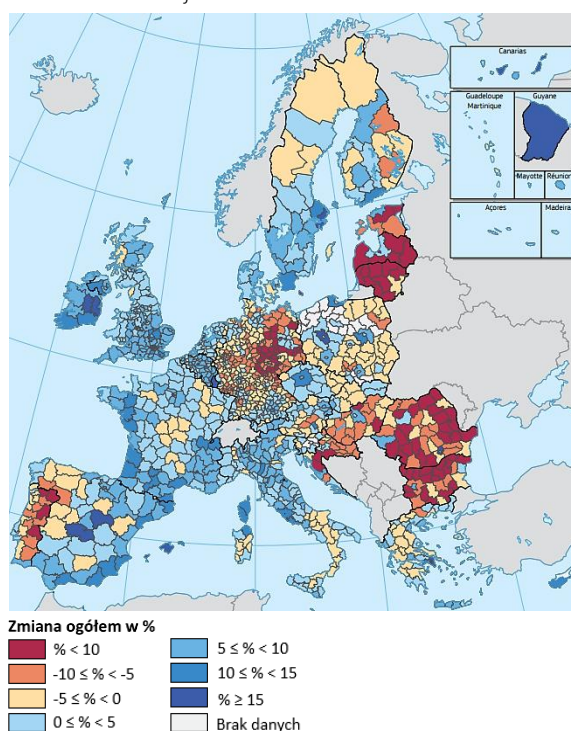
Wysoka produktywność i konkurencyjność gospodarki cechuje się nie tylko pełnym wykorzystaniem istniejących zasobów pracy, ale także ukierunkowaniem ich na innowacyjną gospodarkę. W tym celu należy rozwijać mechanizmy aktywizujące niewykorzystane zasoby pracy, w tym mechanizm gospodarki społecznej oraz wspierające innowacyjną przedsiębiorczość. Należy rozwijać nowe mechanizmy finansowania przedsiębiorczości, jak finansowanie społecznościowe czy fundusze podwyższonego ryzyka.

Wyzwanie 3. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych

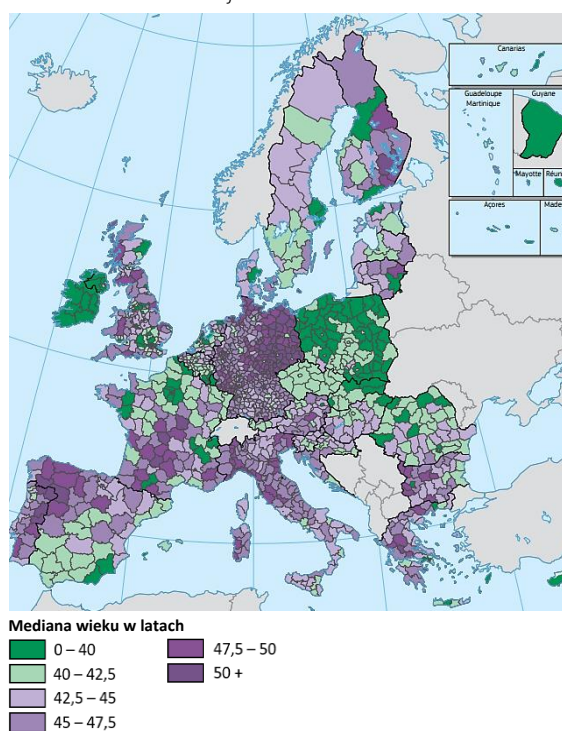
Sytuacja w Wielkopolsce

- Mieszkańcy województwa stanowią prawie $\frac{1}{10}$ ludności kraju (w 2018 roku 9,1%). Liczba ludności Wielkopolski stale rośnie, co pozytywnie wyróżnia region na tle Europy Środkowo-Wschodniej zmagającej się z depopulacją (Ryc. 13). Na tle innych regionów Europy, Wielkopolska wypada pod względem demograficznym stosunkowo korzystnie (jest jednym z nielicznych regionów, w których mediana wieku ludności wynosi poniżej 40 lat – Ryc. 14). Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że według skali starości opartej na medianie, przekroczenie wartości 35 lat oznacza społeczeństwo już bardzo stare demograficznie.

Ryc. 13. Zmiany liczby ludności w regionach NUTS 3 krajów UE w latach 2005-2015

Ryc. 14. Mediana wieku ludności w regionach NUTS 3 krajów UE w 2016 r.

Źródło: Eurostat, DG REGIO

- W wielu regionach Unii Europejskiej przyrost ludności determinowany jest w coraz większym stopniu migracjami. W Wielkopolsce wciąż istotną rolę odgrywa przyrost naturalny. Współczynnik mierzący go w ostatniej dekadzie osiągnął jedną z najwyższych wartości (2,1‰) wśród polskich województw (2. miejsce). Z kolei w latach 2007-2017 średnioroczny współczynnik przyrostu wędrownego w regionie wyniósł 0,3‰ (w Polsce -0,2‰) i była to również jedna z wyższych wartości w kraju (4. miejsce).
- W 2017 roku powiatowe urzędy pracy w Wielkopolsce zarejestrowały 182 194 oświadczenia o zamiarze zatrudnienia cudzoziemców (około 10,0% wszystkich oświadczeń złożonych w Polsce), z czego 68,1% dotyczyło mężczyzn, a 31,9% kobiet. Najwięcej tego typu oświadczeń obejmowało obywateli Ukrainy (172 424 oświadczenia – 94,6%), Białorusi (4 620 – 2,5%) oraz Mołdawii (2 948 – 1,6%).
- Starzenie się populacji jest zjawiskiem powszechnym i w najbliższej perspektywie zapewne nieodwracalnym. Stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności w Wielkopolsce jest i będzie jednak jednym z niższych w Polsce. W 2018 roku współczynnik starości demograficznej (udział w populacji osób w wieku 65+) wyniósł 16,3%. Od wielu lat Wielkopolska zajmuje pod tym względem korzystną lokatę w kraju – zajmuje 2 miejsce po województwie warmińsko-mazurskim, gdzie proces

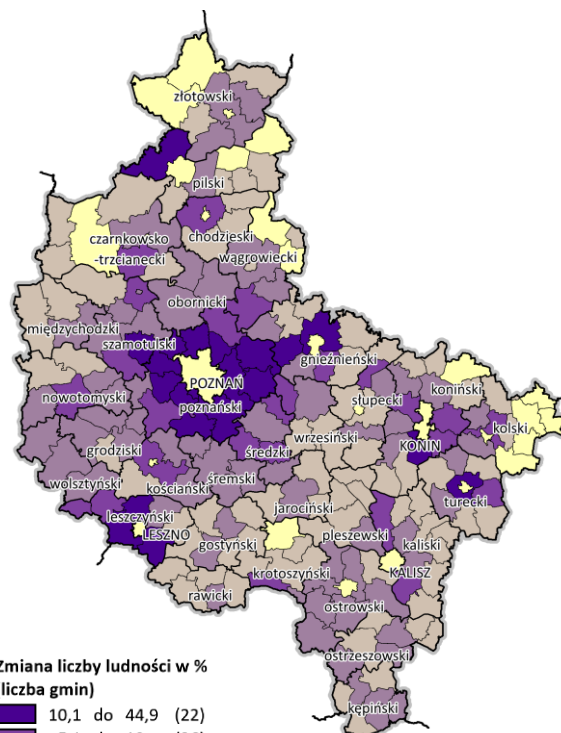
starzenia się społeczeństwa jest jednym z niższych w kraju. Szacuje się, że w 2030 roku osoby w wieku 65+ stanowiąc będą 21% ludności województwa wielkopolskiego.

- Negatywne procesy demograficzne nie ominą jednak Wielkopolski. Prognozuje się, że województwo wielkopolskie jako jedno z nielicznych (jeszcze 3 inne województwa) odnotuje wzrost liczby mieszkańców, ale liczba ta w Wielkopolsce będzie zwiększać się tylko do 2025 roku. Zmniejszenie populacji Wielkopolski w 2030 roku w stosunku do 2025 roku ma wynieść 8,3 tys. osób (tj. 0,2%) (Ryc. 15). Największy ubytek ludności w Wielkopolsce nastąpi na obszarach będących otoczeniem aglomeracji i miejskich obszarów funkcjonalnych, tj. poza ich granicami/bezpośrednim oddziaływaniem (Ryc. 16).

Ryc. 15. Zmiana liczby ludności (prognoza) w Polsce w latach 2017-2030

Ryc. 16. Zmiana liczby ludności (prognoza) w Wielkopolsce w latach 2017-2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Wskaźnik urbanizacji (odsetek ludności miejskiej wg kryterium administracyjnego) w 2018 roku w Wielkopolsce wynosił 54% (w Polsce 60%) i systematycznie się zmniejsza. Największym ubytkiem liczby ludności charakteryzują się przede wszystkim miasta na prawach powiatu (Poznań, Kalisz, Konin, Leszno). Od lat obserwuje się, szczególnie wokół większych miast, przyrost liczby mieszkańców gmin podmiejskich. W województwie prognozowany jest przyrost liczby ludności na obszarach wiejskich, podczas gdy miasta odnotują dalszy, w niektórych przypadkach znaczący, ubytek mieszkańców.
- Wzrasta świadomość prozdrowotna Wielkopolan. Rośnie liczba osób korzystających z badań profilaktycznych. Jednakże przeżywalność osób w starszym wieku wypada mniej korzystnie niż przeciętnie w kraju (dalsze trwanie życia wielkopolskich seniorów jest o kilka miesięcy krótsze). Największą liczbę zgonów powodują choroby określane mianem cywilizacyjnych (tj. choroby układu krążenia, nowotwory złośliwe), a także urazy i zatrucia. Głównymi przyczynami chorobowymi powodującymi niezdolność do pracy, są schorzenia układu krążenia, narządu ruchu, psychiczne

i neurologiczne, onkologiczne, układu oddechowego. Rośnie skala problemu otyłości w populacji dzieci i młodzieży.

- W 2018 roku w województwie wielkopolskim zanotowano 35,1 tys. zgonów. Współczynnik zgonów na 1 tys. ludności był niższy niż przeciętnie w kraju i wyniósł w 2018 roku 10,1 wobec 10,8 w Polsce.
- Dostęp do lekarzy specjalistów jest jednym z gorszych w kraju. Współczynnik pracujących lekarzy przypadających na 10 tys. ludności w Wielkopolsce wyniósł w 2017 roku 38 (16. miejsce w kraju). Między 2007 a 2017 rokiem przyrost liczby lekarzy posiadających prawo wykonywania zawodu w Wielkopolsce wyniósł 1,7%, a w grupie pielęgniarek – 11,3% (w kraju odpowiednio 15,6% oraz 7,0%). Liczba lekarzy wzrosła z 9 915 w 2007 roku do 10 088 w 2017 roku, a pielęgniarek – z 20 655 w 2007 roku do 22 987 w 2017 roku. Średni wiek lekarza w 2017 roku w Polsce wynosił 50,2 lat. W 2018 roku przeciętna liczba porad ambulatoryjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła w województwie 7,4 (średnia w kraju 7,5).
- Wśród powodów przyznania świadczeń społecznych od wielu lat w województwie na czele utrzymuje się ubóstwo oraz długotrwała lub ciężka choroba (przy czym w 2017 roku, pierwszy raz po latach, głównym powodem była długotrwała lub ciężka choroba, a w drugiej kolejności ubóstwo). Wielkopolanie należą do tych mieszkańców Polski, których wydatki na zdrowie są umiarkowane. Wielkopolska znajduje się w grupie regionów o największej łącznej liczbie dni absencji chorobowej, co warte podkreślenia 19,6% zwolnień lekarskich dotyczy kategorii B (niezdolność do pracy przypadająca w okresie ciąży). Przeciętna długość czasowej niezdolności do pracy potwierdzonej zaświadczeniem lekarskim nie odbiega znacząco od przeciętnej dla kraju (tj. 12 dni). Częsta absencja chorobowa Wielkopolan może świadczyć o niewystarczających inwestycjach w zdrowie, zarówno przez podmioty indywidualne, jak i przedsiębiorców i instytucje publiczne.

Zmiany demograficzne wpływają na podaż i popyt określonych usług społecznych, potencjał kapitału ludzkiego i społecznego (np. wykorzystanie „drzemiących” zasobów pracy do poprawy sytuacji na lokalnych rynkach pracy, promocja dialogu międzypokoleniowego i wielokulturowego dla lepszej integracji w systemie gospodarczym), rozwój innowacyjności gospodarki – rozwój nowych gałęzi srebrnej i białej gospodarki (opieki zdrowotnej).

Wyzwaniem jest rozwój produktów i usług białej gospodarki (opieki zdrowotnej), a także poprawa dostępu do nich. Szczególnie istotne są tu działania kompleksowe, obejmujące system usług zdrowotnych, społecznych, opiekuńczych i edukacyjnych (np. dostosowane do potrzeb kierunki medyczne i okołomedyczne), wykorzystujące nowoczesne technologie cyfrowe (np. w ramach telemedycyny, teleopieki). W kontekście prognozowanego spadku liczby ludności, konieczne jest także poprowadzenie aktywnej, kompleksowej i skoordynowanej polityki pronatalistycznej i prorodzinnej oraz polityki migracyjnej.

Wyzwaniem jest utrzymanie spójności społecznej. Zmiany demograficzne w ujęciu wewnątrzregionalnym – szczególnie wywołane migracjami – wpływają na lokalne rynki pracy (np. zjawisko wymywania zasobów kapitału ludzkiego), strukturę społeczną mieszkańców i związaną z nią strukturę lokalnej gospodarki. Rosnący ruch wędrowny rodzi presję na rozwój usług transportowych w wymiarze indywidualnym i zbiorowym. Przy zmniejszającej się liczbie dzieci sektor edukacji również będzie wymagał przekształceń. Wyzwaniem jest przeciwdziałanie dezurbanizacji i chaotycznej suburbanizacji, których efektem jest spadek liczby ludności miast na rzecz otaczających je obszarów funkcjonalnych. Konieczne jest w tym względzie efektywne zintegrowanie planowania rozwoju. Należy rozwijać politykę mieszkaniową regionu.

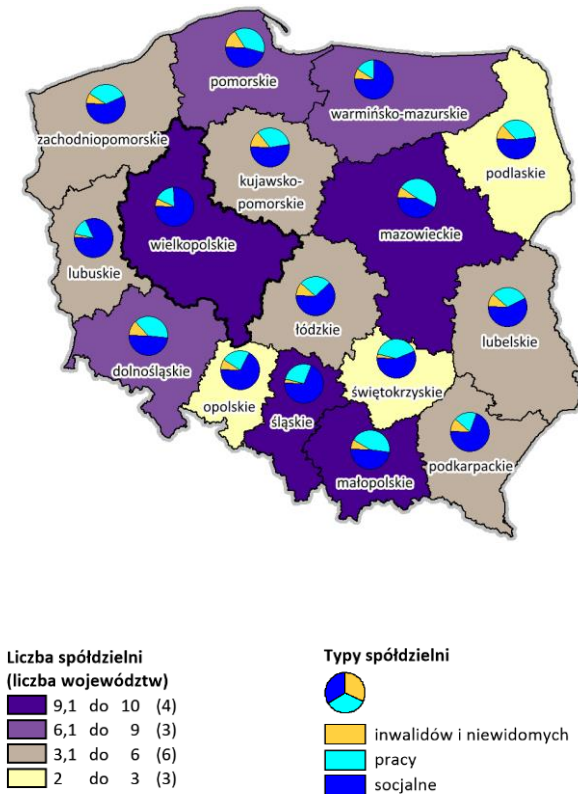
Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego

Sytuacja w Wielkopolsce

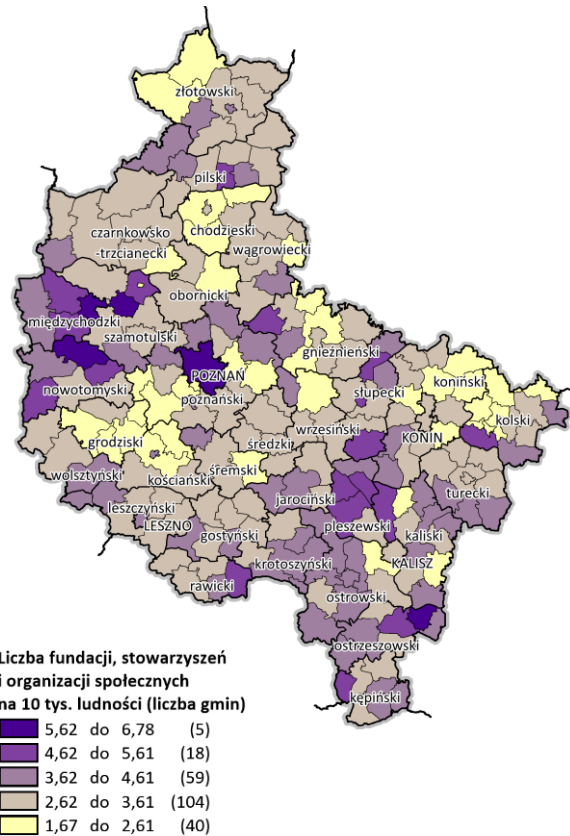
- Wielkopolanie darzą zaufaniem najbliższe otoczenie i czują się stosunkowo bezpiecznie w okolicy, w której mieszkają. Poziom przestępczości w regionie jest niższy od średniej ogólnopolskiej, a jej wykrywalność wyższa. Spośród wszystkich mieszkańców Polski są najbardziej usatysfakcjonowani z własnego życia. W 2018 roku zadowolonych ze swojego życia było 83% mieszkańców Polski, w Wielkopolsce 88%.
- Wizerunek Wielkopolan opiera się na pracowitości, porządku, samoorganizacji i samorządności, a także regionalnej kuchni i lokalnej gwarze. Wielkopolanie bardzo wysoko cenią sobie takie cechy jak: pracowitość i gospodarność, potrzeba osiągania sukcesu, oszczędność, dbałość o czystość i porządek. Rośnie znaczenie, szczególnie wśród młodych ludzi, takich wartości jak wiedza, bycie nowoczesnym, swoboda wyrażania myśli, wolność i tolerancja. Dla wielu Wielkopolan niezwykle ważne jest poszanowanie tradycji i kultywowanie najlepszych wartości poprzednich pokoleń. Zauważalna jest dobra wiedza o historii Wielkopolski i jednocześnie niska znajomość liderów, bohaterów i dziejów najnowszych.
- Poczucie utożsamiania się z Wielkopolską jest generalnie wśród mieszkańców województwa wysokie. Najsilniejsze jest wśród mieszkańców subregionu poznańskiego i słabnie wraz z oddaleniem się od Poznania. Jest z reguły niższe w powiatach położonych przy granicy województwa wielkopolskiego; wśród osób o gorszym statusie materialnym, którzy w mniejszym stopniu partycypują w zamożności regionu. Jednocześnie rośnie (szczególnie wśród osób młodych) otwartość na migrację i chęć uczestnictwa w społeczności ogólnopolskiej, ogólnoeuropejskiej i globalnej.
- Liczba oddanych do użytkowania lokali mieszkalnych z roku na rok rośnie. W 2017 roku w województwie oddano do użytkowania ponad 18 tys. mieszkań, co stanowiło 11% całkowitej liczby mieszkań zbudowanych w kraju (3. miejsce). Dominują dwie formy budownictwa mieszkaniowego – indywidualne oraz na sprzedaż lub wynajem. Dostęp do tanich mieszkań (tj. mieszkania na wynajem lub wynajem z opcją dojścia do własności) jest niewystarczający, szczególnie w przypadku osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- W regionie działa 14% spółdzielni socjalnych ogółem funkcjonujących w Polsce (Wielkopolska jest liderem w kraju – Ryc. 17). Województwo wielkopolskie pozytywnie wyróżnia się na tle innych liczbą warsztatów terapii zajęciowej oraz centrów integracji społecznej (w każdym z tych przypadków Wielkopolska w 2017 roku była liderem w kraju).
- W województwie w 2018 roku funkcjonowało ponad 13,5 tys. fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych zarejestrowanych w systemie REGON. Na tysiąc mieszkańców przypada średnio 3,9 ww. organizacji (5. miejsce w kraju). Najwięcej organizacji tego typu przypada na mieszkańca w zachodniej, centralnej i południowej części regionu (Ryc. 18).
- W organizacjach non-profit pracowało społecznie w 2016 roku średnio 20 osób. Większość organizacji (62%) nie posiada płatnego personelu, natomiast personel świadczący pracę odpłatnie częściej zatrudniany jest w oparciu o umowy cywilnoprawne (24% organizacji), rzadziej na podstawie umowy o pracę (14% organizacji). Organizacje pozarządowe działają niestabilnie, mają niepewną sytuację finansową i organizacyjną, napotykając nieustannie na trudności w pozyskiwaniu środków na swoją działalność.
- Wysoki poziom rozwoju gospodarczego Wielkopolski nie przekłada się na wysokość wynagrodzeń, co wpływa na skalę notowanego w regionie zjawiska ubogich pracujących. W województwie obserwuje się statystycznie wyższy odsetek ludności doświadczającej ubóstwa niż przeciętnie w kraju.

Ryc. 17. Aktywne spółdzielnie w Polsce w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu Spółdzielczość sprzyjająca włączeniu społecznemu i zawodowemu, GUS 2018

Ryc. 18. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w Wielkopolsce w 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Od lat liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w województwie sukcesywnie maleje. Zmniejsza się liczba świadczeniobiorców, jednak utrwała się zjawisko pozostawania w systemie osób długotrwale korzystających z pomocy. Coraz częściej wśród klientów pomocy społecznej znajdują się osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe.
- W 2018 roku na obszarze województwa wielkopolskiego funkcjonowały 63 domy pomocy społecznej oferujące łącznie 6 379 miejsc. Usługi opiekuńcze dla osób starszych są niewystarczające, o czym świadczy liczba osób oczekujących (w 2018 roku wyniosła ona 622 osoby). W Wielkopolsce działa 21 dziennych domów pomocy społecznej, z których korzysta ponad 2 tys. osób. Ponadto w 2018 roku działał 1 rodzinny dom pomocy oraz 74 mieszkania chronione.
- Z każdym rokiem w wielkopolskich gminach wzrasta zatrudnienie asystentów rodziny. Liczba rodzin wspierających rośnie, choć nadal pozostaje niewystarczająca w stosunku do potrzeb. Niespełna $\frac{1}{3}$ rodzin potencjalnie potrzebujących wsparcia asystenturą, taką pomoc uzyskuje. Wzrasta udział dzieci przebywających w pieczy rodzinnej w ogólnej liczbie dzieci w pieczy zastępczej – Wielkopolska znajduje się pod tym względem powyżej średniej krajowej. Na terenie Wielkopolski brakuje regionalnej placówki terapeutycznej oraz ośrodka preadopcyjnego.
- Wzrasta liczba świadczeń i usług skierowanych do osób z niepełnosprawnością i ich rodzin. Liczba osób dorosłych doświadczających zaburzeń psychicznych mieści się w przedziale 17-25% (14. miejsce w kraju). W ostatnich latach systematycznie obniżała się średnia miesięczna liczba godzin przypadających na jedną osobę korzystającą z usług opiekuńczych w tej grupie, jednocześnie notuje się wzrost cen świadczonych usług. W 2017 roku specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi świadczyło 46% wielkopolskich gmin.
- Kultura jest jednym z obszarów wpływających na budowanie kapitału społecznego. Zabytki nieruchome, muzea, teatry, instytucje muzyczne stanowią $\frac{1}{10}$ obiektów tego typu w kraju. Pod względem liczby galerii i salonów sztuki województwo zajmuje 7. miejsce w kraju. Wiele obiektów

na terenie Wielkopolski zostało uznanych za najciekawsze obiekty krajoznawcze według Kanonu Krajoznawczego Polski. Pomimo występowania licznych instytucji kulturotwórczych w regionie, pod względem liczby odwiedzających te instytucje województwo zajmuje niskie pozycje w kraju (13. miejsce pod względem odwiedzających muzea i ich oddziały oraz 12. miejsce pod względem liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 tys. mieszkańców w 2018 roku).

- o W Polsce obserwowany jest wzrost liczby lokalnych ośrodków kultury (centrów, domów kultury, klubów, świetlic). W województwie wielkopolskim liczba ta zmalała z 433 w 2007 roku do 311 obiektów w 2018 roku. Rośnie jednak liczba organizowanych corocznie imprez przez te ośrodki, podobnie jak uczestniczących w nich osób. Ten sam trend widoczny jest w przypadku imprez masowych. W ramach działalności centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w Wielkopolsce w 2018 roku funkcjonowało 1 363 grup artystycznych oraz 2 175 kół, klubów i sekcji (najwięcej w powiatach konińskim oraz poznańskim i m. Poznań).

Dla wzrostu bezpieczeństwa społecznego mieszkańców regionu konieczne są poprawa dostępu do dóbr i usług publicznych oraz aktywizacja umożliwiająca powrót lub dalsze uczestnictwo w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego osób wykluczonych, zmarginalizowanych lub zagrożonych tymi zjawiskami. Niwelowanie zagrożeń ubóstwa i jego dziedziczenia będzie wpływać na spójność społeczną regionu i rozwój gospodarki. Problem wykluczenia społecznego wymaga aktywnego, skoordynowanego współdziałania instytucji zajmujących się poszczególnymi aspektami sytuacji życiowej mieszkańców.

Aby zapewnić sobie pozycję konkurencyjną, Samorząd Województwa powinien stać się inicjatorem kreatywnych rozwiązań. Wyzwaniem w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości jest kształtowanie postaw i kompetencji budujących kapitał społeczny i kulturowy, takich jak kooperatywność, komunikatywność i kreatywność. Istotne jest zarówno wzmacnianie relacji społecznych sprzyjających twórczości, jak i rozwój potencjału instytucjonalnego kultury. Przy rosnącym wykorzystaniu mediów cyfrowych w komunikacji, w tym tworzeniu i funkcjonowaniu grup społecznych, wyzwaniem są potrzeby osób o niższej kompetencji kulturowej i technologicznej, które nie mogą przekroczyć barier dostępu do nowych mediów cyfrowych i sieciowych.

Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, wyzwaniem jest zaangażowanie obywateli w realizację przedsięwzięć na rzecz osób starszych, co z kolei zależy m.in. od siły międzypokoleniowej solidarności. Konieczne jest także przeciwdziałanie przejawom dyskryminacji kobiet, mniejszości etnicznych, osób z niepełnosprawnościami, migrantów. Kluczowe jest zapewnienie cudzoziemcom legalnie przebywającym w Wielkopolsce dostępu do usług, które pozwolą podejmować zatrudnienie, uzyskać samodzielność ekonomiczną, a także zachęcanie do udziału w życiu publicznym, społecznym i kulturalnym regionu.

Wyzwaniem jest również tworzenie warunków rozwoju partycypacji społecznej i aktywności obywatelskiej oraz stymulowanie wzrostu zaufania społecznego, służące integracji społecznej oraz wzmacnianiu tożsamości regionalnej. Kluczowe w tym aspekcie jest wsparcie obszaru ekonomii społecznej i solidarnej, której narzędzia mogą być odpowiedzią na potrzebę budowania odpowiedzialnych wspólnot lokalnych. Podmioty ekonomii społecznej mogą być nie tylko lokalnym realizatorem usług publicznych, ale też partnerem samorządów lokalnych w tworzeniu warunków do społecznej partycypacji i odpowiedzialności. Do tworzenia wartości społecznej przyczyniają się także społeczna odpowiedzialność biznesu i wolontariat.

Zadaniem Samorządu Województwa będzie wzmocnienie tożsamości regionalnej przez odwoływanie się do tradycji i osiągnięć, jak też kultywowanie najlepszych wartości zarówno poprzednich jak i współczesnych pokoleń. Wyzwaniem jest nie tylko pielęgnowanie poczucia polskości i umacnianie regionalizmu wśród Wielkopolan, ale także promowanie specyfiki i osiągnięć Wielkopolski, zarówno w kraju jak i zagranicą. Samorząd Województwa będzie pełnić funkcje inicjującą i koordynującą w procesie propagowania wartości europejskich, jako ważnego elementu kształtowania świadomości obywatelskiej i kulturowej mieszkańców całego regionu.

Wyzwanie 5. Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego

Sytuacja w Wielkopolsce

- W 2018 roku w województwie wielkopolskim odnotowano najwyższe wartości wskaźnika dobrych warunków życia w Polsce (35%; lider w kraju), czyli braku występowania takich symptomów złych warunków życia jak nieodpowiednie warunki sanitarne, brak instalacji ogrzewania, elektrycznej, zbyt mała powierzchnia mieszkania, narażenie na hałas, zanieczyszczenia i nieprzyjemne zapachy w miejscu zamieszkania, brak wyposażenia gospodarstwa w podstawowe sprzęty AGD i RTV, brak zasobów finansowych i konieczność rezygnacji z zakupu pewnych dóbr i usług itp.
- Powierzchnia obszarów chronionych od lat utrzymuje się na podobnym poziomie i obejmuje około 31,6% powierzchni regionu. Lesistość Wielkopolski, mimo systematycznego wzrostu, wynosi około 25,8% powierzchni województwa (12. miejsce w kraju). Rozmieszczenie lasów charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem – najwyższa lesistość występuje w północnej i zachodniej części województwa, natomiast najniższa w gminach położonych w centralnej i wschodniej części regionu. Fragmentacja przestrzeni przyrodniczej jest poważnym zagrożeniem dla zachowania różnorodności biologicznej.
- Łącznie z bogatym dziedzictwem kulturowym, obszary zalesione i cenne przyrodniczo tworzą podstawy dla rozwoju turystyki i rekreacji w regionie, a także stanowią uwarunkowania rozwoju osadnictwa (Ryc. 19-20). Walorem turystycznym regionu o randze krajowej i międzynarodowej są m.in. Szlak Piastowski i Wielka Pętla Wielkopolski.
- Jakość powierzchniowych zasobów wodnych w regionie jest niezadowolająca. Nadal utrzymuje się zły stan dla znacznej części wód powierzchniowych. Największe zagrożenie dla jakości wód stanowią zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych, z obszarów intensywnie użytkowanych rolniczo, a także ścieki pochodzące z gospodarstw domowych niepodłączonych do sieci kanalizacyjnej (z kanalizacji korzysta 71,8% mieszkańców Wielkopolski; region zajmuje pod tym względem 8. miejsce w kraju).
- Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych identyfikowanych w województwie notuje wysokie wartości. Z ponad 3,4 mln mieszkańców województwa 1,4 mln narażonych jest na podwyższone stężenia drobnocząsteczkowego pyłu, natomiast 2,4 mln narażonych jest na podwyższone stężenia rakotwórczego benzo(a)pirenu. Głównymi antropogenicznymi źródłami emisji zanieczyszczeń są sektor bytowo-gospodarczy, w którym spalane są paliwa nieodpowiedniej jakości, transport samochodowy oraz źródła przemysłowe (energetyczne spalanie paliw i źródła technologiczne).
- Gospodarka odpadami, pomimo systematycznej poprawy, nadal wymaga działań mających na celu podniesienie jej efektywności. Odpady komunalne w regionie stanowiły w 2017 roku 22,3% wytworzonych odpadów ogółem, natomiast w kraju 9,5%, a ich udział zwiększa się corocznie. Odpady zebrane selektywnie stanowiły w 2017 roku 24,2% zebranych odpadów komunalnych (289,5 tys. t). Pomimo że udział ten co roku dynamicznie wzrasta (od 2007 roku nastąpił wzrost o 421,6%), Wielkopolska od kilku lat pozostaje na ostatnich miejscach w zestawieniu województw pod tym względem.

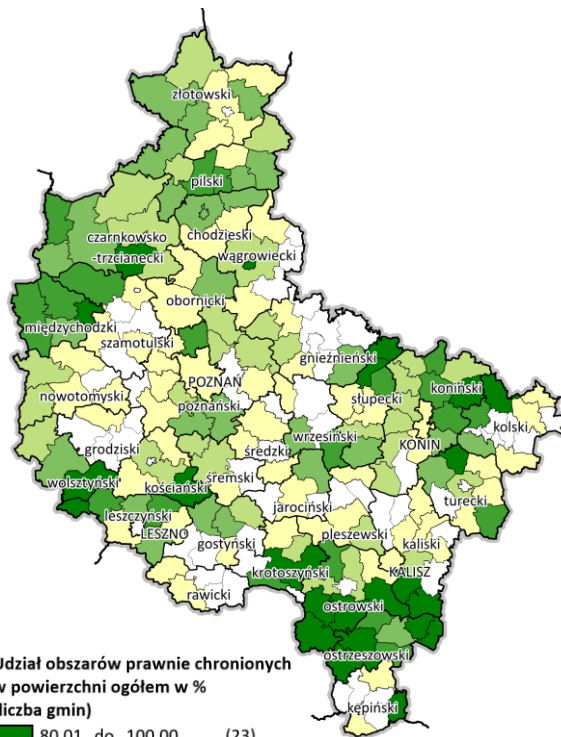
Ryc. 19. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w Polsce w 2018 r.

Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w % (liczba województw)

40,1 do 65,1	(4)
31,1 do 40	(5)
22,1 do 31	(3)
18,6 do 22	(4)

Ryc. 20. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w Wielkopolsce w 2018 r.

Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w % (liczba gmin)

80,01 do 100,00	(23)
60,01 do 80,00	(20)
40,01 do 60,00	(30)
20,01 do 40,00	(33)
0,01 do 20,00	(63)
Zjawisko nie wystąpiło	(57)

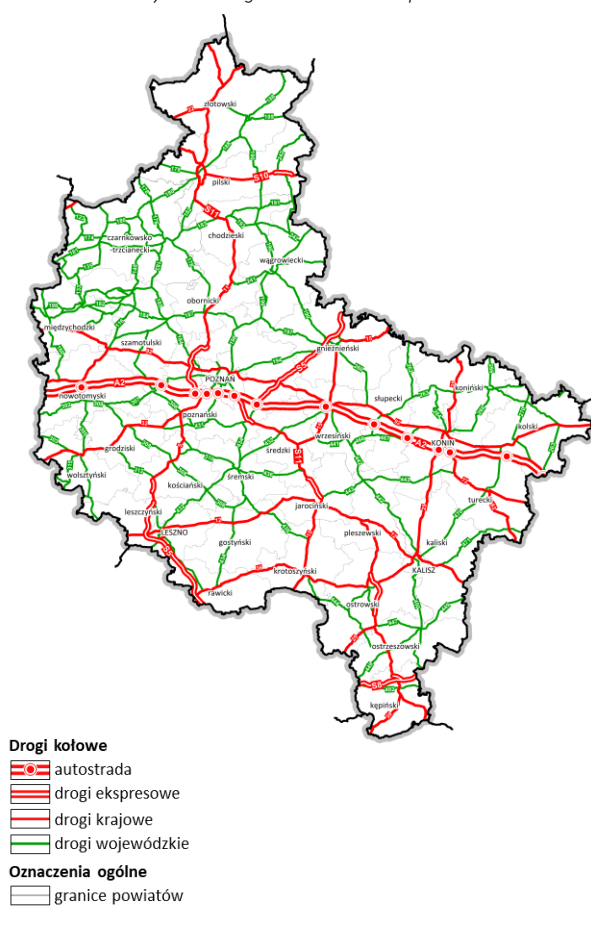
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Wielkopolska jest zasobna w niektóre surowce mineralne, a znaczenie gospodarcze mają węgiel brunatny, gaz ziemny, ropa naftowa oraz kruszywa piaszczysto-żwirowe. Ich eksploatacja, w szczególności węgla brunatnego, powoduje, że województwo charakteryzuje się największą w skali kraju powierzchnią gruntów zdewastowanych i zdegradowanych (10,3 tys. ha w 2017 roku). Dla regionu dużym problemem jest zagospodarowanie terenów pokopalnianych oraz zaburzone stosunki wodne będące skutkiem eksploatacji surowców. Dalsza eksploatacja węgla brunatnego tradycyjnymi metodami, w tym nowych złóż, może przyczynić się do pogłębienia problemu suszy hydrologicznej.
- Wielkopolska była jednym z czterech województw charakteryzujących się największym w skali kraju zużyciem energii elektrycznej, wynoszącym w 2017 roku 15 603 GWh tj. 9,6% ogólnego zużycia w Polsce. Jej największymi biorcami są sektory przemysłowy, transportowy oraz rolniczy. Obserwuje się problemy w zakresie bezpieczeństwa energetycznego, w tym na terenach wiejskich, gdzie rośnie zapotrzebowanie gospodarstw domowych i rolnych na energię elektryczną, które przekracza obecną moc dyspozycyjną sieci. Ponadto obserwuje się problemy w zakresie strat energii w przesyłach i dystrybucji, przepustowości linii elektroenergetycznych i przesyłu energii liniami 110 kV na dalekie odległości. Część sieci (w szczególności średniego napięcia i stacji transformatorowych oraz część sieci niskiego napięcia) jest mocno wyeksploatowana.
- W regionie notuje się wzrost liczby instalacji OZE oraz ich mocy (wzrost udziału w latach 2007-2017 z 2,3% do 14,7%). Przejawem postępujących w tym zakresie pozytywnych zmian jest systematyczny wzrost udziału energii odnawialnej w produkcji energii ogółem. Wielkopolska posiada zróżnicowane warunki do rozwoju energetyki odnawialnej. Ze względu na swój potencjał może stać się ważnym miejscem produkcji energii z alternatywnych źródeł, w szczególności we wschodniej Wielkopolsce.
- Wielkopolska, mimo stopniowego rozwoju, nadal nie wyróżnia się na tle kraju pod względem dostępności do systemu ciepłowniczego, z którego korzystają przede wszystkim mieszkańcy miast.

Sprzedaż energii ciepłej w przeliczeniu na kubaturę budynków mieszkalnych ogrzewanych centralnie nadal kształtuje się w regionie na jednym z niższych poziomów w kraju.

- Wielkopolska wyróżnia się na tle kraju względnie dobrym dostępem do sieci gazowej (gęstością sieci). Wzrasta odsetek osób z niej korzystających. Nadal kształtuje się on jednak na poziomie niższym niż średnio w kraju. Pod tym względem szczególnie niekorzystnie wygląda sytuacja we wschodniej części regionu, gdzie duża część mieszkańców nie posiada dostępu do sieci gazowej lub korzysta z niej w niewielkim stopniu.
- Wielkopolska należy do grupy województw o wysokim odsetku gospodarstw domowych doświadczających ubóstwa energetycznego. Mimo stopniowego zmniejszania się skali tego problemu, region charakteryzuje się największą w kraju liczbą ubogich energetycznie gospodarstw domowych zajmujących domy jednorodzinne.
- Województwo cechuje się korzystnym położeniem w centralnej części kraju, z głównymi ciągami komunikacji drogowej i kolejowej, łączącymi Europę Zachodnią ze Wschodnią (Ryc. 21-22). Autostrada A2 (fragment europejskiej drogi E30) oraz linia kolejowa nr 3 (fragment europejskiej linii nr E20) zapewniają połączenia w układzie wschód-zachód. Oba korytarze stanowią ważne elementy sieci transportowych, które łączą najważniejsze ośrodki metropolitalne Europy: Paryż, Berlin, Warszawę i Moskwę. Czynnikiem ograniczającym korzyści wynikające z położenia regionu jest słabo rozwinięty układ komunikacyjny w relacji północ-południe. Niezwykle istotnym problemem jest ciągły brak realizacji drogi ekspresowej S11 w całym jej przebiegu oraz inwestycji dotyczących dróg nr 10, 12, 15 i 25.

Ryc. 21. Drogi kołowe w Wielkopolsce

Ryc. 22. Linie kolejowe w Wielkopolsce

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania, 2019

- Infrastruktura transportowa regionu ulega stopniowej poprawie, jednak w przypadku wielu odcinków dróg stan jest nadal niezadowalający. Długość dróg wojewódzkich w regionie wynosi 2 730 km, w tym w granicach miast: 348 km, poza granicami miast: 2 382 km. Część odcinków dróg wojewódzkich jest dziś wykorzystywana jako alternatywne szlaki transportowe o randze krajowej, co może generować wyższe natężenie ruchu oraz powodować konieczność stosowania przy ich przebudowie wyższych parametrów technicznych niż obecnie wymagane.
- Zmniejsza się dynamika wzrostu liczby pojazdów na drogach, o czym świadczą pomiary ruchu drogowego oraz wskaźnik motoryzacji. Największy wzrost natężenia ruchu notowany jest w otoczeniu dużych miast oraz na drogach międzynarodowych. Istotne jest dążenie do realizacji docelowej sieci autostrad i dróg ekspresowych (w Wielkopolsce – drogi S5 i S11) z uwzględnieniem perspektywicznej rezerwy przepustowości ich odcinków miejskich. Ruch tranzytowy powinien w jak największym stopniu wykorzystywać obwodnice drogowe, zarówno w odniesieniu do małych miejscowości, jak i dużych miast (np. brakujący północno-wschodni odcinek obwodnicy Poznania, obwodnica Kalisza).
- Ważnym elementem regionalnego systemu transportowego jest kolej. Całkowita długość eksploatowanych linii kolejowych w regionie, będących w zarządzie PKP Polskich Linii Kolejowych S.A., w 2017 roku wynosiła 1 878 km, co stanowiło 9,8% ogólnej długości linii kolejowych w Polsce. Wielkopolska zapewnia dobre skomunikowanie metropolii poznańskiej z obszarami położonymi w centralnej, wschodniej i zachodniej części województwa. Regularna modernizacja linii regionalnych oraz wyższy standard przewozów i krótszy czas przejazdów wpływają na wzrost zainteresowania transportem kolejowym i rosnącą liczbę pasażerów. Wielkość łącznej wymiany pasażerskiej na terenie całego województwa w Wielkopolsce w 2017 roku (28,5 mln os.) pozwoliła zająć 3. miejsce wśród innych regionów. Wyzwaniem jest przywrócenie połączeń kolejowych miast Czarnkowa, Międzychodu, Gostynia i Śremu, które pomimo dostępu do sieci są z niej wykluczone z powodu zawieszenia przewozów kolejowych. Z kolei jedynym powiatem, przez który nie przebiega żadna linia kolejowa jest powiat turecki.
- W przypadku transportu autobusowego niezadowalająca jest liczba połączeń, niedostosowane do potrzeb godziny kursowania oraz jakość tego środka transportu. Większa konkurencyjność ze strony transportu indywidualnego i prywatnych przewoźników jest wyzwaniem dla międzygminnego transportu autobusowego, stanowiącego ważne, szczególnie na obszarach wiejskich, uzupełnienie dla transportu kolejowego. Poprawy wymaga stan techniczny i wyposażenie części pojazdów. Standard oferowany przez przewoźników autobusowych odbiega od oczekiwań podróżnych.
- Ze względu na dogodny położenie regionu oraz dostępność komunikacyjną, konieczny jest dalszy rozwój transportu multimodalnego. Ważnym elementem infrastruktury kolejowej i drogowej są węzły przesiadkowe, centra logistyczne i przeładunkowe.
- Kolejnym elementem systemu transportowego regionu jest transport lotniczy. W regionie funkcjonuje Port Lotniczy Poznań-Ławica im. Henryka Wieniawskiego, który umożliwia połączenia pasażerskie i cargo w relacjach krajowych i międzynarodowych. Wykorzystanie potencjału portu lotniczego – pomimo odprawienia w 2018 roku blisko 2,5 mln pasażerów – jest nadal niewystarczające, w szczególności w zakresie ruchu regularnego. Wyzwaniem jest dalsza perspektywa rozwojowa lotniska, którego obecna przepustowość może w niedalekiej przyszłości okazać się niewystarczająca.
- Małe lotniska zlokalizowane w subregionach Wielkopolski (Leszno, Piła, Ostrów Wlkp.) prowadzą przede wszystkim działalność szkoleniową i sportową oraz w niewielkim zakresie obsługują ruch General Aviation. Do potencjalnych funkcji, które po części są realizowane lub mogłyby być dodatkowo rozwijane należą m.in. profesjonalna działalność szkoleniowa, sportowa, turystyczna i biznesowa.
- Gminna komunikacja zbiorowa funkcjonuje w większych miastach Wielkopolski i otaczających je gminach. Borykają się one z problemami związanymi z niedostosowanymi do rodzaju lub intensywności zabudowy układami komunikacyjnymi, kongestią i związanym z tym zanieczyszczeniem powietrza, a także koniecznością wymiany części taboru.

- Dopełnieniem dla rozwijającej się siatki połączeń transportowych będzie rozwój ciągów pieszych i rowerowych, pod warunkiem uzupełnienia obecnie występujących znacznych braków i niespójności systemów. Wielkopolska jest liderem w kraju (obok województwa mazowieckiego) pod względem długości dróg dla rowerów odpowiednio oznakowanych – 1 464,2 km w 2017 roku, co stanowiło 12,1% ich długości ogółem w Polsce. Istotny, głównie na terenach miast, jest rozwój transportu niskoemisyjnego, w tym zarówno zbiorowego, jak i indywidualnego. Nie mniej istotna pozostaje promocja alternatywnych form transportu, takich jak korzystanie ze wspólnych pojazdów np. *car sharing*.
- Przekroczenia krótkookresowego dopuszczalnego poziomu hałasu podczas pomiarów mają miejsce w otoczeniu większości badanych dróg.
- W Wielkopolsce na trudności napotyka rozwój transportu wodnego, który uzależniony jest od warunków naturalnych wpływających chociażby na zbyt niskie stany wód oraz niskie parametry dróg wodnych. Warunki hydrologiczne regionu ograniczają wykorzystanie transportowe dróg wodnych, jednak rzeki mogą być wykorzystywane w turystyce kajakowej i żegludze śródlądowej. Wymaga to utrzymania odpowiedniej drożności rzek.

Wyzwaniem jest korzystanie z zasobów przyrody w taki sposób, aby zwiększający się poziom konsumpcji oraz zamożności Wielkopolan nie powodował dalszego obciążenia środowiska, w tym przede wszystkim przekraczania norm jakości powietrza, nieakceptowalnego poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych czy zmniejszania poziomu różnorodności biologicznej. Konieczne jest podejmowanie działań zapobiegawczych, w tym edukacyjnych oraz naprawczych w obszarze środowiska.

Do wyzwań należy eliminacja tzw. niskiej emisji w sektorze bytowo-komunalnym czy pochodzącej z transportu. W wyniku rozwoju gospodarczego będzie rosła presja na zasoby wody i energii, dlatego istotne jest zapewnienie bezpieczeństwa i odpowiednich warunków życia oraz perspektyw rozwoju sektorów bazujących na tych zasobach. Duże znaczenie w tym względzie będzie odgrywać rozwój innowacyjnych technologii i wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym. Wielkopolska powinna stać się regionem wyróżniającym się w produkcji energii odnawialnej.

Wyzwaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu. Powstałe w wyniku zagrożeń klimatycznych zakłócenia pracy sektora energetycznego wpływają na gospodarkę czy funkcjonowanie różnych obszarów województwa. Na przykład opady śniegu, marznącego deszczu i silne wiatry mogą powodować awarie sieci niskiego napięcia i nawet kilkudniowe braki zasilania. Wyzwanie to jest istotne wobec potrzeby zwiększenia mocy wytwórczych dla rozwijającej się gospodarki i rosnących cen energii. Ważnym czynnikiem sukcesu będzie w tym przypadku rozwój energetyki rozproszonej, wsparcie rozwoju instalacji prosumenckich i lokalnych sieci energetycznych opartych o OZE, w tym przy wykorzystaniu potencjału i warunków rolniczych w regionie. Może to zmniejszyć uniezależnienie od importu energii, emisję zanieczyszczeń do atmosfery przez energetykę konwencjonalną.

Kluczowe jest zapewnienie infrastruktury technicznej gwarantującej spójność terytorialną i budującej konkurencyjność. Istotna w tym zakresie jest dostępność transportowa (poprawa dojazdu do głównych ośrodków z peryferyjnych części regionu, rozbudowa sieci połączeń regionalnych i lokalnych) oraz rozwinięta infrastruktura informatyczno-telekomunikacyjna. Rozwój systemów transportowych oraz ich integracja międzygałęziowa zwiększy ilość i jakość tych usług, co będzie miało wpływ na poprawę stanu środowiska. Istotna jest także poprawa

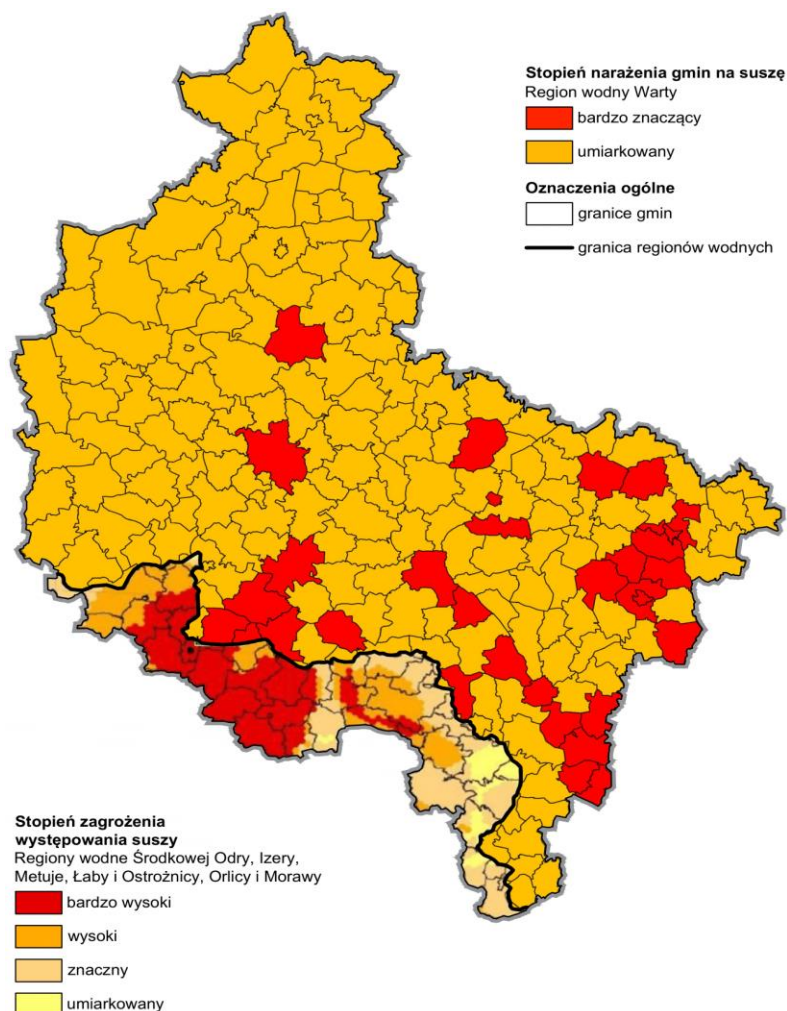
istniejącej infrastruktury na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym, sprawne połączenia systemów komunikacyjnych i dobre skomunikowanie węzłów przesiadkowych. Dalszych nakładów inwestycyjnych wymaga infrastruktura kolejowa o charakterze zarówno regionalnym jak i krajowym, np. kolej dużych prędkości, rozbudowa korytarza transportowego w Poznaniu na linii wschód-zachód, odbudowa nieczynnych linii kolejowych i budowa nowych.

Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu

Sytuacja w Wielkopolsce

- Województwo zaliczane jest do najbardziej deficytowych w wodę obszarów Polski. Stopień narażenia na skutki suszy gmin województwa wielkopolskiego położonych w regionie wodnym Warty, dotyczy w największym stopniu 33 gmin zlokalizowanych w środkowej, wschodniej i południowo-zachodniej części Wielkopolski. W regionie wodnym Środkowej Odry znajduje się 10 wielkopolskich gmin (głównie w południowo-zachodniej części województwa) kwalifikujących się do obszarów o bardzo wysokim stopniu zagrożenia suszą (Ryc. 23).

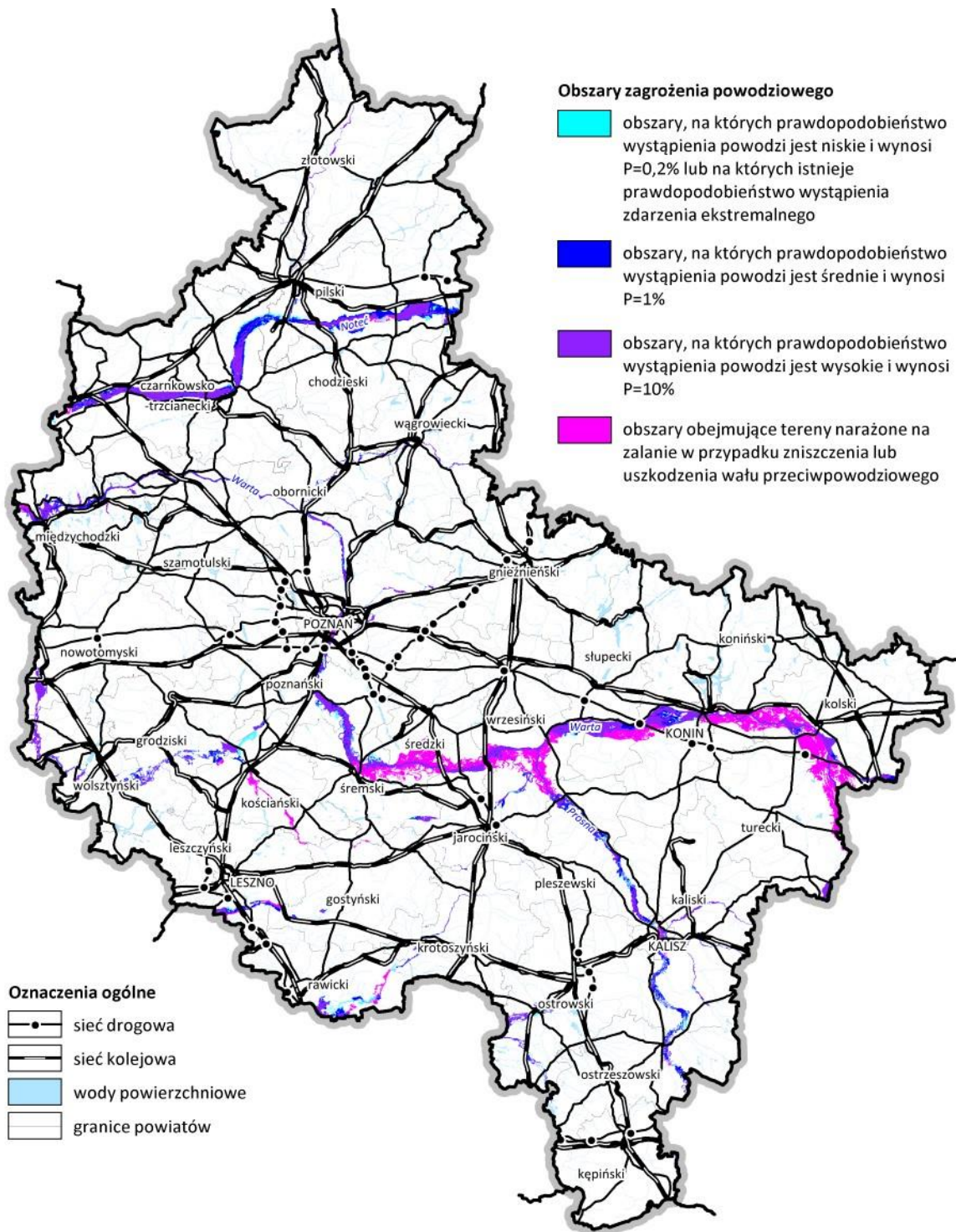
Ryc. 23. Obszary zagrożone suszą w Wielkopolsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – Plan przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Warty, MGPP S.A. na zlecenie RZGW w Poznaniu, Poznań, 2017 r. oraz Plan przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych Środkowej Odry, Izery, Metuje, Łaby i Ostrożnicy (Upa), Orlicy, Morawy, Mott MacDonald na zlecenie RZGW we Wrocławiu, Warszawa, 2017 r.

- Niekorzystny bilans wodny wynika z małej ilości opadów i spływu jednostkowego kształtującego się poniżej średniej krajowej, a także ograniczonej możliwości naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Tę negatywną sytuację pogłębiają także powiększająca się powierzchnia uszczelniona, górnictwo (w szczególności odkrywkowa eksploatacja kopalni) i niewystarczające zalesienie. Spośród sektorów gospodarki narażonym w największym stopniu na zjawisko suszy jest rolnictwo.
- Mimo podejmowanych w regionie działań nadal niedostateczny jest poziom sztucznej retencji. Ten niekorzystny bilans wodny przy obecnie panujących warunkach klimatycznych powoduje, że praktycznie cały obszar regionu zagrożony jest suszą atmosferyczną, a w konsekwencji także rolniczą i hydrologiczną.
- Zagrożeniem dla regionu jest także zwiększająca się częstotliwość i intensywność występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, takich jak opady nawałne, mogące powodować podtopienia/powodzie o każdej porze roku, czy huragany. System ochrony przeciwpowodziowej w województwie tworzy m.in. 765 km wałów przeciwpowodziowych, ok. 2 tys. budowli hydrotechnicznych, zbiorniki wodne, poldery przepływowe i kanały ulgi. Możliwość wystąpienia powodzi dotyczy stosunkowo niewielkich obszarów.
- W celu wskazania w Wielkopolsce obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi obejmujące rzeki lub ich odcinki sporządzono mapy zagrożenia powodziowego (Ryc. 24). Zawierają one granice obszarów zagrożenia powodziowego dla trzech wariantów zagrożeń o określonym prawdopodobieństwie jego wystąpienia, tj. 0,2%, 1% i 10%. Mapy te stanowią podstawę właściwej zabudowy i zagospodarowania terenów położonych na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, charakteryzującego się średnim i wysokim prawdopodobieństwem jej wystąpienia, wynoszącym odpowiednio 1% i 10%, a także służą właściwemu zarządzaniu ryzykiem powodziowym. Dodatkowo należy mieć na uwadze mapy ryzyka powodziowego, wskazane w planach zarządzania ryzykiem powodziowym, w tym *Planie zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1938).
- Prognozuje się, że w najbliższych latach pojawiać się będą coraz częściej zagrożenia wynikające ze zmian klimatycznych, w szczególności ekstrema temperatury, większa intensywność opadów mogąca powodować powodzie o każdej porze roku, wzrost częstotliwości i intensywności huraganów, a także częstsze występowanie susz oraz związanych z tym strat w produkcji rolnej i zwiększonego ryzyka pożarów lasów.
- Zmiany klimatu wpływają również na stan różnorodności biologicznej – zasięg występowania gatunków, ich cykle rozrodcze, okresy wegetacji i interakcje ze środowiskiem. Spodziewane ocieplenie klimatu spowoduje migrację gatunków, w tym obcych inwazyjnych, głównie z Europy Południowej, Afryki Północnej, Azji, wraz z równoczesnym wycofywaniem się tych gatunków, które nie są przystosowane do wysokich temperatur, a dobrze znoszą ostre mrozy. Negatywne skutki zmian klimatu to również nasilenie się zjawiska eutrofizacji wód śródlądowych, zwiększenie zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi w wyniku stresu termicznego i zanieczyszczeń powietrza, większe zapotrzebowanie na energię elektryczną w porze letniej, zmniejszenie możliwości chłodzenia elektrowni ciepłych, czego skutkiem może być spadek ich mocy produkcyjnej i przeciążenie sieci energetycznej.
- Zmiany klimatu powodować będą różne skutki dla miast, w tym w zakresie systemów transportowych czy kanalizacyjnych. Wpływać będą również na system opieki zdrowotnej, co jest szczególnie widoczne w przypadku takich zdarzeń jak fale upałów. Miasta tworzą „wyspy ciepła”, gdzie temperatura jest wyższa niż na obszarach wiejskich. Stwarza to zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców, w szczególności osób starszych.
- Zmiany klimatyczne będą wpływać na wzrost zasięgu terytorialnego upraw ciepłolubnych, zwiększenie popytu na nowe produkty, np. na urządzenia chłodnicze i klimatyzacyjne, rozwój „zielonej gospodarki”, „zielonych innowacji”, ekoprojektowania itp.

Ryc. 24. Obszary zagrożenia powodziowego w Wielkopolsce

Opracowanie: Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu

Wyzwaniem jest zrównoważone, oszczędne i racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi województwa. Wielkopolska ze względu na swoje położenie jest szczególnie dotknięta problemem narastających susz, nieurodzajem, niskim poziomem wód powierzchniowych i gruntowych, przy czym zjawiska te będą się pogłębiać w wyniku następstw zmian klimatu.

Malejąca wielkość opadów atmosferycznych w Wielkopolsce (skutkująca suszą atmosferyczną, hydrologiczną, rolniczą, hydrogeologiczną) stała się zjawiskiem ciągłym i nabiera charakteru katastrofy naturalnej. To zagrożenie dla całego środowiska przyrodniczego, gospodarki, w tym zwłaszcza rolnictwa i leśnictwa, wreszcie dla jakości życia Wielkopolan, m.in. ze względu na potencjalne trudności w zaopatrzeniu w wodę.

Kluczowe jest zapewnienie dostępu do odpowiedniej ilości zasobów wód dobrej jakości i racjonalne nimi gospodarowanie. Prowadzone działania w tym względzie powinny przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa powodziowego, jakości przestrzeni i zasobów biologicznych.

Wyzwaniem są fale upałów z tendencją do wydłużania czasu ich występowania. Równie dotkliwe mogą być krótkie, lecz bardzo intensywne opady deszczu, które mogą powodować lokalne zalania oraz podtopienia. Zmiany te wpływają na jakość i wydolność infrastruktury technicznej, przez co istnieje potrzeba dostosowania jej do aktualnych i prognozowanych warunków pogodowych.

Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie i zmniejszenie nierówności terytorialnych

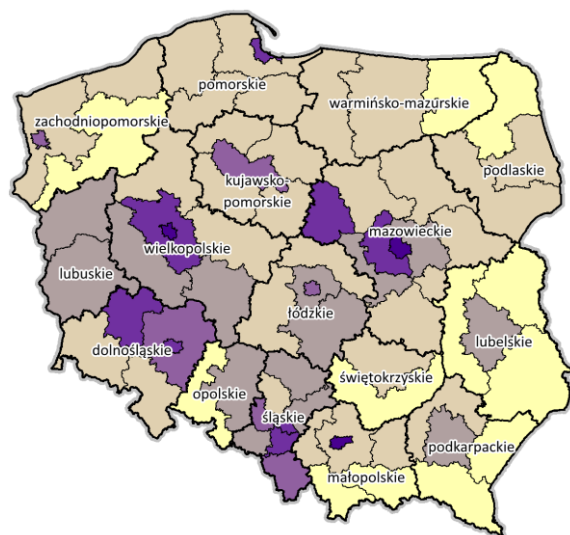
Sytuacja w Wielkopolsce

- Ukształtowanie powierzchni województwa nie stwarza znaczących barier dla rozwoju przestrzennego. Istniejący układ przestrzenny i hierarchia jednostek osadniczych sprzyjają rozwojowi społeczno-gospodarczemu i zapewnieniu spójności terytorialnej całego regionu. Sieć osadnicza województwa charakteryzuje się dość dużą regularnością. Tworzą ją 5 566 miejscowości, w tym: 113 miast, 4 349 wsi i 1 104 pozostałych jednostek. Struktura hierarchiczna jednostek osadniczych Wielkopolski obejmuje kilka kategorii będących pochodną ich pozycji w sieci osadniczej, rangi administracyjnej i innych pełnionych funkcji:
  - (1) Poznań – ośrodek metropolitalny o znaczeniu krajowym, stolica województwa i jedno z największych miast w kraju, tworzący wraz ze sferą podmiejską blisko milionową aglomerację miejską;
  - (2) Kalisz i Ostrów Wielkopolski – ośrodek regionalny tworzony przez dwubiegunowy zespół miast, który wraz z powiązаныmi funkcjonalnie i przestrzennie gminami sąsiadującymi tworzy Aglomerację Kalisko-Ostrowską;
  - (3) Gniezno, Konin, Leszno, Piła – ośrodki tworzące sieć subregionalnych biegunów wzrostu, które wraz z powiązаныmi funkcjonalnie i przestrzennie gminami wyróżniają się potencjałami społecznym i gospodarczym;
  - (4) Miasta powiatowe – ośrodki lokalne, pełniące funkcję centrów usług ponadgminnych i równoważenia rozwoju, rozmieszczone są równomiernie w przestrzeni całego województwa;
  - (5) Pozostałe ośrodki miejskie i wiejskie równomiernie rozlokowane na obszarze województwa. Ośrodki te wyróżniają się liczbą mieszkańców, wyposażeniem usługowym i infrastrukturalnym oraz dostępnością komunikacyjną, pełniąc rolę gminnych centrów obsługi ludności w zakresie usług podstawowych.
- Największe znaczenie w strukturze hierarchicznej jednostek osadniczych odgrywa miasto Poznań, stanowiące ośrodek metropolitalny o znaczeniu krajowym i jeden z najważniejszych ośrodków miejskich w Polsce. Na tle regionu wyróżnia się on rozwiniętym rynkiem pracy, stanowi jeden z najważniejszych ośrodków akademickich w Polsce, centrum regionalnych usług, przez co

koncentruje ludność, inwestycje i działania rozwojowe. Ważną rolę w hierarchii osadniczej regionu, jak i kraju pełni także ośrodek regionalny tworzony przez Aglomerację Kalisko-Ostrowską.

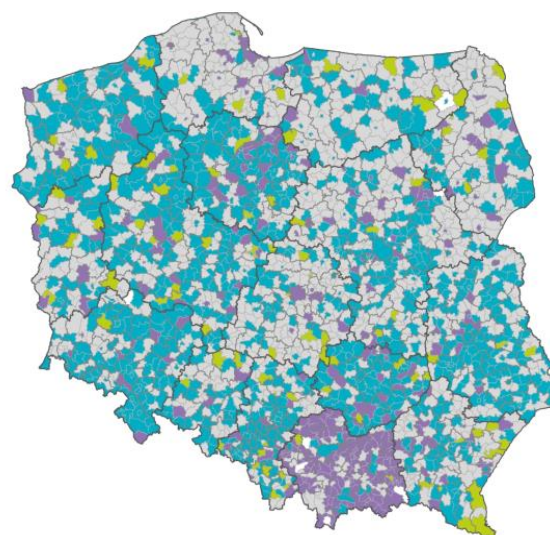
- Mniejszym zasięgiem oddziaływania, ale dużym potencjałem charakteryzują się miasta Gniezno, Konin, Leszno i Piła, które mogą pełnić rolę subregionalnych biegunów wzrostu. Wymagają one wsparcia z uwagi na notowane w Koninie, Gnieźnie i Pile oraz części innych miast średnich spowolnienie rozwoju społeczno-gospodarczego i występowanie problemów rozwojowych m.in. związanych ze spadkiem liczby ludności (zwłaszcza w wieku produkcyjnym), starzeniem się społeczeństwa czy niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy.
- W przypadku obszarów wiejskich, niższym poziomem życia oraz deficytami rozwojowymi związanymi m.in. z niskim poziomem przedsiębiorczości i kwalifikacji mieszkańców czy niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą, głównie energetyczną, wodno-kanalizacyjną, transportową oraz małej retencji istotnej z punktu rolnictwa charakteryzują się obszary położone zwłaszcza poza obszarami oddziaływania większych miast. Problemem na obszarach wiejskich jest także dostęp do sieci szerokopasmowej.
- Na obszarach podmiejskich, w szczególności dużych miast, źródłem licznych problemów przestrzennych są procesy suburbanizacji. Powodują one wzrost kosztów budowy i utrzymania infrastruktury technicznej, transportowej i społecznej, przekształcenia cennych terenów rolniczych i leśnych na tereny zurbanizowane, z rozproszoną i chaotyczną zabudową czy też wzmożony ruch samochodowy związany z codziennymi dojazdami do pracy czy szkoły.
- Wielkopolska jest regionem rozległym, w którym odnotowuje się silne zróżnicowania wewnętrzne (m.in. pod względem rozwoju gospodarczego (Ryc. 25), rynku pracy, dostępu do usług, edukacji, dostępności komunikacyjnej, kultury). W województwie wielkopolskim istnieją obszary zagrożone postępującą peryferyzacją, a subregionalne bieguny wzrostu nie są jak na razie na tyle silne, aby ich pozytywne oddziaływanie było w stanie odwrócić te tendencje.

Ryc. 25. PKB na 1 mieszkańca w Polsce w 2016 r. [w zł]

PKB na 1 mieszkańca (liczba podregionów)	
80 001 do 150 000	(3)
60 001 do 80 000	(8)
50 001 do 60 000	(6)
40 001 do 50 000	(14)
30 001 do 40 000	(30)
25 000 do 30 000	(12)

Ryc. 26. Aktywność gmin w zakresie rewitalizacji w Polsce w 2017 r.

Forma opracowania	
gminny program rewitalizacji	
program rewitalizacji	
inny dokument strategiczny	
brak działań rewitalizacyjnych	
brak danych	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Źródło: Raport Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin, GUS 2018

- Wiele obszarów wielkopolskich miast i wsi dotkniętych jest poważnymi problemami o charakterze społecznym lub infrastrukturalnym. W 2017 roku ponad połowa gmin (58%) posiadała programy

rewitalizacji (Ryc. 26). Programy rewitalizacji przedstawiają działania skierowane na poprawę stanu zagospodarowania i warunków życia w obszarach będących w sytuacji kryzysowej w gminie.

- Największym w regionie obszarem przemysłowym, który doświadcza stale pogarszającej się sytuacji społeczno-gospodarczej jest Wielkopolska Wschodnia. Obszar zdominowany jest przez przemysł tradycyjny oparty na wytwarzaniu energii pochodzącej ze spalania węgla brunatnego. Sytuacja ta powoduje realne zagrożenie utraty dotychczasowych funkcji przez obszar Wielkopolski Wschodniej w niedalekiej przyszłości. Niskim poziomem rozwoju odznacza się również północna część regionu, gdzie występują nakładające się na siebie negatywne zjawiska o charakterze społecznym i gospodarczym.

Wyzwaniem jest wzmocnienie potencjałów oraz niwelowanie barier rozwojowych poszczególnych podregionów Wielkopolski, obszarów funkcjonalnych lub obszarów strategicznej interwencji. Dotyczy to zarówno obszarów zmagających się z trudnościami restrukturyzacyjnymi, adaptacyjnymi, obszarów zmarginalizowanych i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, jak i najsilniejszych ośrodków. Narastanie dysproporcji rozwojowych w przestrzeni jest związane z procesem deindustrializacji, różnicowaniem dostępności transportowej, nierównomiernym napływem inwestycji, brakiem równowagi na rynku pracy. Prowadzi to do nasilenia procesów migracyjnych i depopulacji w różnych częściach Wielkopolski.

Wyzwaniem jest poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju przez tworzenie warunków do rozprzestrzeniania się czynników rozwojowych, wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjału wewnętrznego terytoriów. Oznacza to umiejętne włączanie w procesy rozwojowe obszarów zagrożonych marginalizacją gospodarczą, komunikacyjną, ale również społeczną, tak aby stały się one użytkownikami i kreatorami procesów rozwojowych. Oznacza to także wzmocnienie lokalnych ośrodków wzrostu, ośrodków regionalnych i subregionalnych z ich specyfiką i specjalizacjami, które będą podnosić m.in. zdolność do absorpcji i dyfuzji innowacji w swoim otoczeniu. Należy wspierać ośrodek metropolitalny Poznania w rozwoju funkcji regionotwórczych, w tym funkcji o charakterze gospodarczym i dotyczących dostępu do usług wyższego rzędu. Istotne jest przy tym, aby wsparcie ośrodków wzrostu nie wzmocniało czynników „drenujących” z pozostałych obszarów, lecz stanowiło dla nich „lokomotywy” rozwoju. Kluczowe w tym zakresie jest tworzenie powiązań i współpracy w obszarach innowacyjności, wiedzy, usług wyższego rzędu. Przeciwdziałanie rozwarstwieniu wewnętrznemu województwa pozostaje jednym z najważniejszych wyzwań dla Wielkopolski.

Wyzwaniem jest zapewnienie zintegrowanej interwencji dotyczącej poszczególnych sektorów i łączącej różne źródła finansowania. Uwzględnienie specyfiki terytorialnej wymaga skutecznego wykorzystania mechanizmów wielopoziomowego zarządzania, z istotną rolą szczebla regionalnego, a także nowych modeli zarządzania strategicznego (np. modelu poczwórnej helisy).

Wyzwanie 8. Zwiększenie efektywności zarządzania regionem

Sytuacja w Wielkopolsce

- Kwota dochodów JST na 1 mieszkańca (5 863 zł w 2017 roku), mimo systematycznego wzrostu, jest niższa niż średnia w kraju (8. miejsce). Najlepsza sytuacja w tym zakresie występuje w centralnej części województwa, najgorsza – w północnej i wschodniej części regionu.

- Kwota dochodów własnych wielkopolskich JST zwiększyła się w ciągu dekady o 77,8%. W 2017 roku osiągnęła wartość 10 202 mln zł (9,0% ogółu dochodów własnych JST w Polsce), lokując region na 3. miejscu w kraju. Gminy o najniższym poziomie dochodów własnych na mieszkańca występują zwłaszcza we wschodniej Wielkopolsce. Na jednego mieszkańca regionu przypadało w 2017 roku 2 923 zł dochodów własnych JST, co było wartością niższą niż średnia dla Polski (2 946 zł). Pod tym względem Wielkopolska zajmuje 6. miejsce w kraju.
- Miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP) pokryta jest 1/5 powierzchni Wielkopolski, w tym w ponad połowie gmin planami objęte jest mniej niż 10% ich powierzchni.
- Problemem jest nieadekwatność wielu MPZP czy studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego do rzeczywistych potrzeb zagospodarowania terenu – zwłaszcza przeszacowanie potrzeb terenów zabudowy mieszkaniowej w stosunku do trendów demograficznych danego obszaru.
- Samorząd Województwa Wielkopolskiego otrzymał w zarządzanie 890 mln zł pochodzących z instrumentów zwrotnych wdrażanych w ramach WRPO 2007-2013. WRPO 2014+ kontynuuje podejście kluczowej roli finansowania zwrotnego dla rozwoju. Wielkopolskę wyróżnia najwyższa w kraju wartość umów o finansowanie zwrotne (Ryc. 27). Za kilka lat Samorząd Województwa Wielkopolskiego zarządzać będzie ok. 2 mld zł, co umożliwi realizację potrzeb inwestycyjnych wielkopolskich inwestorów (m.in. samorządów lokalnych, przedsiębiorców). Wielkopolska jest liderem w wykorzystaniu instrumentów dłużnych.

Ryc. 27. Instrumenty finansowe 2014-2020 – wartość umów o finansowanie zawarte przez BGK (mln zł) w Polsce w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Gospodarstwa Krajowego, 2017

Ryc. 28. Komórki organizacyjne administracji publicznej aktywne innowacyjnie w Polsce w latach 2016-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu Badanie innowacji w wybranych jednostkach administracji publicznej w Polsce, GUS 2018

- W regionie dostęp do szerokopasmowych łączy mobilnych w jednostkach administracji publicznej kształtuje się na średnim poziomie (69,4%), ale jest to wartość powyżej średniej krajowej. Udział jednostek oferujących aplikacje możliwe do pobrania na urządzenia mobilne wyniósł 11,3% w 2017 roku.
- Ponad połowa komórek organizacyjnych jednostek administracji publicznej w Wielkopolsce było w latach 2016-2017 aktywnych innowacyjnie (Ryc. 28). Wprowadziły one co najmniej jedną innowację, głównie procesową służącą usprawnieniu metod świadczenia usług.

- Wśród wielkopolskich JST rośnie świadomość korzyści z wzajemnej współpracy. Doświadczenie w tym zakresie zdobyto m.in. dzięki stosowaniu narzędzi Zintegrowanych Instrumentów Terytorialnych czy Mandatów Terytorialnych. Współpraca międzygminna w ramach Stowarzyszenia Metropolia Poznań jest przykładem rozwiniętej kooperacji w ramach porozumień sieciowych.
- Samorząd Województwa inicjuje współzarządzanie procesami rozwojowymi powołując lub uczestnicząc w różnych zinstytucjonalizowanych zespołach opiniotwórczo-doradczych (np. Wielkopolska Rada 30, Kongres Gospodarczy, Komitet ds. Ekonomii Społecznej, Wojewódzka Rada Rynku Pracy, Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego, Wielkopolskie Regionalne Forum Terytorialne, Komitet Regionów).
- Samorząd Województwa jest aktywny na arenie krajowej i międzynarodowej dzięki prowadzonej dyplomacji publicznej, która umożliwia budowanie partnerskich relacji i umiejscawia Wielkopolskę w globalnej siatce regionów otwartych i atrakcyjnych zarówno pod względem gospodarczym, turystycznym, jak i kulturowym. Wielkopolska współpracuje z 20 regionami partnerskimi z Europy, Azji, Afryki oraz Ameryki Południowej, na bazie formalnych porozumień oraz w ramach wymiany projektowej.

Wyzwaniem jest zwiększenie zdolności instytucjonalnej do zarządzania rozwojem. Kluczowe jest zintegrowanie planowania strategicznego, operacyjnego, przestrzennego oraz koordynacja najważniejszych procesów sektorowych (gospodarczych i społecznych), również przy wykorzystaniu dostępnych technologii cyfrowych. Dotyczy to także finansowania polityki rozwoju – rozwijanie i utrzymanie efektywnego zarządzania finansowego regionem. Zakładane mniejsze wsparcie ze środków polityki spójności związane nie tylko ze zmniejszeniem jej budżetu, ale również kierunków i form interwencji będzie wymagało przeniesienia ciężaru finansowania ze środków publicznych na prywatne. Dobra sytuacja finansowa Samorządu Województwa stanowi odpowiedni fundament dla rozwoju systemu finansowania inwestycji publicznych leżących w gestii województwa. Kluczowe w tym aspekcie jest rozwijanie mechanizmów finansowych jak mechanizmy zwrotne.

Konieczne jest rozwijanie przywództwa regionalnego opartego na tworzeniu sieci współpracy. Warunkiem rozwoju nowoczesnej gospodarki jest inicjowanie i doskonalenie różnych form współpracy i współodpowiedzialności, służących współzarządzaniu procesami rozwojowymi. Wzajemne korzystne relacje w przestrzeni i w układzie poszczególnych sfer gospodarczych i społecznych tworzą wartość dodaną rozwoju. Współpraca i partnerstwo pomiędzy administracją, przedstawicielami nauki, przedsiębiorcami i społeczeństwem będą służyć rozwiązywaniu problemów i wykorzystaniu potencjałów w funkcjonalnych układach terytorialnych.

2.2. Silne i słabe strony województwa, szanse i zagrożenia w jego otoczeniu

Prezentowane silne i słabe strony, szanse i zagrożenia rozwoju Wielkopolski są wynikiem analiz przeprowadzonych w ramach ewaluacji *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku* oraz zawartych w Diagnozie. Uwypuklają one najważniejsze czynniki endo- (silne i słabe strony) oraz egzogenne (szanse i zagrożenia) rozwoju regionu. Pogrupowane zostały one tematycznie i w ten sposób przedstawione – ich kolejność nie stanowi hierarchii ważności.

SILNE STRONY WIELKOPOLSKI

- Dobrze ukształtowany, policentryczny system osadniczy: ośrodki regionalny i subregionalne, gęsta sieć ośrodków lokalnych
- Silna i wielofunkcyjna metropolia poznańska stanowiąca motor rozwoju dla całego regionu
- Silna i rosnąca gospodarka zmniejszająca dystans do regionów europejskich
- Wysoka atrakcyjność inwestycyjna regionu skutkująca napływem inwestycji zagranicznych
- Nowoczesny przemysł, w tym spożywczy, elektromaszynowy, meblarski, chemiczny
- Wysoki poziom organizacji rynku rolnego, w tym grup producenckich i rolniczego handlu hurtowego
- Wysoki poziom przedsiębiorczości
- Duża liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym
- Wysoki udział przedsiębiorstw sektora TIK
- Koncentracja firm i specjalizacji przekładająca się na dużą liczbę funkcjonujących organizacji klastrowych
- Rozwinięty sektor usług, w tym przede wszystkim usług wystawienniczych (Międzynarodowe Targi Poznańskie), finansowych i doradczych
- Silny potencjał naukowo-badawczy, w szczególności dobrze rozwinięte szkolnictwo wyższe
- Duży potencjał bazy edukacyjnej umożliwiający kształcenie na wszystkich poziomach szkolnictwa
- Korzystna sytuacja na wielkopolskim rynku pracy w zakresie wysokiej podaży miejsc pracy w różnych sektorach gospodarki
- Względnie korzystna sytuacja demograficzna w skali kraju, szczególnie pod kątem gęstości zaludnienia, przyrostu naturalnego i salda migracji
- Duża liczba i aktywność organizacji pozarządowych, relatywnie dobry stan sektora ekonomii społecznej
- Duża różnorodność i wartość dziedzictwa kulturowego
- Silna tożsamość regionalna, oparta na wizerunku pracowitości, porządku, samoorganizacji i samorządności Wielkopolan
- Korzystne położenie w przestrzeni europejskiej i krajowej, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych (Berlin-Moskwa, Praga-wybrzeże Bałtyku)
- Rosnące znaczenie transportu zbiorowego, w szczególności kolejowego (Koleje Wielkopolskie, Poznańska Kolej Metropolitalna)
- Sieć światłowodowa umożliwiająca rozwój e-usług, m.in. telemedycyny, teleedukacji, Internetu rzeczy
- Zróżnicowany pod względem wartości przyrodniczych krajobraz województwa
- Korzystne warunki do rozwoju energetyki opartej o alternatywne źródła energii, w tym źródła odnawialne i wodór

SŁABE STRONY WIELKOPOLSKI

- Niewystarczające powiązania funkcjonalne z obszarami przygranicznymi województwa, szczególnie położonymi w północnej i południowo-wschodniej części Wielkopolski, które prowadzą do wzrostu ryzyka marginalizacji i wzmocnienia procesu utraty funkcji społeczno-gospodarczych
- Istotne wewnętrzne zróżnicowanie województwa (pod względem rozwoju gospodarczego, rynku pracy, dostępu do usług, dostępności komunikacyjnej, infrastruktury, Internetu)
- Niewystarczający stopień produktywności i innowacyjności gospodarki, powiązań kooperacyjnych, w tym B+R
- Niezadowalająca jakość edukacji zawodowej oraz współpracy między szkołami a środowiskiem pracodawców
- Malejący odsetek osób dorosłych uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu
- Umiarkowane w skali kraju wykorzystanie nowoczesnych technologii, w tym usług internetowych
- Deficyt pracowników, szczególnie w sektorach pracochłonnych, które nie podlegają w całości procesom automatyzacji
- Niekorzystne długofalowe prognozy demograficzne
- Niewystarczająca podaż świadczeń opieki zdrowotnej, w szczególności specjalistycznych
- Niewystarczający dostęp do wysokiej jakości usług pomocy społecznej i wsparcia rodziny
- Pogłębiający się deficyt wody, występowanie zjawisk suszy, niewystarczająca retencja wodna, szczególnie w zasięgu oddziaływania kopalni węgla brunatnego oraz w środkowej części województwa, a także zła jakość wód
- Niezadowalająca jakość powietrza, spowodowana głównie niską emisją
- Relatywnie niski poziom lesistości
- Największa w skali kraju powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych

SZANSE DLA WIELKOPOLSKI

- Rozwój technologii, w tym robotyzacji i społeczeństwa sieciowego, usprawniający przepływ informacji i wiedzy, umożliwiający wykorzystanie wysokiego potencjału

ZAGROŻENIA DLA WIELKOPOLSKI

- Ryzyka związane z globalnym kryzysem gospodarczym stwarzającym bariery dla inwestycji w B+R

- naukowo-badawczego województwa oraz budowanie pozycji konkurencyjnej
- Rozwój nowych sektorów wynikający ze światowych trendów, takich jak biogospodarka, gospodarka o obiegu zamkniętym, zielona gospodarka
- Migracje zarobkowe do Polski, głównie z kierunku wschodniego
- Rosnące znaczenie ekonomii społecznej stwarzającej możliwości przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz negatywnym skutkom procesów demograficznych
- Realizacja planowanych inwestycji komunikacyjnych, w tym poznańskiego węzła kolejowego
- Coraz większa świadomość ekologiczna Europejczyków kształtująca polityki europejskie ukierunkowane na wyższą jakość życia
- Zintegrowane podejście terytorialne, pozwalające na elastyczność w doborze instrumentów rozwojowych oraz dopasowanie do potrzeb danego terytorium
- Krajowe i europejskie instrumenty rozwoju, (w tym środki na rozwój inteligentnych specjalizacji
- Wchodzące w życie dwustronne umowy handlowe UE z krajami trzecimi, zagrażające rynkowi rolnemu Wielkopolski
- Brak efektywnych i wystarczających rozwiązań prawnych dotyczących polityki migracyjnej w Europie i w Polsce
- Otwarcie niemieckiego rynku na obywateli Ukrainy i związany z tym odpływ ukraińskich pracowników poza granicę kraju
- Emigracja z Polski, szczególnie ludzi młodych w celach zarobkowych
- Postępujące niekorzystne trendy demograficzne w Polsce i w Europie związane ze starzeniem się ludności
- Brak wystarczających rozwiązań prawnych w organizacji polityki społecznej dostosowanych do współczesnych realiów i wyzwań demograficznych, np. regulujących status prawny opiekuna osoby zależnej
- Zaniechanie inwestycji w infrastrukturę transportową zarządzaną na poziomie krajowym (północ-południe S11, trzeci tor kolejowy między stacjami Poznań Główny i Poznań Wschód) w perspektywie do 2030 roku
- Niekorzystne zmiany klimatyczne, ocieplenie, wzrastająca liczba klęsk naturalnych
- Możliwe ograniczenie wpływów finansowych z polityki spójności wraz z koncentracją na „regionach problemowych” (w ramach których nie identyfikuje się Wielkopolski), związane z koniecznością większej mobilizacji środków własnych samorządów
- Niekorzystny wpływ decyzji władz centralnych na sytuację finansową samorządów (pogłębiające się dysproporcje między zadaniami zlecanymi JST a ich finansowaniem z budżetu państwa)

Wśród elementów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju Wielkopolski należy wskazać przede wszystkim na czynniki pozytywne – silne strony oraz szanse. Wśród silnych stron można wyróżnić korzystne położenie w przestrzeni krajowej i europejskiej, silną metropolię poznańską, duży potencjał gospodarczy Wielkopolski, potencjał naukowo-badawczy i atrakcyjność inwestycyjną regionu oraz potencjał społeczny (m.in. relatywnie korzystna sytuacja demograficzna, dobra sytuacja na rynku pracy, wysoka aktywność organizacji pozarządowych, podtrzymywany od pokoleń kult pracy organicznej Wielkopolan). Czynniki te wydają się stanowić oś rozwoju Wielkopolski w kolejnych latach, jednak ich znaczenie może być osłabione przez zaniechanie działań na rzecz niwelowania słabych stron.

W przypadku szans należy zwrócić uwagę przede wszystkim na politykę zintegrowanego podejścia terytorialnego, która daje możliwość elastycznego doboru instrumentów rozwoju i dopasowanie ich do potrzeb danego terytorium. Jest to szczególnie istotne w kontekście zróżnicowania wewnętrznego województwa w zakresie rozwoju gospodarczego, rynku pracy, dostępu do usług, dostępności komunikacyjnej czy infrastruktury. Kluczowych szans należy także upatrywać w krajowych i europejskich instrumentach rozwoju, choć ich pozyskanie będzie wymagało konkurowania na arenie międzynarodowej i krajowej. Nie można pominąć dużego ryzyka związanego z ograniczeniem wpływów finansowych z polityki spójności, a w efekcie konieczności większej mobilizacji środków własnych samorządów, przy niekorzystnym wpływie władz centralnych na dochody własne JST i pogłębiającym się problemie braku pokrycia finansowego zadań zlecanych.

2.3. Trendy i scenariusze rozwoju

Do prognoz trendów rozwojowych należy podchodzić z pewną ostrożnością, ponieważ rzadko okazują się one stuprocentowo trafne. Żadna tendencja nie jest niezmienna, a nieprzewidywalne wydarzenia mogą spowodować i często powodują zmianę biegu historii. Nie zmienia to jednak faktu, że sporządzenie prognoz trendów jest działaniem wartościowym. Prezentują one możliwe konteksty, ramy sytuacyjne dla wyzwań rozwojowych, uwrażliwiają na różne tempo zmian i umożliwiają wariantowanie rozwoju regionu – tworzenie tzw. scenariuszy rozwoju. Scenariusze są szczególnie przydatne, gdy w analizie dysponuje się ograniczoną ilością determinant (czynników) rozwoju, a przyszłość cechuje wysoki stopień niepewności. W zależności od zmian i powiązań tych czynników można definiować różne rodzaje scenariuszy (np. optymistyczne, gdy parametry korzystnych czynników rozwoju rosną oraz pesymistyczne, gdy mamy do czynienia z ich spadkiem itd.) (Ryc. 29). Scenariusze to jedna z metod prognozowania, która pozwala spojrzeć alternatywnie na możliwość zrealizowania przyjętej wizji rozwoju.

Ryc. 29. Scenariusze rozwoju Wielkopolski do 2030 roku

SCENARIUSZ OPTYMISTYCZNY: Rośnie liczba ludności oraz przyrost naturalny. Proces starzenia się ludności uległ znacznemu spowolnieniu. Dzięki powszechnym programom profilaktyki zdrowotnej i inwestycjom w infrastrukturę zdrowia poprawia się dostęp do opieki zdrowotnej. Rozwijają się nowoczesne, oparte na technologiach informacyjno-komunikacyjnych, usługi społeczne. Mieszkańcy posiadają wysokie kompetencje cyfrowe, a przedsiębiorcy chętnie korzystają z Internetu w prowadzeniu działalności gospodarczej. Coraz więcej wielkopolskich firm widzi potrzebę wprowadzania innowacji, zgłasza zapotrzebowanie na badania naukowe i podejmuje współpracę z uczelniami. Uczelnie oraz inne instytucje badawcze wykazują duże zainteresowanie współpracą z biznesem i zdobywają coraz większe doświadczenie w tym zakresie. Wzrost współpracy i funkcjonowania w lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych strukturach sieciowych przedsiębiorstw skutkuje spadkiem kosztów transakcyjnych, poprawą efektywności i wydajności. Wzrasta liczba firm biorących udział w czwartej rewolucji przemysłowej. Rozwija się działalność w ramach inteligentnych specjalizacji Wielkopolski. Powstaje wiele miejsc pracy wysokiej jakości. Wzrasta produktywność rolnictwa i poprawiają się powiązania producentów rolnych z przedsiębiorstwami przetwórczymi oraz handlowymi, co sprzyja rozwojowi przetwórstwa rolno-spożywczego. Rozwój gospodarczy Wielkopolski skutkuje dodatnim saldem migracji w regionie. Szczególnie istotny jest napływ wysoko wykwalifikowanej kadry z innych części Polski i z zagranicy. Szkolnictwo zawodowe i system szkolenia dorosłych jest rozwinięte, dopasowane do rynku pracy. Dzięki wdrażaniu regionalnych programów czystego powietrza i energii poprawia się jakość życia mieszkańców. Ścisła współpraca władz krajowych i samorządowych prowadzi do ograniczania problemu suszy. **SCENARIUSZ PESYMISTYCZNY** charakteryzuje występowanie tendencji odwrotnych niż opisane wyżej, a scenariusz pośredni to sytuacja, gdy pozytywne tendencje nie przebiegają dynamicznie – rozwój następuje wolniej i w mniejszym stopniu niż w scenariuszu optymistycznym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ekspertyzy pn. Rozwój województwa wielkopolskiego – trendy rozwojowe i prognozowane zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie, Poznań 2019 r.

W części diagnostycznej Strategii przedstawiono prognozy trendów w obszarach:

- społeczeństwo (koncentrując się przede wszystkim na aspektach demograficznych jak prognozowany spadek liczby ludności, wzrost wskaźnika starości i migracji, ale wskazano także na pojawienie się nowych stylów życia i wzorów konsumpcji wynikających m.in. z rewolucji technologicznej),
- gospodarka (podkreślając dokonującą się czwartą rewolucję przemysłową, rosnące znaczenie dla konkurencyjności rynkowej innowacyjności, B+R, cyfryzacji i ekspansji zagranicznej podmiotów gospodarczych)
- środowisko (wskazując na prognozowany wzrost anomalii pogodowych, nasilenie problemu suszy i zagrożenie bezpieczeństwa energetycznego).

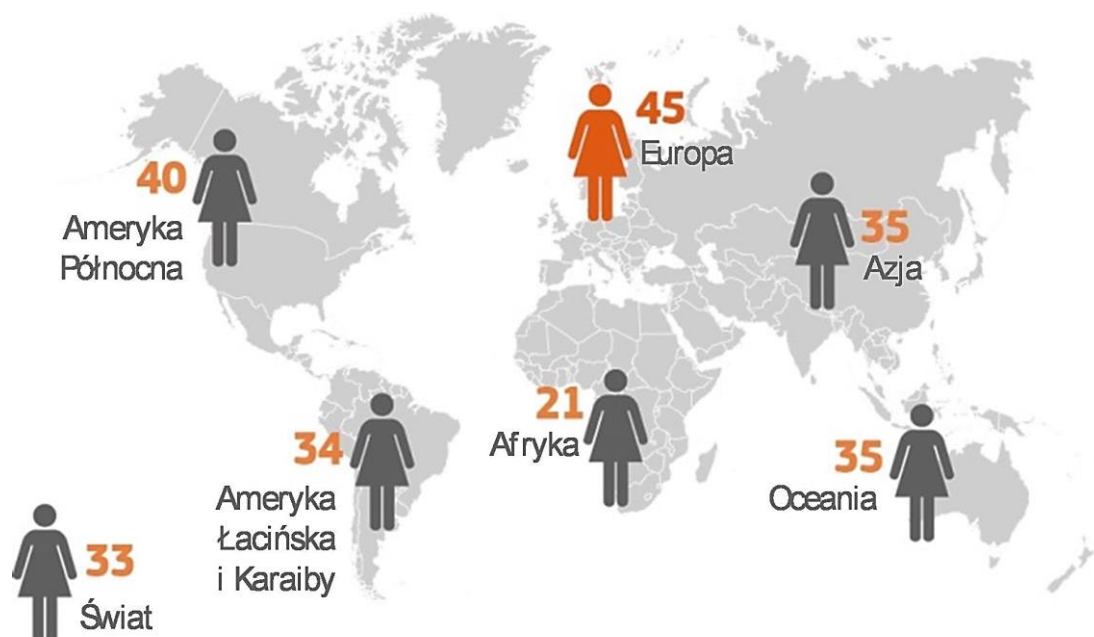
Prognozy zawierają także wyniki analizy prezentowanej w rozdziale 2.2., w szczególności odnoszące się do zewnętrznych szans i ryzyk dla rozwoju Wielkopolski (m.in. rosnąca świadomość ekologiczna Europejczyków czy ryzyko globalnego kryzysu gospodarczego). Przedstawione prognozy trendów rozwojowych wraz z listą wyzwań dla Wielkopolski stanowią punkt wyjścia identyfikacji celów rozwojowych i kierunków działań. Będą one korygowane pod względem zakresu i intensywności

interwencji w zależności od zmieniających się okoliczności, w tym czynników koniunkturalnych związanych z tzw. cyklami rozwoju gospodarki krajowej, europejskiej i światowej, dostępności środków finansowych oraz instrumentów możliwych do zastosowania.

Liczne prognozy z wykorzystaniem scenariuszy rozwojowych prowadzonych dla Europy stanowią cenne źródło informacji. Obecna w środowisku międzynarodowym debata i sposób myślenia o przyszłości to istotna okoliczność, którą należy brać pod uwagę w ocenie kierunku i tempa rozwoju regionu w ciągu najbliższych dziesięciu lat. Niżej przedstawiono kluczowe prognozy trendów, w tym scenariusze rozwoju Europy prowadzone m.in. przez Europejski System Analiz Strategicznych i Politycznych (ESPAS):

- Do 2060 roku udział Europejczyków w ogólnej liczbie ludności świata spadnie poniżej 5%. Żadne z państw członkowskich UE nie będzie wówczas stanowić więcej niż 1% ludności świata. Do 2050 roku prawie $\frac{1}{3}$ Europejczyków będzie miała co najmniej 65 lat. Obecnie do tej grupy wiekowej należy mniej niż $\frac{1}{5}$ osób. W porównaniu z resztą świata Europejczycy – przy medianie wieku wynoszącej 45 lat – zostaną do 2030 roku najstarszym społeczeństwem na świecie (Ryc. 30).
- Starzenie się społeczeństwa uwydatni kwestię sprawiedliwości międzypokoleniowej. Obecnie istnieje realne ryzyko pojawienia się podziału między młodszyimi i starszymi pokoleniami pod względem udziału w procesie decyzyjnym, dobrobytu, bezpieczeństwa materialnego oraz dostępu do mieszkalnictwa, jak również pod względem wspólnego ponoszenia obciążeń finansowych i fiskalnych.
- Prognozuje się, że w UE-27 wydatki związane z emeryturami wzrosną w 2030 roku do 12,4% PKB, wydatki na opiekę zdrowotną – do 7,7 % PKB, a na opiekę długoterminową – do 2,4% PKB. Na każdą osobę starszą w 2060 roku będą przypadać jedynie dwie osoby w wieku produkcyjnym, w porównaniu z czterema w 2008 roku.
- Jednoosobowe gospodarstwa domowe w 2015 roku stanowiły $\frac{1}{3}$ wszystkich gospodarstw domowych w UE. Tendencja ta prawdopodobnie będzie się utrzymywać w większości państw członkowskich do 2025 roku. Pojawiają się w związku z tym wyzwania dotyczące równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, a także obowiązków opiekuńczych, w szczególności w przypadku gospodarstw domowych osób samotnie wychowujących dzieci.

Ryc. 30. Mediana wieku w poszczególnych regionach świata w 2030 roku

Źródło: Dokument dotyczący społecznego wymiaru Europy, COM/2017/0206 FINAL

- Obecnie około 16 milionów Europejczyków mieszka i pracuje przez dłuższy czas w innym państwie – być może na stałe. 1,7 miliona osób przekracza codziennie granicę w celu wykonywania pracy w innym kraju (Ryc. 31). Do 2025 roku ścieżki zawodowe staną się jeszcze bardziej zróżnicowane niż ma to miejsce obecnie. W ciągu jednego lub dwóch pokoleń liczba miejsc pracy przeciętnego Europejczyka w całym okresie jego kariery zawodowej wzrosła z jednego do dziesięciu. Wykorzystanie pracy zdalnej lub mobilnej stanie się powszechniejsze. Nowe rodzaje umów ułatwią wchodzenie na rynek pracy jednym, ale jednocześnie zwiększą ryzyko polaryzacji rynku, na którym już dziś występują nierówności płacowe. Problem ten dotknie przede wszystkim osób o niskich kwalifikacjach.

Ryc. 31. Zmiany na europejskim rynku pracy w ciągu dekady

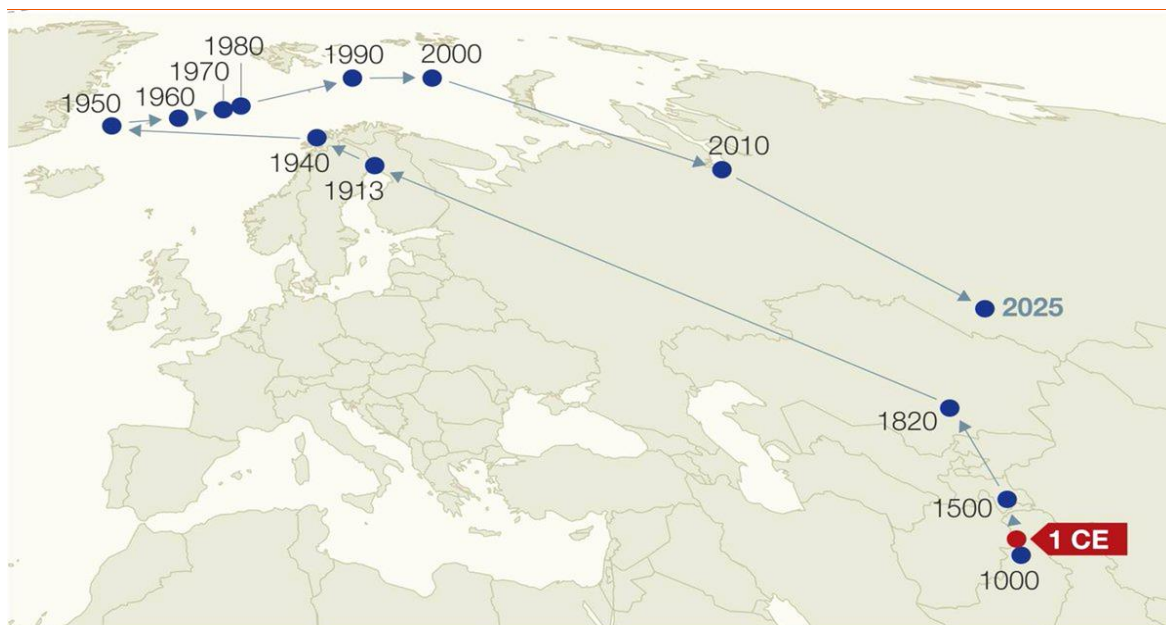

Źródło: Dokument dotyczący społecznego wymiaru Europy, COM/2017/0206 FINAL

- Handel zagraniczny UE będzie rozwijał się szybciej niż rynek wewnętrzny i jego udział wzrośnie do poziomu 50% (z obecnych 40%). Środek ciężkości gospodarki nadal będzie przesuwiał się w kierunku Azji (Ryc. 32).
- Kurczące się zasoby siły roboczej zagrażą dalszemu wzrostowi gospodarczemu Europy. Nawet jeżeli coraz więcej osób z każdego pokolenia wyraża gotowość do pracy, nie zrekompensuje to ogólnego spadku liczby ludności w Europie – zasobów pracy. Szacuje się spadek wydajności gospodarki w Europie. Udział UE w globalnym PKB obniży się z 23,1% do 15,5% w latach 2010-2030. Spadek wydajności w połączeniu z rosnącymi kosztami wynagrodzeń prawdopodobnie obniżą konkurencyjność europejskiej gospodarki.
- Pomimo zmniejszenia tempa wzrostu liczby ludności na świecie globalna rywalizacja o dostęp do zasobów naturalnych będzie się nasilać. W 2030 roku prawdopodobnie 1,9-2,6 mld ludzi będzie pozbawionych dostępu do wody.
- Prognozy wskazują na wzrost zużycia bioenergii do 2050 roku maksymalnie o około 80% w porównaniu z obecną sytuacją. W 2030 roku światowe zużycie energii będzie o 30% wyższe niż w 2010 roku. Prognozuje się zmniejszenie udziału węgla w produkcji energii na rzecz wzrostu udziału gazu ziemnego. Produkcja energii z alternatywnych źródeł będzie do 2035 roku stanowić 24% całkowitej produkcji energii. Zależność Europy od importu źródeł energii, zwłaszcza w przypadku ropy naftowej i gazu ziemnego, wynosi obecnie 55%, a do 2050 roku spadnie do 20%. Do 2050 roku udział energii elektrycznej w końcowym zapotrzebowaniu na energię co najmniej podwoi się, sięgając 53%. Produkcja energii elektrycznej znacznie wzrośnie, aby osiągnąć zerowy poziom emisji

gazów cieplarnianych netto w 2050 roku i – w zależności od wybranych wariantów transformacji energetyki – wyniesie nawet do 2,5 razy więcej niż obecny poziom.

Ryc. 32. Zmiany środka ciężkości gospodarki światowej między 1 r. n.e. a 2025 rokiem

LEGENDA: Mapa pokazuje zmianę środka ciężkości gospodarki światowej. W 1 roku naszej ery (na mapie znacznik 1 CE) znajdował się on na Bliskim Wschodzie. Następnie przesunął się na północny-zachód w związku z rewolucjami przemysłowymi i rosnącą rolą Stanów Zjednoczonych. Na północnym Atlantyku pozostał do początku globalizacji. Aktualnie rośnie znaczenie Chin i Azji, w kierunku którym będzie przesunął się środek ciężkości gospodarki światowej do 2025 roku.

Źródło: *Urban world: cities and the rise of the consuming class*, McKinsey Global Institute, 2012

- Globalne zmiany w środowisku będą wpływać nie tylko na jakość życia, ale także rzutować na strukturę osiedleńczą ludności świata. Szacuje się wzrost liczby Europejczyków, którzy zdecydują się na emigrację w celu poszukiwania alternatywnych możliwości rozwojowych i życia poza granicami Europy.

3. Paradygmat rozwoju Wielkopolski

3.1. Wizja

W ciągu ostatnich lat sytuacja w województwie, a także w jego otoczeniu dynamicznie się zmieniała, co zmusza do weryfikacji obrazu Wielkopolski przyjętego w perspektywie do 2020 roku. Na rozwój regionu, jak i warunków życia jego mieszkańców wpływają trendy światowe jak globalizacja wspierająca rozwój technologii i cyfryzacji, depopulacja i starzenie się społeczeństw Europy, wzrost mobilności przestrzennej, rosnąca świadomość ekologiczna, presja na elastyczność i zintegrowane podejście w zarządzaniu. Trendy te nie są nowe, ale ich oddziaływanie staje się coraz bardziej odczuwalne dla samorządów i ich mieszkańców. Negatywne skutki trendów globalnych uwypuklają znaczenie oferty wysokiej jakości życia dla obecnych i przyszłych mieszkańców regionu. Wielkopolska musi oferować jedno z najlepszych warunków życia dla każdego mieszkańca, bez względu na wiek, płeć, czy inne kategorie społeczno-kulturowe, możliwości prowadzenia działalności gospodarczej z poszanowaniem środowiska i dziedzictwa kulturowego regionu. Wielkopolska musi utrzymać swoją silną pozycję konkurencyjną w skali kraju i rozwijać ją w Europie. Biorąc pod uwagę te aspekty Samorząd Województwa przyjął następującą wizję rozwoju województwa wielkopolskiego w perspektywie do 2030 roku:

Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

■ Wielkopolska przodująca w kraju i licząca się w Europie

Wielkopolska należy do najlepiej rozwiniętych regionów Polski, o stałym wzroście gospodarczym i demograficznym. Reprezentuje najwyższy w kraju poziom gospodarności, przedsiębiorczości, kultury rolnej i innowacji społecznych. Dzięki ponad tysiącletniej przynależności do kultury europejskiej, przypieczętowanej wejściem Polski do struktur Unii Europejskiej w 2004 roku, Wielkopolska jest pełnoprawnym członkiem rodziny regionów europejskich i ważnym partnerem w budowaniu spójności i konkurencyjności Europy w dobie globalizacji. Od momentu utworzenia jako jednostki samorządu terytorialnego w 1999 roku, województwo wielkopolskie pnie się w rankingu regionów europejskich, osiągając w 2030 roku średnie wielkości PKB Unii Europejskiej. Europejskie wartości stały się niezbywalne, fundamentalne i inspirujące dla rozwoju regionu. Aktywność władz i innych organizacji publicznych województwa w instytucjach UE oraz partnerstwo zagraniczne z regionami europejskimi pozycjonują Wielkopolskę wśród stabilnych i godnych zaufania partnerów Unii Europejskiej w realizacji jej strategii i polityk regionalnych. Proeuropejskie myślenie i działanie zapewnia mieszkańcom Wielkopolski czerpanie korzyści płynących z integracji europejskiej, dostęp do funduszy UE, europejskiej przestrzeni i gwarantuje im europejskie standardy organizacji życia społecznego.

■ Wielkopolska świadoma dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego

Wielkopolska to kolebka państwowości polskiej, region zasłużony w walce o niepodległość i suwerenność kraju oraz prawa człowieka, którego wizerunek opiera się na pracowitości, porządku, samoorganizacji i samorządności. Dzięki silnej identyfikacji regionalnej, poszanowaniu tradycji

i kultywowaniu najlepszych wartości poprzednich pokoleń, Wielkopolska jest obszarem działania regionalnej wspólnoty i sprzymierzeńcem działań innowacyjnych. To również region bogaty w zieloną i błękitną infrastrukturę. W Wielkopolsce dba się o środowisko przyrodnicze i ład przestrzenny, tworząc przyjazne warunki do życia, pracy i wypoczynku w oparciu o walory, jakimi są lasy, wody, tereny rolnicze i przyrodniczo cenne oraz estetyka krajobrazu miejskiego. Środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe są ważnymi elementami atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu. Samorząd województwa wzmacnia i kształtuje wśród kolejnych pokoleń mieszkańców, przedsiębiorców, rolników i władz lokalnych poczucie odpowiedzialności środowiskowej i społecznej oraz wspiera kultywowanie i budowanie silnej tożsamości regionalnej Wielkopolan.

■ **Wielkopolska zrównoważona i spójna terytorialnie**

Województwo wielkopolskie, należące do największych powierzchniowo regionów Polski, likwiduje wytworzone historycznie nierówności regionalne. W dobie przepływów towarów i mobilności ludzi osiągnięcie spójności terytorialnej jest jednym z najważniejszych jego wyzwań. W perspektywie 2030 roku osiągnięte zostanie powiązanie komunikacyjne i funkcjonalne wszystkich obszarów z głównymi centrami rozwoju regionu: metropolią poznańską, ośrodkiem regionalnym i subregionalnymi. Dzięki nim korzyści rozwoju funkcjonalnego obejmują całe województwo i wszystkie elementy jego sieci osadniczej, w tym obszary wiejskie. Inwestycje w infrastrukturę transportową zapewniają wszystkim mieszkańcom możliwość przemieszczania się i dostępność do miejsc pracy, świadczenia usług i wypoczynku, zarówno środkami komunikacji zbiorowej, jak i indywidualnej. Rozbudowana sieć dróg, w tym ekspresowych, szybkie połączenia kolejowe i autobusowe oraz powiązania lotnicze sprawiają, że Wielkopolska jest dobrze skomunikowana z innymi regionami kraju i Europy. Wdrażanie nowych technologii i rozwiązań organizacyjnych powodują rozwój transportu zintegrowanego, multimodalnego, ekologicznego i autonomicznego, zgodnie z najnowszymi trendami światowymi.

■ **Wielkopolska otwarta na nowe idee i ludzi**

Wielkopolska w 2030 roku to region charakteryzujący się innowacyjnością, kreatywnością, otwartością na postawy, poglądy i pomysły zarówno mieszkańców, jak i przybyszów z Polski i zagranicy. Otwarty na nowe technologie, inwestorów, nowoczesne koncepcje zarządzania oraz oddolną aktywność i inicjatywy społeczne. To region stawiający na wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Stawiający na usieciowienie i współdziałanie różnych podmiotów społecznych i gospodarczych działających w regionie i dla dobra regionu. Otwarty na migrantów, wzbogacających dorobek kulturowy, wzmacniających rynki edukacji i pracy wielkopolskich miast i obszarów wiejskich. Wielkopolska jest otwarta na nowoczesny i kreatywny biznes, środowiska twórcze, organizacje gospodarcze i pozarządowe oraz wydarzenia promujące tolerancję, odmienność kultur i światopoglądów, sprawiedliwość, integrację i partycypację społeczną, współpracę terytorialną, postawy proekologiczne, społeczną odpowiedzialność biznesu oraz partnerstwo publiczno-prywatne.

■ **Wielkopolska silna nowoczesną gospodarką i wiedzą swoich mieszkańców**

Gospodarność, pracowitość, innowacyjność, kompetencje cyfrowe, wysokie kompetencje społeczne i nadążanie za trendami światowymi w gospodarce, stanowią o sile ekonomicznej regionu, jego atrakcyjności dla inwestowania i rozwoju przedsiębiorczości. Regionalne specjalizacje wsparte najnowszymi technologiami, w tym cyrkularnej gospodarki i Przemysłu 4.0, elementami gospodarki elastycznej, ekonomii społecznej i gospodarki współdzielenia oraz wysoka świadomość konsumentka Wielkopolan decydują o gospodarczej konkurencyjności województwa, a tym samym o rosnącym dobrobycie jego mieszkańców. W oparciu o regionalne ośrodki naukowo-badawcze i kontakty zagraniczne następuje stały transfer wiedzy i *know how* do gospodarki oraz życia społecznego, zapewniając wzrost gospodarczy i zwiększając odporność regionu na kryzysy ekonomiczne.

■ Wielkopolska zapewniająca dobry poziom życia mieszkańcom

Mieszkańcy województwa mają powszechny dostęp do mieszkań, miejsc pracy, dobrej jakości edukacji, opieki zdrowotnej, kultury, sportu i wypoczynku oraz zapewnione czyste środowisko i poczucie bezpieczeństwa. Nowoczesna gospodarka, regionalny kapitał społeczny, działania proekologiczne i poziom usług społecznych gwarantują wysoki w skali kraju poziom życia mieszkańców, a tym samym stały rozwój demograficzny i gospodarczy województwa. Społeczne włączenie słabszych ekonomicznie i zdrowotnie grup mieszkańców oraz powszechny dostęp do usług publicznych, w tym do ustawicznej edukacji i usług elektronicznych, jest wizytówką regionu, gwarantującą wszystkim Wielkopolanom czerpanie korzyści płynących z postępu technologicznego oraz rozwoju gospodarczego i społecznego Wielkopolski.

***

Realizacji wizji rozwoju powinna towarzyszyć ścisła współpraca władz województwa z instytucjami i organizacjami działającymi na terenie Wielkopolski, wsparcie i zaangażowanie mieszkańców oraz podmiotów społecznych i gospodarczych, wreszcie współpraca z agendami rządowymi i samorządami lokalnymi oraz regionalnymi w kraju i za granicą. Tylko efektywne wykorzystanie potencjałów regionalnych i aktywności wszystkich mieszkańców, organizacji i instytucji daje szansę na pomyślny i trwały rozwój województwa wielkopolskiego i podnoszenie jego konkurencyjności w Europie.

3.2. Misja

Misja samorządu regionalnego w zwięzły sposób precyzuje istotę jego działań i podstawowe funkcje do spełnienia na rzecz podnoszenia poziomu życia i zaspokojenia potrzeb mieszkańców i województwa. Kierując się tym przesłaniem, Samorząd Województwa przyjął następującą misję:

Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.

Samorząd Województwa realizuje misję kierując się zasadami i metodami proaktywnego przywództwa oraz nowoczesnego zarządzania. Podmiotami Strategii są wszyscy jej realizatorzy, natomiast podmiotem misji jest Samorząd Województwa Wielkopolskiego, mający do dyspozycji zarówno środki twarde (np. infrastrukturalne), jak i miękkie, jakimi jest oddziaływanie na partnerów rozwoju.

■ ZASADY PROAKTYWNEGO PRZYWÓDZTWA

poszukiwanie przewag	poszukiwanie przewag regionu i wykorzystywanie tych przewag, poszukiwanie synergii we współpracy
otwartość	wspieranie relacji społecznych, bycie otwartym na potrzeby mieszkańców
rozwijanie endogenicznego potencjału	rozwijanie endogenicznego potencjału regionu, stwarzanie warunków realizacji aspiracji mieszkańców

przeciwdziałanie	przeciwdziałanie wszelkim formom wykluczenia
wielowymiarowa współpraca	aktywizacja, inspirowanie, wspieranie współpracy administracji publicznej, nauki, biznesu, społeczeństwa i instytucji je reprezentujących, w tym NGO
odpowiedzialność	odpowiedzialność szczególnie w kontekście zapewnienia wysokiej jakości życia przyszłych pokoleń

■ METODY NOWOCZESNEGO ZARZĄDZANIA

elastyczność	adaptacja i korygowanie polityki rozwoju w odniesieniu do zmieniających się warunków prawnych, społeczno-gospodarczych, środowiskowych
zrównoważony rozwój	prowadzenie polityki rozwoju zapewniającej zaspokojenie aktualnych potrzeb mieszkańców bez ograniczania możliwości ich zaspokojenia przyszłym pokoleniom
przejrzystość	rozumiałość podejmowanych działań, ich efektów i skutków społecznych, gospodarczych, przestrzennych dla mieszkańców, a także upowszechnianie informacji dotyczących wdrażania Strategii
selektywność	koncentracja na wybranych zagadnieniach, poszukiwanie nisz rozwojowych, konkretnych sektorów, które powinny być motorami wzrostu
subsydiarność	zaprogramowanie i realizowanie różnych działań na możliwie najniższym, ale jednocześnie efektywnym dla danego zagadnienia poziomie administracyjnym i wspomaganie ich przez Samorząd Województwa
synergia	tworzenie wartości dodanej rozwoju województwa w powiązaniach terytorialnych oraz sektorowych
współzarządzanie	realizacja Strategii bazująca na wspólnym podejmowaniu decyzji przez administrację publiczną oraz partnerów społecznych i gospodarczych
zintegrowanie działań	powiązanie wymiarów społecznego, gospodarczego i przestrzennego z zachowaniem zrównoważonego rozwoju oraz komplementarność działań podejmowanych na różnych szczeblach podziału administracyjnego
terytorializacja	dopasowanie interwencji do specyfiki danego obszaru, tak aby precyzyjnie odpowiadały one na różnorodne potrzeby rozwojowe terytorium

3.3. Model rozwoju

Model rozwoju Wielkopolski, przyjęty w 2012 roku, nazwany modelem dyfuzyjno-absorpcyjnym¹, zakładał wspieranie zarówno ośrodków wzrostu, przede wszystkim w zakresie ich zdolności do wywierania korzystnego wpływu na otoczenie, jak i obszarów je otaczających

¹ Model dyfuzyjno-absorpcyjny, w odróżnieniu od ówczesnie przyjętego krajowego modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, zakładał wzajemnie korzystne relacje między biegunami wzrostu a ich otoczeniem.

w zdolnościach do absorbowania czynników rozwojowych z zewnątrz oraz wykorzystywania potencjałów własnych. Istotne miejsce w tym modelu miały również obszary zmarginalizowane pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego. W nowo wypracowanym modelu funkcjonalnym, zakłada się realizację założeń w zakresie dyfuzji i absorpcji czynników rozwojowych. Ponadto, zgodnie z polityką przyjętą w krajowych dokumentach strategicznych, podkreśla się konieczność podejmowania interwencji służących intensyfikacji działań mających na celu zrównoważony terytorialnie rozwój regionu, w którym wszystkie obszary strategicznej interwencji uznaje się za ważne i równoprawne. Jednocześnie w większym stopniu zaakcentowana jest kwestia obszarów zmarginalizowanych.

Zrównoważony terytorialnie rozwój regionu oznacza realizację solidarnej polityki publicznej z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych terytoriów, w tym występujących różnic rozwojowych oraz konieczność orientacji działań na mieszkańców mogących optymalnie wykorzystać lokalny potencjał dla poprawy swoich warunków życia. Zorientowane terytorialnie podejście (ang. *place-based policy*) zakłada wykorzystanie specyficznych uwarunkowań lokalnych (gospodarczych, społecznych, kulturowych i instytucjonalnych), a przez celową interwencję wzmacniany jest kapitał terytorialny. Skuteczne wykorzystanie tego kapitału, opartego na wiedzy i umiejętnościach, m.in. w zakresie wykorzystania środków polityk rozwojowych, prowadzi do zwiększenia efektywności interwencji na danym terytorium.

Rozwój Wielkopolski przebiega według modelu funkcjonalnego, zakładającego zrównoważony terytorialnie rozwój regionu, wzajemnie korzystne relacje zarówno w przestrzeni, jak i w układzie sfer gospodarczych i społecznych, a także powiązania międzyinstytucjonalne i partnerskie współdziałanie.

W modelu funkcjonalnym wspieranie biegunów wzrostu (regionalnych i lokalnych) nie wystarczy, by pojawiła się dyfuzja na obszary je otaczające. Ważne jest równoczesne wzmacnianie zdolności do odbioru tej dyfuzji. Przestrzeń powinna rozwijać się w wyniku wzajemnie korzystnego oddziaływania biegunów i otoczenia, czyli w wyniku dyfuzji rozwoju z biegunów na otoczenie, ale równocześnie dzięki wzrastającym zdolnościom otoczenia do wchłaniania korzystnego oddziaływania czynników zewnętrznych. Dyfuzja i absorpcja powinny być równoważnymi czynnikami rozwoju. Poszczególne obszary należy widzieć jako układy funkcjonalne. Za szczególnie istotne przyjmuje się uznanie biegunów wzrostu, potencjalnych biegunów wzrostu jak i obszarów skumulowanych problemów rozwojowych za ważne i równoprawne (zob. rozdz. *Terytorialny wymiar Strategii*).

W modelu funkcjonalnym istotne są nie tylko powiązania przestrzenne (między ośrodkami wzrostu/koncentracji potencjałów a ich otoczeniem), ale również powiązania międzysektorowe (ich korzystne oddziaływania, np. transport publiczny – rynek pracy – mobilność mieszkańców; edukacja – rynek pracy – wykluczenie społeczne, aspekty społeczno-ekonomiczne i infrastrukturalne). W modelu tym istotne są zatem wzajemnie korzystne relacje zarówno w przestrzeni, umożliwiające zrównoważony terytorialnie rozwój regionu, jak i w układzie poszczególnych sfer gospodarczych i społecznych, będące źródłem synergii. Powiązania terytorialne sprzyjają spójności terytorialnej, ograniczają występowanie konfliktów przestrzennych i różnic potencjałów rozwojowych, a tym samym oddziaływanie i rozprzestrzenianie się negatywnych efektów procesów społeczno-gospodarczych. Powiązania międzysektorowe niwelują negatywne oddziaływania jednych sfer/obszarów na inne, tworzą zintegrowane rozwiązania zidentyfikowanych problemów, a także warunki do lepszego adresowania działań rozwojowych.

Kolejnym istotnym elementem modelu funkcjonalnego są powiązania międzyinstytucjonalne – ścisła współpraca, współuczestnictwo, odpowiedzialność i solidarność różnych podmiotów, nie tylko

administracji regionalnej, ale również innych reprezentujących sfery: polityczną, gospodarczą, naukową oraz społeczną. Współpraca odnosi się również do relacji z obywatelami. Powiązania międzyinstytucjonalne i współdziałanie pozwalają łączyć potencjały różnych podmiotów w działaniach na rzecz rozwoju regionu, umożliwiają wzajemne uzupełnianie działań, zwiększają ich efektywność, a także sprzyjają lepszemu wykorzystaniu dostępnych zasobów materialnych i niematerialnych.

Model funkcjonalny odwołuje się do relacji między jednostkami terytorialnymi, między poziomami zarządzania oraz między sektorami publicznym, społecznym, komercyjnym i poszczególnymi dziedzinami zarządzania i interwencji. Rozwinięcie (egzemplifikacja) modelu znajduje się w rozdziale *Terytorialny wymiar Strategii*, gdzie opisano podstawową strukturę funkcjonalną, w tym obszary strategicznej interwencji.

4. Cele rozwojowe Wielkopolski

Cele rozwoju województwa wynikają ze zidentyfikowanych wyzwań rozwojowych regionu oraz uwzględniają podejście koncentracji tematycznej. Tworzą one spójny i komplementarny system, w którym występują współzależności (efekty jednych celów generują, bądź wzmacniają efekty realizacji innych). Część zagadnień rozwojowych obejmuje wiele tematów i wpisuje się w obszary określone w różnych celach Strategii, dlatego w strukturze celów rozwojowych zostały wyróżnione również zasady horyzontalne.

Strategia Wielkopolska 2030 wspiera kluczowe potencjały kreowania wzrostu gospodarczo-społecznego nie rezygnując z odpowiedzi na problemy regionu. Jeżeli w ramach celów rozwojowych województwa pewne obszary nie zostały ujęte, nie oznacza to braku zainteresowania nimi Samorządu Województwa. Taki stan rzeczy podyktowany jest potrzebą koncentracji wsparcia na najważniejszych problemach czy sferach o największym potencjale kreowania wzrostu gospodarczego i społecznego. Zakres interwencji Strategii i związane z nim kierunki działań będą realizowane zgodnie z przyjętym systemem realizacji – zob. rozdz. *System realizacji Strategii*.

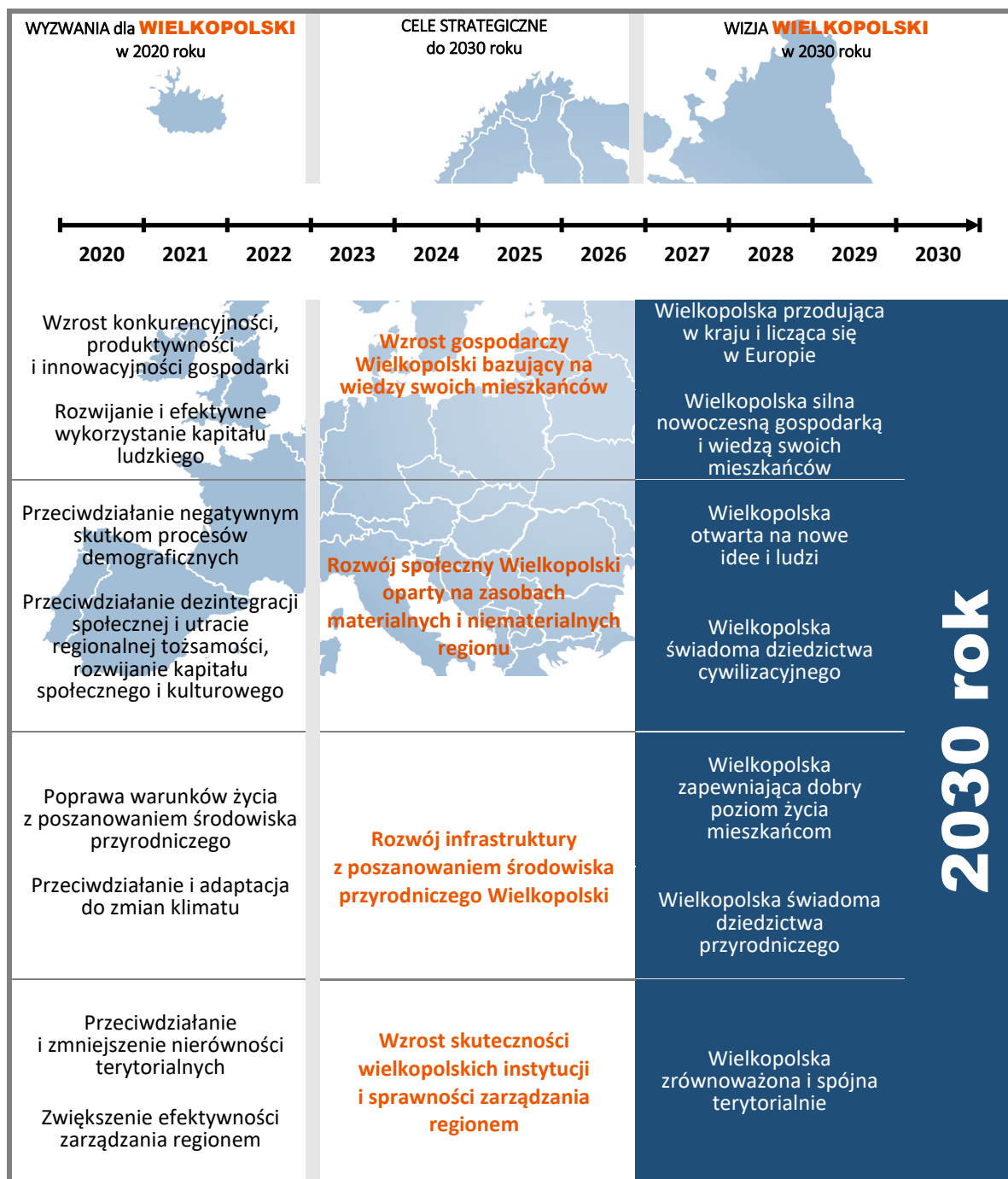
Cel generalny jest tożsamy z wizją rozwoju. Wyróżniono cztery cele strategiczne, a w ich obrębie jedenaście celów operacyjnych. Każdy z celów realizowany będzie przez kierunki interwencji, które powinny stanowić zasadniczy punkt odniesienia dla tworzenia lub aktualizacji priorytetów regionalnych instrumentów wdrożeniowych², w perspektywie przyjętej jako horyzont czasowy realizacji Strategii. Cele rozwojowe uzupełnione są o pakiety działań, w myśl podejścia projektowego w zarządzaniu strategicznym. Dzięki temu Strategia Wielkopolska 2030 łączy w sobie wymiar strategiczny z operacyjnym – wskazuje nie tylko kierunki, ale i niezbędny pakiet działań, wokół których Samorząd Województwa w horyzoncie najbliższej dekady będzie koncentrować swoją aktywność programową, finansową i organizacyjną, dążąc tym samym do osiągnięcia określonej w Strategii wizji rozwoju. Pakiety działań jako instrumenty realizacji Strategii wynikają z zasady selektywności wsparcia i ogniskują interwencję na określonym zadaniu. Przedstawione są one na końcu opisów celów strategicznych, co wynika z założeń podejścia projektowego. Bazuje ono na zarządzaniu tzw. portfelem projektów, rozumianym jako zbiór projektów lub programów oraz innych inicjatyw, które zostały zgrupowane, aby ułatwić efektywne zarządzanie i osiąganie celów strategicznych. Pakiety działań stanowią przede wszystkim wiązkę przedsięwzięć zwiększając tym samym efekt synergii, ale wśród nich są także projekty punktowe/programowe, które mają za zadanie pobudzenie innych działań. Zawarte w Strategii pakiety mają charakter otwarty i mogą być uzupełniane o nowe inicjatywy, będące odpowiedzią na pojawiające się potrzeby i wyzwania. Uszczegółowienie zawartości pakietu działań/portfela projektów (w aspekcie przedmiotowym, podmiotowym i finansowym) zawierać będzie *Plan zarządzania i realizacji strategii rozwoju województwa*. Ich realizacja będzie monitorowana i sprawozdawana (zob. rozdz. *System realizacji Strategii*).

Strategia Wielkopolska 2030 stanowi punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Wielkopolski, w tym dla polityki przestrzennej województwa. Rozstrzygnięcia i zapisy Strategii Wielkopolska 2030 oraz PZPWW pozostają spójne. Integralną częścią Strategii Wielkopolska 2030 jest regionalna strategia polityki społecznej. W Strategii Wielkopolska 2030 wyróżnione są zasady horyzontalne i cele strategiczne uwypuklające kwestie społeczne, w szczególności rozwój innowacyjny, rozwój inkluzywny oraz rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu. Cele te stanowią punkty odniesienia do opracowania/aktualizacji regionalnej strategii polityki społecznej lub polityk publicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i marginalizacji oraz rozwoju kapitału społecznego itp.

---

² Obszary interwencji celów niższego rzędu nie muszą obejmować całości interwencji wyższego poziomu. Ich zakres powinien być wyrazem koncentracji wsparcia.

Wyróżnione cele strategiczne i cele polityk publicznych prowadzonych w regionie, dla których podstawą jest Strategia Wielkopolska 2030 powinny przyczynić się do osiągnięcia przyjętej wizji rozwoju Wielkopolski w 2030 roku.

Poniżej przedstawiono drzewo celów – wyodrębniono cele strategiczne oraz przypisane im odpowiednio cele operacyjne i kluczowe kierunki interwencji. Drzewo celów nie wskazuje hierarchii ważności, ani kolejności wsparcia i przyznawania środków finansowych.

1. WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW

CELE OPERACYJNE

KLUCZOWE KIERUNKI INTERWENCJI

1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu	▪ Rozwój inicjatyw opartych o współpracę nauki i biznesu ▪ Rozwój sieci i kooperacji w gospodarce regionu, profesjonalizacja usług IOB ▪ Reindustrializacja regionalnej gospodarki ▪ Rozwój sektora rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego ▪ Zwiększanie innowacyjności i umiędzynarodowienia MŚP
1.2. Wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia	▪ Tworzenie miejsc pracy wysokiej jakości ▪ Aktywizacja niewykorzystanych zasobów pracy
1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy	▪ Poprawa jakości edukacji i kształcenia, w tym dopasowanie do potrzeb rynku pracy ▪ Wzrost kompetencji osób dorosłych i ich udziału w kształceniu ustawicznym ▪ Nowoczesna infrastruktura dla edukacji, w tym TIK

2. ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU

2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie	▪ Wzmacnianie potencjału demograficznego i funkcji rodziny ▪ Rozwój srebrnej gospodarki ▪ Wzrost atrakcyjności osiedleńczej regionu ▪ Promocja zdrowego stylu życia, rozwój opieki i infrastruktury zdrowotnej
2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom	▪ Poprawa dostępu i standardów usług oraz funkcjonowania infrastruktury społecznej ▪ Wyrównywanie szans edukacyjnych ▪ Rozwijanie sektora ekonomii społecznej i solidarnej
2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu	▪ Kształtowanie i wzmacnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym rozwój innowacji społecznych ▪ Wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury ▪ Rozwój przemysłu czasu wolnego

3. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI

3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa	▪ Rozwój transportu drogowego i ekomobilności ▪ Rozwój zintegrowanego transportu zbiorowego, w tym kolejowego ▪ Rozwój regionalnego Portu Lotniczego Poznań-Ławica ▪ Rozwój działalności logistycznej ▪ Zagospodarowanie dróg wodnych dla celów turystycznych
3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski	▪ Zwiększanie i ochrona zasobów wód oraz poprawa ich jakości ▪ Poprawa jakości powietrza ▪ Poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami ▪ Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu, w tym zasobów leśnych oraz zapewnienie trwałości i ciągłości systemu przyrodniczego ▪ Poprawa przyrodniczych warunków dla rolnictwa ▪ Kształtowanie świadomości i postaw ekologicznych społeczeństwa, wzmacnianie bezpieczeństwa ekologicznego i środowiskowego
3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej	▪ Zwiększenie wykorzystania alternatywnych źródeł energii, w tym OZE i wodoru ▪ Optymalizacja gospodarowania energią ▪ Zapewnienie stabilnych dostaw paliw i energii

4. WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM

4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług	▪ Wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach ▪ Wzrost kompetencji kadr instytucji publicznych ▪ Rozwój współzarządzania, z wykorzystaniem metod partycypacji społecznej
4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju	▪ Wzmacnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wdrażania ▪ Rozwój instrumentów terytorialnych ▪ Budowanie pozytywnego wizerunku oraz umacnianie rangi i rozwijanie współpracy regionu na arenie międzynarodowej

ZASADY HORYZONTALNE

Zasady horyzontalne dotyczą priorytetowych kierunków rozwoju, których realizacja wywołuje efekt synergii. Pozwalają efektywniej wykorzystywać posiadane zasoby i skuteczniej konkurować na globalnym rynku. Zasady horyzontalne są powiązane z celami rozwojowymi, a dokładniej z pakietem działań (portfelem projektów) w taki sposób, że wdrażane działanie/projekt przebiega jednocześnie zgodnie z zasadami horyzontalnymi. Dzięki tej interakcji osiąga się korzystne zmiany społeczno-gospodarcze w szybszym czasie.

CELE STRATEGICZNE I ZASADY HORYZONTALNE

ROZWÓJ INNOWACYJNY

Rozwój innowacyjny należy rozumieć jako rozwój innowacji technologicznych i społecznych. Innowacje służą zwiększaniu potencjału gospodarki, podnoszą jakość życia, w tym zwiększają dostęp do dóbr i usług. Rozwój innowacji, a także ich dyfuzja i adaptacja, stanowią horyzontalny obszar wsparcia w Strategii. Działania podejmowane w ramach poszczególnych celów uwzględniają: promowanie kultury innowacyjnej, w tym angażowanie społeczeństwa w proces tworzenia innowacji, rozwój sieci współpracy na rzecz innowacji, wspieranie wykorzystania nowoczesnych technologii w produkcji i usługach, wzmacnianie zdolności podmiotów do absorpcji innowacji, lepsze wykorzystanie potencjału IOB, upowszechnianie alternatywnych źródeł finansowania innowacji.

ROZWÓJ INKLUZYWNY

Inkluzywny rozwój regionu określa taką realizację celów Strategii, która z jednej strony nie może prowadzić do wykluczenia, dyskryminacji czy tworzenia barier, z drugiej – związana jest z aktywnym działaniem i planowaniem rozwiązań przyczyniających się do ich zmniejszenia. Realizacja działań w ramach poszczególnych celów Strategii uwzględnia zatem równość szans zatrudnienia, kształcenia, swobodnego korzystania z dóbr i usług, poszanowanie praw człowieka (w tym równość bez względu na wiek, płeć, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, wyznawana religię i światopogląd), dążenie do spójności społecznej, poszanowanie różnorodności kulturowej oraz dziedzictwa kulturowego regionu, zaangażowane społeczeństwo i aktywność obywatelską.

ROZWÓJ Z POSZANOWANIEM ŁADU PRZESTRZENNEGO

Poszanowanie ładu przestrzennego wyrażone jest w: (1) w godzeniu efektywnego i użytecznego wykorzystania przestrzeni, przy równoczesnym poszanowaniu walorów przyrodniczych oraz kulturowych, (2) ograniczaniu konfliktów między poszczególnymi formami wykorzystania różnych obszarów, dbałości o najwyższą jakość, estetykę i funkcjonalność realizowanych inwestycji, (3) uwzględnianiu wymogów bezpieczeństwa i ochrony mieszkańców, a także adaptacji do zmian klimatu, kształtowaniu przestrzeni pozytywnie wpływającej na rozwój relacji społecznych i obywatelskich, (4) przeciwdziałaniu niekontrolowanemu rozpraszaniu zabudowy na tereny dotąd niezurbanizowane oraz (5) optymalizacji przepływów i przemieszczeń ludności.

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

Zrównoważony rozwój rozumiany jest jako zapewnienie zaspokojenia aktualnych potrzeb ludzi, bez ograniczania możliwości ich zaspokojenia przyszłym pokoleniom. Jego istotą jest spójność trzech elementów: rozwoju innowacyjnego, inkluzji społecznej i ochrony środowiska/równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w warunkach zmieniającego się klimatu. Zrównoważony rozwój jest podstawą wszystkich działań zapisanych lub wynikających ze Strategii, co oznacza że cele Strategii realizowane są z uwzględnieniem ww. zasad, uzupełnionych o racjonalne gospodarowanie zasobami, ograniczanie presji na środowisko, przeciwdziałanie zmianom klimatu i adaptację do nich, tworzenie warunków dla zielonej gospodarki oraz o obiegu zamkniętym – sprawiedliwej społecznie gospodarki neutralnej klimatycznie.

CEL STRATEGICZNY 1.

WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW

Wzrost konkurencyjności, produktywności i innowacyjności gospodarki, rozwijanie i lepsze wykorzystanie kapitału ludzkiego oraz przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym to wyzwania, które Samorząd Województwa podejmuje, stawiając sobie za cel wzrost gospodarczy Wielkopolski do 2030 roku, bazujący na wiedzy swoich mieszkańców. Oznacza to tworzenie przez Samorząd Województwa warunków sprzyjających odnoszeniu sukcesu przez istniejące, jak i nowopowstające, wielkopolskie przedsiębiorstwa, budujące przewagę konkurencyjną na wysokiej jakości kapitale ludzkim, zdolne do kreowania i absorpcji innowacji, determinujące atrakcyjność wielkopolskiego rynku pracy. Oznacza to także mobilizację wewnętrznego potencjału regionu i wykorzystywanie lokalnych przewag konkurencyjnych, do których zalicza się wysoka kultura przedsiębiorczości oraz silne rolnictwo, tworzące wielkopolski *know how* gospodarczy. Kluczem do sukcesu gospodarczego jest wiedza, dlatego cel ten nie jest możliwy do osiągnięcia bez efektywniejszego wykorzystania potencjału regionalnej bazy edukacyjnej. Istotnym narzędziem wspomagającym Samorząd w stymulowaniu zdolności innowacyjnych województwa jest *Regionalna Strategia Innowacji*.

Rozwój gospodarczy Wielkopolski do 2030 roku będzie następował przez wsparcie działań w ramach trzech celów operacyjnych: zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności regionu, wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia oraz poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy.

CEL OPERACYJNY 1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu

Kluczowe kierunki interwencji:

- Rozwój inicjatyw opartych o współpracę nauki i biznesu
- Rozwój sieci i kooperacji w gospodarce regionu, profesjonalizacja usług IOB
- Reindustrializacja regionalnej gospodarki
- Rozwój sektora rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
- Zwiększanie innowacyjności i umiędzynarodowienia MŚP

Samorząd Województwa będzie wspierał reorientację gospodarki Wielkopolski z gospodarki materiałochłonnej do gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach. Istotne jest zatem wzmocnienie współpracy nauki i biznesu oraz wsparcie powstawania innowacji na wszystkich jej etapach. Priorytetowo traktowane będą: rozwój infrastruktury badawczej, wsparcie prac B+R, ich wdrażania i komercjalizacji oraz większa mobilizacja kapitału prywatnego. Jednocześnie Samorząd Województwa będzie wspierał działania sieciowania i wymiany wiedzy, profesjonalizacji usług instytucji otoczenia biznesu, w szczególności ośrodków innowacji (m.in. standaryzację usług z wykorzystaniem narzędzia sieciowania oraz specjalizacji IOB, usług świadczonych zdalnie), rozwój inicjatyw klastrowych w celu osiągnięcia przez nie wysokiej dojrzałości.

Reindustrializacja regionalnej gospodarki ma na celu cyfryzację, w tym dalszy rozwój handlu elektronicznego (e-commerce), zaawansowaną automatyzację oraz robotyzację procesów technologicznych i zarządczych w przedsiębiorstwach. Dotyczyć ona będzie nie tylko sektora przemysłowego (wyrazem nowej cyfryzacji jest czwarta rewolucja przemysłowa, tzw. Przemysł 4.0), ale także sektora usługowego i rolnictwa (m.in. w postaci *smart farming*³). Dla rozwoju wielkopolskiej

³ Inteligentne rolnictwo (ang. *smart farming*) to nowoczesny system zarządzania, w którym inteligentne urządzenia – podłączone do Internetu – kontrolują funkcjonowanie gospodarstwa rolnego, współpracując z narzędziami konwencjonalnymi.

gospodarki kluczowe jest podnoszenie poziomu jej specjalizacji, czego wyrazem są regionalne inteligentne specjalizacje. Jednocześnie, wsparcie będzie dotyczyć przedsiębiorstw sektorów odgrywających znaczącą rolę w reindustrializacji gospodarki – związanych z technologiami cyfrowymi, w tym technologiami wspomagającymi (KET)⁴, ekotechnologiami (gospodarka o obiegu zamkniętym, nisko i zeroemisyjna) czy przemysłami kreatywnymi. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na rozwój gospodarki neutralnej dla klimatu, opartej na alternatywnych źródłach energii (np. OZE, wodór, biogaz). Ważnym elementem działań będzie wsparcie rozwoju łańcucha dostaw produktów i usług zeroemisyjnych, w tym wodorowych, pobudzające MŚP (w tym rzemiosło) do transformacji swoich modeli biznesowych (aby stały się jego częścią). Konieczność zastosowania innowacyjnych rozwiązań technologicznych w tym obszarze stanie się impulsem do rozwoju nowych sektorów gospodarki i szansą biznesową dla wielkopolskich przedsiębiorstw. Istotne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorstw mają także odpowiednio przygotowane tereny inwestycyjne oraz promocja gospodarcza.

Rolnictwo Wielkopolski stanowi jeden z najważniejszych jej potencjałów, z dużą możliwością absorpcji innowacji szczególnie w sektorze rolno-spożywczym i energetycznym. Samorząd Województwa będzie wspierał działania na rzecz rozwoju wielkopolskiego rolnictwa i przetwórstwa rolno-gospodarczego, dążąc do wzrostu ich produktywności i konkurencyjności oraz wielofunkcyjności struktury gospodarczej obszarów wiejskich. Wśród działań istotne są: wsparcie tworzenia i wzmacniania grup producentów rolnych, wzrost sprzedaży i budowanie marki regionalnych produktów rolnych, w tym działania integrujące sektor rolno-spożywczy (np. pod marką Wielkopolska), promocja rolnictwa ekologicznego i zdrowej żywności pochodzącej z regionu, ograniczanie marnotrawienia żywności rozumianego wielowymiarowo oraz kompleksowe działania zapewniające bezpieczeństwo żywności (np. zwalczanie choroby ASF). Ponadto Samorząd będzie wspierał rozwój energetyki rozproszonej przy wykorzystaniu potencjałów i warunków rolniczych w regionie.

Rozwój gospodarczy jest dziś niemożliwy bez aktywnego udziału w światowych procesach gospodarczych. Istnieje wyraźny związek pomiędzy innowacyjnością a umiędzynarodowieniem – przedsiębiorstwa aktywne na arenie międzynarodowej częściej wprowadzają nowe produkty i usługi oparte na innowacjach. Samorząd Województwa za kluczowe uznaje dalsze budowanie przewag konkurencyjnych na rynku globalnym przez poszerzanie grona podmiotów uczestniczących w międzynarodowej wymianie handlowej, a także rozwijanie działalności gospodarczej MŚP (w tym rzemiosła) już uczestniczących w takiej wymianie, w tym o ekspansję na nowe rynki. Istotne jest przy tym, aby przedsiębiorstwa sukcesywnie przesuwali się w kierunku bardziej wartościowych ogniw łańcucha wartości: od początkowej, związanej z działalnością B+R i projektowaniem rozwiązań do końcowej obejmującej marketing, reklamę, dystrybucję dóbr. Podejmowane będą działania zorientowane na pozyskanie partnerów zagranicznych i rozwijanie kontaktów, m.in. w sferze B+R i edukacji. Ekspansja zagraniczna wielkopolskich przedsiębiorstw – m.in. przez misje gospodarcze, udział w targach, konferencjach i wystawach promujących potencjał regionu (np. wielkopolską żywność wysokiej jakości), eksport towarów i tworzenie filii zagranicznych – jest kluczowym elementem budowania marki regionu. Należy dodać, że Wielkopolska posiada rozwiniętą infrastrukturę konferencyjną umożliwiającą organizację nowych wydarzeń o randze międzynarodowej, szczególnie na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich, które dysponują jedną z największych powierzchni konferencyjnych w Polsce.

CEL OPERACYJNY 1.2. Wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia

- Tworzenie miejsc pracy wysokiej jakości

⁴ Kluczowe technologie wspomagające (ang. *key enabling technologies*), do których zalicza się mikro- i nanoelektronikę, fotonikę, nanotechnologie, biotechnologie przemysłowe, zaawansowane technologie produkcyjne.

Kluczowe kierunki interwencji

- Aktywizacja niewykorzystanych zasobów pracy

W wyniku starzenia się społeczeństwa (także zasobów pracy), migracji, automatyzacji i digitalizacji procesów pracy Wielkopolski rynek zatrudnienia ulega zmianom. Chociaż wskaźniki zatrudnienia są dla regionu względnie korzystne, Samorząd Województwa będzie dążył do utrzymania wysokiego poziomu zatrudnienia w regionie. Jednym z warunków zachowania takiego stanu będzie oferowanie wysokiej jakości miejsc pracy, bowiem istotne jest tworzenie rynku zatrudnienia z atrakcyjnymi, wysokodochodowymi miejscami pracy (szczególnie w sektorach innowacyjnych, kluczowych branżach rozwojowych regionu), miejscami pracy, gdzie przedsiębiorca postrzega szkolenia pracowników jako ważny czynnik sukcesu ekonomicznego firmy. Gdzie powszechnie stosowane są normy zarządzania, zasada społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, w tym organizacja miejsc pracy dla osób o specjalnych potrzebach, pracowników z małymi dziećmi, rozwijane są umiejętności zarządzania wiekiem w miejscu pracy, zarządzania czasem pracy oraz korzystania z innych elastycznych sposobów świadczenia pracy (np. różne godziny pracy, możliwość telepracy, praca zdalna, elastyczny czas rozliczenia godzin pracy).

Wskaźniki aktywności zawodowej Wielkopolan na tle europejskim są niekorzystne. Ponadto obserwuje się ubytek zasobów siły roboczej na wielkopolskim rynku pracy spowodowany procesami demograficznymi. Z tych względów kluczową rolę odgrywać będzie także aktywizacja zawodowa rezerw kapitału ludzkiego z grup osób młodych, kobiet (w tym matek nieaktywnych zawodowo), osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, osób w wieku 50+, osób długotrwale bezrobotnych oraz w sektorach, gdzie występuje tzw. bezrobocie ukryte jak np. rolnictwo). Istotne jest operowanie aktywnymi instrumentami rynku pracy oraz nawiązywanie współpracy instytucji rynku pracy z pracodawcami i instytucjami pomocy społecznej. Samorząd Województwa będzie wspierał także integrację na rynku pracy migrantów powrotnych i migrantów z zagranicy. Konieczne jest przygotowanie przez Samorząd Województwa programu dla pracodawców, który obejmowałby zarządzanie wiekiem (szczególnie w grupie zatrudnionych 50+), elastyczny czas pracy, umiejętność pracy z osobami starszymi i tworzenia środowiska pracy bardziej przyjaznego osobom starszym, podejmowałby problematykę dyskryminacji ze względu na wiek w firmach i instytucjach.

CEL OPERACYJNY 1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy

Kluczowe kierunki interwencji

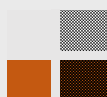
- Poprawa jakości edukacji i kształcenia, w tym dopasowanie do potrzeb rynku pracy
- Wzrost kompetencji osób dorosłych i ich udziału w kształceniu ustawicznym
- Nowoczesna infrastruktura dla edukacji, w tym TIK

Wiedza stała się strategicznym zasobem kreującym konkurencyjność podmiotów gospodarczych, które dążąc do uzyskania przewagi konkurencyjnej skupiają się na generowaniu zasobów wiedzy oraz jej efektywnym wykorzystaniu. Wspierając ten proces Samorząd Województwa będzie dążył do poprawy jakości edukacji i kształcenia na wszystkich jego etapach, w tym efektywności systemu edukacji formalnej oraz upowszechnienia i zwiększania efektywności uczenia się innego niż formalne dla wszystkich grup wiekowych. Poprawie dostępności i jakości edukacji będzie służył regionalny system stypendialny. Konieczne jest lepsze dopasowanie edukacji i kształcenia do wymagań stawianych przez współczesny rynek pracy, co wiąże się z rozwijaniem umiejętności uniwersalnych (pozwalających na ich wykorzystanie w wielu różnych profesjach), w tym umiejętności społecznych związanych ze współpracą i komunikacją, umiejętności językowych (edukacja dwujęzyczna), praktycznych, przedsiębiorczości, samodzielności, wspieraniem rozwoju talentów i indywidualnych

zdolności, a także kwalifikacji i kompetencji, umiejętności w strategicznych branżach regionu i na potrzeby Przemysłu 4.0. Istotną kwestią jest także budowanie odpowiedniej motywacji w procesie uczenia się. Samorząd Województwa widzi konieczność włączenia na szeroką skalę pracodawców w proces kształcenia, w szczególności zawodowego (kształcenie dualne, w tym w zawodach rzemieślniczych) i egzaminowania, a także zwiększenia poziomu przygotowania i praktycznego doświadczenia nauczycieli i wykładowców, racjonalizacji wyboru ścieżki edukacyjnej oraz rozwoju doradztwa i poradnictwa zawodowego.

Uaktualnianie kompetencji, gotowość do mobilności zawodowej są niezbędne w zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej. Niski udział w kształceniu ustawicznym mieszkańców grozi wzrostem liczby Wielkopolan wykluczonych z działań innowacyjnej gospodarki regionu – nie tworzy się ani nie powiększa grupa nadawców i odbiorców produktów i usług takiej gospodarki. Konieczność podnoszenia kompetencji wśród dorosłych Wielkopolan dotyczy w szczególności kompetencji niezbędnych na rynku pracy, przy czym istotne jest nie tylko projektowanie zgodne z potrzebami rynku pracy, ale i demograficznymi (np. kształcenie w zawodach medycznych, okołomedycznych, opiekuńczych, czy wynikających z migracji zewnętrznych, zawodach unikatowych i zawodach przyszłości). Samorząd Województwa będzie wspierał działania na rzecz kształcenia ustawicznego, promował korzyści z uczenia się przez całe życie, wdrażanie alternatywnych form uczenia się dorosłych (np. uczenie się przez działanie, uczenie się w miejscu pracy, rozwijanie kompetencji przez realizację działań społecznych) oraz upowszechniał możliwości uznawania/potwierdzania wiedzy i umiejętności nabytych różnymi drogami.

Jednym ze sposobów zapewnienia wysokiej jakości edukacji i kształcenia w Wielkopolsce jest wykorzystanie możliwości, jakie dają technologie informacyjno-komunikacyjne. Konieczne jest wsparcie edukacji i kształcenia w zakresie dostępności do technologii TIK, a w konsekwencji digitalizacji materiałów do nauki, czy wprowadzania innowacyjnych form nauczania. Dzięki przeniesieniu części edukacji i kształcenia do sieci uczniowie i słuchacze mogą uczestniczyć w wykładach uniwersyteckich i kursach *on-line*, korzystać ze zbiorów bibliotek cyfrowych. Włączenie szkół do sieci edukacyjnej prowadzi do zmniejszenia nierówności w dostępie do wysokiej jakości edukacji. Dopetnieniem działań w tym zakresie powinna być nowoczesna baza szkoleniowa jako miejsce upowszechniania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań dla edukacji i kształcenia.

PAKIETY DZIAŁAŃ

Nauka blisko biznesu, biznes blisko nauki

Włączenie się Wielkopolski w nurt gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, w której pojawiają się coraz to nowsze wyzwania wynikające z transformacji przedsiębiorstw w kierunku tzw. Przemysłu 4.0 wymaga zwiększenia inwestycji w sferę B+R oraz wzmacniania współpracy sfery naukowej i gospodarczej. Uczelnie wyższe i instytuty badawcze powinny mieć ułatwiony dostęp do najnowszej wiedzy i technologii oraz możliwość zacieśniania współpracy z przedsiębiorcami. W ramach tego pakietu identyfikuje się projekty wielkopolskich uczelni, m.in. Politechniki Poznańskiej, Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu oraz jednostek naukowych Polskiej Akademii Nauk i instytutów badawczych, centrów transferu technologii, parków naukowo-technologicznych i państwowych wyższych szkół zawodowych funkcjonujących na terenie Wielkopolski.

Wielkopolskie klastry

Kluczem do wzmocnienia konkurencyjności regionalnej gospodarki, która w coraz większym stopniu wykorzystuje badania i innowacje, rozwija zdolności absorpcji innowacji oraz uczestniczy w tworzeniu nowych technologii, jest m.in. intensyfikacja współpracy, interakcji i przepływów wiedzy w ramach regionalnych klastrów. Celem projektów w ramach tego pakietu jest identyfikacja regionalnych klastrów, wspieranie ich działalności, w szczególności w zakresie tworzenia sieci kontaktów, internacjonalizacji członków klastrów, wprowadzania na rynki zagraniczne oferty członków klastrów i zwiększania ich widoczności na tych rynkach.

Wśród branż, w których została dotychczas zidentyfikowana potrzeba rozwoju powiązań klastrowych jest m.in. branża spożywcza, biotechnologiczna, meblarska, energetyczna i lotnicza.

Profesjonalne Otoczenie Biznesu

Transformacja wielkopolskiej gospodarki w kierunku Przemysłu 4.0. wymaga inwestycji nie tylko w infrastrukturę, ale także w kapitał ludzki, m.in. przez ułatwiony dostęp do prorozwojowych usług doradczych, w szczególności usług o charakterze proinnowacyjnym. W ramach tego pakietu realizowane będą projekty mające na celu zapewnienie przedsiębiorstwom, w tym przedsiębiorstwom społecznym dostępu do wysokiej jakości usług, w tym *start-up*, świadczonych przez profesjonalne instytucje, posiadające odpowiednie kompetencje i zasoby oraz wdrażające najnowsze standardy usług.

Wielkopolskie rolnictwo

Rolnictwo stanowi jeden z najważniejszych potencjałów gospodarczych Wielkopolski. Wielkość globalnej produkcji rolniczej utrzymuje się na jednym z najwyższych poziomów w Polsce. Jednocześnie rolnictwo i przetwórstwo spożywcze Wielkopolski wymaga wsparcia. Wyzwaniem jest wzrost konkurencyjności rolnictwa i rozwój lokalnego rynku żywności w sytuacji m.in. rosnącego udziału przetwórców zagranicznych na rynku krajowym nastawionych na budowę wyłącznie własnej marki czy nasilenia procesów cyfryzacji i automatyzacji. Przykładowe działania w ramach tego pakietu obejmują m.in. stworzenie i promocję marki wielkopolskiej żywności, stworzenie programu promocji dziedzictwa kulinarnego Wielkopolski i żywności wysokiej jakości, zapobieganie szerzeniu się ASF w Wielkopolsce oraz niwelowanie/ograniczenie jego skutków.

Wielkopolski rynek pracy

Sytuacja na wielkopolskim rynku pracy jest specyficzna. Z jednej strony region cechują niskie wskaźniki bezrobocia w porównaniu z innymi województwami, notuje się niedobory zasobów pracy, z drugiej – rynek pracy w Wielkopolsce jest silnie zróżnicowany. Wymaga on odpowiednio dopasowanych i kompleksowych działań prowadzących do aktywizacji niewykorzystanych zasobów pracy (m.in. osób biernych zawodowo), takich jak doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy, tworzenie zachęt do zakładania działalności gospodarczej i inne. W związku z koniecznością zaspokojenia potrzeb rynku pracy ważne są także działania na rzecz cudzoziemców, m.in. edukacja pracodawców zatrudniających obcokrajowców w zakresie kultury kraju pochodzenia pracowników. Ponadto należy wspierać rozwój miejsc pracy wysokiej jakości przez m.in. promocję elastycznego zatrudnienia, szkolenia pracodawców z zakresu zarządzania wiekiem, zarządzanie talentami i różnorodnością w organizacji, zarządzanie zmianami. Istotną rolę w tym zakresie będą odgrywać Publiczne Służby Zatrudnienia, współpracujące z jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami pomocy społecznej i pracodawcami. Dla właściwego ukierunkowania podejmowanych działań niezbędne jest bieżące monitorowanie regionalnego rynku pracy, w tym zmian i trendów w nim zachodzących.

Edukacja dla Wielkopolski

Wyzwania gospodarcze i odnoszące się do rynku pracy wskazują jak istotne znaczenie ma odpowiednia edukacja. Dla rozwoju w Wielkopolsce gospodarki opartej na wiedzy niezbędne jest podniesienie jakości i dostępu do edukacji na wszystkich jej poziomach, skierowanej zarówno do dzieci i młodzieży jak i osób dorosłych. Nabywanie i rozwijanie umiejętności oraz kompetencji kluczowych, w tym informatycznych, społecznych (związanych z umiejętnościami współpracy, dialogu i komunikacji) dostosowanie szkolnictwa zawodowego do aktualnych potrzeb rynku pracy czy promocja kształcenia ustawicznego to jedne z głównych priorytetów edukacyjnych. W ramach tego pakietu przewiduje się do realizacji szereg przedsięwzięć i programów, spośród których należy wyróżnić m.in.:

■ Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2030

Projekt ma na celu rozwijanie kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania TIK w procesie edukacyjnym i wychowawczym, w tym głównie kompetencji cyfrowych. Jego zakres obejmuje przede wszystkim wyposażenie/doposażenie szkół i przedszkoli w narzędzia TIK podnoszące jakość procesu edukacyjnego oraz edukację/szkolenia. Ponadto jest to projekt wdrażający aktywizujące metody nauczania wspierające rozwój kompetencji kluczowych, takich jak inicjatywność i przedsiębiorczość oraz umiejętności uniwersalne.

■ Poprawa dostępu do kształcenia zawodowego, w tym dualnego

Projekt będzie służył intensyfikacji współpracy szkolnictwa zawodowego z gospodarką przez wsparcie rozwoju edukacji i kształcenia połączonego z praktyką zawodową u pracodawcy, aktywny udział przemysłu w przygotowaniu programów nauczania, rozwój centrów kształcenia praktycznego, rozszerzenie oferty poradnictwa zawodowego, rozwój szkolnych inkubatorów przedsiębiorczości, rozwijanie umiejętności

w zakresie edukacji STEAM (nauka, technologia, inżynieria, sztuka i matematyka), m.in. przez Centra Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego. Zakłada również kontynuację projektu Samorządu Województwa Wielkopolskiego realizowanego wspólnie ze szkołami wyższymi pn. *Czas zawodowców 4.0*. Ponadto projekt obejmuje podnoszenie kwalifikacji osób pracujących, zwłaszcza związanych z nowymi technologiami, w celu zwiększenia jakości i innowacyjności wykonywanej pracy.

■ **Kształcenie i doskonalenie kadry pedagogicznej**

Projekt ma na celu doskonalenie zawodowe nauczycieli szkół i placówek oświatowych województwa wielkopolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem doradców metodycznych, oświatowej kadry kierowniczej i pracowników nadzoru pedagogicznego. Dla efektywnego kształcenia i doskonalenia kadry, odpowiadającego na wyzwania współczesnej gospodarki i rewolucji technologicznej niezbędne jest zapewnienie nowoczesnej bazy szkoleniowej, która powinna być miejscem upowszechniania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań dla edukacji.

CEL STRATEGICZNY 2.

ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU

Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych, przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego oraz przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym to wyzwania, które Samorząd Województwa podejmuje stawiając sobie za cel rozwój społeczny Wielkopolski do 2030 roku oparty na materialnych i niematerialnych zasobach regionu. Oznacza to przede wszystkim wykorzystanie przez Samorząd Województwa istniejących endogennych potencjałów regionu – jak powszechna w Wielkopolsce kultura pracy organicznej i samoorganizacji, rozwijająca się w duchu poszanowania praw człowieka, sytuacja demograficzna, baza dziedzictwa kulturowego, społecznego i przyrodniczego – do tworzenia przyjaznych dla wszystkich mieszkańców Wielkopolski warunków życia, pracy i wypoczynku. Rozwój społeczny regionu opiera się na działaniach prewencyjnych, które nie dopuszczają do dezintegracji społecznej polegającej na funkcjonowaniu części jej mieszkańców na peryferiach życia społecznego (marginalizacja) albo poza jego granicami przy braku możliwości korzystania z efektów rozwoju społeczno-gospodarczego Wielkopolski (wykluczenie).

Rozwój społeczny Wielkopolski do 2030 roku będzie następował przez wsparcie działań w ramach trzech celów operacyjnych: rozwój świadomy demograficznie, przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom oraz rozwój kapitału społecznego i kulturowego.

CEL OPERACYJNY 2.1. Rozwój Wielkopolski świadomy demograficznie

Kluczowe kierunki interwencji

- Wzmacnianie potencjału demograficznego i funkcji rodziny
- Rozwój srebrnej gospodarki
- Wzrost atrakcyjności osiedleńczej regionu
- Promocja zdrowego stylu życia, rozwój opieki i infrastruktury zdrowotnej

Dla utrzymania korzystnych trendów demograficznych w Wielkopolsce Samorząd Województwa będzie prowadził zróżnicowane działania pronatalistyczne i wspierające rodzinę. Polityka prorodzinna jest podstawowym narzędziem wzmacniania potencjału demograficznego – realizowana jest przez wspieranie rodzicielstwa, opieki prenatalnej i poporodowej, zapewnienie rodzinom ułatwień w codziennym funkcjonowaniu i umożliwienie osiągnięcia pożądanego standardu życia. Na szczególną uwagę zasługują rodziny przeżywające trudności w wychowaniu i opiece, rodziny duże, rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi, czy opiekujące się dorosłymi osobami zależnymi, rodziny zmagające się z problemami ekonomicznymi. W tym ostatnim aspekcie Samorząd Województwa dostrzega konieczność tworzenia warunków do aktywności zawodowej i godzenia życia rodzinnego z pracą. Ważne jest także wsparcie pieczy zastępczej.

Uwzględniając zmiany struktury demograficznej konieczne jest również wsparcie oferty specjalistycznych usług adresowanych do grupy seniorów, w ramach rozwoju srebrnej gospodarki. Samorząd Województwa Wielkopolskiego będzie wspierał aktywizację osób starszych, począwszy od promowania bycia aktywnym do umożliwiania bycia aktywnym i zapewnienia jak najdłuższej samodzielności. Wsparcie powinno służyć poprawie jakości i samodzielności życia osób zależnych i ich rodzin, opiekunów, w tym sprzyjać ich aktywności zawodowej.

Problem depopulacji w Wielkopolsce to z jednej strony prognozowany spadek liczby ludności w całym regionie, z drugiej – zjawisko wyludniania widoczne już dziś szczególnie na obszarach oddalonych od głównych ośrodków miejskich. W ruchu migracyjnym uwagę zwraca dynamiczny przyrost liczby ludności wokół największych ośrodków miejskich. Samorządy lokalne, zarówno doświadczające depopulacji, jak i przyrostu ludności w wyniku suburbanizacji, zmagają się z problemami organizacji i dostępu do usług publicznych, problemami z zakresu polityki osiedleńczej, z których istotne są gospodarka przestrzenna i mieszkaniowa. Samorząd Województwa będzie wspierał działania na rzecz tworzenia jak najlepszego środowiska do osiedlania się dla osób poszukujących miejsca życia i pracy w Wielkopolsce, jednocześnie mając na uwadze terytorialny wymiar wsparcia. Ponadto prowadzić będzie aktywną politykę migracyjną zorientowaną na zaspokojenie potrzeb rynku pracy i utrzymanie potencjału ludnościowego regionu. Integracja cudzoziemców i ich rodzin w Wielkopolsce będzie następować m.in. przez politykę mieszkaniową i edukacyjną, w tym edukację pracodawców zatrudniających obcokrajowców w zakresie kultury kraju pochodzenia pracowników oraz wielo- i międzykulturową edukację integrującą migrantów ze społecznością lokalną.

Zwiększenie dostępności profilaktyki, wczesnej diagnostyki oraz kompleksowego leczenia jest kolejnym kluczowym kierunkiem interwencji Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Z jednej strony obserwuje się zmiany w stylu życia – wzrost świadomości ekologicznej, prozdrowotnej, z drugiej – wzrost liczby osób dotkniętych chorobami cywilizacyjnymi, w tym przewlekłymi. Istotne jest wspieranie i promowanie różnorodnych inicjatyw mających na celu upowszechnianie zasad zdrowego stylu życia, wiedzy o zdrowiu i możliwie najskuteczniejsze wyeliminowanie czynników ryzyka zwiększających zachorowalność, w tym: palenia tytoniu, nadużywania alkoholu, nieprawidłowej diety i niskiej aktywności fizycznej. Poprawa dostępu do opieki zdrowotnej to nie tylko programy profilaktyki, ale także wczesnego wykrywania zagrożeń niesprawnością, kompleksowe programy rehabilitacji, czy rozwój telemedycyny i teleopieki. Istotna jest także restrukturyzacja i modernizacja zasobów rzeczowych (np. budynków szpitalnych i ich wyposażenia, w tym w środki transportu, technologie TIK, roboty medyczne i inne nowoczesne technologie medyczne), tworzenie sieci powiązań pomiędzy jednostkami opieki zdrowotnej w celu zapewnienia optymalizacji, kompleksowości i ciągłości usług zdrowotnych. Wzmocnienia wymaga także współpraca podmiotów i instytucji zdrowotnych i opiekuńczych. Zjawiska cywilizacyjne przyczyniają się do nasilania problemów psychicznych, dlatego Samorząd Województwa będzie z jednej strony promował profilaktykę zdrowia psychicznego, z drugiej wspierał poprawę dostępu do ochrony zdrowia psychicznego. Szczególnie wrażliwą kategorią osób w tym względzie są dzieci i młodzież.

CEL OPERACYJNY 2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom

Kluczowe kierunki interwencji

- Poprawa dostępu i standardów usług oraz funkcjonowania infrastruktury społecznej
- Wyrównywanie szans edukacyjnych
- Rozwijanie sektora ekonomii społecznej i solidarnej

Samorząd Województwa będzie dążył do zapewnienia wszystkim mieszkańcom wsparcia w dostępie do usług i infrastruktury społecznej o odpowiednim standardzie. Poprawa dostępu do usług będzie dokonywana w pierwszej kolejności na obszarach, w których występują deficyty w tym względzie. Poprawie dostępu będą towarzyszyć działania projakościowe, ponieważ usługi społeczne powinny mieć taki sam standard (przynajmniej w podstawowym zakresie), bez względu na to czy świadczone są w dużym ośrodku miejskim, czy w małej miejscowości położonej w znacznej odległości od takiego ośrodka. W celu zwiększenia skuteczności działań będą one oparte na bieżącej diagnozie istniejącej sieci usług oraz potrzeb mieszkańców. Ponadto Samorząd Województwa będzie promował zasadę

wykorzystania istniejących zasobów (w tym infrastruktury, wykwalifikowanych i przeszkolonych kadr), aby w większym stopniu angażować potencjał endogeniczny regionu. Istotny jest rozwój usług środowiskowych (deinstytucjonalizacja), ale wsparcie w tym zakresie nie wyklucza rozwoju form instytucjonalnych, jeżeli takie są niezbędne. Kluczowe jest dostarczanie usług „szytych na miarę”, zintegrowanych, które przyczynią się do poprawy ich skuteczności, lepszego wykorzystania i zwiększenia ich oddziaływania. Istotna jest poprawa dostępu do produktów i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym bez względu na płeć, wiek, stan psychofizyczny, wyznanie, pochodzenie, czy inne kategorie społeczno-kulturowe, umożliwiających realizację aspiracji życiowych, sprzyjających mobilności społecznej każdego mieszkańca, wspierających promocję dialogu międzypokoleniowego i wielokulturowego (ograniczając ryzyko konfliktów społecznych).

Samorząd Województwa będzie wspierał wyrównywanie szans edukacyjnych, co oznacza tworzenie warunków do tego, aby każdy Wielkopolanin mógł urzeczywistniać swoje aspiracje edukacyjne i osiągnąć istotne dla siebie cele życiowe. Aby każda osoba z doświadczeniem migracyjnym czuła się bezpiecznie i pełnoprawnym członkiem społeczeństwa. Wyrównywanie szans edukacyjnych to długotrwały proces, wymagający zmiany postaw wobec osób, które nie mieszczą się w głównym nurcie społecznym, a także wypracowania odmiennego sposobu myślenia osób marginalizowanych o własnych możliwościach i ograniczeniach. Dotyczy to przede wszystkim dzieci i młodzieży osiągających słabe wyniki w nauce, osób z niepełnosprawnościami, pochodzących z mniejszości narodowych i etnicznych, dotkniętych wieloma problemami społeczno-ekonomicznymi czy też mieszkających w małych miejscowościach lub na terenach wiejskich. Istotną rolę w procesie wyrównywania szans będą pełnić działania na rzecz podnoszenia umiejętności i kompetencji cyfrowych. We współczesnym świecie TIK stanowi ważne narzędzie w tworzeniu i funkcjonowaniu sieci społecznych; kontakt z mediami cyfrowymi wpływa na style życia, nauki czy pracy.

Ważną rolę w przeciwdziałaniu marginalizacji i wykluczeniu odgrywają podmioty ekonomii społecznej i solidarnej. Wykorzystując zasoby i działając m.in. w obszarach uznawanych za niezyskowe w kategoriach działalności komercyjnej (m.in. w obszarze usług społecznych użyteczności publicznej) są ważnym ogniwem łączącym cele społeczne z działalnością gospodarczą. Samorząd Województwa będzie wspierał tworzenie miejsc aktywizacji i pracy dla osób o ograniczonej zatrudnialności na otwartym rynku pracy, szersze wykorzystanie aktywizacji zawodowej w podmiotach reintegracyjnych, tworzenie i wdrażanie sieci usług i programów aktywizacyjnych/rehabilitacyjnych/resocjalizacyjnych, sieci współpracy przedsiębiorstw społecznych z biznesem czy poszukiwanie innowacyjnych metod aktywizujących. Sektor wielkopolskiej ekonomii społecznej stanowią także organizacje pozarządowe – będzie wspierana ich zdolność do świadczenia usług oraz poprawa jakości pracy i zatrudnienia w tym sektorze. Ważnym instrumentem jest rolnictwo społeczne (gospodarstwa terapeutyczne, opiekuńcze, edukacyjne, prowadzące działania w zakresie włączenia społecznego i zawodowego). W kontekście obserwowanych ruchów migracyjnych, kluczowe będzie także rozwijanie sektora organizacji pozarządowych działających na rzecz cudzoziemców i prowadzonych przez migrantów.

CEL OPERACYJNY 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu

Kluczowe kierunki interwencji

- Kształtowanie i wzmacnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym rozwój innowacji społecznych
- Wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury
- Rozwój przemysłu czasu wolnego

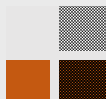
Obserwowane w społeczeństwie: wzrost indywidualizmu, wzrost liczby mieszkańców zmagających się z depresją, zgłaszany przez pracodawców brak umiejętności społecznych młodego pokolenia, słabnąca tożsamość regionalna mieszkańców obszarów leżących przy granicy województwa

sprzyjają dezintegracji społecznej. Samorząd Województwa będzie wspierał działania służące kształtowaniu postaw, wartości i zachowań na rzecz budowania wspólnoty, zaufania społecznego, kooperacji, kreatywności, innowacyjności, otwartości oraz komunikacji (np. edukacja obywatelska, rozwijanie kreatywnego myślenia i współpracy, promowanie etosu pracy, poszanowania własności wspólnej, respektowania przepisów prawa, wielkopolskiego certyfikatu „zakup prospołeczny” itp.). Upowszechniane będą działania profilaktyczne i informacyjne w zakresie ratownictwa, bezpieczeństwa i porządku publicznego. Kształtowanie kapitału społecznego powinno rozpocząć się już na etapie wczesnej edukacji, aby podnosić świadomość dzieci na różnorodne zagrożenia. Wzmocnienia wymagają społeczności lokalne i związane z tym wsparcie dla realizacji inicjatyw oddolnych np. lokalne banki żywności, usług i czasu, inicjatywy na obszarach wiejskich, wolontariat, w tym wolontariat senioralny, pomoc sąsiedzka, przedsięwzięcia realizowane z funduszy sołeckich itp.

Samorząd Województwa Wielkopolskiego stawia na innowacje społeczne, przyczyniające się do rozwoju usług społecznych, zarówno w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym – innowacje społeczne rozwijają usługi w miejscach, w których dotąd nie były one realizowane oraz podnoszą jakość usług istniejących. Opracowywanie, testowanie i wdrażanie innowacji społecznych oparte jest na wrażliwości społecznej, współodpowiedzialności i zaangażowaniu innowatorów społecznych na rzecz włączenia społecznego. Praca przez innowacje społeczne trwale wzmacnia i buduje postawę obywatelską wszystkich zaangażowanych w proces, intensyfikuje więzi społeczne i tożsamość lokalną.

Kultura jest ważnym czynnikiem kapitału społecznego. Dostęp do niej jest kluczem do większej mobilności społecznej. Wysoka jakość życia generowana przez szeroką ofertę i dostęp do infrastruktury kultury zachęca do osiedlenia się. Rozwój infrastruktury kultury i towarzyszących temu rozwojowi usług, przeciwdziała lub co najmniej ogranicza skalę depopulacji – wzmacnia więzi lokalne, poczucie wspólnoty, więzi międzypokoleniowe i międzysąsiedzkie, co jest istotne w otoczeniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Infrastruktura sprzyjająca rozwojowi społecznemu ma znaczenie dla lokalizacji działalności firm zaawansowanych technologicznie. Dla wzmocnienia potencjału kulturowego Samorząd Województwa za istotne uznał tworzenie przestrzeni do poszukiwań i inspiracji, miejsc spotkań dla różnych grup społecznych, gdzie dokonuje się edukacja kulturalna – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji, zdolności do twórczego i innowacyjnego myślenia.

Wzmocnienie potencjału kulturowego to także zwiększenie udziału mieszkańców w szeroko rozumianej ofercie spędzania czasu wolnego i współdecydowaniu o przestrzeni publicznej. Istotną rolę odgrywa tu pozainstytucjonalny sektor kultury, akcentujący wykorzystanie alternatywnych obiegów kultury, prowadzenie działań przez małe organizacje czy grupy nieformalne. Samorząd Województwa widzi potrzebę tworzenia miejsc integracji społecznej, umożliwiających wspólne spędzanie wolnego czasu w przestrzeni publicznej, zachęcających mieszkańców do uczestnictwa w sąsiedzkich spotkaniach i wspólnym działaniu na rzecz ożywiania przestrzeni publicznej. Istotną rolę w tym aspekcie pełnią rodzinne ogródki działkowe. Są one dobrym przykładem zaangażowania mieszkańców w dbałość o dobro wspólne, aktywnego spędzania czasu osób starszych, terapeutycznego charakteru wypoczynku i pracy. Coraz ważniejszą rolę odgrywa organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem aktywności kulturalnej, społecznej, artystycznej i sportowej w szkole oraz poza nią. Działania te związane są z koncepcją tzw. przemysłu czasu wolnego utożsamianego ze spędzaniem czasu wolnego, turystyką, odpoczynkiem, rozrywką, rekreacją. Istotną rolę w rozwoju przemysłu czasu wolnego pełni dostępna infrastruktura turystyczna i rekreacyjno-sportowa, dlatego Samorząd Województwa bierze pod uwagę ten aspekt w działaniach strategicznych. W Wielkopolsce, w rozwoju przemysłu czasu wolnego dużą rolę będzie odgrywać także odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich (m.in. w rozwoju turystyki) oraz szlaków turystyki kulturowej.

PAKIETY DZIAŁAŃ

Zdrowie dla Wielkopolan

Stan zdrowia Wielkopolan oraz niekorzystne trendy demograficzne kierują uwagę na konieczność poprawy dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych w regionie, w tym dotyczących świadczeń profilaktycznych, opieki szpitalnej, jak i instytucjonalnej opieki świadczonej na poziomie społeczności lokalnych. Kluczowe będzie wprowadzenie innowacyjnych technologii, w tym robotów medycznych, wdrażanie nowych modeli świadczenia opieki, w tym dążenie do integracji opieki zdrowotnej i społecznej, rozwój opieki środowiskowej (zdeinstytucjonalizowanej), inwestowanie w personel medyczny i specjalistów niemedycznych działających w systemie zdrowia, np. informatyków, ekspertów od zarządzania czy komunikacji społecznej. Najważniejszymi inwestycjami identyfikowanymi w ramach niniejszego pakietu są m.in.:

- **Wielkopolskie Centrum Zdrowia Dziecka**
Inwestycja ma charakter priorytetowy dla regionu, ponieważ poprawia dostęp do wysokiej jakości świadczeń zdrowotnych dla ponad 700 tysięcy dzieci z Wielkopolski. Projekt poprzedzono pogłębioną diagnozą potrzeb w tym zakresie. Planowane efekty inwestycji nie mogłyby zostać osiągnięte przez modernizację istniejących placówek medycznych, a możliwe są jedynie przez kompleksową budowę i wyposażenie nowej placówki.
- **Zintegrowany Wielodyscyplinarny System Profilaktyki, Diagnostyki i Leczenia Chorób Nowotworowych w Polsce Zachodniej (PROTONOTERAPIA, INNOWACJA I ROZWÓJ ONKOLOGII: INPRONKO)**
Celem projektu jest zapewnienie mieszkańcom Wielkopolski usług zdrowotnych związanych z diagnostyką i leczeniem chorób nowotworowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, niezbędną do funkcjonowania obiektu. Projekt podnosi innowacyjność w zakresie metod leczenia nowotworów w Wielkopolsce przez wykorzystanie leczenia protonami oraz jonami węgla. Metoda ta zalecana jest zwłaszcza u najmłodszych pacjentów dotkniętych nowotworem, a u dorosłych w przypadkach guzów podstawy czaszki, mózgowia, raka płuca, trzustki, przełyku, pęcherza moczowego, gruczołu krokowego. Projekt jest zgodny ze Strategią Rozwoju Protonoterapii w Polsce.
- **Realizacja programów dotyczących profilaktyki zdrowotnej**
Projekt dotyczy wdrażania programów profilaktyki zdrowotnej przygotowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego (programy polityki zdrowotnej) w oparciu o zdiagnozowane, istotne problemy zdrowotne mieszkańców. Programy te mogą obejmować swym zasięgiem całe województwo albo wydzielone obszary np. aglomerację poznańską. Celem programów jest poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców, wzrost świadomości zdrowotnej i wiedzy o zdrowiu, a w dalszej perspektywie, wydłużenie okresu aktywności zawodowej oraz zapewnienie lepszej jakości życia.

Nowoczesne usługi społeczne

W Wielkopolsce występują problemy z dostępem do podstawowych dóbr i usług społecznych, co przekłada się m.in. na status jednostek na rynku pracy, mobilność społeczną i zawodową. Wpływają one na skalę ubóstwa w regionie. Niezbędne jest podjęcie działań niwelujących deficyty i zapobiegających powstawaniu nowych, działań zorientowanych na wsparcie m.in. osób z niepełnosprawnościami, seniorów, osób bezdomnych. W ramach pakietu będą wspierane produkty i usługi z zakresu srebrnej gospodarki, pozwalające seniorom na aktywne i godne starzenie się. Istotne jest dalsze wspieranie zintegrowanych usług społecznych i zdrowotnych. Interwencje związane będą m.in. z przygotowaniem mieszkań wspomaganych i chronionych, przygotowaniem kadr do usług opiekuńczych, w tym rozwijaniem wolontariatu, promowaniem i wdrażaniem innowacji społecznych. Podejmowane inwestycje powinny wzmacniać integrację i spójność społeczną oraz przyczynić się do wzrostu szans na rynku pracy osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, a tym samym do ograniczenia skali ubóstwa.

Rozwój ekonomii społecznej w Wielkopolsce

Pomimo że województwo wielkopolskie jest liderem w Polsce pod względem rozwoju ekonomii społecznej, to jej skala jest nadal niewystarczająca. Ekonomia społeczna odgrywa kluczową rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, tworzy miejsca pracy i prowadzi działania reintegracyjne wobec najbardziej wykluczonych mieszkańców. W związku z powyższym realizowane będą działania w zakresie koordynacji rozwoju ekonomii społecznej w Wielkopolsce oraz działania prowadzone przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej z uwzględnieniem innowacyjnych rozwiązań, takich jak np. rolnictwo społeczne.

Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski

Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

■ **Rozwój wielkopolskich instytucji kultury**

Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.

■ **Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego**

Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski

Wielkopolska jest regionem o zróżnicowanym potencjale turystycznym opartym przede wszystkim na jej warunkach naturalnych oraz historycznych. Urozmaicone walory regionu pozwalają na rozwój na jego terenie turystyki kulturowej, w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe kolei wąskotorowej, turystyki przyrodniczej, wiejskiej, aktywnej i biznesowej. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

■ **Wielka Pętla Wielkopolski**

Wielka Pętla Wielkopolski jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.

■ **Wielkopolska BIKE**

Rosnąca popularność roweru jako środka transportu w codziennych dojazdach miejskich oraz turystyki długodystansowej stanowi podstawę do realizacji projektu Wielkopolska BIKE. Celem projektu jest stworzenie systemu tras rowerowych przebiegających przez województwo wielkopolskie, nawiązujących do istniejących i planowanych asfaltowych tras rowerowych w gminach (sieć lokalna) oraz sąsiednich województwach (włączenie się w sieć transgraniczną). Stworzenie tego systemu poprzedzone zostanie opracowaniem polityki rowerowej dla województwa wielkopolskiego, uwzględniającej także aspekt bezpieczeństwa współuczestniczących w ruchu na trasach rowerowych.

CEL STRATEGICZNY 3.

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI

Poprawa warunków życia z poszanowaniem ochrony środowiska przyrodniczego, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu oraz przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym to wyzwania, które Samorząd Województwa podejmuje stawiając sobie za cel rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski. Oznacza to tworzenie przez Samorząd Województwa warunków swobodnego dostępu do podstawowych, jak i zaawansowanych dóbr i usług, swobodnego przemieszczania się mieszkańców, możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i wsparcia rozwoju gospodarki innowacyjnej, godnego życia obecnych i przyszłych pokoleń, mieszkania w czystym i bezpiecznym otoczeniu przyrodniczym. Rozwój infrastruktury powinien przebiegać zgodnie z zasadą unikania lub wyeliminowania wzrostu zagospodarowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.

Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski do 2030 roku będzie następował przez wsparcie działań w trzech celach operacyjnych: poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa, poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego oraz zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej.

CEL OPERACYJNY 3.1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej województwa

Kluczowe kierunki interwencji

- Rozwój transportu drogowego i ekomobilności
- Rozwój zintegrowanego transportu zbiorowego, w tym kolejowego
- Rozwój regionalnego Portu Lotniczego Poznań-Ławica
- Rozwój działalności logistycznej
- Zagospodarowanie dróg wodnych dla celów turystycznych

Jednym z głównych czynników rozwoju województwa jest sprawnie funkcjonujący system komunikacyjny. Szczególne znaczenie ma poprawa dostępności transportowej do rynków pracy, usług publicznych, jak i zwiększanie mobilności mieszkańców w obszarach słabo dostępnych transportowo. Samorząd Województwa podejmie starania w celu zapewnienia spójności systemu komunikacyjnego i poprawy dostępności, szczególnie obszarów o najniższej dostępności komunikacyjnej. Priorytetem jest poprawa infrastruktury drogowej o charakterze wojewódzkim, zwiększającej spójność komunikacyjną, wydajność i przepustowość dróg, poprawiającej bezpieczeństwo ruchu drogowego. Kluczowa jest także budowa drogi ekspresowej S11 stanowiącej główną oś komunikacyjną regionu w relacji południkowej. Należy dążyć do jak najszybszej realizacji tej drogi, na jej całym przebiegu, a zwłaszcza na odcinkach Ostrów Wielkopolski – Poznań i Poznań – Kołobrzeg, w tym łączenie jej z innymi drogami ekspresowymi. Kluczowe jest dokończenie drogi ekspresowej S5 oraz S10 na obszarze województwa, a także przebudowa istniejących dróg krajowych i wojewódzkich w zakresie podwyższenia ich parametrów technicznych, w tym rozbudowa drogi krajowej nr 25 na odcinku Konin – Kalisz – Ostrów Wielkopolski. Podejmowane będą działania wspierające wewnętrzne układy komunikacyjne dróg niższych kategorii i rozwój dróg dojazdowych do gruntów rolnych. Istotne znaczenie dla obniżenia negatywnego oddziaływania transportu drogowego na zdrowie i jakość życia ludności, a także poprawy bezpieczeństwa, czy skrócenia czasu przejazdu będą miały m.in. inwestycje w zakresie budowy drogowych obejść miast. Budowa obwodnic poprawi funkcjonowanie gmin najbardziej dotkniętych niedogodnościami wynikającymi z ruchu tranzytowego. Wyeliminowanie wąskich gardeł w transporcie drogowym ograniczy ryzyko powstawania korków i zwiększy płynność jazdy.

Wyzwaniem jest rozwój transportu przy ograniczaniu jego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym ograniczeniu emisji spalin. W tym przypadku szczególne znaczenie będzie miało zwiększenie roli przewozów koleją (zarówno towarowych, jak i pasażerskich), rozwój transportu multimodalnego, wykorzystanie alternatywnych systemów napędowych, w tym zeroemisyjnych m.in. opartych na wodorze, związanych z elektromobilnością oraz rozwój oferty transportu zbiorowego. Zachęcanie Wielkopolan do zmiany środka transportu z indywidualnego na zbiorowy ma szczególnie znaczenie w otoczeniu dużych ośrodków miejskich, w których natężenie ruchu kołowego na drogach należy do najwyższych w skali całego regionu. Samorząd Województwa będzie wspierał także rozwiązania infrastrukturalne w ramach ekomobilności – istotna w tym zakresie będzie polityka rowerowa województwa, określająca warunki i potrzeby do wygodnego i bezpiecznego poruszania się rowerem po Wielkopolsce, uwzględniająca łączenie odcinków już istniejących, w tym pomiędzy sąsiadującymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz kwestie bezpieczeństwa współuczestniczących w ruchu drogowym, w tym na trasach rowerowych.

Dla lepszej obsługi mieszkańców dojeżdżających do miast wymagana jest poprawa stanu infrastruktury i funkcjonowania taboru wykorzystywanego w przewozach regionalnych oraz zintegrowanie przewozów kolejowych z transportem miejskim, także w zakresie wspólnego biletu (doskonalona będzie oferta jednej taryfy Bus-Tramwaj-Kolej). Za priorytet Samorząd Województwa uznaje rozbudowę Poznańskiego Węzła Kolejowego (zwiększając tym samym możliwości obsługi pociągów w ruchu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i metropolitalnym), wykorzystanie w ruchu pasażerskim linii o priorytecie ruchu towarowego, wznowienie ruchu kolejowego na nieczynnych liniach kolejowych, budowa nowych linii kolejowych. Z działaniami tymi wiąże się także zakup nowego taboru, uruchamianie kolejnych połączeń, czy modernizacja dworców, tworzenie węzłów przesiadkowych. Kluczowe będzie także wsparcie transportu autobusowego międzygminnego, stanowiącego uzupełnienie dla transportu kolejowego.

Kluczowym elementem infrastruktury komunikacyjnej regionu jest Port Lotniczy Poznań-Ławica. Dalszy rozwój lotniska oraz jego modernizacja umożliwią zwiększenie liczby operacji lotniczych w ruchu pasażerskim i towarowym, co z kolei wpłynie na wzrost poziomu konkurencyjności Wielkopolski w wymiarze międzynarodowym. W zakresie rozwoju działalności logistycznej podejmowane będą działania związane z budową sieci centrów logistycznych obsługujących transport multimodalny w relacjach międzynarodowych, krajowych i regionalnych. Ponadto rozwijany będzie transport multimodalny w oparciu o istniejącą i planowaną infrastrukturę transportową i przeładunkową, zwłaszcza w obrębie głównych węzłów transportowych województwa. Istotnym działaniem w zakresie transportu wodnego będzie zagospodarowanie dróg wodnych – przez budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury związanej ze zrównoważonym rozwojem turystyki wodnej. W szczególności dotyczyć będzie to rzek tworzących Wielką i Małą Pętlę Wielkopolski oraz Międzynarodową Drogę Wodną E70. Samorząd Województwa będzie podejmował lobbing na rzecz modernizacji, konserwacji oraz poprawy dostępności śluz (z uwzględnieniem okresów zwiększonego ruchu turystycznego) oraz utrzymania drożności szlaków wodnych, m.in. przez odpowiednie prace udrożniające na zagrożonych odcinkach.

CEL OPERACYJNY 3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski

Kluczowe kierunki interwencji

- Zwiększanie i ochrona zasobów wód oraz poprawa ich jakości
- Poprawa jakości powietrza
- Poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami

- Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, w tym zasobów leśnych oraz zapewnienie trwałości i ciągłości systemu przyrodniczego
- Poprawa przyrodniczych warunków dla rolnictwa
- Kształtowanie świadomości i postaw ekologicznych społeczeństwa, wzmacnianie bezpieczeństwa ekologicznego i środowiskowego

Notowane w Wielkopolsce negatywne skutki postępujących zmian klimatycznych (np. ekstremalne zjawiska pogodowe), występowanie zjawiska suszy, pożary (zwłaszcza lasów), niska zasobność wód powierzchniowych, nieodpowiednia jakość powietrza znacznie zwiększają bieżące koszty rozwoju oraz generują straty spowodowane brakiem inwestycji, skierowaniem środków rozwojowych na przywrócenie pożądanej jakości powietrza czy wody. Podjęcie odpowiednich działań w perspektywie długoterminowej pozwoli uniknąć znacznie wyższych makroekonomicznych kosztów zaniechań. Konieczne jest przeciwdziałanie zmianom klimatu, jak i działania adaptacyjne do prognozowanych skutków jego zmian. Samorząd Województwa za kluczowe uznał zwiększenie retencji wodnej w Wielkopolsce. Do najważniejszych inwestycji służących ograniczaniu zagrożenia powodziowego zaliczyć należy budowę Zbiornika Wielowieś Klasztorna na rzece Prośnie. Zapewnienie odpowiednich zasobów wód w Wielkopolsce będzie związane z poprawą warunków przyrodniczych, ograniczaniem przenikania fosforu i azotu ze źródeł rolniczych do wód oraz zanieczyszczeń związanych z rekreacyjnym sposobem wykorzystania wód, w tym turystyki wodnej. Ponadto podejmowane będą działania na rzecz niezawodności dostaw wody dla mieszkańców i przedsiębiorstw, utrzymania warunków funkcjonowania rolnictwa. Samorząd Województwa będzie wspierał ochronę zasobów wód podziemnych, naturalnych powierzchni retencjonujących wodę, jak mokradła, torfowiska, starorzecza oraz rozwój infrastruktury zielonej i błękitnej, zdolnej do przejmowania wód opadowych w miastach i ich otoczeniu. Istotne będą również inwestycje skierowane na potrzebny rozwój i utrzymanie odpowiedniego standardu infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.

W regionie notuje się ponadnormatywne stężenie pyłu PM₁₀, pyłu PM_{2,5}, benzo(a)pirenu i ozonu, powodowane głównie przez tzw. niską emisję (zwłaszcza w sezonie jesienno-zimowym) pochodzącą z sektora komunalno-bytowego oraz transportu. Samorząd Województwa za kluczowe uznał zintensyfikowanie działań antysmogowych na obszarach o najwyższych stężeniach zanieczyszczeń powietrza i dużej gęstości zaludnienia, z czym związana jest m.in. zmiana mediów użytkowanych w sektorze ogrzewania indywidualnego i mieszkalnictwa. Jednym z instrumentów dbania o jakość powietrza w regionie są tzw. uchwały antysmogowe, które Samorząd będzie sukcesywnie aktualizował. Wsparcie w tym zakresie będzie uwzględniać zróżnicowany poziom dostępności ekonomicznej i technologicznej dla różnych grup mieszkańców, aby przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu Wielkopolan. Ponadto Samorząd Województwa będzie promował wzrost udziału naturalnego pochłaniania CO₂ przez przyrost trwałości powierzchni biologicznie czynnych, takich jak lasy i zieleń miejska (rozwój koncepcji zielonych miast). Należy także wykorzystać potencjał rodzinnych ogrodów działkowych i pomóc w powstawaniu nowych na terenie województwa.

Istotnym elementem ochrony środowiska jest odpowiednia gospodarka odpadami, co oznacza wdrażanie modelu gospodarczego opartego na obiegu zamkniętym. Samorząd Województwa będzie wspierał rozwój istniejących i planowanych instalacji wyposażonych w urządzenia do odzysku surowców, materiałów lub energii, kontynuację budowy sieci punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, a także zamykanie i rekultywację składowisk niespełniających wymogów ochrony środowiska. Kluczowe są także inicjatywy mające na celu wydłużenie życia produktów takie jak budowa sieci punktów napraw i ponownego użycia, działania w zakresie zapobiegania marnotrawieniu dóbr, żywności na etapie jej produkcji, przetwórstwa i konsumpcji.

Szczególną wartością przyrody ożywionej jest jej różnorodność biologiczna, decydująca o stabilności i odporności ekosystemów. Znaczna część z terenów najcenniejszych przyrodniczo i najlepiej rozpoznanych pod tym względem, a dodatkowo wartościowych krajobrazowo w Wielkopolsce objęto różnymi formami ochrony przyrody. Tym niemniej istotne jest dalsze uzupełnianie sieci obszarów

chronionych o tereny cenne przyrodniczo, a także wsparcie obszarów o niższej randze przyrodniczej. Wielkopolska cechuje się nierównomiernym rozmieszczeniem lasów. Fragmentacja środowiska przyrodniczego uważana jest obecnie za jeden z największych problemów w ochronie przyrody, a utrata i rozczłonkowanie siedlisk, w tym siedlisk owadów zapylających, zanik korytarzy oraz węzłów ekologicznych za główne zagrożenie dla różnorodności biologicznej. Konieczne jest dążenie do spójności przestrzennej krajobrazu i jego ochrony. Utrzymanie bioróżnorodności jest niezbędne do podtrzymania funkcji i procesów ekologicznych, które zapewniają żyzność gleby i produktywność ekosystemów rolniczych.

Objęcie ochroną prawną najcenniejszych przyrodniczo obszarów nie gwarantuje ich prawidłowego funkcjonowania, dlatego konieczne jest zapewnienie łączności ekologicznej z innymi obszarami. Samorząd Województwa będzie wspierał działania w kierunku zwiększania powierzchni zalesień, ochrony istniejących kompleksów leśnych, wprowadzania zróżnicowanych zadrzewień śródpolnych na terenach rolniczych i inne odpowiednie działania na obszarach intensywniej wykorzystywanych przez człowieka (np. zurbanizowanych, intensywnego rolnictwa). Ponadto w związku ze spadkiem liczebności i różnorodności owadów zapylających, podejmowane będą działania ograniczające ten niekorzystny trend, w tym kontynuowanie programu poprawy warunków fitosanitarnych rodzin pszczoł.

Istotnym elementem ochrony przyrody i bioróżnorodności jest środowisko rolnicze. Utrzymanie i poprawa przyrodniczych walorów przestrzeni rolniczej jest ważna z uwagi na duże znaczenie sektora rolniczego w gospodarce regionu, przy stosunkowo przeciętnych warunkach uprawy. Dobry stan gleb stanowi potencjał dla produkcji żywności wysokiej jakości. Kluczowe jest ograniczenie erozji gleb oraz budowa, konserwacja i właściwa eksploatacja urządzeń melioracyjnych. Poprawie stanu i ochrony środowiska przyrodniczego będzie towarzyszyć edukacja ekologiczna i kształtowanie postaw prośrodowiskowych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży. Związane to będzie ze wspieraniem inicjatyw i akcji społecznych w sferze ochrony środowiska przyrodniczego, wdrażaniem programów odpowiedzialności ekologicznej i zrównoważonej konsumpcji, a także promowaniem rolnictwa ekologicznego, usług rolniczych na rzecz środowiska itp. Wzmacniane będzie bezpieczeństwo ekologiczne i środowiskowe m.in. przez rozbudowę systemu informacji o środowisku i zagrożeniach oraz dalszą poprawę efektywności działania zintegrowanego systemu ratowniczego województwa wielkopolskiego (przeciwdziałanie pożarom lasów, awariom przemysłowym, zwłaszcza w zakładach dużego i zwiększonego ryzyka, katastrofom chemiczno-ekologicznym, wypadkom w transporcie materiałów niebezpiecznych itp.).

CEL OPERACYJNY 3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej

Kluczowe kierunki interwencji

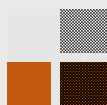
- Zwiększenie wykorzystania alternatywnych źródeł energii, w tym OZE i wodoru
- Optymalizacja gospodarowania energią
- Zapewnienie stabilnych dostaw paliw i energii

Rozwój innowacyjnej gospodarki regionu i poprawa warunków życia Wielkopolan sprzężone są z potrzebami redukcji kosztów środowiskowych (trwałe zmniejszenie zanieczyszczeń) i społecznych (koszty ponoszone przez gospodarstwa domowe, instytucje i przedsiębiorstwa). Nawiązują do polityk europejskich związanych z niskoemisyjnością, zielonymi inwestycjami, przystosowaniem do zmian klimatu. Samorząd Województwa podejmie kompleksowe działania na rzecz bezpieczeństwa i efektywności energetycznej – od poszukiwania nowych źródeł energii i sposobów ich wykorzystania,

przez zwiększenie efektywności energetycznej, po bezpieczne i efektywne dostarczanie jej do przemysłu i gospodarstw domowych.

Istotna jest dywersyfikacja struktury wytwarzania energii. Działania w tym aspekcie – zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju energetycznego – będą koncentrowały się na zwiększeniu wykorzystania różnych źródeł odnawialnych i innych alternatywnych źródeł energii (np. wodoru) oraz rozbudowie sieci gazowej na terenach pozbawionych jego dostaw. Kluczowe są inwestycje w celu wykorzystania lokalnie dostępnych surowców energetycznych i innych zasobów, zgodnie z endogenicznym potencjałem (np. biogaz rolniczy, instalacje geotermalne, instalacje wodorowe, wiatrowe, solarne). Odpowiedni dobór odnawialnych i innych źródeł wytwarzania energii w ramach klastrów energii, spółdzielni energetycznych itp. może lokalnie zapewnić samowystarczalność i tym samym bezpieczeństwo energetyczne. Samorząd Województwa będzie wspierać rozwój instalacji prosumenckich.

Dużym wyzwaniem jest zapewnienie odporności sieci przesyłowych i dystrybucyjnych paliw i energii elektrycznej na zjawiska pogodowe oraz siłową ingerencję człowieka i cyberzagrożenia. Priorytetem dla Wielkopolski jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Samorząd Województwa za konieczne uznał modernizację przestarzałej infrastruktury przesyłowej, budowę i uruchomienie układów oraz ciągów przesyłowych sieci elektroenergetycznych w układzie wschód – zachód oraz północ – południe, która pozwoli na zmianę struktury zasilania województwa w energię. Ponadto Samorząd Województwa będzie dążył do poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych, rozbudowy i modernizacji systemów ciepłowniczych, realizacji strategii nisko- i zeroemisyjnych, wpierał budowę i przebudowę domów pasywnych, a także działania adaptacyjne do zmian klimatu.

PAKIETY DZIAŁAŃ

Rozwój infrastruktury drogowej o charakterze krajowym

Główny problem systemu komunikacyjnego Wielkopolski stanowi brak spójnej sieci dróg ekspresowych istotnych w połączeniach krajowych i międzynarodowych oraz niewystarczająca liczba obwodnic w ciągu dróg krajowych, co jest szczególnie niekorzystne przy ponadprzeciętnym natężeniu ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich oraz wywiera negatywny wpływ na przepustowość sieci drogowej województwa. Kluczowe będą działania w zakresie uzupełnienia luk w sieci połączeń drogowych, budowy obwodnic, a także realizacja działań inwestycyjnych poprawiających bezpieczeństwo ruchu drogowego. Podejmowane będą działania w zakresie dostosowania istniejącej sieci dróg krajowych do ruchu tranzytowego oraz wymogów względem ruchu niezmotoryzowanego. Najistotniejsze identyfikowane potrzeby w tym pakiecie działań to m.in.:

- Inwestycje dotyczące drogi ekspresowej S11 w całym jej przebiegu oraz przebiegu drogi DK25 Ostrów Wielkopolski-Kalisz-Konin, w tym obwodnica Kalisza w ciągu tej drogi.
- Dokończenie drogi ekspresowej S5, S10 na obszarze województwa oraz inwestycje dotyczące drogi DK nr 12.
- Obwodnice miast w ciągu dróg krajowych (m.in. Gniezno, Kalisz, Krotoszyn-Zduny, Wolsztyn, Września).
- Północno-wschodnia Obwodnica Aglomeracji Poznańskiej.

Rozwój infrastruktury drogowej o charakterze wojewódzkim

Celem tego pakietu działań jest rozwój infrastruktury transportu drogowego o znaczeniu regionalnym, w szczególności włączającej obszary o słabej dostępności transportowej w procesy gospodarcze i rozwojowe, zwiększającej spójność komunikacyjną, wydajność i przepustowość dróg, a także poprawiającej bezpieczeństwo ruchu drogowego. Najważniejsze identyfikowane projekty dotyczą m.in.:

- rozbudowy istniejącej sieci dróg wojewódzkich,
- budowy obiektów inżynierskich na drogach wojewódzkich,
- budowy obwodnic miast w ciągu dróg wojewódzkich.

Szczegółowe potrzeby inwestycyjne wskazane zostaną w planie wykonawczym Strategii Wielkopolska 2030.

Rozwój pozostałej infrastruktury drogowej

Celem tego pakietu działań jest wsparcie infrastruktury dróg lokalnych (w tym również obiektów inżynierskich), która wpływa na spójność społeczną i konkurencyjność gospodarczą danego obszaru. Identyfikuje się następujące istotne potrzeby inwestycyjne w tym zakresie, m.in.: Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej, obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych Konina, Leszna, Piły i Gniezna oraz pozostałych miast będących stolicami powiatów, inwestycje dotyczące dróg wylotowych z miast, budowy mostów i wiaduktów, obwodnic miast i miejscowości gminnych w ciągu dróg wojewódzkich i innych dróg o znaczeniu ponadlokalnym, sieci dróg rowerowych, projekty likwidujące zatory drogowe, w tym na przejazdach kolejowych. Przewidziane są również inicjatywy związane z rozwojem układu komunikacyjnego Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego o szczególnym znaczeniu komunikacyjnym w skali regionu.

Wielkopolski transport zbiorowy

Istotnym czynnikiem wspierającym rozwój gospodarki Wielkopolski jest zapewnienie sprawnych połączeń ułatwiających przemieszczanie się ludzi, dostęp do rynków pracy, obiektów użyteczności publicznej, jak i zwiększających mobilność mieszkańców z obszarów słabo dostępnych transportowo. W tym zakresie szczególną rolę odgrywa transport zbiorowy, w tym kolejowy. Kluczowymi działaniami w ramach tego pakietu będą: (1) realizacja modelu transportowego obejmującego wspólne organizowanie przewozów autobusowych i kolejowych, (2) integrowanie przewozów kolejowych z transportem miejskim; (3) podnoszenie standardów komunikacji zbiorowej zapewniającej bezpieczeństwo transportowe oraz alternatywę dla samochodów, (4) włączenie wszystkich miast powiatowych w system kolei pasażerskiej; (5) rozwój Poznańskiej Kolei Metropolitalnej, (6) budowa Kolei Dużych Prędkości, (7) rozwój transportu multimodalnego umożliwiającego przewóz towarów lub osób z wykorzystaniem dwóch lub większej liczby typów środków transportu, w tym zintegrowanie Portu Lotniczego Poznań-Ławica z transportem szynowym, (8) powiązanie terenów peryferyjnych województwa z siecią bazową TEN-T za pośrednictwem drugorzędnych węzłów transportowych. Ponadto identyfikuje się następujące istotne potrzeby inwestycyjne, m.in.:

- zakup i rewitalizacja taboru kolejowego oraz rozbudowa systemu utrzymania taboru kolejowego,
- rewitalizacja oraz rozbudowa linii kolejowych w celu zapewnienia połączeń kolejowych dla przewozów pasażerskich i towarowych,
- budowa dodatkowego korytarza kolejowego pomiędzy Dworcem Poznań Wschód a Poznań Główny,
- przystosowanie kolejowej obwodnicy towarowej dla potrzeb ruchu pasażerskiego Poznańskiej Kolei Metropolitalnej i rozbudowa Zintegrowanych Węzłów Przesiadkowych Poznańskiej Kolei Metropolitalnej,
- przystosowanie infrastruktury kolejowej do parametrów Kolei Dużych Prędkości na obszarze Wielkopolski,
- rewitalizacja dworców kolejowych na terenie województwa wielkopolskiego,
- rozbudowa sieci tramwajowej m. Poznania,
- bezpieczne przystanki gminne w Wielkopolsce.

Szczegółowe identyfikowane potrzeby inwestycyjne wskazane zostaną w planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na terenie województwa wielkopolskiego do 2030 r.

Transport lotniczy w Wielkopolsce

W ramach pakietu wspierane będą działania na rzecz rozwoju lotnisk w Wielkopolsce. Istotny jest rozwój regionalnego Portu Lotniczego Poznań-Ławica, służący zwiększeniu liczby pasażerów i poprawie bezpieczeństwa. Planowana jest m.in. modernizacja terminala pasażerskiego zwiększająca strefę *airside*, modernizacja drogi startowej, budowa nowego terminala cargo, dostosowanie do II kategorii oświetlenia dróg kołowania, zakup samochodu ratownictwa technicznego z funkcją gaśniczą, zintegrowanie Portu z transportem szynowym. We wskazanym obszarze identyfikuje się również potrzeby rozwoju infrastruktury lotnisk w Pile, Ostrowie Wielkopolskim, Lesznie, Kąkolewie.

Woda dla Wielkopolski

Celem projektu jest zwiększanie zasobów wodnych w Wielkopolsce, rozwijanie gospodarki wodnej w rolnictwie m.in. przez budowę i modernizację urządzeń melioracyjnych, a także zwiększanie retencji wodnej,

ze szczególnym uwzględnieniem małej retencji polegającej na gromadzeniu wody w niewielkich zbiornikach, zatrzymywanie lub spowalnianie spływu wód, przy jednoczesnym zachowaniu i wspieraniu rozwoju krajobrazu naturalnego. Wspieranie rozwoju błękitnej infrastruktury oraz budowa zbiorników retencyjnych, w tym związanych z racjonalną gospodarką wodami opadowymi, znacząco przyczyniać się będzie do zmniejszenia niebezpieczeństwa powodziowego. Niezbędne jest tworzenie i rozwijanie błękitno-zielonej infrastruktury na obszarach zurbanizowanych i wiejskich, kształtowanie krajobrazów sprzyjających utrzymaniu retencji naturalnej oraz przeciwdziałanie czynnikom antropogenicznym stanowiącym zagrożenie dla ilości i jakości wód. W celu zwiększania pojemności retencyjnej dolin rzecznych, jako podstawy zmniejszania ryzyka powodzi, powinny być wykorzystane naturalne i sztucznie tworzone mokradła oraz poldery zalewowe. Cel ten realizowany będzie również w wyniku modernizacji wałów przeciwpowodziowych uwzględniającej ich odsuwanie od rzeki. W ramach tego pakietu przewiduje się badania/analizy w zakresie istniejących warunków melioracyjno-retencyjnych z uwzględnieniem stanu środowiska i zmian klimatu, na podstawie których przygotowywane będą rozwiązania dla małej retencji.

Znaczącymi potrzebami inwestycyjnymi są, m.in. Zbiornik Wielowieś Klasztorna oraz Polder Golina w powiecie konińskim. **Pozostałe zidentyfikowane potrzeby inwestycyjne wskazane zostaną w planie wykonawczym Strategii Wielkopolska 2030.**

Dobra jakość powietrza i czysta energia dla Wielkopolski

W związku z niezadowalającą jakością powietrza w Wielkopolsce podejmowane będą działania mające na celu dofinansowanie realizacji działań naprawczych zawartych w wojewódzkich *Programach ochrony powietrza*. Ich celem jest obniżenie emisji zanieczyszczeń z indywidualnych urządzeń grzewczych przez wymianę niskosprawnych kotłów na paliwa stałe na kotły niskoemisyjne oraz termomodernizację budynków. W ramach tego pakietu podejmowane będą także działania służące ograniczeniu zużycia węgla w miksie energetycznym regionu oraz zanieczyszczenia środowiska, poprawie bezpieczeństwa energetycznego, rozwojowi energetyki rozproszonej opartej na alternatywnych źródłach energii, w tym na wodorze. Szczególną rolę w tym zakresie pełnić będą klastry energii. Identyfikuje się potrzebę dalszego rozwoju Ostrowskiego Rynku Energetycznego, a także wsparcie dla inicjatyw związanych z tworzeniem i/lub rozwojem klastrów energii m.in. na obszarze Jarocina, Konina, Leszna, Piły i Poznania.

Nowoczesna gospodarka odpadami

Współczesne społeczeństwo produkuje coraz więcej dóbr materialnych, czego konsekwencją jest wzrastająca ilość odpadów powstających zarówno w trakcie wytwarzania dóbr, jak i po ich zużyciu. Istotne jest podejmowanie działań na rzecz ich ograniczania oraz utylizacji. Najważniejszymi inwestycjami zidentyfikowanymi w ramach niniejszego pakietu są m.in.:

■ **Nowoczesna gospodarka odpadami o obiegu zamkniętym**

Celem działań podejmowanych w tym pakiecie będzie rozwój systemów selektywnego zbierania odpadów komunalnych w gminach zgodnie z hierarchią postępowania z odpadami, rozwój instalacji do przetwarzania bioodpadów, recyklingu odzyskanych z odpadów surowców wtórnych oraz instalacji do przetwarzania odpadów niebezpiecznych. Cele konieczne do osiągnięcia oraz działania w tym zakresie określone zostały w *Planie gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego*. W zakresie ograniczania ilości i właściwego postępowania z odpadami komunalnymi niezbędne jest informowanie, edukowanie i kształtowanie właściwych postaw mieszkańców regionu w kierunku proekologicznym i zrównoważonej konsumpcji.

■ **Zjadamy, nie wyrzucamy**

Celem projektu jest zwiększenie świadomości mieszkańców Wielkopolski w kwestii skutków społecznych, ekonomicznych, ekologicznych i etycznych marnowania żywności.

■ **Wielkopolska wolna od azbestu**

Całkowita masa wyrobów zawierających azbest, tj. zabudowanych jako pokrycia dachowe i elewacje, na terenie województwa wynosi ponad 612 tys. ton, z czego właścicielami blisko 83% wyrobów azbestowych są osoby fizyczne. W ramach projektu podejmowane będą działania ukierunkowane na usuwanie i utylizację azbestu. Projekt przyczyni się do realizacji *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest dla województwa wielkopolskiego*.

Poprawa funkcjonowania systemu zabezpieczenia i reagowania na zagrożenia

W celu poprawy stanu bezpieczeństwa na terenie województwa, w tym środowiskowego i ekologicznego podjęte zostaną działania w zakresie budowy systemu informacji o środowisku i zagrożeniach oraz poprawy

efektywności działania systemu ratowniczego. Wdrożenie projektu przyczyni się do ochrony wszystkich mieszkańców Wielkopolski, a zakupiony w ramach przedsięwzięcia specjalistyczny sprzęt ratowniczy użytkowany będzie na obszarze całego regionu. Podejmowane działania zorientowane będą również na zwiększenie świadomości mieszkańców regionu, w tym najmłodszych, na temat zabezpieczenia się przed zagrożeniami.

CEL STRATEGICZNY 4.

WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM

Zwiększenie efektywności zarządzania regionem oraz przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym to wyzwania, które Samorząd Województwa podejmuje stawiając sobie za cel wzrost do 2030 roku skuteczności wielkopolskich instytucji działających na rzecz rozwoju regionu i sprawności zarządzania regionem. Oznacza to tworzenie przez Samorząd Województwa warunków do wielopoziomowego zarządzania, rozwijania kultury współuczestnictwa, współpracy i partnerstwa, racjonalnego gospodarowania środkami publicznymi. Nowoczesna administracja, łącząca w sobie elementy e-administracji z wysokimi kompetencjami pracowników, funkcjonująca w modelu sieciowym, jest efektywniejsza i mniej kosztowna w utrzymaniu. Inicjowane i budowane przez Samorząd Województwa społeczno-instytucjonalne partnerstwa są dźwignią korzystnych przemian w życiu mieszkańców, w rozwoju gospodarczym, naukowym i kulturalnym Wielkopolski.

Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem do 2030 roku będzie następował przez wsparcie działań w realizacji dwóch celów operacyjnych: rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług oraz wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju.

CEL OPERACYJNY 4.1. Rozwój zdolności zarządczych i świadczenia usług

Kluczowe kierunki interwencji

- Wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach
- Wzrost kompetencji kadr instytucji publicznych
- Rozwój współzarządzania, z wykorzystaniem metod partycypacji społecznej

Nie tylko rozwój społeczeństwa informacyjnego uzasadnia potrzebę informatyzacji i cyfryzacji administracji publicznej. Konieczność rozwijania kapitału ludzkiego i społecznego, przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom jej mieszkańców, rozwój silnego sektora MŚP w Wielkopolsce tworzą wymóg funkcjonowania w niej efektywnego systemu komunikacji społecznej. Samorząd Województwa będzie wspierał aktualizację i rozwój baz danych i systemów informatycznych wspomagających komunikację społeczną (np. System Informacji Przestrzennej Województwa Wielkopolskiego, system Elektronicznej Dokumentacji Medycznej), wzrośnie wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych w relacjach z mieszkańcami i innymi samorządami w zarządzaniu regionem. Zaawansowane e-usługi związane z rozwiązaniami terminalowymi, chmurami obliczeniowymi, współdzieleniem mocy obliczeniowej, czy dostarczeniem funkcjonalności przyczynią się do wzrostu efektywności funkcjonowania administracji. Na uwadze należy mieć także konieczność zapewnienia bezpieczeństwa przed przestępczością teleinformatyczną i cyberprzestępczością.

Administracja i inne struktury instytucjonalne działające na rzecz rozwoju Wielkopolski, służyć kompetencjami i całym potencjałem wiedzy, będą odgrywać inicjatywną i kreatywną rolę w obszarach życia gospodarczego, społecznego, współpracy międzysektorowej, w których potrzeby i wyzwania jakie niosą ze sobą procesy globalizacyjne, demograficzne, cywilizacyjne, wymagają zastosowania specjalistycznych i nowoczesnych metod oraz środków dokonywania analiz, programowania i ewaluacji. Powszechne będą działania w zakresie wzmocnienia kompetencji i profesjonalizmu kadr instytucji publicznych i samorządowych, w tym liderów samorządowych. Istotne będzie również stworzenie na poziomie regionalnym instrumentu wsparcia doradczego dla lokalnych samorządów. Jednocześnie oczywiste jest poszanowanie dla zasady i praktyki subsydiarności. Należy podnosić skuteczność służb odpowiedzialnych za porządek publiczny. Ogromne znaczenie ma dobra współpraca między jednostkami – rządowymi i samorządowymi – odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo w regionie. Konieczna jest efektywna współpraca z organizacjami pozarządowymi w realizacji zadań publicznych.

Kluczowe dla wzrostu skuteczności i sprawności zarządzania regionem oraz wzmocnienia regionalnej wspólnoty samorządowej jest wsparcie różnorodnych form aktywności obywatelskiej Wielkopolan. Samorząd Województwa będzie tworzył warunki dla większego zaangażowania strony społecznej (organizacje, partnerzy, mieszkańcy) w procesy kreowania regionalnych i lokalnych polityk publicznych, uspołecznienie procesu monitoringu jakości usług. Będzie wspierał działania partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Wzmocniony zostanie mechanizm dialogu strategicznego i debat publicznych z szerokimi grupami partnerów.

CEL OPERACYJNY 4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju

Kluczowe kierunki interwencji

- Wzmocnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wdrażania
- Rozwój instrumentów terytorialnych
- Budowanie pozytywnego wizerunku oraz umacnianie rangi i rozwijanie współpracy regionu na arenie międzynarodowej

Jednym z podstawowych mechanizmów koordynacji rozwoju w regionie jest wykorzystywanie instrumentów programowych i finansowych. Samorząd Województwa będzie wzmocniał zdolności do efektywnego i zintegrowanego planowania strategicznego, operacyjnego i przestrzennego, z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi i technologii analitycznych. Wzmocniona będzie rola instrumentów programowych. Jednym z nich jest *Regionalna Strategia Innowacji*, która stanowi ważny czynnik aktywizacji wielkopolskiej gospodarki. Zaktualizowany dokument określi m.in. regionalny system innowacji, z charakterystyką instrumentów polityki intraregionalnej sprzyjającej rozwojowi środowiska proinnowacyjnego, katalog działań na rzecz identyfikowania i rozwijania regionalnych inteligentnych specjalizacji, czy plan wdrażania mechanizmu przedsiębiorczego odkrywania.

Program *Wielkopolska Odnowa Wsi* kładzie nacisk na aktywizację mieszkańców wsi przez angażowanie ich w planowanie (sołectkie strategie rozwoju) i realizację przedsięwzięć dotyczących swoich miejscowości. Program zachęca do samoorganizowania się i współdziałania (grupy odnowy wsi, lokalne stowarzyszenia), wspomaga i kreuje oddolne inicjatywy społeczne, wspiera proces wyłaniania liderów społeczności wiejskich odgrywających zasadniczą rolę w kapitalizowaniu zasobów społecznych wsi. Realizacja programu służy zachowaniu i promocji dziedzictwa kulturowego wielkopolskiej wsi.

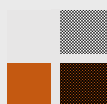
Dokumentami wskazującymi działania zmierzające do poprawy jakości powietrza w województwie są programy, plany ochrony powietrza, uchwały antysmogowe. Zawierają one wytyczne w zakresie eksploatacji instalacji spalania paliw, podejmują kwestię monitoringu stężenia takich pyłów jak PM10, PM2,5 i benzo(a)pirenu oraz ozonu, dlatego ich aktualizacje są tak istotne w walce o jakość powietrza Wielkopolski. Aktualizacji, tworzeniu lub uzupełnieniu powinny podlegać także inne dokumenty regionalne, np. w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi (wojewódzki plan gospodarki odpadami), które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju regionu, a jednocześnie precyzują listę zadań niezbędnych do osiągnięcia celów rozwojowych. Programy ochrony środowiska przed hałasem dla województwa wielkopolskiego określają niezbędne działania dla ograniczenia poziomu hałasu do dopuszczalnych poziomów.

Z uwagi na fakt, że następują sukcesywnie zwroty środków z podejmowanych w perspektywie finansowej 2007-2013, jak również 2014-2020 przedsięwzięć, a z drugiej strony – występuje prawdopodobieństwo ograniczenia dostępności środków UE po 2020 roku, istnieje konieczność opracowania programu wykorzystania w Wielkopolsce instrumentów finansowych. Konieczna jest budowa silnej regionalnej bazy finansowej – uwzględniającej różne mechanizmy finansowania (od mechanizmów zwrotnych, po społecznościowe) – która pozwoli na wielopoziomą współpracę

(poziom krajowy, regionalny) w zakresie różnorodnych instrumentów finansowych oferowanych w regionie i koordynację regionalnego wsparcia zwrotnego oferowanego ze środków publicznych. Działania te umożliwią efektywne współdziałanie z kapitałem prywatnym w realizacji regionalnej polityki rozwoju, głównie w obszarach innowacji, przedsiębiorczości, inwestycji na obszarach miejskich, redukcji energochłonności i innych priorytetów rozwoju określonych w Strategii Wielkopolska 2030.

Rozwój instrumentów terytorialnych przyczyni się do poprawy jakości współpracy, tym samym podniesienia skuteczności i lepszego dostępu do usług publicznych (technicznych i społecznych). Zintegrowana polityka wykorzystująca potencjał Wielkopolski skupi się na współdziałaniu różnych podmiotów (rząd, samorząd, podmioty gospodarcze i partnerzy społeczni), w tym rozwijaniu i poprawie współpracy pomiędzy sąsiadującymi JST z obszaru województwa i poza jego granicami (w szczególności z gminami graniczącymi z JST sąsiednich województw), upowszechnieniu i adaptacji dobrych praktyk w zakresie podnoszenia jakości i dostępności usług publicznych. Zrównoważony rozwój terytorialny wymaga zintegrowanego podejścia w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, który zmierza do osiągania uwarunkowanych przestrzennie endogenicznych potencjałów rozwojowych. Z tego powodu Samorząd Województwa będzie wzmacniał współpracę w ramach różnych obszarów funkcjonalnych, wykorzystując dotychczasowe narzędzia takie jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Mandaty Terytorialne i inne partnerstwa terytorialne, promował i upowszechniał wiedzę o korzyściach płynących ze współpracy regionów w ramach makroregionu Polska Zachodnia i realizacji wspólnych działań. Zasadniczą rolę w inicjowaniu i koordynowaniu działań rozwojowych pełni Samorząd Województwa, który wraz z Rządem RP – głównym partnerem, prowadzi politykę regionalną Wielkopolski.

Współczesne procesy globalizacji powodują, że ważnym aspektem jest rozwijanie kontaktów międzynarodowych w ramach dyplomacji publicznej realizowanej w wymiarze samorządowym. Działalność zagraniczna Samorządu Województwa dotyczyć będzie wspierania realizacji polityk wewnętrznych regionu, zacieśniania współpracy z regionami zagranicznymi, zwłaszcza partnerskimi oraz promocji Wielkopolski za granicą, udziału w międzynarodowych organizacjach samorządowych. Działania te powinny korzystnie wpływać na podnoszenie rangi Wielkopolski w Europie i na świecie, wzrost konkurencyjności jej gospodarki, rozwój społeczny i kulturalny oraz poprawę jakości życia mieszkańców.

PAKIETY DZIAŁAŃ

Budowa i wzmocnienie regionalnego systemu finansowania projektów rozwojowych w województwie wielkopolskim, z uwzględnieniem środków zwróconych z instrumentów finansowych perspektyw finansowych 2007-2013 i 2014-2020 (w oparciu o program rozwoju oraz WRPO 2021+)

Projekt zakłada przeznaczenie środków zwróconych z instrumentów finansowych perspektyw finansowych 2007-2013 i 2014-2020 oraz środków przeznaczonych na instrumenty finansowe w ramach WRPO 2021+ na rozwijanie w województwie wielkopolskim trwałego mechanizmu finansowania przedsięwzięć rozwojowych, wykorzystującego doświadczenie i potencjał funduszy poręczeniowych i pożyczkowych. W przypadku środków zwróconych z perspektywy 2007-2013, a w dalszej kolejności również środków z perspektywy 2014-2020 kluczowe będzie opracowanie przez Samorząd programu określającego cele realizowane za pomocą tych środków, z uwzględnieniem zapisów *Regionalnej Strategii Innowacji*.

e-Wielkopolska – informatyzacja usług publicznych

Nowoczesne technologie informacyjne i telekomunikacyjne są obecnie jednym z najistotniejszych stymulatorów rozwoju. Za ich pomocą administracja publiczna będzie stawać się bardziej przyjazna, otwarta na potrzeby obywateli oraz przedsiębiorców. Kluczowe będą działania mające na celu zwiększanie roli technologii informacyjno-komunikacyjnych i technologii informatycznych w rozwoju administracji publicznej działającej w Wielkopolsce, przez m.in. informatyzację publicznych zasobów geodezyjnych, e-zdrowia czy rozwoju metropolitalnego systemu e-usług. W ramach pakietu e-Wielkopolska realizowane będą działania

zakładające eliminowanie barier rozwoju e-usług (m.in. technicznych, społecznych, kulturowych). Istotne jest objęcie wszystkich instytucji publicznych dostępem do szerokopasmowej sieci.

Rozwój obszarów wiejskich w Wielkopolsce

Warunki rozwoju obszarów wiejskich różnią się znacząco w skali regionu. Społeczności wiejskie posiadają swoje niepowtarzalne mocne strony i potencjały, ale wymagają także wsparcia. Istotne jest kontynuowanie podejścia oddolnego, angażującego mieszkańców wsi w rozwój obszarów wiejskich, w zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego wielkopolskiej wsi, z wykorzystaniem zarówno sprawdzonych narzędzi/mechanizmów (m.in. specjalnych programów dedykowanych na obszary wiejskie, Lokalne Grupy Działania), jak i nowatorskich rozwiązań. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

■ **Wielkopolska Odnowa Wsi**

Celem projektu jest zintegrowanie społeczności wiejskiej oraz pobudzenie aktywności mieszkańców sołectw przez stymulowanie i wspomaganie oddolnych inicjatyw rozwojowych, zakładanie stowarzyszeń, rozwijanie mechanizmów wsparcia odnowy i rozwoju wielkopolskiej wsi, w tym promocję projektów współfinansowanych z funduszu sołeckiego. Projekt obejmuje tworzenie i rozwijane centrów aktywności wiejskiej, tj. wiejskich domów kultury oraz świetlic wiejskich, będących nie tylko miejscem spotkań lokalnej społeczności, ale także miejscem realizacji zajęć pozaszkolnych czy zainteresowań kulturalnych mieszkańców. Wielkopolska Odnowa Wsi zakłada także kształtowanie i modernizację wiejskiej przestrzeni publicznej. Realizacja ww. działań poprzedzona zostanie opracowaniem kolejnej edycji regionalnego programu odnowy wsi.

■ **Wielkopolska Akademia Liderów Wiejskich**

Projekt będzie polegał na przeprowadzeniu cyklu zajęć szkoleniowo-warsztatowych oraz wyjazdów studyjnych dla lokalnych liderów wiejskich. Najważniejszym aspektem projektu jest poszerzenie wiedzy i umiejętności z zakresu m.in.: planowania strategicznego na poziomie sołectwa oraz tworzenia stowarzyszeń i zarządzania nimi, ponadto – kreowanie „dobrych praktyk”, wymiana doświadczeń między sołectwami, wzajemna mobilizacja do aktywnego działania na rzecz społeczności lokalnej. Realizacja projektu przyczyni się do wzmocnienia tożsamości lokalnej i współpracy pomiędzy sołectwami.

■ **Infrastruktura na obszarach wiejskich**

Dla właściwego rozwoju obszarów wiejskich, niezbędne jest podejmowanie szeregu działań w zakresie rozwoju infrastruktury. Najistotniejsze potrzeby zgłaszane przez jednostki samorządu terytorialnego w tym zakresie obejmują m.in. inwestycje z zakresu zagospodarowania miejsc publicznych związanych z rozwojem dróg lokalnych, gospodarki wodno-ściekowej, ścieżek rowerowych, termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej i innych działań związanych z energooszczędnością, kształtowanie przestrzeni publicznej, ochrony zabytków, infrastruktury placówek edukacyjnych i kultury oraz infrastruktury rekreacyjno-sportowej. Istnieje potrzeba rozbudowy sieci szerokopasmowej w sołectwach pozbawionych dostępu do Internetu albo z dostępem do sieci o niskich parametrach transmisji.

Transformacja Wielkopolski Wschodniej

Transformacja Wielkopolski Wschodniej dotyczy nie tylko przekształcenia jej w wymiarze energetycznym, ale także kompleksowej transformacji społeczno-gospodarczej. Celem transformacji jest bezpieczne i płynne przejście z gospodarki opartej na węglu do gospodarki nowoczesnej opartej na energii ze źródeł alternatywnych, w tym OZE, wodoru, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju i poszanowaniem strony społecznej. Projekt obejmuje realizację działań i przedsięwzięć zakładających niskoemisyjność, poprawę jakości powietrza, dbałość o środowisko naturalne, renaturalizację obszarów pokopalnianych i ich rekultywację, a także rewitalizację obszarów miejskich i wiejskich, odbudowę i zwiększenie zasobów wodnych. Ponadto dotyczy działań o charakterze gospodarczym, w tym wspieranie pracowników odchodzących z sektora paliwowo-energetycznego, działań o charakterze infrastrukturalnym, społecznym, szczególnie w zakresie edukacji i kultury. W ramach projektu kluczowe jest opracowanie strategii Wielkopolski Wschodniej na możliwie wczesnym etapie działań transformacyjnych. Istotna jest współpraca Samorządu Województwa Wielkopolskiego, rządu, jednostek samorządu terytorialnego Wielkopolski Wschodniej oraz Agencji Rozwoju Regionalnego z Konina i Zespołu Elektrowni Pątnów Adamów Konin SA oraz działających podmiotów gospodarczych i ich organizacji, a także aktywne uczestnictwo w unijnej inicjatywie wsparcia regionów górniczych będących w transformacji (*Coal Regions in Transition*).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Rewitalizacja to najbardziej kompleksowa odpowiedź na degradację społeczną, gospodarczą, przestrzenną, techniczną i środowiskową obszarów. Dzięki sporządzonym w ostatnich latach w województwie wielkopolskim programom rewitalizacji prowadzone przez gminy inwestycje rewitalizacyjne są coraz lepiej zorganizowane

i stanowią zestaw przemyślanych działań służących osiągnięciu zakładanego celu – rozwiązaniu problemów zdiagnozowanych na zdegradowanym obszarze. Kluczowe interwencje w tym zakresie, mające wpływ na rozwój całego regionu, obejmują rewitalizację m.in. obszarów zdegradowanych największych miast Wielkopolski Poznań, Kalisz, Ostrowa Wielkopolskiego, Leszna, w tym przede wszystkim projekt pn. Rewitalizacja śródmieścia miasta Poznań ze szczególnym uwzględnieniem budowy Filharmonii Poznańskiej, a także rewitalizacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, takich jak Gniezno, Koło, Konin, Piła, Pleszew, Turek, Złotów i innych ośrodków lokalnych. Wsparcie przez rewitalizację oznacza wsparcie w rozwiązaniu problemów zdiagnozowanych na zdegradowanym obszarze, bez względu czy znajduje się on w dużym czy małym mieście (np. najmniejsze miasta Wielkopolski), w gminie miejskiej czy wiejskiej. Rewitalizacja jest procesem i jednocześnie wieloaspektowym instrumentem wyprowadzania ze stanu kryzysowego.

5. Terytorialny wymiar Strategii

Terytorializacja polityki rozwoju oznacza przestrzenne zaadresowanie celów i kierunków interwencji. Obszary interwencji wyznaczone są na podstawie charakterystycznych dla nich cech i zjawisk. Mechanizm ten pozwala na wykorzystanie endogenicznych potencjałów i czynników rozwoju oraz intensyfikację zachodzących procesów integracji funkcjonalnej. Podstawową strukturę funkcjonalną regionu stanowią obszary miejskie i wiejskie. Z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego miasto i wieś tworzą całość – w przestrzeni społeczno-gospodarczej stanowią nierozdzielny i trwały system interakcji, będąc jednocześnie jego autonomicznymi elementami. Ta niezależność wynika ze specyfiki zjawisk i problemów występujących na obszarach miejskich i wiejskich, a tym samym wymaga zróżnicowanych działań Samorządu Województwa.

Terytorialny wymiar Strategii przejawia się także ukierunkowaniem celów rozwojowych na obszary strategicznej interwencji (OSI) charakteryzujące się wspólnymi cechami społeczno-gospodarczymi. Wyróżnienie OSI wynika z konieczności stymulowania określonych zmian na tych obszarach, aby skuteczniej osiągać cele rozwojowe Strategii Wielkopolska 2030. Obszary strategicznej interwencji to wyraz zróżnicowanego i nierównomiernie rozłożonego potencjału rozwojowego Wielkopolski – należą do nich zarówno miejskie ośrodki funkcjonalne – bieguny wzrostu, jak i obszary skumulowanych problemów rozwojowych. W przyjętym modelu realizacji Strategii (modelu funkcjonalnym) zakłada się zrównoważony terytorialnie rozwój regionu. Oznacza to z jednej strony wspieranie przez Samorząd Województwa ośrodków wzrostu w ich zdolności do wywierania korzystnego wpływu na otoczenie, z drugiej – włączanie w procesy rozwojowe obszarów słabszych gospodarczo, o niższym poziomie rozwoju i niskiej odporności na zjawiska kryzysowe dla zachowania spójności przestrzennej, gospodarczej i społecznej.

5.1. Podstawowa struktura funkcjonalna

5.1.1. Obszary miejskie

Wsparcie obszarów miejskich jest ważnym elementem polityki rozwojowej z uwagi na istotną rolę miast jako centrów rozwoju społeczno-gospodarczego. Wzmocnienie konkurencyjności ośrodków miejskich służy stymulacji rozwoju całego województwa. Na obszarach miejskich notuje się wiele problemów, które osłabiają ich rolę w dyfuzji czynników rozwojowych. Najbardziej odczuwalne konsekwencje przynoszą problemy demograficzne (problem depopulacji) i dotyczące jakości życia (kwestie transportowe, środowiska przyrodniczego, funkcjonalnej przestrzeni miejskiej). Konieczne jest podejmowanie skoordynowanych działań wdrażających współczesne idee i koncepcje rozwoju miast. Dotyczy to realizacji koncepcji miasta zwartego⁵ oraz miasta inteligentnego współtworzonego przez mieszkańców (ang. *human smart city*). Miasto zwarte to miasto o wysokiej gęstości zamieszkania i zatrudnienia, cechujące się różnorodnym sposobem użytkowania terenu, rozwiniętym systemem transportu publicznego i wysokim poziomem dostępności do usług, miejsc pracy oraz przestrzeni publicznych. Idea zrównoważonego transportu (wdrażana np. przez efektywne sieci transportu publicznego, promowanie ruchu rowerowego) wymaga koordynacji działań różnych podmiotów. Ważne jest w tym aspekcie wsparcie współpracy samorządów lokalnych w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych.

Miasta inteligentne to miasta wykorzystujące potencjał ludzki i technologiczny do swojego rozwoju (np. publiczne sieci Wi-Fi, inteligentne sterowanie ruchem ulicznym), zapewniające partnerski

---

⁵ W koncepcji tej podkreśla się konieczność przeciwdziałania niekorzystnym efektom dezurbanizacji, suburbanizacji, eksurbanizacji (ang. *urban sprawl*).

udział społeczeństwa w planowaniu i realizacji działań czy inwestycji. Znaczącą rolę odgrywają tu projekty o charakterze społecznym: z zakresu integracji społecznej, taniego budownictwa itp. Wykorzystanie potencjału drzemiącego w użytkownikach miasta przez organizowanie współpracy różnych grup (mieszkańcy, władze miasta, biznes, światy nauki i kultury) pozwala osiągnąć efekt synergii, przyspieszający rozwój całego obszaru.

Niezwykle istotna na obszarach miejskich jest realizacja koncepcji gospodarki o obiegu zamkniętym (ang. *zero waste economy*), polegająca na ograniczeniu generowanych odpadów do minimum, wdrażaniu rozwiązań z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury czy działań z zakresu poprawy jakości powietrza i redukcji miejskich wysp ciepła (np. przez wykorzystywanie ekotechnologii, w tym w budownictwie energooszczędnym, ograniczanie zasklepienia gleby). Kluczowe działania w procesie poprawy jakości życia mieszkańców miast Wielkopolski stanowią działania rewitalizacyjne obszarów zdegradowanych pod kątem społecznym, ekonomicznym i fizycznym. Uwagę zwraca także konieczność kształtowania wysokiej jakości przestrzeni publicznych, które jako element otwarty i dostępny dla wszystkich jej użytkowników (mieszkańców i przyjezdnych) stanowią obszar rekreacji i integracji. Pewną rolę w rozwoju koncepcji zielonych miast (ang. *green city*) odgrywają rodzinne ogródki działkowe. Kreowanie odpowiedzialnej i zrównoważonej polityki mieszkaniowej dotyczy zarówno mieszkań komunalnych, jak i inwestycji na rynku prywatnym. Polityka ta związana jest z osiąganiem równowagi pomiędzy sprzecznymi potrzebami mobilności i zakorzenienia się, wspólnotowości i prywatności mieszkańców. W ramach zrównoważonej polityki mieszkaniowej wspiera się lokalne społeczności i działania sąsiedzkie mając na celu nie tylko wzrost bezpieczeństwa zamieszkiwania, ale także ochronę i wzmacnianie lokalnej bioróżnorodności (zielone skwery, rodzinne ogródki działkowe, podwórka, które wzmacniają ideę miast zielonych).

Wsparcie obszarów miejskich realizowane będzie za pośrednictwem różnych celów rozwojowych wskazanych w Strategii. Z uwagi na różnice w poziomie rozwoju oraz wyzwania stojące przed poszczególnymi miastami, zastosowanie konkretnych instrumentów zależeć będzie od własnej ścieżki rozwoju każdego z miast. W Strategii wskazano główne kierunki rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych. Szczegółowa interwencja regionalna wobec określonych typów obszarów zostanie szerzej określona w dokumentach programowych do Strategii (zależać będzie m.in. od uzgodnień w ramach porozumień terytorialnych i Strategii ZIT, czy od indywidualnych uzgodnień i potrzeb jej zaistnienia w stosunku do danego obszaru miejskiego).

5.1.2. Obszary wiejskie

Wsparcie obszarów wiejskich jest istotne z punktu widzenia działań na rzecz zwiększania spójności regionu oraz konkurencyjności gospodarki. Położenie obszarów wiejskich względem większych miast sprawia, że w regionie identyfikuje się co najmniej dwa rodzaje obszarów wiejskich. Jednym z nich są obszary znajdujące się w strefie bezpośredniego oddziaływania procesów rozwojowych ośrodków miejskich. Pełnią one rolę przekaźnika dyfuzji czynników rozwojowych na obszary wiejskie wymagające wsparcia, położone w znacznej odległości od ośrodków miejskich (tj. drugi rodzaj obszarów wiejskich). Obszary wiejskie wymagające wsparcia zmagają się w głównej mierze z problemem rosnącej depopulacji. Z kolei na obszarach wiejskich położonych w sąsiedztwie głównych ośrodków miejskich zauważalne jest zjawisko suburbanizacji. Charakteryzuje je zatracanie pierwotnych funkcji wiejskich. Zmniejszeniu ulega powierzchnia użytków rolnych oraz produkcji roślinnej i zwierzęcej; coraz wyraźniej zaznacza się funkcja mieszkaniowa, usługowa i komunikacyjna. Wyraźny jest napływ ludności miejskiej, co generuje potencjalne konflikty społeczne i kulturowe. Codzienne dojazdy do pracy pomiędzy obszarami wiejskimi (podmiejskimi) a ośrodkiem miejskim powodują nasilanie się zjawiska kongestii transportowej.

Obszary wiejskie ulegają przeobrażeniom funkcjonalnym, co powoduje że ich rozwój nierozzerwalnie związany jest z koncepcją rozwoju wielofunkcyjnego. Koncepcja ta uwypukla

jednocześnie funkcje rolnicze i pozarolnicze obszarów wiejskich, mieści się w nurcie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Istotne w tym aspekcie są powiązania przestrzenno-funkcjonalne z ośrodkami miejskimi, w tym miejskimi obszarami funkcjonalnymi (biegunami wzrostu) – miasta dzięki poprawie jakości i dostępności świadczonych usług powinny aktywizować obszary położone w ich otoczeniu, te z kolei powinny cechować się zdolnością do absorpcji czynników rozwojowych. Uwagę zwraca także koncepcja inteligentnych wiosek (ang. *smart villages*), która odnosi się do obszarów wiejskich i społeczności wykorzystujących cyfrowe technologie komunikacyjne i innowacje, tworząc nowe relacje biznesowe i przyczyniając się do zrównoważonej jakości życia na obszarach wiejskich. Inteligentne wioski bazują na lokalnych zasobach, ale wykorzystują je z użyciem nowoczesnych technologii (np. technologii cyfrowych, telekomunikacyjnych).

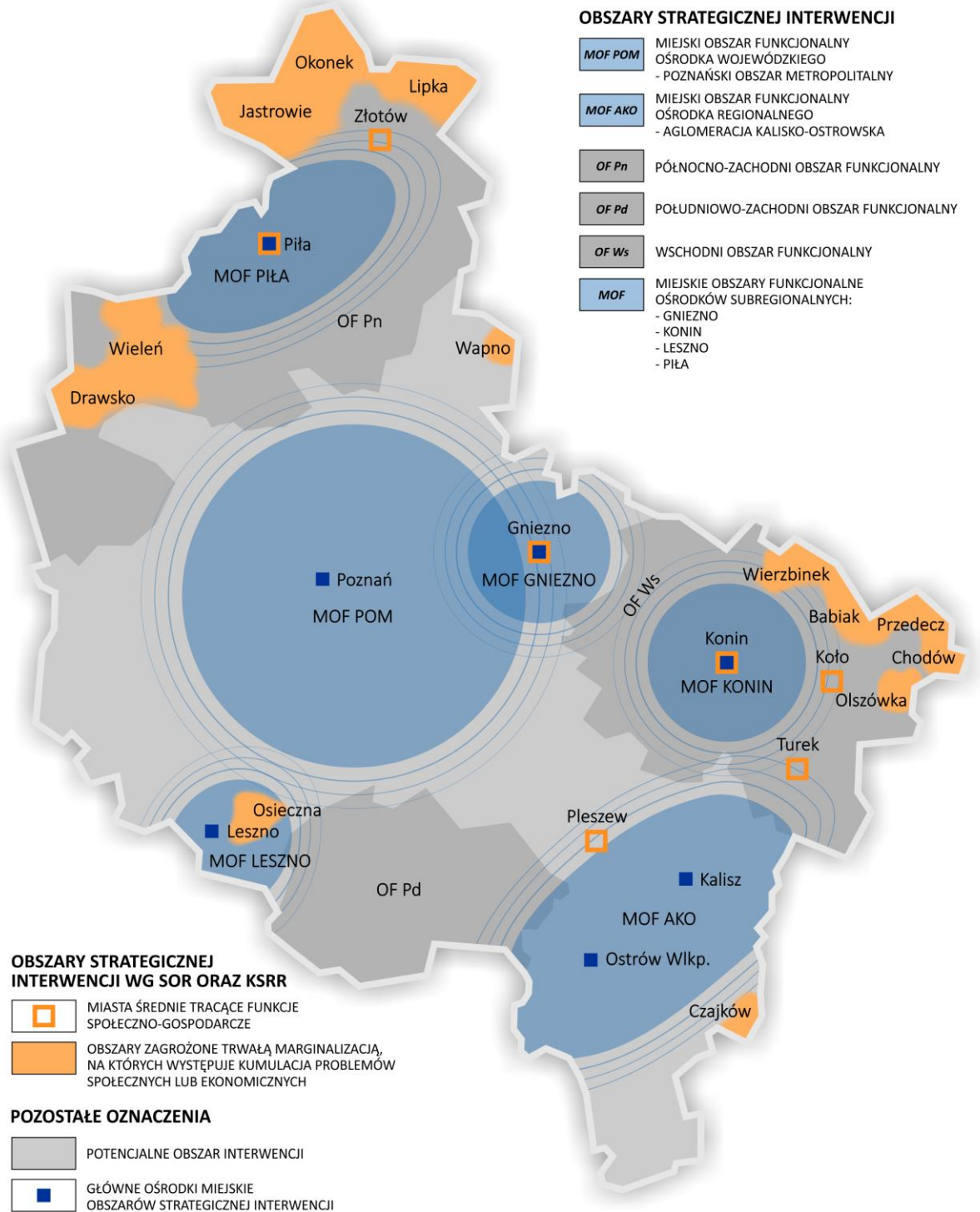
Rolnictwo jest i będzie jednym z najważniejszych działów gospodarki regionu. Działalność rolnicza, prowadzona na ponad połowie ogólnej powierzchni województwa, wyznacza główne funkcje rozwojowe, kształtuje środowisko przyrodnicze i krajobraz wiejski Wielkopolski. Rosnąca świadomość ekologiczna ludności, powiązana ze wzrostem zainteresowania żywnością wysokiej jakości, żywnością funkcjonalną, tradycyjną, produkowaną z poszanowaniem środowiska i klimatu wpływa na rozwój działalności rolniczej o różnicowanym charakterze. Z jednej strony będzie ona reprezentowana przez wielkoobszarowe gospodarstwa wysokoproduktywne, z charakterystycznymi dużymi powierzchniami pól uprawnych, z drugiej zaś małoobszarowe gospodarstwa ekologiczne i agroturystyczne o mozaikowatym układzie pól i wielokierunkowym charakterze produkcji. Do różnicowania gospodarki rolnej Wielkopolski przyczynia się także rosnąca presja na wykorzystywanie ekologicznych technologii w rolnictwie i produkcję energii odnawialnej, wdrażanie nowych modeli gospodarowania (np. gospodarka o obiegu zamkniętym, zielona gospodarka, biogospodarka, inteligentne rolnictwo – ang. *smart farming*). Zjawiska te są szansą rozwojową – odpowiednio stymulowane i wykorzystywane mogą zatrzymać potencjał ludzki na wsi i tendencję wyludniania się obszarów wiejskich, kształtować rynek pracy (powstawanie atrakcyjnych miejsc pracy), podnosić innowacyjność gospodarki regionu, przyczyniać się do pozytywnych efektów środowiskowych.

Wsparcie obszarów wiejskich będzie realizowane za pośrednictwem różnych celów rozwojowych wskazanych w Strategii. Z uwagi na różnice w poziomie rozwoju oraz wyzwania stojące przed poszczególnymi typami obszarów wiejskich, zastosowanie konkretnych instrumentów zależeć będzie od własnej ścieżki rozwoju każdego z typów obszarów. W Strategii wskazano główne kierunki rozwoju obszarów funkcjonalnych w północno-zachodniej i południowo-zachodniej części Wielkopolski, w których silnie zaznacza się działalność rolnicza. Szczegółowa interwencja regionalna wobec określonych typów obszarów zostanie szerzej określona w dokumentach programowych do Strategii.

5.2. Obszary strategicznej interwencji

Wskazane w Strategii Wielkopolska 2030 obszary strategicznej interwencji wynikają z kompilacji dwóch podejść – regionalnego i krajowego, które to podejście uznaje się za równoprawne (Ryc. 33). Przyjęcie w niniejszej Strategii funkcjonalnego modelu rozwoju regionu, implikuje, że wszystkie obszary strategicznej interwencji są równoważne. Wymiar regionalny reprezentuje w szczególności *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego*, z kolei wymiar krajowy – SOR, KPZK i KSRR. Do czasu aktualizacji PZPWW lub opracowania odpowiednich dokumentów programowych do Strategii, precyzujących kryteria wyznaczania oraz granice poszczególnych obszarów interwencji, obszary strategicznej interwencji (OSI) wskazane w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+* będą stanowić podstawę pozwalającą powiązać cele rozwojowe Strategii Wielkopolska 2030 z typami poszczególnych obszarów.

Ryc. 33. Obszary strategicznej interwencji w Wielkopolsce o indykatywnym zasięgu

Źródło: Opracowanie własne.

W PZPWW wyodrębniono obszary o najintensywniejszej sile oddziaływania miast na otoczenie, w których obserwować można wyraźne powiązania funkcjonalno-przestrzenne. Należą do nich miejskie obszary funkcjonalne (MOF):

- (1) Poznański Obszar Metropolitalny,
- (2) Aglomeracja Kalisko-Ostrowska,
- (3) Gnieźnieński Obszar Funkcjonalny,

- (4) Koniński Obszar Funkcjonalny,
- (5) Leszczyński Obszar Funkcjonalny,
- (6) Piłski Obszar Funkcjonalny.

Zasięg oddziaływania największych ośrodków miejskich dzieli przestrzeń województwa na sześć subregionów. Wsparcie MOF służy wzmocnieniu ich konkurencyjności i zdolności do dyfuzji czynników rozwojowych na sąsiednie obszary zurbanizowane i o charakterze rolniczym, oddziałuje na wszystkie części województwa i stymuluje rozwój całej Wielkopolski, a także wpływa stabilizująco na strukturę osadniczą regionu.

Ponadto w Strategii Wielkopolska 2030 wyodrębniono obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali regionalnej opisane w PZPWW. Należą do nich:

- (7) Wschodni Obszar Funkcjonalny,
- (8) Północno-zachodni Obszar Funkcjonalny,
- (9) Południowo-zachodni Obszar Funkcjonalny.

W granicach tych obszarów znajdują się także niektóre ww. miejskie obszary funkcjonalne. Wsparcie na tych obszarach oznacza realizację działań uzupełniających i/lub wzmocniających pozytywne oddziaływanie. Pewne interwencje podjęte w MOF stanowią dźwignię rozwojową dla obszarów wykraczających znacznie poza ich granice. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska wyróżnia na tle regionu endogeniczny potencjał, który odpowiednio wykorzystany będzie stanowić o przewagach konkurencyjnych całego regionu.

W przypadku krajowych obszarów strategicznej interwencji, wyróżnia się:

- (10) miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze,
- (11) obszary zagrożone trwałą marginalizacją leżące w województwie wielkopolskim.

Obszary te cechuje koncentracja czynników społeczno-gospodarczych negatywnie wpływających na dynamikę ich rozwoju, wymagających systemowego podejścia w procesie wyprowadzania ze stanu kryzysowego. Jednym z typów obszarów marginalizowanych są peryferia wewnętrzne (położone na obrzeżach, granicy województwa). Czynnikiem ich kryzysu jest zła dostępność przestrzenna (czasowa, komunikacyjna) do ośrodków wojewódzkich, determinująca brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych, generowanych przez duże ośrodki miejskie. Tym samym interwencje podejmowane na szczeblu regionalnym powinny uwzględniać kontekst zarówno międzyregionalny, jak i krajowy – obszary strategicznej interwencji o charakterze krajowym. Działania rozwojowe na obszarach peryferyjnych leżących przy granicy administracyjnej województwa powinny być zatem istotnym elementem współpracy na szczeblu ponadregionalnym dążącej do zmniejszenia dysproporcji rozwojowych.

Wskazane OSI są podstawą terytorialnego ukierunkowania celów interwencji. Rozwój największych ośrodków miejskich Wielkopolski należy odnosić nie tylko do pozostałych obszarów regionu, ale także do analogicznych ośrodków w kraju. Przedmiotem szczególnego wsparcia ze strony Samorządu Województwa są w dalszym ciągu obszary rozwijające się w wolniejszym tempie. Należy jeszcze raz podkreślić, że granice i zakres interwencji OSI przedstawiony w Strategii Wielkopolska 2030 mają charakter indykacyjny. Stanowią one podstawę do dalszych dyskusji i uzgodnień. Mając na uwadze akcentowane już wcześniej i zarysowane w modelu rozwoju funkcjonalne podejście do poszczególnych obszarów, zasięg OSI zostanie doprecyzowany na poziomie dokumentów operacyjnych z uwzględnieniem takich czynników jak: czynniki o charakterze statystycznym/analizycznym, dotyczące zamierzonej współpracy poszczególnych podmiotów, uwzględniające rodzaj planowanej, możliwej interwencji. Projektowanie interwencji będzie przebiegać zgodnie z zasadami wielopoziomowego zarządzania, subsydiarności, partycypacji społecznej, w dialogu z partnerami społeczno-gospodarczymi. Pierwszym krokiem do właściwego ukierunkowania interwencji jest rozpoczęcie prac programowych przez samorządy lokalne we współpracy z samorządem regionalnym.

■ ZASADY PLANOWANIA INTERWENCJI

koordynacja i subsydiarność	odpowiednia koordynacja z poszanowaniem zasady wielopoziomowego zarządzania oraz subsydiarności
partycypacja społeczna	uwzględnienie partycypacji społecznej oraz włączania partnerów społecznych i gospodarczych
lokalna polityka innowacji	wsparcie dla prowadzenia lokalnej polityki innowacyjnej w dialogu z przedsiębiorcami oraz innymi lokalnymi partnerami innowacji
integracja działań	inwestycje zintegrowane a nie rozproszone
realność	planowanie oparte na realnych możliwościach finansowania oraz odpowiednio rozpoznanych i przewyższonych ograniczeniach
efekt synergii	zintegrowana interwencja umożliwi osiągnięcie efektu synergii

Wskazane OSI nie są jedyną podstawą terytorializacji wsparcia. Wielkopolska jest regionem o złożonej strukturze potencjałów i barier rozwojowych w układzie wewnątrzregionalnym, stąd istotne znaczenie będzie miała właściwa interwencja na poziomach lokalnym, ponadlokalnym, subregionalnym z użyciem możliwych do wykorzystania instrumentów współpracy, np. mechanizm porozumień terytorialnych. Działania będą dopasowane do typów układów funkcjonalnych i nie będą ograniczać się do granic administracyjnych. Podejście takie pozwoli uniknąć nakładania się nieskoordynowanych interwencji sektorowych.

Poznański Obszar Metropolitalny

Poznański Obszar Metropolitalny (POM) położony jest w centralnej części Wielkopolski. Poznań jako stolica województwa i najważniejszy ośrodek miejski w regionie posiada status ośrodka metropolitalnego. Ze względu na swoje położenie, POM jest głównym elementem struktury przestrzennej Wielkopolski. Skupia największą część potencjału rozwojowego województwa stanowiącego o konkurencyjności regionu na arenie zarówno krajowej, jak i międzynarodowej. Atutami POM są bardzo dobra lokalizacja pod względem komunikacyjnym, potencjał gospodarczy, kulturowy, turystyczny, naukowo-badawczy i akademicki, a także niski poziom bezrobocia oraz duża atrakcyjność rynku pracy. Czynniki zagrażające lub ograniczające dynamiczny rozwój Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego można podzielić na 3 kategorie: komunikacyjne, środowiskowe i społeczne. Zarówno potencjały, jak i zagrożenia warunkują kluczowe kierunki działań służących wzmocnieniu i kreowaniu rozwoju funkcji metropolitalnych w Poznaniu i POM, w sferach gospodarczej, społecznej, naukowej, w kulturze i sporcie oraz sieciowania z ośrodkami podobnej rangi poza POM.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW

- budowanie atrakcyjnego wizerunku POM wśród inwestorów i turystów oraz działania na rzecz wzrostu atrakcyjności osiedleńczej wśród kadry wysoko wykwalifikowanej
- rozwój funkcji metropolitalnych, w tym konferencyjnych i kongresowych
- podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej jako jednego z elementów kształtujących aktywność gospodarczą i konkurencyjność
- zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw, w szczególności MŚP, przedsiębiorstw sektora TIK, m.in. przez doradztwo, działania sieciujące i kooperację, wsparcie procesów rozwojowych przedsiębiorstw i/lub ich pracowników
- rozwój społeczeństwa informacyjnego
- rozwój sektora B+R, w tym rozwój infrastruktury B+R, wsparcie w realizacji innowacyjnych projektów badawczo-rozwojowych poznańskich uczelni, instytutów badawczych i jednostek naukowych oraz innowacyjności przedsiębiorstw, zwiększenie efektywności kapitałowej opracowań innowacyjnych przez komercjalizację wiedzy i technologii oraz ich implementowanie do gospodarki regionalnej
- rozwój IOB, współpracy sieciowej
- rozwój sektorów kreatywnych (działalności gospodarczej związanej z kulturą i technologią, łączących działalność artystyczną z przedsiębiorczością) opartych na akademickich, lokalnych zasobach ludzkich
- podniesienie atrakcyjności lokalnego rynku pracy jako narzędzia przeciwdziałającego emigracji zarobkowej
- podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej szkół do lokalnego rynku pracy, wsparcie rozwoju infrastruktury edukacyjnej wysokiej jakości, upowszechnienie kształcenia ustawicznego
- wsparcie rzemiosła przez rozwój edukacji, produkcji i usług związanych z tym sektorem, wykorzystanie potencjału Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Poznaniu
- wspieranie rozwoju POM jako ośrodka akademickiego zdolnego do konkurencyjności na arenie międzynarodowej
- podnoszenie jakości życia ludzi młodych stanowiących potencjał (zasoby pracy) dla rozwoju gospodarki kreatywnej i innowacyjnej

ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU

- ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, wyrównywanie dostępu do dóbr i usług kultury, m.in. przez inwestycje w infrastrukturę kultury i poprawę warunków jej funkcjonowania
- rozwój turystyki przez wykorzystanie istniejącego potencjału kulturowego
- polityka integracji obcokrajowców ze społecznością lokalną, w tym promowanie wśród migrantów czynnego udziału w społeczeństwie obywatelskim
- działania na rzecz dopasowania oferty usług publicznych do zmieniających się potrzeb demograficznych, m.in. budowa wysoko wyspecjalizowanych ośrodków świadczenia usług zdrowotnych (np. Ośrodek Protonoterapii, Centrum Diagnostyczne Instytutu Genetyki Człowieka Polskiej Akademii Nauk, Centralny Zintegrowany Szpital Kliniczny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego)

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ upowszechnienie programów profilaktycznych i rehabilitacyjnych dla poprawy stanu zdrowia mieszkańców POM ▪ zwiększenie dostępności do realizowanych na terenie POM usług społecznych oraz budowa/modernizacja placówek je świadczących
<p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępności komunikacyjnej przez rozwój infrastruktury transportowej, utworzenie efektywnego systemu komunikacyjnego, w tym rozbudowa Poznańskiej Kolei Metropolitalnej (m.in. w układzie pierścieniowym), poznańskiego węzła kolejowego (w tym usunięcie wąskiego gardła na odcinku Poznań Wschód – Poznań Główny; budowa dodatkowego korytarza kolejowego), budowa północno-wschodniej obwodnicy Poznania, inwestycje dotyczące ulicy Obornickiej w Poznaniu i Suchym Lesie, budowa/modernizacja dróg (m.in. S 5, S 11, DK nr 92, DW nr 430, nr 434) ▪ rozbudowa i integracja transportu zbiorowego w oparciu o partnerstwa międzygminne, powiatowo-gminne o charakterze pozamiejskim i innymi poziomami samorządu terytorialnego w obszarze metropolitalnym oraz zmniejszenie jego emisyjności ▪ zapobieganie kongestii na drogach POM przez rozbudowę bezkolizyjnego układu drogowego, budowę mostów i wiaduktów, węzłów przesiadkowych ▪ rozbudowa sieci tras tramwajowych na obszarze miasta Poznania ▪ zagęszczenie sieci dróg i ścieżek rowerowych, ze szczególnym uwzględnieniem łączenia odcinków już istniejących, w tym pomiędzy sąsiadującymi jednostkami samorządu terytorialnego ▪ wsparcie kształtowania zielonego pierścienia POM w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom suburbanizacji ▪ ograniczenie niskiej emisji z sektora bytowo-komunalnego i negatywnego wpływu zanieczyszczeń powietrza na zdrowie i życie mieszkańców, wdrożenie programów poprawy efektywności energetycznej budynków ▪ przeciwdziałanie fragmentacji środowiska przyrodniczego, ochrona krajobrazu i racjonalne korzystanie z zasobów środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony bioróżnorodności na obszarze Wielkopolskiego Parku Narodowego ▪ działania na rzecz racjonalnej gospodarki odpadami – promowanie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym ▪ zwiększenie zdolności retencyjnej POM i zagospodarowanie wód opadowych
<p>WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzmacnianie i kreowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Poznania ▪ rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz obszarów o wysokich wartościach historycznych i kulturowych ▪ promocja i wsparcie inicjatyw obywatelskich oraz kontynuacja procesów włączania organizacji pozarządowych, partnerów społeczno-gospodarczych do prac programowych w rozwoju ZIT MOF Poznania ▪ przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji w zakresie budownictwa mieszkaniowego ▪ koordynowanie polityk przestrzennych samorządów lokalnych POM oraz wsparcie rozwoju nowoczesnych usług, w tym e-usług (np. Metropolitalna Platforma Danych, Metropolitalny System Informacji Przestrzennej)

Aglomeracja Kalisko-Ostrowska

Aglomeracja Kalisko-Ostrowska (AKO) to zespół gmin i powiatów powiązanych funkcjonalnie z Kaliszem i Ostrowem Wielkopolskim, tworzących dwubiegunowy ośrodek regionalny, położony w południowo-wschodniej części województwa. AKO oferuje usługi wyższego rzędu, stanowiące istotne uzupełnienie oferty stolicy województwa. Potencjał społeczno-gospodarczy tego obszaru oraz zewnętrzne powiązania wynikające z położenia pomiędzy trzema ośrodkami metropolitalnymi: Poznaniem, Wrocławiem i Łodzią, odgrywają zasadniczą rolę w stymulowaniu rozwoju tej części regionu. Atutami AKO są zasoby gospodarcze i społeczne (m.in. koncentracja podmiotów gospodarczych, miejsce lokalizacji największych pracodawców, usług specjalistycznych), zasoby środowiska kulturowego i przyrodniczego (m.in. liczne obiekty kultury, tereny rekreacyjno-turystyczne i miejsca imprez kulturalnych). Strategiczne znaczenie dla rozwoju obszaru mają istniejące i planowane elementy systemów komunikacji i infrastruktury transportowej (drogowej i kolejowej) z uwagi na zróżnicowaną ich dostępność w AKO. Ponadto problemy rozwojowe stanowią niekorzystne trendy demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, zróżnicowany poziom rozwoju w poszczególnych gminach Aglomeracji, niebezpieczeństwo powodzi, niewystarczający dostęp gospodarstw domowych do infrastruktury wodnej i kanalizacyjnej.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p style="text-align: center; color: #C00000; font-weight: bold;">WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ podnoszenie i promocja atrakcyjności inwestycyjnej jako jedne z elementów kształtujących aktywność gospodarczą i konkurencyjność AKO ▪ podniesienie atrakcyjności lokalnego rynku pracy jako narzędzia przeciwdziałającego emigracji zarobkowej ▪ promowanie i wspieranie samozatrudnienia, m.in. przez opracowanie atrakcyjnej oferty instrumentów finansowych ▪ podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej szkół do lokalnego rynku pracy, w tym wymagań wysokotechnologicznego przemysłu, wsparcie rozwoju infrastruktury edukacyjnej wysokiej jakości, upowszechnienie kształcenia ustawicznego, dualnego i zawodowego ▪ podnoszenie jakości życia ludzi młodych stanowiących potencjał (zasoby pracy) dla rozwoju gospodarki kreatywnej i innowacyjnej ▪ wzmocnienie potencjału IOB i zapewnienie przedsiębiorcom szerokiego wachlarza usług doradczych dla MŚP i rzemiosła ▪ wsparcie działalności klastrowej, w tym klastra lotniczego i spożywczego ▪ mobilizacja współpracy nauki i biznesu, zwiększenie zainteresowania sektora prywatnego działalnością B+R, rozwój szkolnictwa wyższego AKO ▪ wsparcie rzemiosła przez rozwój edukacji, produkcji i usług związanych z tym sektorem, wykorzystanie potencjału Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Kaliszu
<p style="text-align: center; color: #C00000; font-weight: bold;">ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój usług wyższego rzędu stanowiących istotne uzupełnienie oferty stolicy województwa, dotyczących w szczególności obsługi biznesu, usług kulturalnych, specjalistycznej opieki zdrowotnej ▪ rozwój usług społecznych ▪ upowszechnienie programów profilaktycznych i rehabilitacyjnych dla poprawy stanu zdrowia mieszkańców AKO ▪ rozwój obsługi turystycznej z poszanowaniem dziedzictwa przyrodniczego i stworzenie produktu kulturalno-turystycznego AKO ▪ wykorzystanie potencjału przyrodniczego przez modernizację dróg wodnych dla celów turystycznych, wykorzystanie walorów nadrzecznych na potrzeby rekreacyjno-wypoczynkowe
<p style="text-align: center; color: #C00000; font-weight: bold;">ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój systemu komunikacji i infrastruktury transportowej ▪ zapewnienie sprawnego i bezpiecznego połączenia pomiędzy dwoma rdzeniami Aglomeracji wzmacniających integrację AKO, m.in. przez budowę obwodnicy miasta Kalisza w ciągu DK nr 25; modernizację i rozbudowę DK nr 12 i 25; ▪ dążenie do lepszego skomunikowania AKO z Poznaniem przez budowę drogi S11 oraz zwiększenie liczby połączeń kolejowych między Kaliszem a Poznaniem ▪ rozwój linii Kolei Dużych Prędkości „Y” w wariantcie uwzględniającym rozgałęzienie na obszarze Aglomeracji ▪ wzmocnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej AKO przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, rozwój transportu niskoemisyjnego,

	<p>tworzenie sieci ścieżek rowerowych, uruchomienie kolei aglomeracyjnej, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ budowa multimodalnego węzła transportowego i centrum logistycznego o szerokim zasięgu ▪ rozwój portu lotniczego Michałków przez integrację funkcji sportowo-rekreacyjnych z obsługą ruchu lotniczego prywatnego i komercyjnego ze szczególnym uwzględnieniem lotnictwa biznesowego ▪ wsparcie kształtowania zielonego pierścienia AKO w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom suburbanizacji ▪ wyposażenie i integracja służb zaangażowanych w usuwanie skutków klęsk żywiołowych i środowiskowych oraz inwestycje w systemy wykrywania zagrożeń ▪ przeciwdziałanie suszy i powodzi – wzrost retencji wody, w tym budowa Zbiornika Wielowieś Klasztorna na rzece Prośnie ▪ poprawa jakości powietrza, m.in. przez działania na rzecz efektywności energetycznej i rozwój alternatywnych źródeł energii ▪ rozwój inicjatyw klastrowych w sektorze energetycznym, w tym dalsza rozbudowa Ostrowskiego Rynku Energii jako narzędzia do osiągnięcia samowystarczalności energetycznej ▪ zwiększenie efektywności gospodarki wodno-ściekowej i inwestycji w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną
<p>WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej, w tym mieszkaniowej ▪ rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz obszarów o wysokich wartościach historycznych i kulturowych ▪ wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach ▪ rozwój współpracy w ramach ZIT AKO przez włączenie partnerów społecznych i gospodarczych w działania rozwojowe obszaru, rozwój współpracy na wszystkich szczeblach administracji

Gnieźnieński Obszar Funkcjonalny

Gniezno wraz z najbliższym otoczeniem tworzy Gnieźnieński Obszar Funkcjonalny (GOF) położony w środkowo-wschodniej części Wielkopolski. GOF pełni funkcje administracyjne, usługowe w szczególności w dziedzinie zdrowia, kultury i edukacji. Cechą wyróżniającą GOF jest jego usytuowanie w polu oddziaływania MOF Poznania, co prowadzi do dwustronnych powiązań funkcjonalnych w wielu dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Pozostałymi atutami GOF są korzystne położenie względem sieci transportowej, bogata oferta szkolnictwa wyższego, potencjał turystyczny bazujący na obiektach sakralnych i wartościach dziedzictwa kulturowego oraz walorach przyrodniczych. Ze względu na kumulację negatywnych czynników ograniczających rozwój miasto Gniezno znalazło się wśród miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Konieczne jest podjęcie działań zmierzających do zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej, podnoszenia jakości kapitału ludzkiego, pobudzania lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych służących m.in. podniesieniu rangi miasta Gniezna w sieci osadniczej kraju oraz zahamowaniu utraty jego funkcji społeczno-gospodarczych.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p>WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ promocja gospodarcza obszaru GOF oraz rozwój terenów inwestycyjnych ▪ rozwój MŚP i innowacyjnych firm generujących miejsca pracy dla wykształconej kadry ▪ wsparcie rozwoju sektora B+R z wykorzystaniem potencjału szkolnictwa wyższego GOF, wsparcie procesu dyfuzji innowacji gospodarczych i społecznych na obszarze GOF ▪ rozwój wyspecjalizowanego rolnictwa i towarzyszącego mu przemysłu rolno-spożywczego ▪ podniesienie jakości edukacji, dostosowanie profili kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy, wzrost kompetencji mieszkańców i umiejętności oczekiwanych przez pracodawców
<p>ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej świadczonej co najmniej w jednostkach o zasięgu powiatowym, dostępu do wysokiej jakości usług podstawowej opieki zdrowotnej (w tym poprawa wyposażenia technicznego), specjalistycznej opieki ambulatoryjnej, opieki stacjonarnej ▪ poprawa dostępu do usług społecznych, w tym usług środowiskowych ▪ wsparcie rozwoju funkcji turystycznej z poszanowaniem krajobrazu przyrodniczego i kulturowego GOF, m.in. dziedzictwo historyczne Początków Państwa Polskiego, Szlak Piastowski, Gnieźnieńska Kolej Wąskotorowa ▪ zwiększenie spójności społecznej i zapobieganie marginalizacji mieszkańców GOF
<p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budowa/przebudowa sieci dróg krajowych i wojewódzkich położonych na obszarze GOF, m.in. DK nr 5 oraz DK nr 15 wzmacniających spójność transportową GOF ▪ wzmacnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej GOF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ rozwój stref aktywizacji gospodarczej, centrum logistycznego o szerokim zasięgu, wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz odpowiednie przygotowanie planistyczne terenów inwestycyjnych ▪ ochrona wód powierzchniowych i podziemnych Pojezierza Gnieźnieńskiego, przeciwdziałanie suszy hydrologicznej i ubożeniu zasobów Głównego Zbiornika Wód Podziemnych
<p>WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów zdegradowanych ▪ wykorzystanie potencjału rozwoju obszarów wojskowych ▪ prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej ▪ wzmacnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wdrażania zwiększających skuteczność implementowanych mechanizmów rozwojowych, doskonalenie i upowszechnianie modelu współzarządzania z wykorzystaniem metod partycypacji społecznej przy uczestnictwie NGO

Koniński Obszar Funkcjonalny

Miasto Konin wraz z otoczeniem tworzy Koniński Obszar Funkcjonalny (KOF) położony we wschodniej części Wielkopolski. KOF pełni funkcje administracyjne, usługowe w szczególności w dziedzinie zdrowia, kultury i edukacji. Funkcjonujący przemysł energetyczny wraz z infrastrukturą wytwórczą i przesyłową stanowi potencjał dla rozwoju innowacyjnej gospodarki. Atutami KOF jest dziedzictwo kulturowe, szczególnie związane z kulturą pielgrzymkową, zasoby środowiska przyrodniczego, dobre skomunikowanie wynikające z położenia KOF na przebiegu szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym. Ze względu na kumulację negatywnych czynników ograniczających rozwój (m.in. utrata funkcji paliwowo-energetycznej, depopulacja, starzenie się społeczeństwa, zdegradowane tereny pokopalniane, niska aktywność społeczna i niski poziom przedsiębiorczości) miasto Konin znalazło się wśród miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Konieczne jest wdrożenie działań restrukturyzacyjnych, ukierunkowanych na tworzenie nowych podstaw dla gospodarki KOF – przestawienie gospodarki na wielofunkcyjne profile działalności, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju usług, rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz pobudzenie aktywności społecznej, wzrost kompetencji i postaw przedsiębiorczych.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p style="text-align: center; color: #C00000; font-weight: bold;">WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji energetycznej bez znaczących kosztów ekonomicznych i społecznych; wsparcie dla rozwoju produkcji energii ze źródeł alternatywnych – tworzenie warunków do rozwoju biznesu zeroemisyjnych i innowacyjnych technologii z wykorzystaniem OZE ▪ rozwój MŚP, terenów inwestycyjnych i promocja gospodarcza przedsiębiorstw ▪ wsparcie rolniczego gospodarowania na obszarach pokopalnianych i na lekkich glebach regionu konińskiego ▪ wzmocnienie potencjału IOB, rozwój sieci IOB i zapewnienie przedsiębiorcom szerokiego wachlarza usług doradczych ▪ mobilizacja współpracy nauki i biznesu, zwiększenie zainteresowania sektora prywatnego działalnością B+R, tworzenie warunków do rozwoju innowacyjnych projektów, w tym rozwijanie nowoczesnej i kreatywnej przestrzeni biznesowej oraz szkolnictwa wyższego ▪ poprawa sytuacji na rynku pracy przez tworzenie nowych miejsc pracy i rozwijanie przedsiębiorczości, podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, stworzenie warunków do kształcenia ustawicznego szczególnie w przypadku pracowników odchodzących z sektora paliwowo-energetycznego ▪ wsparcie rzemiosła przez rozwój edukacji, produkcji i usług związanych z tym sektorem, wykorzystanie potencjału Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Koninie
<p style="text-align: center; color: #C00000; font-weight: bold;">ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zrównoważony rozwój turystyki wypoczynkowo-rekreacyjnej i wodnej w obszarze jezior konińskich ▪ wzmocnianie potencjału kulturowego i wykorzystanie dziedzictwa kultury do promocji turystycznej KOF, w tym dziedzictwa Sanktuarium Maryjnego w Licheniu Starym ▪ poprawa jakości i dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, usług przeciwdziałających negatywnym skutkom procesów demograficznych (m.in. rozwój usług opiekuńczych, w tym opieki nad dziećmi oraz usług senioralnych) ▪ rozwój usług zwiększających atrakcyjność osiedleńczą KOF i tworzenie przyjaznej przestrzeni
<p style="text-align: center; color: #C00000; font-weight: bold;">ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój systemu komunikacji i infrastruktury transportowej ▪ budowa/przebudowa sieci dróg krajowych i wojewódzkich położonych na obszarze KOF, m.in. DK 25, budowa przeprawy mostowej przez rzekę Wartę w miejscowości Biechowy, wzmocniających spójność transportową KOF ▪ wzmocnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej KOF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ budowę centrum logistycznego o szerokim zasięgu ▪ poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego w dolinie rzeki Warty, budowa polderu Golina ▪ modernizacja drogi wodnej Warty (Kanał Ślesiński)

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie efektywności gospodarki wodno-ściekowej i inwestycji w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną ▪ przeciwdziałanie suszy i powodzi przez wzrost retencji wody ▪ zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej z wykorzystaniem OZE, rozwój ekologicznej infrastruktury, w tym budownictwa w technologiach pasywnych, promocja edukacji ekologicznej ▪ programy poprawiające jakość powietrza i obniżające emisję CO₂
<p style="text-align: center; color: #C8513E; font-weight: bold;">WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewitalizacja i rekultywacja obszarów zdegradowanych (w tym pokopalnianych) dla podniesienia ich atrakcyjności i zwiększenia jakości życia mieszkańców ▪ prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej na obszarze KOF ▪ rozwój e-usług ▪ wzmacnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wsparcia zwiększających skuteczność wdrażanych mechanizmów rozwojowych, w tym partnerstw międzysektorowych, dialogu społecznego ▪ przygotowanie sprawiedliwego i inkluzywnego <i>Planu transformacji gospodarczej i energetycznej</i>, uzgodnionego w gronie wszystkich zainteresowanych stron, w tym pracowników, związków zawodowych, przedsiębiorców, władz samorządowych, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, przedstawicieli szkół i uczelni

Leszczyński Obszar Funkcjonalny

Leszno wraz z sąsiadującymi gminami tworzy Leszczyński Obszar Funkcjonalny (LOF) położony w południowo-zachodniej Wielkopolsce. LOF pełni funkcje administracyjne, usługowe w szczególności w dziedzinie zdrowia, kultury i edukacji. Atutami LOF są umiejscowienie na szlaku międzynarodowych korytarzy transportowych i położenie pomiędzy dwoma ośrodkami metropolitalnymi: Poznaniem i Wrocławiem, niski poziom bezrobocia, duży potencjał rolniczy oraz dobre warunki do rozwoju turystyki z uwagi na walory przyrodniczo-krajobrazowe, dziedzictwo kulturowe i tereny rekreacyjno-wypoczynkowe. Na obszarze LOF identyfikuje się czynniki spowalniające jego dynamiczny rozwój, jak brak ośrodków innowacji i postępu technologicznego, niewystarczające uprzemysłowienie lokalnej gospodarki.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p style="color: #c00000; font-weight: bold; text-align: center;">WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój lokalnej przedsiębiorczości i wzmocnienie konkurencyjności firm, wsparcie rozwoju IOB ▪ rozwój przemysłu rolno-spożywczego bazującego na potencjale rolniczym LOF; promowanie rozwoju inteligentnych gospodarstw agrarnych ▪ promowanie działalności klastrowych, ze szczególnym uwzględnieniem powiązań już istniejących oraz w sektorze rolniczym ▪ wsparcie rozwoju sektora B+R z wykorzystaniem potencjału szkolnictwa wyższego LOF, wsparcie procesu dyfuzji innowacji gospodarczych i społecznych na obszarze LOF ▪ tworzenie miejsc pracy w wysokotechnologicznym przemyśle dla wykwalifikowanej kadry ▪ podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, w tym wymagań wysokoenergetycznego przemysłu, wsparcie rozwoju infrastruktury edukacyjnej, rozwoju szkolnictwa wyższego, upowszechnienie kształcenia ustawicznego ▪ wsparcie rzemiosła przez rozwój edukacji, produkcji i usług związanych z tym sektorem, wykorzystanie potencjału Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Lesznie i IOB
<p style="color: #c00000; font-weight: bold; text-align: center;">ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, usług przeciwdziałających negatywnym skutkom procesów demograficznych (m.in. rozwój usług opiekuńczych, w tym opieki nad dziećmi) ▪ rozwój usług zwiększających atrakcyjność osiedleńczą LOF, zwłaszcza wśród ludzi młodych ▪ zagospodarowanie i lepsze wykorzystanie potencjału kulturalnego i walorów turystyczno-rekreacyjnych obszaru, tworzenie warunków sprzyjających integracji społecznej ▪ wzmacnianie społeczności lokalnych i tożsamości lokalnej, m.in. przez wykorzystanie dorobku i doświadczenia funkcjonujących na tym obszarze Lokalnych Grup Działania
<p style="color: #c00000; font-weight: bold; text-align: center;">ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzmacnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej LOF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ rozbudowa lotniska Leszno-Strzyżewice, w szczególności w kierunku turystyki biznesowej ▪ niwelowanie zagrożeń naturalnych i antropogenicznych, m.in. przez podjęcie działań przeciwdziałających stepowieniu regionu, zapobieganie sływowi opadowemu z pól rolniczych, ochronę Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 307, wzrost retencji wody ▪ kształtowanie zielonego pierścienia wokół miasta Leszna; ochrona obszarów zielonych na terenach miejskich ▪ poprawa gospodarki odpadami na terenie miasta Leszna i LOF ▪ realizacja programów na rzecz poprawy jakości powietrza służących ograniczeniu niskiej emisji ▪ wdrażanie innowacyjnych technologii w energetyce, wykorzystanie w energetyce zasobów pochodzenia rolniczego
<p style="color: #c00000; font-weight: bold; text-align: center;">WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewitalizacja obszarów zdegradowanych, zagospodarowanie ich pod tereny inwestycyjne i cele pożytku publicznego ▪ prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej

- aktywizacja współpracy samorządów lokalnych, partnerów samorządowych i społecznych podnosząca efektywność i zasadność realizowanych inwestycji, wzrost powiązań kooperacyjnych i sieciowych

Pilski Obszar Funkcjonalny

Piła wraz z najbliższym sąsiedztwem tworzy Pilski Obszar Funkcjonalny (POF) położony w północnej części Wielkopolski. POF pozostaje w zasięgu oddziaływania czterech województw: wielkopolskiego, zachodniopomorskiego, pomorskiego i kujawsko-pomorskiego. POF pełni funkcje administracyjne, usługowe w szczególności w dziedzinie zdrowia, kultury i edukacji. Atutami POF są korzystna lokalizacja w skali kraju i regionu wynikająca z położenia na skrzyżowaniu dróg krajowych nr 10 i 11 oraz linii kolejowych nr 18, 203, 354 i 403, rzeka Noteć pełniąca funkcję śródlądowej drogi wodnej E70 o znaczeniu międzynarodowym, lądowisko samolotowe w Pile o jednym z najdłuższych pasów startowych w Polsce. Głównymi problemami POF są niekorzystne tendencje demograficzne związane ze spadkiem przyrostu naturalnego i emigracją ludności, wysoka stopa bezrobocia i niezadowalająca dostępność do wyspecjalizowanych usług, niewykorzystany potencjał komunikacyjny. Ze względu na kumulację negatywnych czynników ograniczających rozwój miasto Piła znalazła się wśród miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p>WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój MŚP oraz rozwój terenów inwestycyjnych, wsparcie przedsiębiorczości związanej z zawodami rzemieślniczymi ▪ wsparcie firm tworzących inteligentne specjalizacje ze szczególnym uwzględnieniem OZE, doświadczenia mieszkańców zatrudnionych w przemysłach oświetleniowym, elektronicznym i elektrotechnicznym ▪ wspieranie tworzenia sieci przedsiębiorstw oraz wzmacnianie IOB ▪ aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo ▪ podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej szkół do lokalnego rynku pracy, upowszechnienie kształcenia ustawicznego, rozwój szkolnictwa wyższego ▪ wsparcie rzemiosła przez rozwój edukacji, produkcji i usług związanych z tym sektorem, wykorzystanie potencjału Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Pile
<p>ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzmacnianie Piły w realizacji funkcji ośrodka ponadlokalnego o znaczeniu akademickim, kulturalnym, ochrony zdrowia, sportu i rekreacji ▪ poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej (w tym Szpitala Specjalistycznego w Pile im. Stanisława Staszica) ▪ rozwój usług senioralnych i innych przeciwdziałających negatywnym skutkom procesów demograficznych (m.in. rozwój usług opiekuńczych, w tym opieki nad dziećmi, na rzecz osób starszych) ▪ wspieranie organizacji społecznych realizujących działania integrujące społeczność POF ▪ rozwój funkcji turystycznych POF, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki wodnej na rzekach Noteć i Gwda
<p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępności komunikacyjnej do stolicy regionu ▪ wzmacnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej POF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ elektryfikacja i modernizacja linii kolejowej Krzyż-Piła ▪ wykorzystanie potencjału lotniska w Pile dla wzrostu gospodarczego przez wzmocnienie jego funkcji CARGO i wykorzystanie do użytku cywilnego ▪ zwiększenie efektywności energetycznej sektora publicznego i mieszkaniowego, wdrażanie nowych technologii energetycznych (w tym OZE) ▪ zwiększenie efektywności gospodarki wodno-ściekowej i inwestycji w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną ▪ przeciwdziałanie suszy i powodzi przez wzrost retencji wody, odpowiednią gospodarkę lasami ▪ wyposażenie i integracja służb zaangażowanych w usuwanie skutków klęsk żywiołowych i środowiskowych oraz inwestycje w systemy wykrywania zagrożeń, odpowiednie wyposażenie służb ▪ kompleksowe wykorzystanie potencjału wodoru jako alternatywnego nośnika energii, budowa magazynu energii w systemie <i>power to gas</i>
<p>WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewitalizacja obszarów zdegradowanych (w tym powojkowych, cennych układów ruralistycznych) ▪ prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej

- wzrost wykorzystania nowoczesnych technologii w usługach
- wzmocnienie współpracy z sąsiadującymi regionami

Wschodni Obszar Funkcjonalny

Głównymi jednostkami osadniczymi Wschodniego Obszaru Funkcjonalnego (WOF) są Konin, Koło, Słupca, Turek. WOF stanowi obszar koncentracji przemysłu wydobywco-energetycznego we wschodniej części Wielkopolski. Ze względu na wyczerpywanie złóż kopalin obszar ten wymaga wdrożenia działań restrukturyzacyjnych ukierunkowanych na określenie nowych funkcji dla zlokalizowanych na tym obszarze terenów poprodukcyjnych i pogórnich oraz ukierunkowania przemysłu na produkcję innych nośników energii. Szczególnych szans należy upatrywać w rozwoju alternatywnych źródeł energii, zwłaszcza energetyki geotermalnej i wodoru. Rozwój innych specjalizacji, niezwiązanych bezpośrednio z przemysłem paliwowo-energetycznym, pozwoli wykorzystać atuty położenia tego obszaru. Ponadto należy podjąć działania rekultywacji terenów po odkrywkowej eksploatacji węgla brunatnego.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p>WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji energetycznej bez znaczących kosztów ekonomicznych i społecznych ▪ restrukturyzacja i modernizacja gospodarki WOF, tworzenie alternatyw gospodarczych (opartych np. na OZE, wodorze) oraz specjalizacji niezwiązanych bezpośrednio z przemysłem paliwowo-energetycznym, m.in. budowa proinnowacyjnego Parku Przemysłowo–Technologicznego Aglomeracji Konińskiej ▪ rozwój i podniesienie atrakcyjności terenów inwestycyjnych przez zintegrowane działania promocyjne, a także racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie terenów poprodukcyjnych i pogórnich ▪ zachowanie i rozwój potencjału rolnictwa, ochrona gruntów rolnych, wdrażanie programów kompensacyjnych dla sektora rolniczego z tytułu działalności kopalni ▪ poprawa sytuacji na rynku pracy przez stworzenie warunków do powstania nowych miejsc pracy ▪ podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, stworzenie warunków do kształcenia ustawicznego szczególnie w przypadku pracowników odchodzących z sektora paliwowo-energetycznego tak, aby w nowych miejscach pracy mogli w jak największym stopniu wykorzystywać swoje wcześniej zdobyte umiejętności i doświadczenie zawodowe
<p>ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych, poprawa dostępu do usług społecznych i ich jakości, w tym usług i infrastruktury zdrowotnej, usług opiekuńczych i senioralnych ▪ rozwój funkcji turystycznych w oparciu o walory georóżnorodności środowiska WOF ▪ wzmacnianie społeczności lokalnych i tożsamości lokalnej, m.in. przez wykorzystanie dorobku i doświadczenia funkcjonujących na tym obszarze Lokalnych Grup Działania
<p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozbudowa infrastruktury transportowej, budowa/przebudowa sieci dróg krajowych i wojewódzkich położonych na obszarze WOF, m.in. DK 25, 72, 92, ułatwienie przepływów towarów w kierunkach północ-południe i wschód-zachód powiązanych z autostradą A2 ▪ rozwój infrastruktury kolejowej, budowa węzła kolejowego oraz rozważenie budowy sieci kolejowej łączącej Konin–Koło–Turek, modernizacja linii kolejowej E20 ▪ wzmacnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej WOF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ dochowanie zobowiązań w dziedzinie ochrony środowiska oraz podnoszenie jego jakości, szczególnie w zakresie powietrza, bioróżnorodności, wód powierzchniowych i podziemnych, upowszechnianie edukacji ekologicznej ▪ uregulowanie gospodarki odpadami i wodno-ściekowej ▪ wzrost retencji wody ▪ produkcja energii opartej na nowych nośnikach energii, inicjowanie i prowadzenie działań związanych z rozwojem energetyki rozproszonej oraz lokalnym bezpieczeństwem energetycznym, rozwój inicjatyw klastrowych

	<p>oraz inteligentnych systemów magazynowania, zarządzania i dystrybucji energii, w szczególności opartych na alternatywnych źródłach</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wykorzystanie pełnego potencjału wszystkich rodzajów OZE (m.in. biopaliw ciekłych, biogazu, energii wiatru, geotermii głębokiej, pomp ciepła, ogniw fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych) oraz poprawa efektywności energetycznej
<p>WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewitalizacja, rekultywacja i przywrócenie przyrodzie i mieszkańcom zdegradowanych terenów pogórnicych, rewitalizacja obszarów zdegradowanych zwiększająca ich atrakcyjność osiedleńczą i poprawiająca jakość życia mieszkańców ▪ wzmacnianie instrumentów programowych i doskonalenie systemów wdrażania zwiększających skuteczność implementowanych mechanizmów rozwojowych, doskonalenie i upowszechnianie modelu współzarządzania z wykorzystaniem metod partycypacji społecznej przy uczestnictwie NGO, JST wszystkich szczebli, przedstawicieli rządu, przedsiębiorców i mieszkańców ▪ przygotowanie sprawiedliwego i inkluzywnego <i>Planu transformacji gospodarczej i energetycznej</i>, który zostanie uzgodniony w gronie wszystkich zainteresowanych stron, w tym pracowników, związków zawodowych, przedsiębiorców, władz samorządowych, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, przedstawicieli szkół i uczelni; transformacja powinna być zgodna z unijną inicjatywą wsparcia regionów górniczych

Północno-zachodni Obszar Funkcjonalny

Głównymi jednostkami osadniczymi Północno-zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (PnZOF) są Piła – miasto o charakterze ośrodka subregionalnego, Chodzież, Międzychód, Trzcianka i Złotów. Obszar wyróżnia wysoki udział terenów cennych przyrodniczo na tle województwa. W granicach obszaru PnZOF wyodrębnia się rejony o dużych zwartych kompleksach leśnych (Puszcza Notecka, Puszcza nad Drawą, Puszcza nad Gwdą, Pojezierze Międzychodzko-Pniewskie, Dolina Noteci) oraz rejony dobrych gleb w północno-wschodniej części tego obszaru. Zasoby i walory środowiska PnZOF odgrywają istotną rolę w kształtowaniu równowagi ekosystemu przyrodniczego nie tylko Wielkopolski, ale i całego kraju. Ze względu na duże walory przyrodnicze i środowiskowe zaleca się, aby rolnictwo na terenie PnZOF miało charakter ekologiczny.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p>WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budowanie wizerunku i marki PnZOF jako terenu atrakcyjnego inwestycyjnie, pozyskiwanie nowych inwestorów ▪ rozwój rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego, rozwój specjalizacji rolniczych w szczególności rolnictwa ekologicznego i certyfikowanego, nowoczesnego sadownictwa ▪ stymulowanie rozwoju gospodarczego opartego na koncepcji „zielonego wzrostu”, w tym ekoinnowacyjności ▪ rozwój MŚP i zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw ▪ aktywizowanie osób bezrobotnych, zagrożonych i wykluczonych społecznie ▪ podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej szkół do lokalnego rynku pracy, wsparcie rozwoju infrastruktury edukacyjnej wysokiej jakości, upowszechnienie kształcenia ustawicznego i możliwości przekwalifikowania ▪ przygotowanie terenów inwestycyjnych wokół ośrodków miejskich jako wsparcie rozwoju przemysłu i przedsiębiorczości na terenie PnZOF
<p>ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, usług przeciwdziałających negatywnym skutkom procesów demograficznych (m.in. rozwój usług opiekuńczych, w tym opieki nad dziećmi) ▪ rozwój usług zwiększających atrakcyjność osiedleńczą ▪ rozwój kapitału społecznego przez wsparcie działalności kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej ▪ wsparcie potencjału turystycznego obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem Wielkiej Pętli Wielkopolski, modernizacji infrastruktury turystycznej szlaku wodnego Doliny Noteci ▪ projektowanie nowych szlaków turystycznych, tworzenie sieci tras turystyki krajobrazowej i kwalifikowanej oraz zaplecza obsługi ruchu turystycznego z uwzględnieniem walorów zabytkowych zespołów urbanistycznych i ruralistycznych PnZOF, wspieranie rozwoju bazy wypoczynkowej na terenach wiejskich, w szczególności agroturystyki ▪ wykorzystanie walorów przyrodniczych dla poprawy jakości życia, rozwoju usług prozdrowotnych, leczniczych i rehabilitacyjnych ▪ wspieranie aktywności mieszkańców i rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego m.in. przez tworzenie odpowiednich warunków do powstawania nowych podmiotów ekonomii społecznej, w tym NGO oraz wykorzystanie już istniejących
<p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępności komunikacyjnej PnZOF i zwiększenie dostępu do stolicy regionu, m.in. poprzez budowę dróg S10 i S11 oraz rozbudowę i modernizację pozostałych dróg krajowych i wojewódzkich ▪ wzmacnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej PnZOF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ rozwój infrastruktury kolejowej (budowa linii kolejowej nr 236 i 390 na trasie Wągrowiec-Rogoźno–Czarnków oraz odtworzenie linii kolejowej w kierunku Międzychodu) ▪ wykorzystanie potencjału lotniska w Pile dla wzrostu gospodarczego przez wzmocnienie jego funkcji CARGO i wykorzystanie do użytku cywilnego, w tym turystyki biznesowej (budowa terminala do obsługi małego ruchu lotniczego)

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ochrona różnorodności i krajobrazu, zapewnienie trwałości i ciągłości systemów leśnych, upowszechnienie edukacji ekologicznej wśród dzieci i młodzieży ▪ zapobieganie skażeniom wód gruntowych będących efektem działalności rolniczej ▪ kompleksowe wykorzystanie istniejących potencjałów umożliwiających zwiększenie dywersyfikacji źródeł energii, zastosowanie innowacyjnych technologii w energetyce ▪ zmniejszenie emisji substancji szkodliwych do atmosfery ▪ poprawa efektywności energetycznej, ze szczególnym uwzględnieniem budynków użyteczności publicznej
<p>WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewitalizacja obszarów zdegradowanych, nadanie nowych funkcji obszarom zmarginalizowanym położonym przy granicy województwa (skuteczne wykorzystanie krajowego instrumentu OSI) ▪ prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej, zapobieganie zmianie sposobu użytkowania gruntów o wysokich walorach rolniczych za pomocą instrumentów programowych i skutecznego systemu ich wdrażania ▪ rozwój współpracy samorządów lokalnych, partnerów samorządowych i społecznych podnoszącej efektywność i zasadność realizowanych inwestycji, doskonalenie i upowszechnienie metod partycypacji społecznej we współzarządzaniu (wykorzystanie w tym celu aktywnych lokalnych organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej)

Południowo-zachodni Obszar Funkcjonalny

Głównymi jednostkami osadniczymi Południowo-zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (PdZOF) są Gostyń, Krotoszyn i Rawicz. Atutem obszaru jest położenie w pierścieniu zasięgu dużych ośrodków miejskich Poznań, Wrocławia, Kalisza i Leszna. Obszar wyróżnia potencjał do prowadzenia produkcji rolniczej i wysoka kultura rolna (ogromnym atutem tego obszaru jest kapitał społeczny, często od wielu pokoleń związany z pracą na roli i wartościami kulturowymi lokalnych społeczności). Kluczowe dla rozwoju tego obszaru jest wzmacnianie działalności przetwórczej wykorzystującej bazę lokalnych surowców dla przemysłu rolno-spożywczego.

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ

<p>WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wykorzystanie warunków glebowych do prowadzenia wysoko efektywnego rolnictwa, rozwój bazy przetwórczej, promocja żywności ▪ rozwój MŚP i wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, rozwój IOB, w tym narzędzi doradczych i finansowych ▪ wsparcie działalności klastrowych, ze szczególnym uwzględnieniem sektora rolniczego ▪ dywersyfikacja działalności gospodarczej i rozwój wielofunkcyjności na obszarach wiejskich, wspieranie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w postaci małych i średnich zakładów produkcyjnych ▪ rozwój terenów inwestycyjnych ▪ podniesienie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, stworzenie warunków do kształcenia ustawicznego i przekwalifikowania, propagowanie kształcenia dualnego jako praktycznej ścieżki nauki zawodu ▪ aktywizacja zawodowa osób rezygnujących z prowadzenia działalności rolniczej, pomoc w nabywaniu kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych
<p>ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, usług przeciwdziałających negatywnym skutkom procesów demograficznych (m.in. rozwój usług opiekuńczych, w tym opieki nad dziećmi) ▪ rozwój usług zwiększających atrakcyjność osiedleńczą ▪ wspieranie aktywności mieszkańców i rozwój społeczeństwa obywatelskiego m.in. przez tworzenie odpowiednich warunków do postawiania nowych podmiotów ekonomii społecznej, w tym NGO, nawiązywania partnerstw i sieciowania oraz wykorzystanie dorobku i doświadczenia funkcjonujących na tym obszarze Lokalnych Grup Działania ▪ wsparcie w rozwoju rolnictwa społecznego przez wprowadzanie usług społecznych do funkcjonujących oraz nowo powstałych gospodarstw rolnych ▪ wykorzystanie, wzmocnienie i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (dworów, pałaców, parków podworskich oraz obiektów sakralnych), rozwój bazy wypoczynkowej na obszarach wiejskich, w szczególności agroturystyki
<p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa dostępności komunikacyjnej do stolicy regionu i ośrodków subregionalnych, budowa obwodnic w ciągach dróg DK nr 12, 15 i 36, rozbudowa i modernizacja pozostałych dróg krajowych i wojewódzkich ▪ wzmacnianie wewnętrznej spójności komunikacyjnej PdZOF przez rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, transportu niskoemisyjnego, tworzenie sieci ścieżek rowerowych, rozwój sieci komunikacji autobusowej, integrację systemów transportu zbiorowego i budowę węzłów przesiadkowych ▪ modernizacja i/lub poprawa parametrów technicznych linii kolejowych, w tym nr 14 i 281 ▪ wsparcie produkcji energii z odnawialnych źródeł przy wykorzystaniu zasobów pochodzących z sektora rolniczego ▪ ochrona zasobów, poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych, zapobieganie skażeniom spowodowanym działalnością rolniczą, prowadzenie działań prewencyjnych oraz likwidacja skutków suszy i stepowienia ▪ doskonalenie kultury rolnej i poprawa jakości gleb, zapobieganie erozji przez właściwe użytkowanie terenów agrarnych, wykluczenie działań pogarszających funkcjonalność tych terenów ▪ uniemożliwienie eksploatacji węgla brunatnego

- prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej, zapobieganie zmianie sposobu użytkowania gruntów o wysokiej bonitacji, wprowadzenie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych
- rozwój współpracy samorządów lokalnych, partnerów samorządowych i społecznych podnoszącej efektywność i zasadność realizowanych inwestycji, doskonalenie i upowszechnienie metod partycypacji społecznej we współzarządzaniu (wykorzystanie w tym celu aktywnych Lokalnych Grup Działania)

Miasta średnie tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Bazując na zapisach SOR oraz KSRR do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w Wielkopolsce zaliczono 13 gmin: Babiak, Chodów, Czajków, Drawsko, Jastrowie, Lipka, Okonek, Olszówka, Osieczna, Przedecz, Wapno, Wieleń i Wierzbinek. Gminy te znajdują się w głównej mierze przy granicy regionu, a ich nagromadzenie obserwuje się zwłaszcza w jego wschodniej i północnej części.

Na obszarze województwa wielkopolskiego zidentyfikowanych zostało także 7 miast średnich tracących dotychczasowe funkcje, tj. Gniezno, Koło, Konin, Piła, Pleszew, Turek, Złotów. Wśród nich zdiagnozowano cztery jednostki o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej (tj. Gniezno, Piła, Pleszew, Turek), jedno miasto o mocno niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej (tj. Złotów), a także dwie gminy, na obszarze których można obserwować utratę funkcji w najwyższym stopniu, przejawiającą się wyjątkowo niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą (tj. Konin i Koło).

KLUCZOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ	
WZROST GOSPODARCZY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW	<ul style="list-style-type: none"> ▪ działania naprawcze związane z upadkiem tradycyjnych lokalnych gospodarek oraz odbudowa bazy gospodarczej ▪ wzmocnienie procesów dezagrarności i powstawania pozarolniczych miejsc pracy ▪ zwiększenie poziomu przedsiębiorczości, wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, dopasowanie popytu i podaży na rynku pracy, m.in. przez wsparcie szkolnictwa zawodowego dostosowanego do potrzeb lokalnej gospodarki, rozwój rzemiosła ▪ wsparcie w powstawaniu i rozwoju MŚP ▪ inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby
ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeciwdziałanie niekorzystnej strukturze demograficznej oraz ujemnemu saldu migracji, m.in. przez poprawę jakości oraz dostępu do podstawowych usług publicznych, zdrowotnych i opieki senioralnej ▪ przeciwdziałanie deprywacji infrastruktury publicznej oraz jej uzupełnianie ▪ zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej ▪ wsparcie rozwoju potencjału turystycznego
ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenia dostępności terytorialnej i komunikacyjnej ▪ wzmocnienie i integracja powiązań transportowych (połączeń drogowych i kolejowych), zwłaszcza z ośrodkiem metropolitalnym
WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa zdolności instytucjonalnej koniecznej do efektywnego zarządzania procesami rozwojowymi, poprawa funkcjonowania instytucji publicznych na tych obszarach ▪ ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych, działania na rzecz współpracy na wszystkich szczeblach administracji w obrębie województwa jak i poza jego granicami, lepsze wykorzystanie możliwości jakie oferuje współpraca ponadlokalna i międzywojewódzka ▪ nadanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym ▪ prowadzenie polityki służącej sukcesywnej rewitalizacji obszarów zmarginalizowanych

6. Oczekiwania względem polityk zewnętrznych

W Strategii Wielkopolska 2030 wskazane są interwencje, które pozostają pod bezpośrednim oddziaływaniem innych podmiotów niż Samorząd Województwa, w szczególności należą do kompetencji rządowych. Ich wyartykułowanie przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego i odpowiednia polityka państwa są niezbędnym warunkiem osiągnięcia celów rozwojowych Wielkopolski do 2030 roku. Dla zapewnienia dalszego rozwoju regionu należy:

1. Kontynuować działania w zakresie decentralizacji planowania i zarządzania polityką rozwoju. Samorządy województw są istotnym partnerem w polityce rozwoju, pełnią rolę koordynacyjną i zarządzającą w różnych obszarach polityki publicznej. Należy kontynuować działania, w ramach których państwo określa ramowe cele rozwoju obszarów i zapewnia podstawowe instrumentarium, ale pozostawia konkretne rozstrzygnięcia w gestii samorządu regionalnego, który zna specyfikę poszczególnych terytoriów, dzięki czemu potrafi nie tylko lepiej ukierunkować daną interwencję, ale również określić jej intensywność.
2. Zagwarantować samorządom terytorialnym pulę środków adekwatną do zadań. Ze względu na duży poziom zróżnicowania zadań publicznych powierzanych samorządom, które ulegają zmianom w czasie, uzasadniona jest potrzeba przeprowadzania cyklicznych zmian w systemie dochodów. Ich celem jest dostosowywanie wysokości dochodów do wydatków i potrzeb wspólnot samorządowych. Ponadto wyzwaniem dla administracji centralnej jest stworzenie sprawiedliwego systemu korekcyjno-wyrównawczego, który z jednej strony będzie spełniał swoją nadrzędną funkcję, jaką jest doposażenie „uboższych samorządów”, a z drugiej nie będzie w sposób nadmierny nadwyręzał „samorządów bogatszych”.
3. Podjąć działania związane ze słabo rozwiniętym układem komunikacyjnym regionu w relacji północ-południe. Niezwykle istotnym problemem jest ciągły brak realizacji drogi ekspresowej S11 w całym jej przebiegu oraz inwestycji dotyczących dróg krajowych nr 10, 12, 15 i 25. Konieczne jest wytyczenie właściwego przebiegu drogi S11 i jak najszybsza realizacja tej inwestycji na całym jej przebiegu, a zwłaszcza na odcinkach Ostrów – Poznań i Poznań – Kołobrzeg z uwzględnieniem bezkolizyjnych zjazdów oraz obwodnic.
4. Wspierać rozwój sieci kolejowej Wielkopolski w zakresie budowy linii kolejowych dużych prędkości, a także modernizacji linii regionalnych oraz podwyższania standardu przewozów. Realizacja inwestycji związanych z powstaniem Centralnego Portu Komunikacyjnego z perspektywy Wielkopolski wiąże się ze zmianami przede wszystkim w obszarze infrastruktury kolejowej w regionie. Istnieje konieczność nawiązania współpracy w tym aspekcie na wszystkich szczeblach administracji. Dalszego rozwoju wymaga Poznańska Kolej Metropolitalna. Konieczne jest przyspieszenie prac związanych z budową trzeciego toru między Poznaniem Głównym a Poznaniem Wschodnim. Budowa kolejnego peronu i modernizacja dotychczasowych mają istotne znaczenie dla komfortu pasażerów i poszerzenia oferty przewoźników. Ponadto niezwykle istotne jest przywrócenie połączeń kolejowych do miast Czarnkowa, Międzychodu, Gostynia i Śremu, które pomimo dostępu do sieci są z niej wykluczone. Powodem jest zawieszenie przewozów kolejowych. Należy dążyć do rozwoju połączeń i budowy nowych linii i węzłów kolejowych, np. budowa linii kolejowej Konin – Turek – Koło. Pilnej modernizacji wymagają linie kolejowe nr 369 na odcinku Śrem – Czemiń, nr 360 na odcinku Gostyń – Kąkolewo, a także modernizacja ciągu komunikacyjnego na liniach kolejowych nr 236 i 390 Wągrowiec – Rogoźno – Czarnków. Pożądanymi kierunkami działań jest również budowa drugiego toru kolejowego na linii kolejowej nr 354 Poznań – Piła, a także rewitalizacja dalszego połączenia kolejowego na linii Piła-Kołobrzeg; rewitalizacja linii nr 203 Piła-Krzyż-Gorzów Wielkopolski-Kostrzyn z elektryfikacją, kontynuacja rewitalizacji linii kolejowej nr 356 w kierunku Gołańczy i nr 357 w kierunku Wolsztyna oraz modernizacja linii kolejowej Krotoszyn-Jarocin (nr 281).

5. Wspierać walory przyrodnicze Wielkopolski, szczególnie w zakresie ochrony parków narodowych i krajobrazowych. Na terenie województwa znajdują się dwa parki narodowe, bogate we florę i faunę rozlewiska Warty oraz urozmaicony krajobraz polodowcowy.
6. Wspierać rozwój rolnictwa przez:
  - Zwiększenie wydatków z budżetu państwa na rolnictwo.
  - Wdrożenie systemowych rozwiązań związanych z monitorowaniem i szacowaniem skutków zjawisk atmosferycznych.
  - Zwiększenie atrakcyjności i dostępności ubezpieczeń rolniczych na okoliczność klęsk atmosferycznych.
  - W przypadku wystąpienia niekorzystnych zjawisk atmosferycznych i klęsk żywiołowych umorzenie wszystkim rolnikom składki ubezpieczeń KRUS, ZUS z zachowaniem ciągłości ubezpieczenia niezależnie od formy gospodarowania.
  - Przywrócenie samorządom województw kompetencji w zakresie gospodarki wodnej dla potrzeb rolnictwa.
  - Zwiększenie wsparcia finansowego z budżetu państwa dla rolników na przeciwdziałanie klęskom suszy i powodzi.
  - Zwiększenie środków finansowych na działalność Inspekcji Weterynaryjnej, które pozwolą zintensyfikować działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa żywności.
  - Zintensyfikowanie działań w zakresie kompleksowych rozwiązań mających na celu zwalczanie choroby ASF oraz choroby Aujeszkyego na terenie Wielkopolski i Polski.
  - Zwiększenie opłacalności produkcji przez wprowadzenie cen minimalnych na produkty rolne.
  - Podjęcie działań zmierzających do ochrony i promocji towarów żywnościowych pochodzących z polskiej produkcji rolnej.
  - Wsparcie ras rodzimych, hodowli zagrodowej, krajowej produkcji nasiennej oraz wdrożenie i upowszechnienie postępu hodowlanego w produkcji rolnej.
  - Zwiększenie efektywności produkcji przez wsparcie inwestycji związanych z budową biogazowni rolniczych oraz wprowadzenie rolnictwa precyzyjnego.
  - Wprowadzenie preferencji dla firm świadczących usługi rolnicze lub wspólnego użytkowania maszyn.
  - Wprowadzenie mechanizmów prawnych regulujących gospodarowanie przestrzenią produkcyjną.
  - Wprowadzenie regionalizacji wsparcia unijnego dla rolnictwa na inwestycje.
  - Przywrócenie samorządom województw kompetencji w zakresie doradztwa rolniczego.
7. Wspierać rozwój biznesu przez:
  - Inwestycje w lokalne lotniska (dla CARGO i małych przewozów). Wsparcia wymaga lotnisko w Michałkowie oraz lądowisko w Pile. Inwestycje pozwoliłyby na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej tych obszarów, rozwój branż związanych z transportem lotniczym (Wielkopolski Klaster Lotniczy) oraz przyczyniły do zwiększenia spójności regionu (szczególnie poprawiły dostępność komunikacyjną północnej Wielkopolski).
  - Wsparcie narzędziami finansowymi, organizacyjnymi i prawno-instytucjonalnymi ekspansji zagranicznej wielkopolskich przedsiębiorstw, ich internalizację i większy udział w procesach globalizacji. Konieczna jest rozbudowa sieci placówek dyplomacji ekonomicznej i ich wzmocnienie kadrowe, tak pod względem ilościowym, jak i merytorycznym.
  - Zwiększenie stabilności systemu prawnego regulującego działalność gospodarczą, a także racjonalną implementację prawa unijnego do polskiego, skrócenie sądowych postępowań gospodarczych oraz usprawnienie funkcjonowania systemu zamówień publicznych.
  - Umocnienie prawne samorządu gospodarczego, które umożliwiłoby przedsiębiorcom zrzeszonym w samorządzie w większym stopniu wpływać na politykę gospodarczą.
  - Wsparcie rozwoju rzemiosła, w tym zawodów rzadkich i ginących.
8. Wykluczyć budowę kopalni węgla brunatnego na terenie powiatu gostyńskiego i rawickiego, które charakteryzuje wysoka bonitacja i wartość użytkowa gleb dla rolnictwa. Budowa kopalni

odkrywkowej ingerowałaby bezpośrednio w strukturę gospodarczą tych obszarów, opartą na sektorze rolniczym, prowadząc tym samym do ich marginalizacji społeczno-gospodarczej. Budowa kopalni odkrywkowej na terenie powiatu gostyńskiego i rawickiego nie jest jednoznacznie przesądzona i budzi uzasadniony niepokój wśród mieszkańców. Utrzymywanie stanu niepewności wpływa negatywnie na działania inwestycyjne rolników.

9. Wspierać Samorząd Województwa w procesie przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji energetycznej regionu Wschodniej Wielkopolski i obszarów pokopalnianych m.in. przez współfinansowanie programu dla Wielkopolski Wschodniej. Konieczna w tym zakresie jest współpraca lokalnych samorządów, województwa oraz strony rządowej.
10. Kontynuować prace nad kompleksową reformą opieki zdrowotnej, w ramach której należy:
  - Ułatwić dochodzenie do uzyskania specjalizacji.
  - Zapewnić odpowiednią obsadę personelu medycznego.
  - Zintensyfikować działania na rzecz wykorzystania potencjału podstawowej opieki zdrowotnej w procesie leczenia pacjentów.
  - Podjąć działania w zakresie ochrony zdrowia psychicznego.
  - Wspierać powstawanie nowoczesnej infrastruktury szpitalnej, zarówno w aspekcie udzielania świadczeń zdrowotnych, jak i kształcenia przyszłych kadr medycznych.
11. Kontynuować prace nad reformą edukacji i zagwarantować środki samorządom na działania dostosowawcze.
12. Kontynuować działania w zakresie polityki mieszkaniowej, m.in. program Mieszkanie Plus. Konieczne jest zwiększenie dostępności mieszkań, szczególnie tanich mieszkań czynszowych z możliwością wykupienia na własność.
13. Kontynuować inwestycje na odcinku Międzynarodowej Drogi Wodnej E70 przebiegającej przez województwo wielkopolskie. Samorząd Województwa podjął już inicjatywy związane z rozwojem turystyki wodnej, do której należy m.in. projekt Wielkiej Pętli Wielkopolski.
14. Kontynuować działania związane z budową zbiornika retencyjnego Wielowieś Klasztorna na rzece Prośnie. Jest to kluczowa inwestycja chroniąca południową Wielkopolskę przed powodzią, zabezpieczająca tereny w zlewni zbiornika i poniżej zapory przed skutkami suszy. Konieczna jest kontynuacja działań inwestycyjnych, których część podjął już Samorząd Województwa (m.in. wykupił grunty i gospodarstwa znajdujące się na obszarze ww. inwestycji).
15. Wspierać działalność rodzinnych ogródków działkowych, w zakresie regulacji działalności ogrodniczej prowadzonej na obszarze ogródków, wsparcia finansowego (dedykowane programy dofinansowania), wykorzystania potencjału rodzinnych ogródków działkowych w edukacji ekologicznej, promocji aktywnej polityki senioralnej i zdrowego stylu życia. Należy zadbać, aby ewentualna likwidacja rodzinnych ogródków działkowych odbywała się jedynie w przypadkach w pełni uzasadnionych. Jednocześnie uregulować kwestie gospodarki ściekowej na terenach ROD, wymagań odnośnie wyposażenia ogrodów w zbiorniki bezodpływowe i sanitariaty, jak również kwestie odpowiedzialności ROD za zaśmiecanie terenów do nich przylegających.

7. System realizacji Strategii

Dla zapewnienia osiągnięcia wyznaczonych celów rozwojowych w sposób skuteczny i efektywny, poniżej ustala się podstawy systemu realizacji Strategii, obejmujące główne instrumenty realizacji, procesy monitorowania celów strategicznych i ewaluację. Szczegółowy opis realizacji Strategii, porządkujący jej działania, zawierający listę przedsięwzięć strategicznych oraz precyzujący proces koordynacji będzie zawierać *Plan zarządzania i realizacji strategii rozwoju województwa*. Należy przy tym wyjaśnić, że wpływ na skuteczność systemu realizacji będą miały także uwarunkowania zewnętrzne, o charakterze krajowym, międzynarodowym czy wręcz globalnym (np. uwarunkowania koniunkturalne, klimatyczne, systemowe mające swoje źródło w polityce krajowej i unijnej). Zostały one szerszej przedstawione w analizie SWOT (zob. rozdz. *Silne i słabe strony województwa, szanse i zagrożenia w jego otoczeniu*).

System realizacji Strategii Wielkopolska 2030 jest zbieżny z nowym modelem zarządzania rozwojem Polski. W dokumencie *System zarządzania rozwojem Polski* wskazuje się, że po dokonaniu zmian prawnych regionalna strategia rozwoju zostanie zastąpiona dokumentem zintegrowanej strategii rozwoju województwa (ZSRW), łączącym w sobie strategię rozwojową i plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Zmiany te mają być wprowadzane przez rząd etapami. Strategia Wielkopolska 2030 uwzględnia zaproponowaną w ww. dokumencie strukturę instrumentów programowych.

7.1. Instrumenty programowe

Instrumenty programowe stanowią zbiór wzajemnie powiązanych dokumentów w układzie hierarchicznym, tworząc tym samym programowo-planistyczny system rozwoju regionu. Hierarchiczność determinuje w głównej mierze zakres przedmiotowy (przesłanki opracowania, kompleksowość, zasięg oddziaływania, okres i podmioty realizacji, sprecyzowanie wymiaru finansowego) poszczególnych poziomów dokumentów, zgodnie z zasadą od ogółu do szczegółu.

UKŁAD DOKUMENTÓW REGIONALNYCH

Podstawową rolę programującą w regionie pełni *Strategia rozwoju województwa do 2030 roku*. Strategia stanowi podstawę do przygotowania stanowiska negocjacyjnego Samorządu Województwa na potrzeby Kontraktu Terytorialnego, jak również na potrzeby zawarcia porozumień terytorialnych z JST.

Z uwagi na horyzontalny wymiar polityki przestrzennej – oznaczający, że obszary i problemy zagospodarowania przestrzennego powinny być uwzględniane we wszystkich dokumentach strategicznych i operacyjnych sporządzanych na poziomie regionalnym, w zakresie dotyczącym problematyki objętej danym dokumentem – najważniejszym dokumentem zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym jest *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego*. Obydwa dokumenty przyjmowane są przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

Polityki rozwoju województwa⁶ i strategie sektorowe wynikają z zapisów Strategii lub dokumentów wymaganych w odpowiednich uregulowaniach prawnych, przyjmowane przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego. Uszczegóławiają one dany kierunek interwencji Strategii Wielkopolska 2030 lub co najmniej dany cel operacyjny, z podaniem ram finansowych służących jego realizacji. Samorząd Województwa może opracować politykę rozwoju w danej dziedzinie/sektorze lub na danym terytorium Wielkopolski z własnej inicjatywy (tzw. dokument nieobligatoryjny). Szczególnym przypadkiem dokumentu nieobligatoryjnego jest strategia ponadregionalna, sporządzana w celu wzmocnienia współpracy terytorialnej, będąca wynikiem oddolnej inicjatywy regionów. Przyjmowana jest przez sejmiki wszystkich województw zaangażowanych w realizację strategii ponadregionalnych.

Programy – dokumenty o charakterze operacyjno-wdrożeniowym – precyzują działania, w tym zadania inwestycyjne wynikające z dokumentów wyższego rzędu lub aktów prawa regulujących dany obszar społeczno-gospodarczy, podejmowane w określonym przez Strategię horyzoncie czasowym. Wśród nich wyróżniamy programy rozwoju oraz programy operacyjne. Szczególnym przypadkiem dokumentu programowego jest *Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny (WRPO)*, przygotowywany na potrzeby aplikowania o środki unijne w ramach danej perspektywy finansowej. WRPO na lata 2021-2027 będzie stanowić kluczowy dokument operacyjny Strategii Wielkopolska 2030 oraz pozostałych dokumentów ją uszczegóławiających. Programy przyjmowane są przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego.

Ostatni poziom w systemie programowo-planistycznym stanowią plany działań, cechujące się najbardziej zaawansowanym opisem systemów wdrażania, o których mowa w dokumentach wyższego rzędu. Kompleksowymi planami operacyjno-wdrożeniowymi są budżet województwa i wieloletnia prognoza finansowa (WPF). Budżet województwa sporządzany jest dla jednego roku budżetowego, z kolei WPF – na okres danego roku budżetowego oraz co najmniej trzech kolejnych lat.

Szczególnym przypadkiem planu operacyjno-wdrożeniowego jest *Plan zarządzania i realizacji strategii rozwoju województwa*. W podstawowym zakresie zawiera on podmiotowy i przedmiotowy podział zadań w ramach realizacji Strategii. Strategia jest realizowana przez Samorząd Województwa wg kompetencji i właściwości merytorycznych jednostek Samorządu oraz te podmioty, na które Samorząd ma wpływ lub są zaangażowane w realizację Strategii. Część działań zawiera się w obszarze będącym poza kompetencjami Samorządu Województwa, a ich realizatorem jest m.in. strona rządowa, samorządowa szczebla gminnego i powiatowego. Działania samorządu lokalnego powinny wpisywać się w założenia rozwojowe regionu i mieć wobec nich charakter komplementarny. Rdzeniem *Planu zarządzania* jest szczegółowy wykaz inwestycji strategicznych i składających się na nie zadań, wpisanych do budżetu województwa i wieloletniej prognozy finansowej lub dokumentów regulujących finansowanie przedsięwzięć w oparciu o środki zewnętrzne. *Plan zarządzania i realizacji strategii rozwoju województwa* zawiera szerszy opis systemu monitoringu i ewaluacji.

---

⁶ Koncepcja *Systemu Zarządzania Rozwojem Polski* definiuje polityki jako rodzaj dokumentu strategicznego na poziomie regionalnym.

7.2. Instrumenty instytucjonalne

Instrumenty instytucjonalne służą koordynacji działań na rzecz Strategii, przy czym mają one różny stopień sformalizowania. Należą do nich zarówno jednostki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego, podmioty utworzone dla potrzeb efektywnego wdrażania, jak i porozumienia, sieci i platformy współpracy. Istotą stosowania instrumentów instytucjonalnych jest zasada wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa.

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Strategii jest Samorząd Województwa, a za bieżące zarządzanie jej wdrażaniem odpowiada Zarząd Województwa, mający do dyspozycji służby merytoryczne Urzędu Marszałkowskiego i jednostek podległych oraz inne jednostki organizacyjne powiązane z budżetem Województwa. Uzupełnieniem systemu będą:

- Instytucjonalne formy współpracy i uzgodnień takie jak kontrakt terytorialny zawarty pomiędzy rządem a Samorządem Województwa czy porozumienie terytorialne zawarte między Samorządem Województwa a lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego lub ich związkami. Kontrakt terytorialny może występować pod postacią kontraktu programowego, gdy ukierunkowany jest na osiągnięcie wspólnych celów rozwojowych, związany ze środkami UE. Może występować w formule kontraktu sektorowego, gdy wykorzystany jest do uzgadniania realizacji wybranych sektorowych programów przygotowywanych przez ministrów właściwych ze względu na zakres objęty kontraktem, w zakresie interwencji ukierunkowanej terytorialnie w regionie, niezwiązany ze środkami UE. Porozumienie terytorialne określa z kolei kierunki rozwoju lub przedsięwzięcia priorytetowe, które mają istotne znaczenie dla rozwoju lokalnej jednostki samorządu terytorialnego objętej porozumieniem.
- Instytucjonalne formy zarządzania partnerstwami zawartymi między Samorządem Województwa a związkami jednostek samorządu terytorialnego miejskich obszarów funkcjonalnych Wielkopolski, takie jak zintegrowane inwestycje terytorialne i/lub mandaty terytorialne, związane ze środkami UE.
- Regionalne Instrumenty Finansowe, stanowiące bazę finansową np. środków powracających z poprzedniej perspektywy finansowej (tzw. instrumenty zwrotne).
- Wielkopolskie Regionalne Forum Terytorialne, będące podstawowym instrumentem dialogu strategicznego inicjowanego lub prowadzonego przez Samorząd Województwa z aktorami polityki regionalnej z obszaru województwa.
- Relacje pomiędzy Samorządem Województwa i partnerami społeczno-gospodarczymi (np. organizacjami pracodawców, związkami zawodowymi, organizacjami pozarządowymi, placówkami naukowymi) związane z konsultacjami społecznymi, udziałem w różnego typu formach współpracy służących realizacji celów polityki regionalnej, np. w pracach komitetów monitorujących, partnerstwa publiczno-prywatne.

7.3. Instrumenty finansowe

Instrumenty finansowe wskazują potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizację Strategii Wielkopolska 2030. Instrumenty finansowe obejmują środki, które pozostają do dyspozycji Samorządu Województwa, bezpośrednio jako środki własne, lub pośrednio jako środki zewnętrzne, na wydatkowanie których Samorząd Województwa ma wpływ. Środki publiczne realizacji Strategii stanowią:

- Budżet województwa.
- Budżet samorządów powiatowych i gminnych.
- Budżet samorządowych jednostek organizacyjnych, w tym środki uruchomione z porozumień terytorialnych.
- Budżet państwa oraz państwowych funduszy celowych.

- Publiczne środki wspólnotowe (fundusze strukturalne i inwestycyjne z budżetu Unii Europejskiej – polityka spójności realizowana w Wielkopolsce w perspektywach finansowych 2007-2013, 2014-2020, 2021-2027 i kolejna).
- Środki wycofane z instrumentów inżynierii finansowej w okresie 2007-2013 oraz instrumentów finansowych i pomocy zwrotnej w okresie 2014-2020, podlegające ponownemu wykorzystaniu w formie wsparcia zwrotnego.
- Inne źródła zagraniczne (np. środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego, programy realizowane we współpracy z Bankiem Światowym, Norweski Mechanizm Finansowy; programy i inicjatywy unijne inne niż fundusze strukturalne, np.: kontynuowane po 2020 roku programy/ inicjatywy typu CEF, Horyzont 2020, COSME, LIFE, Erasmus +).
- Inne instrumenty funkcjonujące w oparciu o środki publiczne, np. instrumenty Banku Gospodarstwa Krajowego w ramach oferty Grupy Polskiego Funduszu Rozwoju.

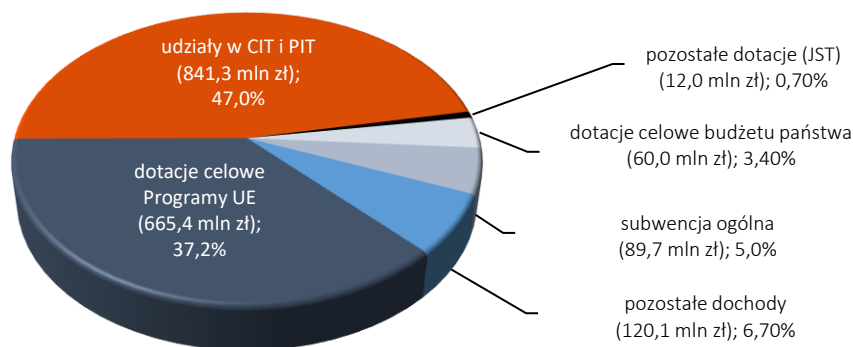
Cele rozwojowe Strategii są finansowane głównie ze środków podmiotów publicznych, uzupełnione środkami podmiotów prywatnych – beneficjenci będą wносить niezbędny wkład do zadań współfinansowanych ze środków publicznych. Środki prywatne obejmują również kredyty, leasing, pożyczki, także poręczone lub gwarantowane przez podmioty uprawnione do udzielania poręczeń lub gwarancji.

Ramy finansowe

Środki na realizację celów Strategii Wielkopolska 2030 nie będą stanowiły odrębnego zasobu finansowego. Wymienione wyżej instrumenty programowe będą miały sprecyzowane wysokości środków na ich realizację, a w efekcie realizację celów Strategii. Tym samym realizacja poszczególnych dokumentów niższego rzędu będzie miała skutek w postaci realizacji celów Strategii Wielkopolska 2030, w różnym zakresie i wymiarze zależnym od charakteru tych dokumentów. Zdecydowana większość dokumentów poziomu regionalnego, których horyzont czasowy kończy się w 2020 roku planowana jest do realizacji także po 2020. Wśród instrumentów programowych będą także nowe, jak *Plan zarządzania i realizacji strategii rozwoju województwa*, z określoną listą projektów strategicznych. Uruchomienie procesu aktualizacji lub tworzenia strategii regionalnych i programów planowane jest pod koniec 2019 roku lub na początku 2020. W momencie przyjęcia Strategii Wielkopolska 2030 nieznaną jest wysokość środków na realizację ww. instrumentów programowych.

Głównymi źródłami finansowania celów rozwojowych będą dochody Samorządu z udziału w CIT i PIT oraz środki europejskie (Ryc. 34).

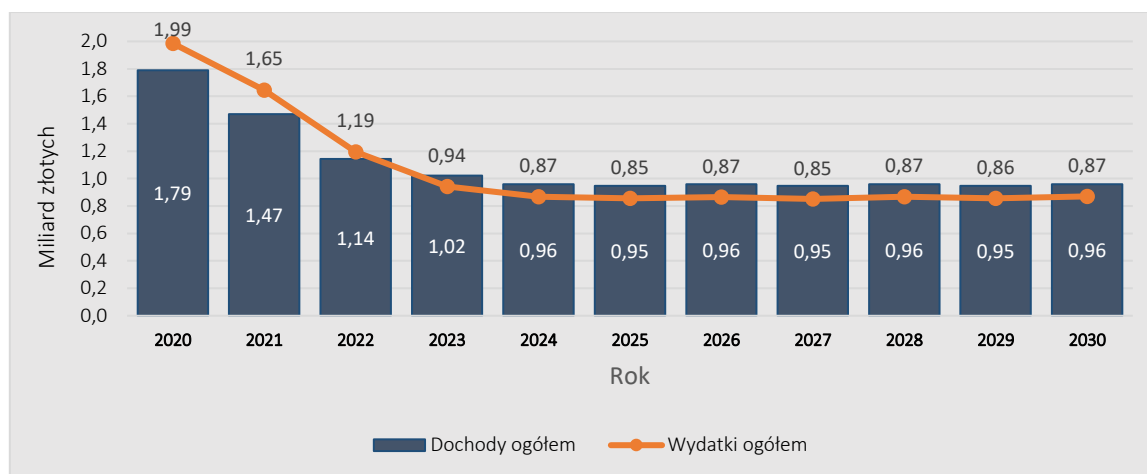
Ryc. 34. Prognozowana struktura dochodów w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne, na podstawie projektu budżetu SWW na 2020 rok

Przygotowany w 2019 roku projekt *Wieloletniej prognozy finansowej województwa wielkopolskiego na 2020 rok i lata następne* zakłada wzrost inwestycji w początkowych latach oraz wypracowanie nadwyżki budżetowej w kolejnych latach, która zostanie przeznaczona na spłatę zobowiązań (Ryc. 35). Należy wyjaśnić, że Wieloletnia prognoza tworzona jest na podstawie analizy danych i procesów dostępnych na moment jej opracowania i nie stanowi wiernego obrazu przyszłości. Wielkość budżetu zależy od czynników makroekonomicznych takich jak wzrost PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, planowane zmiany systemowe (w podatkach dochodowych).

Ryc. 35. Prognozowana wielkość dochodów i wydatków w latach 2020-2030*

*Nie uwzględniono środków z perspektywy finansowej 2021+

Źródło: opracowanie własne, na podstawie projektu *Wieloletniej prognozy finansowej województwa wielkopolskiego na 2020 rok i lata następne*

Głównym celem Zarządu Województwa Wielkopolskiego przy planowaniu budżetu jest zapewnienie środków na zadania wieloletnie realizowane ze środków własnych oraz przy współudziale środków pochodzących ze źródeł zagranicznych. Dyskusja o nowej perspektywie finansowej środków unijnych trwa. Zgodnie z projektem rozporządzenia ogólnego z 29 maja 2018 r. całkowita alokacja dla Polski na lata 2021- 2027 w ramach Polityki Spójności wyniesie 64 397 mln euro (przed transferami), z uwzględnieniem transferów – 61 446 mln euro. Z tej sumy 60 918 mln euro zostanie przeznaczona na realizację Celu 1. *Inwestycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia*, a 528 mln euro na Cel 2. *Europejska współpraca terytorialna* (Interreg) (EWT) (Ryc. 36).

W odniesieniu do Celu 1., Wielkopolska może zostać zakwalifikowana do grupy regionów przejściowych (tj. regionów o zamożności między 75% a 100% średniej unijnej PKB *per capita PPS*), jeżeli w podziale środków rozważane będzie zastosowanie kwalifikacji NUTS z 2016 r. (zamiast 2014 r.) oraz okresu referencyjnego dla danych statystycznych 2015-2017 (zamiast 2014-2016). Zmiana kategorii regionu będzie miała wpływ na wielkość alokacji oraz poziom dofinansowania ze środków Polityki Spójności realizowanej w Wielkopolsce. Ponadto alokacja zostanie wyliczona z zastosowaniem siatki bezpieczeństwa (ang. *safety net*) i będzie stanowiła 60% „teoretycznej” koperty finansowej regionu na lata 2014-2020, wynikającej z obowiązującej wówczas metodologii.

Ryc. 36. Planowana alokacja środków europejskich dla Polski na lata 2021-2027

Alokacja dla Polski		2021-2027	
		(mln euro, ceny stałe 2018)	udział w alokacji ogółem
Całkowita alokacja dla Polski przed transferami		64 397	100,0%
Transfery		2 951	5,6%
Alokacja dla Polski po transferach (w tym CEF „Łącząc Europę”)		61 446	94,4%
Cel 1. Inwestycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia		60 918	100,0%
Fundusz Spójności		8 146	13,4%
Fundusze Strukturalne, w tym:		52 772	86,6%
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego		40 113	65,8%
Europejski Fundusz Społeczny		12 659	20,8%
Cel 2. Europejska współpraca terytorialna		528	-

Źródło: opracowanie własne, na podstawie projektu Umowy Partnerstwa

Aktualnie wdrażany Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020 (WRPO 2014+) finansowany jest z dwóch źródeł: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) (Ryc. 37). Dofinansowaniu ze środków unijnych towarzyszy dofinansowanie pochodzące z budżetu państwa lub budżetu Samorządu Województwa. W trakcie realizacji WRPO 2014+ angażowane są dodatkowo środki wnoszone przez podmioty realizujące projekty. Udział poszczególnych źródeł finansowania w WRPO 2014+ przedstawia się następująco:

- EFRR: 61%
- EFS: 24%
- Wkład krajowy: 15%.

Ryc. 37. Plan finansowy WRPO 2014-2020 (w euro)

Nazwa osi		Alokacja	Fundusz	%WRPO
Oś 1	INNOWACYJNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA	467 900 000,0	EFRR	19,10
Oś 2	SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE	60 000 000,0	EFRR	2,45
Oś 3	ENERGIA	363 475 177,0	EFRR	14,83
Oś 4	ŚRODOWISKO	184 000 000,0	EFRR	7,51
Oś 5	TRANSPORT	414 000 000,0	EFRR	16,90
Oś 6	RYNEK PRACY	261 977 233,0	EFS	10,69
Oś 7	WŁĄCZENIE SPOŁECZNE	192 290 359,0	EFS	7,85
Oś 8	EDUKACJA	156 263 648,0	EFS	6,38
Oś 9	INFRASTRUKTURA DLA KAPITAŁU LUDZKIEGO	271 600 000,0	EFRR	11,08
Oś 10	POMOC TECHNICZNA	78 700 000,0	EFS	3,21
SUMA		2 450 206 417,0	EFRR+EFS	100

Źródło: opracowanie własne, na podstawie WRPO 2014-2020

Do środków unijnych stanowiących dotacje udzielane z budżetu Województwa Wielkopolskiego (tzn. dotacje na finansowanie i współfinansowanie ze środków unijnych) należą obok środków z WRPO, także środki z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (PO PT), Programu Operacyjnego Wiedza

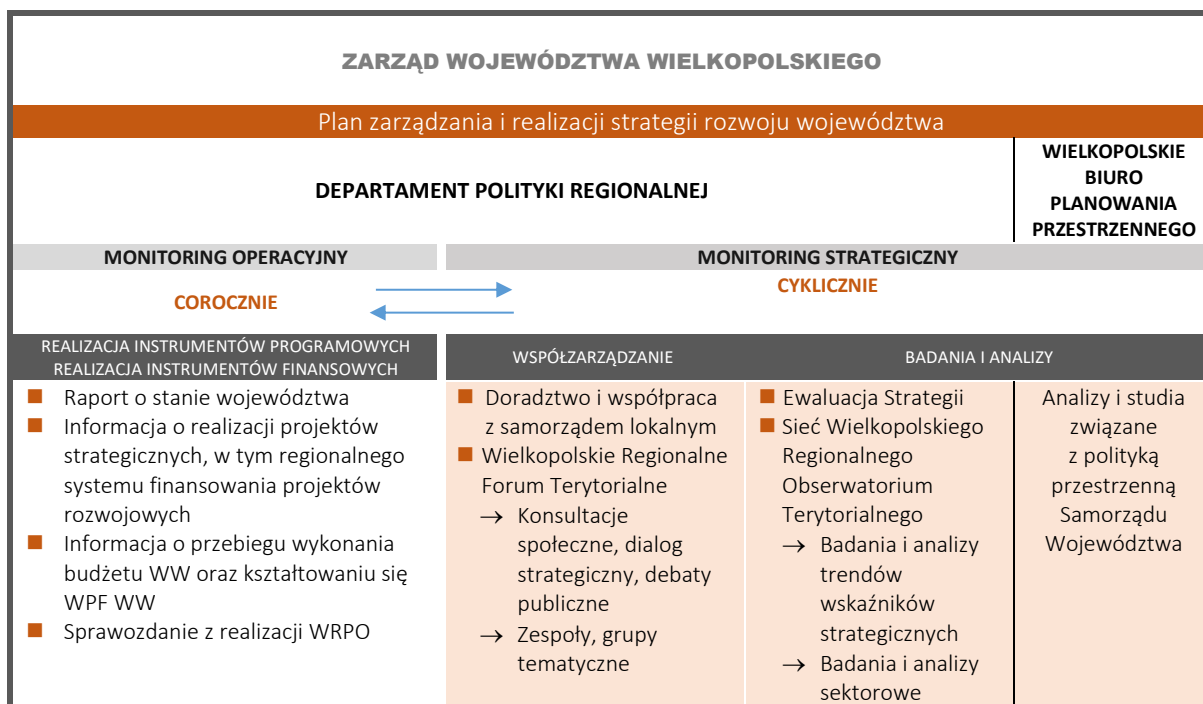
Edukacja Rozwój (POWER), Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ), Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze (PO RYBACTWO i MORZE), Instrumentu Finansowania Współpracy na Rzecz Rozwoju (IFW RR).

Dyskusja nad nową perspektywą finansową 2021-2027 dotyczy nie tylko wysokości alokacji, ale także instrumentów programowych. W projekcie *Umowy Partnerstwa* wskazuje się, że podział interwencji pomiędzy PO oraz RPO zostanie określony na podstawie wyników prac grup roboczych, wspierających prace nad przygotowaniem programów operacyjnych. Wszystkie wymienione wyżej okoliczności sprawiają, że ramy finansowe Strategii Wielkopolska 2030 można określić przede wszystkim kierunkowo (tj. źródła finansowania), przy braku możliwości sprecyzowania ich skali. Wielkość nakładów zostanie doprecyzowana w dokumentach operacyjno-wdrożeniowych.

7.4. System monitorowania i ewaluacji

Za monitorowanie Strategii Wielkopolska 2030 odpowiada Zarząd Województwa Wielkopolskiego, który wykonuje to zadanie przy pomocy Departamentu Polityki Regionalnej oraz Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego w zakresie polityki przestrzennej (Ryc. 38). Pełen opis systemu monitoringu i ewaluacji będzie zawierać *Plan zarządzania i realizacji strategii rozwoju województwa* (zob. rozdz. *Instrumenty programowe*). Celem monitoringu jest analiza stopnia realizacji Strategii, z odniesieniem się m.in. do wartości wskaźników, zidentyfikowanych trudności w realizacji celów rozwojowych i ich przyczyn oraz propozycja wprowadzenia środków zaradczych. Monitorowaniu podlegać będzie zarówno sytuacja społeczno-gospodarcza w województwie, jak i realizacja celów Strategii.

Ryc. 38. Plan systemu monitorowania

Źródło: opracowanie własne

Podstawowym punktem odniesienia w monitorowaniu realizacji Strategii jest monitoring strategiczny, podejmowany w zależności od potrzeb, które z kolei determinują w głównej mierze wyniki monitoringu operacyjnego. Monitoring strategiczny uwzględnia wnioski z raportów i sprawozdań prowadzonych w ramach monitoringu operacyjnego. Realizowany jest on za pomocą dwóch mechanizmów: współzarządzania (tj. monitoring partycypacyjny – identyfikacja zjawisk i problemów społeczno-gospodarczych oraz ich skali, dokonana w trakcie współpracy czy dialogu) oraz badań i analiz z wykorzystaniem danych zastanych (m.in. statystyki publicznej) i danych wywołanych (np. przez zastosowanie ankiet). Monitoring partycypacyjny konstituują współpraca z samorządem lokalnym oraz Wielkopolskie Regionalne Forum Terytorialne – forum podejmowane m.in. w trakcie konsultacji społecznych, debat publicznych czy udziału w zespołach i grupach roboczych/tematycznych. Badania i analizy realizowane są przede wszystkim przez jednostkę ewaluacyjną oraz Sieć Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (WROT). Istnieje możliwość przeprowadzenia ewaluacji *on-going* Strategii Wielkopolska 2030 przypadającej na okres przeglądu śródkresowego unijnej perspektywy finansowej 2021-2027 oraz ewaluacji *ex-post*. Wykonawcą badań ewaluacyjnych będzie podmiot zewnętrzny, natomiast za zakres merytoryczny ewaluacji odpowiedzialny będzie Departament Polityki Regionalnej. Istotną rolę w monitoringu strategicznym będą pełniły analizy trendów wskaźników strategicznych – kontekstowych (Ryc. 39).

Ryc. 39. Podstawowe mierniki osiągnięcia celów strategicznych

CELE STRATEGICZNE	WSKAŹNIKI	JEDNOSTKA MIARY	WARTOŚĆ BAZOWA 2018 rok	ZMIANA 2030 rok
WZROST GOSPODARCY WIELKOPOLSKI BAZUJĄCY NA WIEDZY SWOICH MIESZKAŃCÓW	Nakłady wewnętrzne na działalność B+R na 1 mieszkańca	zł	357,0*	wzrost
	Wskaźnik zatrudnienia w wieku produkcyjnym wg płci	ogółem	76,5	wzrost
		kobiety	71,1	
Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu	%	4,2	wzrost	
ROZWÓJ SPOŁECZNY WIELKOPOLSKI OPARTY NA ZASOBACH MATERIALNYCH I NIEMATERIALNYCH REGIONU	Współczynnik przyrostu naturalnego	‰	1,05	wzrost
	Poziom ubóstwa skrajnego	%	6,0	spadek
	Członkowie kół, klubów, sekcji kultury, w tym dzieci i młodzież szkolna na 1000 ludności	‰	7,14	wzrost
ROZWÓJ INFRASTRUKTURY Z POSZANOWANIEM ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WIELKOPOLSKI	Drogi o twardej nawierzchni na 10 tys. ludności	km	85,2	wzrost
	Pojemność obiektów małej retencji wodnej	dam ³	190 935,7	wzrost
	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej	%	21,3	wzrost
WZROST SKUTECZNOŚCI WIELKOPOLSKICH INSTYTUCJI I SPRAWNOŚCI ZARZĄDZANIA REGIONEM	Odsetek osób korzystających z usług administracji publicznej za pomocą Internetu	%	33,9	wzrost
	Wartość podpisanych umów o finansowanie zwrotne**	mln zł	268	wzrost

LEGENDA: *2017 rok

** w ramach instrumentów finansowych 2014-2020

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych BDL GUS

Wartości wskaźników strategicznych obrazują oczekiwane rezultaty realizacji celów strategicznych, wynikające z wizji rozwoju Wielkopolski do 2030 roku. Dobór wskaźników podlegał pewnym regułom, które można ująć w następujący sposób:

- wskaźniki powinny oddawać obraz najważniejszych efektów realizacji poszczególnych celów strategicznych
- dobrane wskaźniki powinny być łatwe do zarządzania (przetwarzania informacji i interpretacji)

- koszt zbierania danych nie powinien przewyższać wartości informacji, jakiej dostarczają wskaźniki.

Stąd liczba wskaźników strategicznych jest zawężona, a jednocześnie – w aspekcie jakościowym – wskaźniki są w zdecydowanej mierze powszechnie dostępne i dostarczają informacji na temat ważnych pól oddziaływania Strategii. Zamieszczona lista wskaźników nie wyczerpuje wszystkich parametrów, jakie mogą być stosowane w monitorowaniu Strategii. W zależności od potrzeb stosowane będą także inne mierniki. Należy wyjaśnić, że wskaźniki ujęte w Strategii Wielkopolska 2030 będą mieć swoje rozwinięcie i uzupełnienie w dokumentach regionalnych niższego poziomu, zgodnie z osią programowo-planistyczną opisaną w instrumentach programowych.

Monitoring operacyjny realizacji celów Strategii podejmowany jest na bieżąco i sprawozdawany corocznie. Podstawowym mechanizmem jest w tym przypadku sprawozdawczość z realizacji instrumentów programowych i finansowych. Istotną rolę w monitoringu operacyjnym odgrywa raport o stanie województwa. Dokument ten ma charakter sprawozdawczy z działalności Zarządu Województwa w roku poprzednim. Zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie województwa, raport podsumowuje realizację polityk, programów, strategii, uchwał Sejmiku Województwa i budżetu obywatelskiego. Fundamentem monitoringu operacyjnego jest także informacja o realizacji projektów strategicznych, bazująca na analizie przypisanych do projektów wskaźników (zaczepniętych ze statystyki publicznej lub statystyki projektowej). Realizację instrumentów finansowych przedstawiają sprawozdania z realizacji budżetu województwa i sprawozdania z realizacji WRPO.

8. Ocena ex-ante projektu Strategii

Zgodnie z zapisami *Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* przed przyjęciem strategii rozwoju zarząd województwa przygotowuje raport ewaluacyjny zawierający uprzednią ewaluację skuteczności i efektywności realizacji strategii. Ocena *ex-ante* projektu Strategii Wielkopolska 2030 została przeprowadzona przez firmę badawczą w zakresie spójności, przewidywanej skuteczności i efektywności. W ewaluacji wykorzystano dwie metody badawcze - badania gabinetowe (analiza danych zastanych) oraz panel ekspercki. W wyniku przeprowadzonej oceny sformułowano następujące wnioski główne:

Spójność wewnętrzna i zewnętrzna

- Analiza spójności projektu Strategia Wielkopolska 2030 wykazała jego silne powiązania z politykami publicznymi i celami rozwojowymi zarówno poziomu krajowego, jak i wspólnotowego, co zwiększa szanse współfinansowania planowanych działań z różnych źródeł, w tym z budżetu Unii Europejskiej.
- W kontekście zasad antydyskryminacyjnych oraz działań ukierunkowanych na wsparcie grup dotkniętych wykluczeniem społecznym użyto szerokiego pojęcia „prawa człowieka”. Nie odniesiono się jednak wprost do takich cech, jak wiek, płeć, pochodzenie etniczne, religia, światopogląd, orientacja seksualna. Brak wskazania wymienionego katalogu cech może budzić wątpliwości co do spójności z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+).
- W odniesieniu do spójności z istotnymi dokumentami na poziomie krajowym – w projekcie Strategii nie uwzględniono praktycznie problemu obszarów stykowych województw.
- Analiza relacji między poszczególnymi elementami projektu Strategii pozwoliła na ich pozytywną (i wysoką) ocenę w wymiarze spójności, jak również powiązań mających charakter przyczynowo-skutkowy. Zarówno wizja, misja, jak i cele odpowiadają zidentyfikowanym wyzwaniom i zauważalne są między nimi silne korelacje.
- Zarówno wyzwania rozwojowe, misja, wizja i cele rozwojowe, ale także pakiety działań, poza bezpośrednim wpływem na określone dziedziny rozwojowe, mają także swoje implikacje dla innych. Tak rozumianą horyzontalność należy pozytywnie oceniać zwłaszcza w kontekście założeń koncepcji zintegrowanego planowania rozwoju. Pakiety działań są prezentowane grupowo dla celów strategicznych, co powoduje, że nie zawsze możliwa jest identyfikacja działań dla wykazanych kierunków interwencji. Wiele pakietów ma charakter horyzontalny.

Skuteczność projektu Strategii (przewidywana)

- System realizacji zapewnia merytoryczne, organizacyjne i finansowe wsparcie dla osiągnięcia celów rozwojowych wynikających z projektu Strategii, jak również umożliwia angażowanie w procesy rozwojowe inne podmioty – interesariuszy rozwoju regionalnego czy partnerów społeczno-gospodarczych.
- Opracowanie planu wykonawczego uznane zostało za przydatne i trafne z punktu widzenia realizacji przyjętej wizji, misji i celów rozwojowych. Jakkolwiek dokonano w opisie systemu realizacji zastrzeżeń o istotnym wpływie działań administracji rządowej na możliwość osiągania celów rozwojowych, to należałoby także rozważyć uwzględnienie takiego zastrzeżenia do działań podejmowanych przez administrację samorządową szczebla gminnego i powiatowego, których działania powinny komplementarnie wpisywać się w założenia rozwojowe regionu.
- W kontekście skuteczności systemu realizacji należy brać pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne, wskazane w analizie SWOT. Zasadnym wydaje się wyraźniejsze podkreślenie w opisie systemu realizacji możliwego oddziaływania wskazanych tam zagrożeń, co poza funkcją uświadamiającą może dodatkowo wpłynąć korzystnie na spójność zapisów Strategii.
- Model monitoringu ma umożliwić wielopoziomą analizę stopnia realizacji założeń SRWW oraz oddziaływania Strategii na procesy społeczno-gospodarcze w efekcie jej wdrażania. Wydaje się

zasadnym, aby w ramach opisu systemu monitorowania poświęcić więcej miejsca dwóm aspektom: uzasadnieniu doboru mierników celów rozwojowych, uszczegółowieniu ramowego kształtu systemu monitorowania. Ponadto należy rozważyć możliwość wskazania powiązań wskaźników na bazie celów operacyjnych.

Efektywność projektu Strategii (przewidywana)

- W projekcie Strategii Wielkopolska 2030 przewiduje się dywersyfikację źródeł finansowania. Na szczególne podkreślenie zasługuje planowane wykorzystanie środków wycofanych z instrumentów zwrotnych i podlegających ponownemu wykorzystaniu na cele rozwojowe. Tak nakreślony system finansowania należy ocenić jako bezpieczne rozwiązanie, które nie wyróżnia głównego źródła funduszy rozwojowych.
- Proponowany w projekcie Strategii Wielkopolska 2030 ramowy wymiar finansowy należy uznać za realny i umożliwiający osiągnięcie założonych celów rozwojowych. Kluczowe w tym zakresie będzie opracowanie planów wykonawczych, uwzględniających bieżące uwarunkowania budżetowe, jak również możliwości finansowania działań ze środków zewnętrznych.

Przedstawione wnioski stały się podstawą sformułowania rekomendacji, uwzględnionych w projekcie Strategii Wielkopolska 2030:

Rekomendacja 1.

„Wskazane jest wyraźniejsze objaśnienie w tekście Strategii horyzontalnej i zintegrowanej logiki pakietów działań oraz ich powiązania z celami rozwojowymi. Wpłynie to korzystnie na spójność wewnętrzną dokumentu umożliwiając jego odbiorcom pełniejsze zrozumienie koncepcji strategicznego oddziaływania na rozwój Wielkopolski”. ► Rozdział *Cele rozwojowe Wielkopolski* został uzupełniony o wyjaśnienia logiki pakietów działań.

Rekomendacja 2.

„W toku wdrażania i monitorowania Strategii sugeruje się rozważenie poszerzenia i uzupełniania pakietów działań, tak aby zapewnić jak najlepszą skuteczność i efektywność realizacji celów rozwojowych”. ► Rekomendacja zostanie wdrożona na etapie monitorowania i wdrażania Strategii.

Rekomendacja 3.

„Wskazane jest zastosowanie w tekście Strategii Wielkopolska 2030 przypisu uszczegółowiającego termin „poszanowanie praw człowieka” w następujący sposób „w tym równość bez względu na wiek, płeć, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, wyznawaną religię i światopogląd”. ► Rozdział *Cele rozwojowe Wielkopolski*, w części *Zasady horyzontalne* (rozwój inkluzyjny) został uzupełniony o wskazaną treść.

Rekomendacja 4.

„Sugerowane jest uwzględnienie w projekcie Strategii kwestii spójności przestrzennej obszarów peryferyjnych województwa mających charakter stykowy, które są obszarami koncentracji problemów rozwojowych i nierówności społecznych. Zapisy takie byłyby odpowiedzią na cel KSRR pn. *Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją* obejmujących również peryferia wewnętrzne (położone na obrzeżach aktualnych granic województw). Czynnikiem ich kryzysu jest zła dostępność przestrzenna (czasowa, komunikacyjna) do ośrodków wojewódzkich, determinująca brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych, generowanych przez duże ośrodki miejskie”. ► Rozdział *Obszary strategicznej interwencji* został uzupełniony o kwestie peryferii wewnętrznych (położonych na granicy województwa).

Rekomendacja 5.

„Uznając za wystarczający obecny system monitoringu w jego ogólnym wymiarze, sugerowane byłoby zawarcie w jego opisie wskazania, w jakim kierunku powinno iść pogłębienie tego aspektu. Rozdział poświęcony systemowi monitorowania należy uzupełnić o uzasadnienie doboru mierników celów rozwojowych, jak również uszczegółowić ramowy kształt systemu monitorowania, jaki ma się wyłonić z pogłębienia systemu realizacji Strategii Wielkopolska 2030 dokumentami planistyczno-wdrożeniowymi czy programowymi”. ► Rozdział *System monitorowania i ewaluacji* został w największej mierze zmodyfikowany – uzupełniony o plan systemu monitorowania z przybliżeniem jego zawartości. Uzasadniono także dobór mierników celów rozwojowych.

9. Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko projektu strategii rozwoju województwa jest wymogiem *Ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko*. Celem prognozy jest ustalenie, czy zapisy projektu Strategii Wielkopolska 2030 nie naruszają prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Prognoza ma również ułatwić identyfikację możliwych do określenia skutków środowiskowych spowodowanych realizacją w przyszłości postanowień Strategii oraz określić, czy przyjęte rozwiązania ochronne w dostateczny sposób zabezpieczą przed powstawaniem konfliktów i zagrożeń w środowisku.

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku (dalej: Prognoza) została opracowana przez Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu. Wykonana została stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz zawartości i stopnia szczegółowości projektu Strategii zgodnie z przepisami prawa. Przeprowadzane analizy i oceny koncentrowały się na tych ustaleniach projektu Strategii, których realizacja może mieć potencjalnie znaczące oddziaływanie na poszczególne elementy środowiska.

W Prognozie podkreśla się, że w projekcie Strategii Wielkopolska 2030 nie wskazuje się docelowego przeznaczenia terenów ani nie określa dokładnych lokalizacji poszczególnych inwestycji, wobec czego Prognoza może mieć jedynie charakter ilościowy, dostosowany do zawartości i stopnia ogólności projektowanego dokumentu, wykazując jednocześnie sama znaczny poziom ogólności. Pomimo zachowania należytej staranności w analizie, identyfikacja potencjalnych znaczących oddziaływań jest trudna do przewidzenia. Formułując stwierdzenia i wnioski dochowano dbałości, aby charakteryzowały się one jak największym prawdopodobieństwem wystąpienia.

Oceny ustaleń projektu Strategii Wielkopolska 2030 wykonano w podziale na:

- ocenę kluczowych kierunków interwencji i pakietów działań realizowanych w ramach poszczególnych celów operacyjnych i strategicznych Wielkopolski oraz obszarów strategicznej interwencji,
- ocenę kluczowych kierunków działań dla obszarów strategicznej interwencji.

Projekt Strategii przedstawia wizję rozwoju społeczno-gospodarczego, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, przy jednoczesnym zrównoważonym korzystaniu z zasobów środowiskowych. Niemniej przy dążeniu do dalszego rozwoju województwa, a przy tym do poprawy jakości życia mieszkańców, niemożliwe jest uniknięcie przekształcania i oddziaływania na środowisko przyrodnicze, również znaczącego. Ważne jest jednak, aby planowane inwestycje uwzględniały uwarunkowania przyrodnicze i respektowały potrzebę ochrony środowiska, o czym mówi zasada zrównoważonego rozwoju. Wskazanie rzeczywistych znaczących oddziaływań na poszczególne elementy środowiska jest trudne do określenia ze względu na poziom ogólności zapisów projektu Strategii, w tym celów rozwojowych realizowanych przez kierunki interwencji oraz pakiety działań. Z uwagi na swoją rolę projekt Strategii Wielkopolska 2030 nie precyzuje szczegółowo opisów działań ani nie wskazuje ram przestrzennych dla potencjalnych inwestycji. Dokładniejsza charakterystyka oddziaływania danego przedsięwzięcia na środowisko przyrodnicze możliwa będzie na etapie projektu przedstawiającego lokalizację inwestycji.

Ocena poszczególnych celów rozwojowych przyjętych w projekcie Strategii umożliwia, z jednej strony, wskazanie potencjalnych znaczących korzystnych jak i niekorzystnych oddziaływań na poszczególne elementy środowiska, z drugiej zaś – pozwala na uchwycenie zależności i nakładających się wpływów na środowisko, wynikających z realizacji zapisanych celów i istniejących uwarunkowań. W celu realizacji idei zrównoważonego rozwoju – przy jednoczesnym wzroście społeczno-gospodarczym

– w projekcie Strategii zostało wprowadzonych wiele rozwiązań mających na celu zapobieganie, minimalizowanie oraz kompensację przyrodniczą wynikającą z presji człowieka na środowisko. Rozwiązania te wynikają przede wszystkim z realizacji celu strategicznego 3. *Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski*. Największe znaczenie dla minimalizowania, ograniczania oraz kompensacji przyrodniczej niekorzystnych zjawisk mają ustalenia zawarte w celu operacyjnym 3.2. *Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski*. Rozwój innowacyjnej gospodarki regionu i poprawa warunków życia Wielkopolan sprzężone są z potrzebami redukcji kosztów środowiskowych (trwałe zmniejszenie zanieczyszczeń) i społecznych (koszty ponoszone przez gospodarstwa domowe, instytucje i przedsiębiorstwa). Kierunki działań nawiązują do polityk europejskich związanych z niskoemisyjnością, zielonymi inwestycjami, przystosowaniem do zmian klimatu. Samorząd Województwa podejmie kompleksowe działania na rzecz bezpieczeństwa i efektywności energetycznej – od poszukiwania nowych źródeł energii i sposobów ich wykorzystania, przez zwiększenie efektywności energetycznej, po bezpieczne i efektywne dostarczanie jej do przemysłu i gospodarstw domowych. W celu strategicznym 3. wskazano również pakiety działań służące ograniczaniu i kompensacji przyrodniczej niekorzystnych zjawisk. Wskazane w Strategii Wielkopolska 2030 obszary strategicznej interwencji także zawierają kluczowe kierunki działań mających na celu zapobieganie, minimalizowanie oraz kompensację przyrodniczą wynikającą z presji człowieka na środowisko. Szczegółowe wyniki analiz przedstawiono w Prognozie.

Przyjęte w projekcie Strategii nadrzędne w stosunku do celów strategicznych i operacyjnych, zasady horyzontalne takie jak rozwój innowacyjny, rozwój inkluzywny, rozwój z poszanowaniem ładu przestrzennego, czy rozwój zrównoważony, z jednej strony, pozwolą efektywniej wykorzystać posiadane zasoby i skuteczniej konkurować na globalnym rynku, z drugiej – przyczynią się do poprawy jakości życia, jakości środowiska oraz walorów przyrodniczych i kulturowych, na skutek m.in.: eliminacji wykluczeń, dyskryminacji oraz barier społecznych, eliminacji i ograniczania konfliktów przestrzennych, racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatu i adaptacji do nich, ograniczania presji na środowisko, zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska, wspierania zielonej gospodarki oraz gospodarki o obiegu zamkniętym (neutralnej klimatycznie).

W związku z powyższym uważa się, że przyjęte w projekcie Strategii ustalenia są optymalne dla zapewnienia rozwoju województwa i poprawy jakości życia jego mieszkańców, przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska przyrodniczego i kulturowego. Nie przewiduje się rozwiązań alternatywnych do rozwiązań zawartych w projekcie Strategii.

10. Uspołecznienie procesu przygotowania projektu Strategii

Zarząd Województwa Wielkopolskiego, przystępując do prac nad opracowaniem Strategii Wielkopolska 2030, podjął decyzję o włączeniu mieszkańców w ten proces już na etapie diagnostycznym, co przyczyniało się do trafniejszej identyfikacji potrzeb oraz wyzwań rozwojowych województwa na późniejszym etapie. Wzmocniło to także poczucie społecznej odpowiedzialności za przygotowanie Strategii, czego wyrazem była duża zwrotność ankiet i udział mieszkańców w konsultacjach społecznych. Na początku uruchomiono skrzynkę internetową strategia2030@umww.pl, a na stronie umww.pl zaczęto prowadzić zakładkę „Strategia 2030”.

Subregionalne konferencje diagnostyczne, zorganizowane w ramach Wielkopolskiego Forum Terytorialnego, odbyły się w maju i czerwcu 2018 roku w Kaliszu, Koninie, Lesznie, Pile i Poznaniu, Wzięło w nich udział łącznie 540 osób. W debacie publicznej uczestniczyli Radni Województwa Wielkopolskiego, przedstawiciele władz gminnych i powiatowych oraz środowisk naukowych i gospodarczych, reprezentanci świata kultury, stowarzyszeń i ruchów społecznych, a także mieszkańcy województwa. W dyskusji dominowały kwestie gospodarcze, w tym dotyczące rozwoju rolnictwa oraz odnoszące się do spójności terytorialnej. Rozmawiano o problemach w edukacji, na rynku pracy, w sferze zdrowia i demografii. Nie zabrakło tematu ochrony środowiska i dywersyfikacji źródeł energii.

W okresie od lipca do września 2018 roku oraz od lutego do kwietnia 2019 roku Samorząd Województwa przeprowadził badanie opinii na temat rozwoju województwa wielkopolskiego i czynników go determinujących. Ankietę internetową wypełniło łącznie 287 respondentów reprezentujących samorządy lokalne, osoby fizyczne, fundacje i stowarzyszenia, a także podmioty sektora prywatnego i nauki. Samorząd Województwa przeprowadził także badanie ankietowe na temat planów zawodowych i życiowych uczniów szkół ponadpodstawowych i studentów. Wybór tej grupy respondentów był nieprzypadkowy. Osoby młode Samorząd uznaje za niezwykle istotną grupę, od której zależy przyszłość Wielkopolski. Badanie przeprowadzono w okresie od maja do czerwca 2019 roku, a wzięło w nim udział blisko 2 000 osób. Wyniki badania przyczyniły się do lepszego zdiagnozowania oczekiwań młodych mieszkańców Wielkopolski.

Strategia Wielkopolska 2030 jako dokument interdyscyplinarny wymaga udziału w jej przygotowaniu oraz zaangażowania wszystkich jednostek organizacyjnych Urzędu Marszałkowskiego wraz z jednostkami podległymi. Zarząd Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr 5941/2018 z 5 października 2018 roku powołał Zespół roboczy ds. przygotowania założeń Strategii Wielkopolska 2030. Jego skład stanowiło 22 członków reprezentujących departamenty Urzędu Marszałkowskiego, a także Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu i Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu. Zadaniem Zespołu było wypracowanie założeń projektu Strategii, przygotowanie projektu tego dokumentu oraz zaangażowanie w ten proces współpracujących z departamentami i jednostkami podległymi partnerów społeczno-gospodarczych. Uchwałą nr III/31/19 z 28 stycznia 2019 roku Sejmik Województwa Wielkopolskiego określił zasady, tryb i harmonogram opracowania Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030.

W kolejnym etapie prac, Zarząd Województwa Wielkopolskiego zaprosił mieszkańców (przedstawicieli jednostek samorządowych, jednostek publicznych i prywatnych) do złożenia propozycji projektów strategicznych, kluczowych z punktu widzenia rozwoju Wielkopolski. W okresie od czerwca do lipca 2019 roku przeprowadzono nabór projektów strategicznych za pomocą dedykowanego formularza ankietowego. Nabór cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem – łącznie zgłoszono blisko 1 300 projektów. Wiele z nich znalazło wyraz w sformułowaniu celów operacyjnych projektu Strategii.

Na początku czerwca zorganizowano warsztaty konsultacyjne dla przedstawicieli organizacji pozarządowych, rządowych i partnerów społeczno-gospodarczych z Wielkopolski. Celem warsztatów była ocena pierwszych efektów prac związanych z przygotowaniem projektu Strategii Wielkopolska

2030. W gronie 26 uczestników analizowano zaproponowane w projekcie Strategii mocne i słabe strony województwa, a także kluczowe potrzeby i wyzwania w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego. Założenia projektu Strategii były także przedmiotem dyskusji podczas spotkań w czerwcu w Wielkopolską Radą 30, Komitetem ds. Ekonomii Społecznej, Wojewódzką Radą Rynku Pracy i Wojewódzką Radą Dialogu Społecznego. Z kolei w lipcu, wrześniu i listopadzie odbyły się spotkania konsultacyjne z Radnymi Sejmiku Województwa Wielkopolskiego, podczas których sprawozdawano przebieg i wyniki poszczególnych etapów prac oraz zbierano uwagi do aktualnej wersji projektu Strategii. Radni mieli możliwość zgłaszania uwag także za pomocą dedykowanego formularza.

Na początku grudnia Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego przekazała uwagi do projektu Strategii. Zdecydowana większość z nich została uwzględniona, przez odpowiednie zapisy/uzupełnienia w projekcie Strategii. W większości odnosiły się one do części diagnostycznej (np. aktualizacja danych) oraz obszarów strategicznej interwencji – w aspekcie zasięgu oddziaływania i kluczowych kierunków działań.

Konsultacje społeczne (synteza)

Konsultacje społeczne projektu Strategii rozpoczęły się 18 września 2019 roku, po podjęciu 12 września 2019 roku przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego uchwały nr 1243/2019 w sprawie przyjęcia projektu Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku. Ogłoszenie o rozpoczęciu konsultacji społecznych wraz z projektem Strategii zamieszczono na stronach internetowych Urzędu i partnerów Samorządu Województwa, a także w prasie o zasięgu regionalnym, w regionalnej telewizji i radiu. Konsultacje społeczne trwały 35 dni i zakończyły się 22 października 2019 roku.

Do Posłów i Senatorów RP, Radnych Samorządu Województwa Wielkopolskiego, Marszałków sąsiednich województw, przedstawicieli JST z Wielkopolski oraz partnerów społecznych i gospodarczych wysłano zaproszenia do udziału w konsultacjach społecznych projektu Strategii (wysłano 1051 zaproszeń). Dodatkowo wysłano zaproszenia drogą elektroniczną do podmiotów zaangażowanych w rozwój społeczno-gospodarczy województwa (wysłano 1110 zaproszeń). Uwagi w ramach konsultacji społecznych można było zgłaszać za pomocą:

- otwartych spotkań konsultacyjnych z możliwością składania uwag i opinii w formie ustnej do protokołu – konferencje zorganizowane w Kaliszu, Koninie, Lesznie, Pile i Poznaniu,
- za pośrednictwem elektronicznego formularza zamieszczonego na stronie internetowej Urzędu (www.umww.pl/strategia-rozwoju oraz www.wrpo.wielkopolskie.pl),
- drogą elektroniczną na adres: strategia2030@umww.pl, z możliwością wykorzystania formularza w wersji edytowalnej,
- drogą korespondencyjną na adres Urzędu,
- osobiście w siedzibie Urzędu.

Problemy dostępności komunikacyjnej, transportu zbiorowego, suszy i retencji, gospodarki odpadami, OZE, edukacji, przedsiębiorczości i Przemysłu 4.0, rewitalizacji, polityki zdrowotnej i senioralnej, kwestie rozszerzenia przestrzennego zasięgu instrumentu terytorialnego OSI były najczęściej poruszonymi tematami i postulatami podczas konferencji subregionalnych. Łącznie w 5 spotkaniach wzięły udział 702 osoby, ale nie każdy z uczestniczących w konsultacjach zgłaszał uwagi. W dyskusji wzięło udział łącznie 51 osób. Podnoszone podczas dyskusji kwestie i postulaty były wyjaśniane na miejscu przez reprezentantów Samorządu Województwa i ekspertów współpracujących z Urzędem Marszałkowskim przy tworzeniu projektu Strategii. Pośrednia forma zgłaszania uwag – droga elektroniczna i poczta tradycyjna – miała zdecydowanie więcej zwolenników. Przez okres trwania konsultacji społecznych zgłoszonych zostało 336 uwag przez 102 podmioty.

Zgłoszone uwagi miały różny stopień szczegółowości i dotyczyły zarówno poszczególnych rozdziałów projektu Strategii odnosząc się m.in. do celów, paradygmatu rozwoju czy stanu i wyzwań rozwoju Wielkopolski, jak i dokumentu jako całości, zwracając uwagę na bardziej ogólne kwestie. Zdecydowana większość uwag dotyczyła komunikacji i transportu zbiorowego (Ryc. 40).

Ryc. 40. Najczęściej poruszane zagadnienia w uwagach z konsultacji społecznych wg obszarów

OBSZAR	NAJCZĘŚCIEJ PORUSZANE ZAGADNIENIA	%
Komunikacja i transport	transport drogowy, kolejowy, wodny i lotniczy – rozbudowa i modernizacja, budowa obwodnic, ścieżek rowerowych, bezpieczeństwo w ruchu drogowym	26%
Gospodarka	przedsiębiorczość, innowacyjność, IOB, nowe inteligentne specjalizacje, sieciowanie, promocja gospodarcza, rozwój rolnictwa (m.in. konkurencyjność rolnictwa, rozwój lokalnego rynku żywności)	13%
Środowisko	pustynnienie województwa, ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, redukcja zanieczyszczeń powietrza, bezpieczeństwo ekologiczne i środowiskowe	12%
Kultura i rekreacja	promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego, tożsamość regionalna, turystyka kulturowa, rekreacja, turystyka sanatoryjna	10%
Przestrzeń	włączenie gmin do OSI, dodanie lub uzupełnienie kierunków działań w ramach danego OSI (w szczególności dotyczące rewitalizacji, w tym terenów miejskich, pogórnicych, poprawy dostępności transportowej, wsparcie rzemiosła)	10%
Edukacja	rozwój rzemiosła, edukacji zawodowej i ustawicznej, kształcenie kadr, szkolnictwo wyższe, rozwój umiejętności uniwersalnych	5%
Energia	OZE, sprawiedliwa transformacja, efektywność energetyczna budynków, energetyka prosumencka	4%
Kapitał społeczny	sektor ekonomii społecznej i organizacji pozarządowych, usługi dla seniorów, działania na rzecz zwiększania partycypacji, zaangażowania społecznego i współpracy	4%
Infrastruktura	uzbrojenie terenów inwestycyjnych, infrastruktura wodno-ściekowa, odpady, poprawa dostępu do sieci szerokopasmowej	3%
Zdrowie	modernizacja placówek zdrowotnych i ich wyposażenie, rozwój psychiatrii, kwestia kształcenia kadr medycznych	3%

Źródło: opracowanie własne

Uwagi zostały poddane szczegółowej analizie pod kątem ich zasadności i możliwości uwzględnienia w zapisach Strategii. Na potrzeby analizy przyjęto cztery poziomy klasyfikacji rozpatrzenia uwag: (1) uwaga nie dotyczy projektu Strategii (dalej: „nie dotyczy”), (2) uwaga mająca już swoje odzwierciedlenie w zapisach projektu Strategii (dalej: „bez zmian”), (3) uwaga nieuwzględniona oraz (4) uwaga uwzględniona. Najmniej liczną kategorię uwag stanowiły uwagi „nie dotyczy” (3%), które nie odnosiły się do zapisów projektu Strategii lub nie miały charakteru wniosku. Z kolei najliczniejszą kategorię stanowiły uwagi „bez zmian” (69%), które dotyczyły postulatów znajdujących swoje odzwierciedlenie w zapisach projektu Strategii lub zmierzających do skonkretyzowania zakresu działań w stopniu wykraczającym poza przyjęty w planowaniu strategicznym poziom szczegółowości (tj. standard planowania strategicznego), odnoszące się do szczebla dokumentów programowych. Uwagi te uznane zostały jako zasadne, niemniej możliwe do rozpatrzenia na etapie opracowania programów sektorowych, operacyjnych czy dokumentów implementacyjnych. Nieliczne uwagi nieuwzględnione (5%) odnosiły się do kwestii nie rozstrzyganych na poziomie projektu Strategii, których realizacja wykracza poza kompetencje Województwa Wielkopolskiego lub dotyczyły jednostkowych zagadnień wymagających dalszych, szerszych analiz i konsultacji.

Uwzględniono 23% uwag przez uzupełnienie treści projektu Strategii:

- w obszarze gospodarki (np. uzupełniono kluczowe kierunki działań w Wielkopolsce Wschodniej w zakresie przedsiębiorczości, wzmocnienia potencjału IOB i rozwoju B+R w Konińskim Obszarze Funkcjonalnym),

- komunikacji (np. podkreślono problem bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym na ścieżkach rowerowych, rozszerzono kwestię integracji transportu zbiorowego o partnerstwa nie tylko międzygminne, ale i powiatowo-gminne czy z innymi poziomami samorządu terytorialnego),
- edukacji (np. uzupełniono treść projektu Strategii o zapisy odnoszące się do rzemiosła i wsparcia centrów kształcenia rzemiosła w ośrodkach subregionalnych),
- ochrony środowiska (np. zachowano spójność celu operacyjnego dotyczącego ochrony środowiska z pakietem działań w zakresie bezpieczeństwa ekologicznego i środowiskowego),
- rewitalizacji (np. przybliżono istotę instrumentu rewitalizacji w pakiecie działań „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych”),
- energii (np. uzupełniono cel operacyjny odnoszący się do energii o kwestie budownictwa pasywnego i instalacji prosumenckich),
- bezpieczeństwa publicznego (np. uzupełniono zapisy celu operacyjnego dotyczącego rozwoju zdolności zarządczych i świadczenia usług o kwestie bezpieczeństwa, w szczególności w dobie cyfryzacji),
- oczekiwań względem polityk zewnętrznych (np. dodano zapisy związane z kształceniem kadr medycznych i wyposażeniem szpitali, wsparciem ras rodzimych, zawodów rzadkich i ginących, uregulowaniem gospodarki ściekowej na terenach ROD).

Więcej informacji dotyczących przebiegu konsultacji społecznych i wyników konsultacji, zawierające w szczególności ustosunkowanie się do uwag zgłaszanych w trakcie konsultacji wraz z uzasadnieniem zawiera *Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych projektu Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.*

Zespół roboczy do koordynacji prac nad projektem Strategii:

Marek Beer	Dorota Kinal	Monika Paczyńska
Iwona Borkowska	Agnieszka Kubiakowska-Michalak	Grzegorz Potrzebowski
Mieczysław Borówka	Jolanta Kucharzak	Danuta Sowińska
Marek Bryl	Michał Kurzawski	Renata Sujak
Elizabeth Duda	Tomasz Kuźniar	Daria Szaj
Anna Górna-Kubacka	Barbara Kwapiszewska	Henryk Szczefanowicz
Mariola Górniak	Beata Łozińska	Zbigniew Terek
Grzegorz Grygiel	Włodzimierz Mazurkiewicz	Tomasz Wiktor
Anna Hadyńska	Jowita Maćkowiak	Sylwia Wójcik
Jakub Jackowski	Paweł Napierała	

Eksperti zewnętrzni:

prof. dr hab. Tomasz Kaczmarek, UAM
dr hab. Wojciech Dziemianowicz, prof. UW

Pracami koordynowali:

Grzegorz Potrzebowski – Dyrektor Departamentu Polityki Regionalnej
Michał Kurzawski – Z-ca Dyrektora Departamentu Polityki Regionalnej

Zespół redakcyjny:

Iwona Borkowska, Krzysztof Borkowicz, Justyna Dobrosielska, Sylwia Górniak, Beata Hofman, Agnieszka Jabkowska, Agata Jakubowicz, Jacek Kasprzyk, Mateusz Kasprzyk, Małgorzata Koszarek, Mateusz Krygier, Marcin Lasek, Artur Lorek, Adrian Nejman, Paulina Niewiadomska, Michał Rejewski, Kamila Sokołowska, Żaneta Stachowiak, Paweł Śliwa, Marian Trojak, Adam Wronkowski